T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
YENİÇAĞ TARIHİ BİLİM DALI

ANONİM
TEVÂRÎH-İ ÂL-İ OSMÂN
(Kuruluştan 892/1487'ye kadar)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Cihan ÇİMEN

İSTANBUL - 2006

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
YENİÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

ANONİM
TEVÂRÎH-İ ÂL-İ OSMÂN
(Kuruluştan 892/1487'ye kadar)

Hazırlayan
Cihan ÇİMEN

Danışman: Prof. Dr. Necdet ÖZTÜRK

İSTANBUL - 2006

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Yüksek Lisans öğrencisi Cihan Çimen'in "Anonim Tevarih-i Al-i Osman (Kuruluştan 1487'ye kadar)" konulu tez çalışması jürimiz tarafından Türk Tarihi Anabilim Dalı, Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı Yüksek Lisans tezi olarak oy birliği / ~~oy çokluğu~~ ile başarılı bulunmuştur.

		İmza
Tez Danışmanı	: Prof.Dr. Necdet Öztürk	....
Üniversitesi	Marmara	
Üye	: Prof.Dr. Mustafa Çetin Varlık	....
Üniversitesi	Marmara	
Üye	: Prof.Dr. Mücteba İlgürel	....
Üniversitesi	Marmara	

ONAY

Yukarıdaki jüri kararı Enstitü Yönetim Kurulu' nun 27/07/2006 tarih ve 6 sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof.Dr. Mücteba İLGÜREL
Müdür

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

Osmanlı devletinin kuruluşundan II. Murad devrine kadar gelen dönemde Ahmedî'nin *İskendernâme*'sinin sonuna eklediği manzum Osmanlı tarihi dışında günümüze ulaşan herhangi bir Osmanlı tarih kaynağı mevcut değildir. Osmanlı tarih yazıcılığının başladığı II. Murad devrinin devamı olarak Fatih devrinde Farsça, Arapça ve Türkçe çeşitli tarihler kaleme alındı. Osmanlı tarihçiliğinin sistematik olarak geliştiği II. Bayezid döneminde ise yazarları bilinen tarihlerin yanında, çok sayıda nüshası olan anonim tevarihler de yazılmıştır. Bilindiği gibi, Osmanlı devletinin ilk iki yüzyılı hakkında arşiv belgesi yok denecek kadar azdır. O yüzden, Osmanlı tarihinin bu döneminin yazılmasında, yazarı bilinen ya da bilinmeyen Osmanlı kronikleri büyük önem arzeder. XV. yüzyılın ikinci yarısında başlayan *Tevârih-i Âl-i Osman* geleneği müteakip yüzyılda da devam etmiştir.

Tezimizin giriş bölümünde, Osmanlı tarihçiliğinin ortaya çıkışı, gelişmesi ve Osmanlı tarih yazıcılığında *Tevârih-i Âl-i Osman* geleneği hakkında kısa bilgiler verdik. *Tevârih-i Âl-i Osman* geleneğine örnek teşkil eden ve Yüksek Lisans çalışması olarak ele almış olduğum *Tevârîh-i Âl-i Osmân* adlı anonim eser, İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dökümantasyon Daire Başkanlığı, Nadir Eserler Bölümünde 3976 numarada kayıtlıdır. Bu anonim tevarihin, ne zaman ve kim tarafından istinsah edildiği bilinmiyor. Osmanlı devletinin kuruluşundan, 892 (1487) yılına kadar geçen olayları ihtiva eden bu anonim kroniğin, 1^{b}-30^{a} arası metni 1974 yılında Abdullah Gökmen tarafından İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yeniçağ Kürsüsü'nde mezuniyet tezi olarak yapılmıştır. Söz konusu mezuniyet tezi dışında, bu kronik üzerinde, özellikle kaynak tahlili anlamında herhangi bir çalışma yapılmamıştır.

Anonim tevarihi kaleme alan adını bilmediğimiz yazar, kullandığı kaynakların yazarı olarak sadece Hoca Sadeddin ve Solak-zâde'yi zikreder. Ancak yapmış olduğumuz kaynak

karşılaştırmalarında, bunların dışında, onun, Âşık Paşa-zâde, Neşrî, İdris-i Bitlisî, ve Rüstem Paşa'dan da faydalanmış olduğunu tespit ettik.

Metnin transkripsiyonunda esas itibariyle metne sadık kalarak, metnin imlâsına zorunlu olmadıkça müdahale etmedik. Transkripsiyon işaretlerini de mümkün olduğunca az kullandık. Orjinal metindeki konu başlıkları transkripsiyonlu metinde de gösterilmiş ve bunlar tarafımızdan numaralanmıştır.

Çalışmalarım sırasında yardımlarını esirgemeyen ve beni yönlendiren tez danışmanım Prof. Dr. Necdet ÖZTÜRK'e teşekkür ederim. Çalışmamın her safhasında beni destekleyen eşim Hatice ÇİMEN'e de ayrıca teşekkür ederim.

Cihan ÇİMEN

ÖZET

Osmanlı devletinin, ilk iki yüzyıllık tarihi ile ilgili arşiv belgesi yok denecek kadar azdır. Kuruluş döneminin ilk yüzyılında yazılmış ve günümüze ulaşmış kütüphane malzemesi de yoktur. II. Murad devrinde ortaya çıkan Osmanlı tarihçiliği II. Mehmed devrinde gelişme dönemine, II. Bayezid devrinde ise yükselme dönemine girmiştir. II. Mehmed saltanatında başlayan *Tevârih-i Âl-i Osman* geleneği oğlu II. Bayezid'in saltanatında en parlak dönemini yaşamıştır. Bu dönemde, saray çevresine ve elit kesimine hitap eden ve sanatlı bir dille yazılan tevarihler yanında halk kesimine ve askerî zümreye hitap eden sade nesir ya da nazımla yazılmış popüler diyebileceğimiz eserler de kaleme alınmıştır. Yazarı bilinen ya da bilinmeyen bu tür tevarihlerde Osmanlı devletinin kuruluşundan yazarın bulunduğu zamana kadarki olaylar anlatılır. Âşık Paşa-zâde, Neşrî, Oruç Bey gibi çokça bilinen tarihçilerin eserleri dışında, yurt içi ve yurt dışı kütüphanelerde çok sayıda nüshası bulunan anonim Türkçe kronikler de II. Bayezid saltanatında yazılmıştır. Nüshalarının çokluğuna bakılırsa bu tevarihlerin o devirde çok okunduğu anlaşılmaktadır.

Üzerinde tez yaptığımız anonim tevarihi, diğer anonim tevarihlerden ayıran en önemli özellik kaynaklarını vermiş olmasıdır. Kaynaklarındaki üslup tarzı da dahil olmak üzere yazar, doğrudan ya da dolaylı olarak kullandığını tespit ettiğimiz altı kaynaktan birini kendisine model almak yerine, bu kaynaklardaki bilgileri bir araya getirerek, anonim formatında bir eser yazmayı tercih etmiştir.

ABSTRACT

There are almost no archived documents on the first two hundred year history of the Ottoman Empire. There are also no documents that survived to date relating to the empire's birth. They started writing Ottoman history during Murad II ruling. It has developed during Mehmed II's reign and reached its zenith during the ruling of Bayezid II. The custom of keeping history shone the brightest during Mehmed II's son Bayezid II's reign. We withness history books aimed at the elite as well as the layman. They were written in simple language, respectively. The authors of these history books can be known or unknown. The books start from the beginning of the empire up to the time if was written. Works of famous historian Âshik Pasha-zâde, Neshri and Urudj as well as works of anonymous historians. Whose copies can be found in many libraries abroad have been written during the reign of Bayezid II. judging from the number of copies, it is safe to say these books were best sellers.

The history book we are about to write a thesis on is different from all other anonymous history books in that it gives us its sources. The auther has an eclectic style in that he choose to blend six different works into a book instead of taking one work as a model in the anonymous.

KISALTMALAR

agm.	: adı geçen makale
bk.	: bakınız
çev.	: çeviren
DİA	: Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
haz.	: hazırlayan
H.	: Hicri
İA	: İslâm Ansiklopedisi
İÜEF	: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Ktp.	: Kütüphane, Kütüphanesi
MÜTAE	: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü
MSGSÜ	: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
nr.	: Numara
nşr.	: neşreden
ö.	: ölümü
s.	: sayfa
sad.	: sadeleştiren
TDTD	: Türk Dünyası Tarih Dergisi
TKİD	: Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi
vd.	: ve diğerleri

BİBLİYOGRAFYA

AHMEDÎ, *İskender-nâme*, nşr. İsmail Ünver, İnceleme-Tıpkıbasım, Ankara, 1983.

AKSOY, Hasan, "Behiştî Ahmed Sinan Çelebi", *DİA*, VI (1992).

Anonim Osmanlı Kroniği (1299-1512), haz. Necdet Öztürk, İstanbul 2000.

ÂŞIK PAŞA-ZÂDE, *Tevârih-i Âl-i Osman*, nşr. Âlî Bey, İstanbul 1332.

ATSIZ, Nihal, *Osmanlı Tarihine Ait Takvimler I*, İstanbul 1961.

BABİNGER, Franz, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, çev. Coşkun Üçok, Ankara 1982.

BAŞAR, Fehamettin, "XV. Asır Osmanlı Müverrihleri ve Eserleri", *Tarih ve Medeniyet*, sayı 37, İstanbul 1997.

_______, "İlk Osmanlı Tarihçileri", *Türkler,* XI (2002).

_______; "Fetret Devri", *DİA*, XII (1995).

ENVERÎ*, Düstürnâme-i Enverî, Osmanlı Tarihi Kısmı (1299-1465)*, haz. Necdet Öztürk, İstanbul 2003.

ERZİ, Adnan Sadık, "Türkiye Kütüphânelerindeki Notlar ve Vesikalar II, II. Murad'ın Varna Muharebesi hakkında feth-nâmesi", *Belleten*, XIV/56 (1950).

BAYATLI MAHMUD-OĞLU HASAN, *Câm-ı Cem-Âyîn*, sad. Fahrettin Kırzıoğlu, N. Atsız'ın *Osmanlı Tarihleri I*, İstanbul 1949.

HOCA SADEDDİN, *Tâcüt-tevârîh*, I, İstanbul 1279.

İBN KEMAL, *Tevârih-i Âl-i Osman, VII. Defter*, nşr. Şerafettin Turan, Ankara 1957.

_______, *Tevârih-i Âl-i Osman, I. Defter*, nşr. aynı yazar, Ankara 1970.

_______, *Tevârih-i Âl-i Osman, VIII. Defter*, nşr. Ahmet Uğur, Ankara 1997.

_______, *Tevârih-i Âl-i Osman, IV. Defter*, nşr. Koji Imazawa, Ankara 2000.

İNALCIK, Halil, "Osmanlı Devletinin Kökenleri", *Osmanlı İmparatorluğu Klâsik Çağ (1300-1600),* İstanbul 2004[5].

________, Halil-OĞUZ, Mevlûd, *Gazavât-ı Sultân Murâd b. Mehemmed Hân, İzladi ve Varna Savaşları (1443-1444) Üzerinde Anonim Gazavâtnâme*, Ankara 1978.

KÂŞİFÎ, *Gazânâme-i Rûm*, haz. M. Ebrahim M. Esmail, Yüksek Lisans Tezi, MSGSÜ, İstanbul 2005.

KEMAL, *Selâtîn-nâme (1299-1490),* haz. Necdet Öztürk, Ankara 2001.

NİŞANCI MEHMED PAŞA, Karamanlı, *Osmanlı Sultanları Tarihi*, çev. İbrahim Hakkı Konyalı, N. Atsız'ın *Osmanlı Tarihleri I'*de, İstanbul 1949.

MENAGE, V. L., "Osmanlı Tarihçiliğinin Başlangıcı", *Tarih Enstitüsü Dergisi*, IX (1978).

________, "II. Murad'ın Yıllıkları", *Tarih Dergisi*, XXXII (1983).

NEŞRÎ, Mehmed, *Kitâb-ı Cihân-nümâ*, nşr. F. R. Unat-M. A. Köymen, I-II, Ankara 1995[3].

NECİP ÂSIM, "Osmanlı Tarihnüvisleri ve Müverrihleri", *Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası*, I, İstanbul 1329.

ÖZERGİN, M. K., "Ruhî", *İA*, IX (1964).

ÖZTÜRK, Necdet, "Osmanlılar'da Tarih Yazıcılığı Üzerine", *Osmanlı/Bilim*, VIII (1999).

________, "Anonim Tevârih-i Âl-i Osman'ların Kaynak Değerleri Hakkında", *XII. Türk Tarih Kongresi,* Ankara 1999.

________, "Osmanlı İlim ve Kültür Hayatındaki Önemli Gelişmeler (1421-1512), *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, II (2000).

RUHÎ Çelebî, *Ruhî Tarihi* (Oxford nüshası, değerlendirme, metnin yeni harflere çevirisi, tıpkı basım ile birlikte), haz. Y. Yücel-H. E. Cengiz, Ankara 1992.

RÜSTEM PAŞA, *Tevârih-i Âl-i Osman*, İ. Ü. Ktp. TY. nr. 2438.

SOLAK-ZÂDE HEMDEMÎ, Mehmed, *Solak-zâde Tarihi,* İstanbul 1298.

ŞÜKRULLAH, *Behcetü't-tevârih*, nşr. Nihal Atsız, *Dokuz Boy Türkler ve Osmanlı Sultanları Tarihi,* İstanbul 1939.

UNAT, Faik Reşit, "Oruç b. Âdil", *İA*, IX (1964).

TEKİNDAĞ, Şehabettin, "Osmanlı Tarih Yazıcılığı", *Belleten,* XXXV/140 (1971).

________, "Neşrî", *İA*, IX (1964).

Tevârîh-i Âl-i Osmân (anonim), İ. Ü. Merkez Ktp., nr. 587.

________, haz. Hasan Ayhan, Yüksek Lisans Tezi, Süleymaniye Ktp., nr. 386.

________, Arkeoloji Müzeleri Ktp. nr. 376.

________, Süleymaniye Ktp., nr. 4206.

TULUM, Mertol, "Dursun Bey", *DİA*, X (1994).

TURAN, Osman, *İstanbul'un Fethinden Önce Yazılmış Tarihî Takvimler*, Ankara 1984[2].

TURSUN BEY, *Târîh-i Ebü'l-Feth,* haz. Mertol Tulum, İstanbul 1977.

GİRİŞ

OSMANLI TARİH YAZICILIĞI
(Kuruluştan 1512'ye kadar)

1071 yılında, Malazgirt meydan savaşını kazanarak Anadolu'ya yerleşen Selçuklular, 1074 yılında Anadolu Selçuklu devleti adı altında Konya ve çevresinde bir devlet kurmuşlardır. Selçukluların bu bölgedeki egemenlikleri, 1243 yılındaki Kösedağ savaşı yenilgisine kadar devam etmiş ve bu tarihten itibaren Anadolu, Moğolların egemenliği altına girmiştir. Moğol zaferi sonrası Anadolu Selçuklu devleti, idarî olarak İran İlhanlılarına bağlanmıştır. Moğol istilası sonucu göçebe Türkler, batıya doğru göçerek, Bizans ile Selçuklu devleti arasındaki sınırda toplanmışlardır. Böylece sınır bölgelerinde nüfus artmaya başlamış ve sınır göçebeleri, halkı Bizans'a karşı kutsal savaşa kışkırtmıştır[1].

XIV. yüzyılın başlarında Anadolu'nun kuzeybatı ucunda kurulan Osmanlı beyliği, Anadolu hâkimiyeti için Bizans tekfurları ve Anadolu beylikleri ile, Balkanlarda ise, Sırp, Bulgar ve Macar krallıklarıyla mücadele etmiştir. Bu mücadeleler sonucunda Osmanlılar, kuzeybatı Anadolu'da ve Trakya'da egemenliğini sağlayarak, Osmanlı hanedanına karşı derin ve köklü bir hayranlık uyandırmıştır.

Osmanlı devletinin kuruluşunun ilk yüzyılında siyasî, askerî, malî ve idarî alanda gösterdiği başarıyı ilim, kültür ve sanat alanında gösterdiği söylenemez. Osmanlılarda bilim geleneği Orhan Gazi'nin (1324-1362) 1331'de İznik'i Bizans'tan aldıktan sonra, burada bir medrese kurmasıyla başlar.

---

[1] Halil İnalcık, *Osmanlı İmparatorluğu Klâsik Çağ (1300-1600),* çev. Ruşen Sezer, İstanbul, 2004[5], s. 12.

Osmanlı tarih yazıcılığının öncüsü olarak kabul ettiğimiz Ahmedî (ö. 1412/13) ilk Osmanlı tarih yazıcısıdır. Ahmedî, *İskendernâme*'sinin sonuna eklediği *Dâsitân-ı Tevârih-i Mülûk-i Âl-i Osman'ı*[2] 641 beyitten oluşmaktadır. Ahmedî'nin bu eseri, kendisinden sonraki tarihçilere de kaynak olmuştur. Nitekim, II. Murad ve Fatih devirlerinde eserini yazan Şirvanlı Şükrullah (ö. 1464'ten sonra), *Behcetü't-tevârih'*inde[3], Neşrî (ö. 1520)[4], *Kitab-ı Cihân-nümâ'*sında[5] ve Edirneli tarihçi Ruhî (ö. 1511'den sonra), *Tevârîh-i Âl-i Osmân'*ında[6] *İskender-nâme*'yi kaynak olarak kullanmışlardır[7]. Ahmedî'nin yanısıra bilinen en eski Osmanlı tarihçisi Yahşi Fakih'dir. Âşık Paşa-zâde (ö. 1484'ten sonra)'nin bildirdiğine göre Yahşi Fakih, *Menâkıb-nâme* adlı eserin sahibidir. Âşık Paşa-zâde'ye kaynak olan bu eser günümüze ulaşmamıştır.

1402 Ankara savaşı sonrası Osmanlı ülkesinde kaos ortamı yaşanmış ve bu durum Osmanlı tarihçiliğini olumsuz etkilemiştir. Fetret devrinden (1402-1413)[8] sonra ülkede birliği yeniden sağlayan Çelebi Mehmed (1413-1421) döneminde siyasî ve ekonomik buhran nedeniyle ilim alanında fazla çalışma yapılamamıştır.

Ankara savaşının olumsuz etkilerinin Sultan II. Murad (1421-1451) döneminde yavaş yavaş ortadan kalktığı görülmektedir. II. Murad, kuruluş dönemi Osmanlı padişahları arasında bilime, sanata, kültüre önem veren bir padişahtı. Bu dönem, Osmanlı tarihinin ana kaynaklarından *tarihî takvimler*[9], *gazavatnâme*[10] ve *fetihnâme*[11] türünden eserlerin ilk örneklerinin verildiği dönemdir. Bu devirde, olayların kronolojik olarak kaydedildiği *saray takvimleri'*nde Hz. Adem'den itibaren peygamberlerin ve Abbasî halifelerinin kronolojik olarak listeleri verildikten sonra Selçuklu, Osmanlı ve Karamanoğlu hanedanlarının önemli hadiseleri anlatılmaktadır. *Takvimlerin* muhtevası, düzenlendiği yıldan uzaklaştıkça kısalmaktadır. Bu *takvimler*de, yalnızca Osmanlı tarihi değil, Osmanlılardan önceki İslâm

---

[2] Ahmedî, *İskender-nâme*, İnceleme-Tıpkıbasım, haz. İ. Ünver, Ankara 1983.

[3] Nihal Atsız tarafından 1939'da (*Dokuz Boy Türkler ve Osmanlı Sultanları Tarihi*) ve 1949'da (Şükrullah, *Behcetü't-tevârih*, *Osmanlı Tarihleri I*'de İstanbul 1949, 39-76) olmak üzere iki kez yayınlanmıştır.

[4] Hayatı hakkında bk. Şehabettin Tekindağ, "Neşrî", *İA*, IX (1964), 214-216.

[5] Neşrî, Mehmed, *Kitâb-ı Cihân-nümâ*, nşr. F. R. Unat-M. A. Köymen, Ankara 1995[3], I-II.

[6] *Ruhî Târîhi* (*Rûhî Târîhi* Ozford nüshası, Değerlendirme, Metnin yeni harflere çevirisi, Tıpkı basım ile birlikte), haz. Y. Yücel-H. E. Cengiz, Ankara 1992.

[7] Şehabettin Tekindağ, "Osmanlı Tarih Yazıcılığı", *Belleten*, XXXV/140 (1971), 657.

[8] Fahamettin Başar, "Fetret Devri", *DİA*, XII (1995), 480-482.

[9] *İstanbul'un Fethinden Önce Yazılmış Tarihî Takvimler*, haz. O. Turan, Ankara 1984[2]; *Osmanlı Tarihine Ait Takvimler I*, haz. N. Atsız, İstanbul 1961; V. L. Ménage, "Sultan II. Murad'ın Yıllıkları", *Tarih Dergisi*, XXXII (1983).

[10] Meselâ bk. H. İnalcık-M. Oğuz, *Gazavât-ı Sultân Murâd b. Mehemmed Hân (İzladi ve Varna Savaşları, 1443-1444, Üzerinde Anonim Gazavâtnâme)*, Ankara 1978.

[11] A. Sadık Erzi, "Türkiye Kütüphânelerinden Notlar ve Vesîkalar II, II. Murad'ın Varna Muharebesi hakkında feth-nâmesi", *Belleten*, XIV/56 (1950), 595-647.

devletleri, hatta dünya tarihi hakkında da bilgiler bulunmaktadır. Ne zaman ve kimin tarafından yazıldığı belli olmayan bu eserlerde padişahların doğumu, tahta çıkışları, saltanat süreleri[12], şehzâdelerin doğum günleri, önemli fetihlerin tarihleri, fetihlerin kimler tarafından gerçekleştirildiği, şehzâdeler arasındaki mücadeleler gibi konular anlatılmaktadır. Ayrıca Osmanlı ailesi haricindeki önemli devlet adamlarının isimleri, çeşitli dönemlerde meydana gelen hastalık, deprem, yangın, güneş ve ay tutulmaları, yıldızların durumları ile ilgili bilgileri içermektedir[13]. Yakın yıllara gelindiğinde ise bilgiler daha detaylı olarak verilmektedir. Bu *takvimler*deki olaylar meydana geldiği yıllar belirtilerek yazıldığı gibi[14]; eserin yazıldığı yıldan geriye doğru gidilerek, *"... elden berü ... yıldur, ... feth olaldan berü ... yıldur, ... beg velâdetinden berü ... yıldur, ... cülûsundan berü ... yıldur, ... idelden berü ... yıldur"* gibi ifadelerle[15] şu kadar yıl önce olmuş biçiminde tarihlenmiştir. Bazı yıllıklarda ise olaylar, *ve* ya da *def'a* sözcüğü ile pragraf başı yapılarak kaydedilmiş, bazen *sene* kelimesi konulmuş ve hemen ardından tarih belirtilmiştir[16].

Bununla birlikte bu devirde, özellikle Farsça yazılmış eserlerin sayısının fazla olduğu dikkat çekmektedir. II. Murad döneminde yazılmış, Osmanlı tarihi bakımından önemli Farsça eserlerden birisi, Kâşifî'nin Farsça olarak yazdığı *Gazânâme-i Rûm*[17] isimli eseridir. II. Murad zamanına kadar geçen dönemde daha çok, Anadolu Selçukluları ve beylikler devrinde Arapça ya da Farsça olarak kaleme alınmış olan eserlerin Türkçe tercümelerinin yapıldığı görülmektedir. Anadolu'ya hâkim olan beyler adına Türkçe'ye tercüme edilen bu eserlerin en güzel örneğini, 1424'de İbn-i Bibî'nin *"El-Avâmirü'l-Alâniyye fî'l-umûri'l-Alâiyye"* adlı eserini, bazı ilâvelerle II. Murad namına Türkçe'ye tercüme eden Yazıcı-zâde Ali vermiştir[18].

II. Murad dönemi kültür mirasını devralan Fatih Sultan Mehmed, ilim**,** kültür ve sanat çalışmalarında çığır açarak, bir rönesans devri oluşturmuştur[19]. II. Murad devrinde yetişen ilim ve kültür adamları kadrosuna, Fatih Sultan Mehmed saltanatında yeni isimler eklenmiştir. Bu isimlerden birisi Ahmedî'yi kendisine kaynak edinen Şirvanlı Şükrullah'tır.

---

[12] Fahamettin Başar, "XV. Asır Osmanlı Müverrihleri ve Eserleri" *Tarih ve Medeniyet*, XXXVII (1997), 37.

[13] Fahamettin Başar, "İlk Osmanlı Tarihçileri", *Türkler*, XI (2002), 411.

[14] Ménage, "Sultan II. Murad'ın Yıllıkları", *Tarih Dergisi*, XIII, 84 vd.

[15] Başar, "agm", *Türkler*, 410.

[16] Ménage, "agm", *Tarih Dergisi*, 84-85.

[17] Bk. Kâşifî, *Gazânâme-i Rûm*, haz. M. Ebrahim M. Esmail, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul 2005.

[18] Başar, "agm", *Tarih ve Medeniyet,* s. 37.

[19] Tekindağ, "Osmanlı Tarih Yazıcılığı", *Belleten*, XXXV/140, 657.

1456 yılı sonunda yazmaya başladığı *Behcetü't-tevârih* adlı Farsça eserini 1459'da tamamlayarak devrin meşhur sadrazamı Mahmut Paşa'ya takdim etmiştir. 13 bölümden meydana gelen bu eserin son bölümü Osmanlı tarihine aittir. Şükrullah, eserinin bu son bölümünde Osmanlı devletinin kuruluşundan Fatih Sultan Mehmed devrine kadar meydana gelen olayları anlatmıştır. Çelebi Mehmed, II. Murad ve II. Mehmed zamanlarını yaşayan tarihçinin, özellikle 1407'den itibaren verdiği bilgiler değerlidir. Onun yaşayıp görmediği Osman, Orhan, I. Murad ve Yıldırım Bayezid dönemleri için, Ahmedî'nin dışında hangi kaynakları kullandığı kesin olarak bilinmemektedir. Şükrullah'ın istifade ettiği kaynaklar arasında bugün kaybolmuş coğrafî eserler de bulunduğundan, *Behcetü't-tevârih*'in coğrafya bakımından da değerli olduğu kabul edilebilir[20].

Çeşitli kütüphanelerde yazma nüshaları bulunan *Behcetü't-tevârih*, kendisinden sonra yazılan tarihlere kaynak olmuştur. Özellikle Karamanî Mehmed Paşa (ö. 1481), Ruhî Çelebi ve Kemal (ö. 1490'dan sonra) *(Selâtin-nâme)*[21] tarafından kullanılmıştır.

Bu dönem, Osmanlı tarih yazarlarından Enverî (ö. 1465'ten sonra), *Düstürnâme*[22] isimli manzum bir tarih yazmıştır. Enverî, II. Mehmed ve II. Bayezid devrinde yaşamış olup tam adı bilinmemektedir. Enverî onun mahlasıdır[23]. Enverî'ye dair bilinenler, *Düstûrnâmesi*'nde kendisi hakkında verdiği bilgilerle sınırlı kalmaktadır. *Düstûrnâme* adlı eseri üç bölümden meydana gelmektedir. Yazar, birinci bölümde Peygamberler tarihini, ikinci bölümde Aydınoğulları beyliği tarihini, son bölümde Fatih Sultan Mehmed devri olaylarını ve Sadrazam Mahmud Paşa'nın seferlerini anlatmıştır. Bu eser, kendisinin söylediğine göre Osmanlı hanedanı tarihini daha etraflıca anlatan *Teferrücnâme* adını taşıyan başka bir eserinin özetidir.

Enverî'den sonra gelen tarih yazarı Karamanlı Nişancı Mehmed Paşa (ö. 1481)'dır. Mehmed Paşa, Fatih döneminde gösterdiği başarı üzerine nişancı olarak görevlendirilmiştir. Bu nedenle şiirlerinde "Nişancı" mahlasını kullanmıştır.

Nişancı Paşa'nın, *Osmanlı Sultanları Tarihi (Tevârîhü's-Selâtîni'l-Osmâniye)*[24] adlı eseri Osmanlı devletinin kuruluşundan 1480 yılına kadar gelen olayları anlatmaktadır. Bütünüyle Osmanlı tarihini ele alan ilk eserdir. Arapça olarak yazılmış olan bu eser "risâle" adını taşıyan iki bölümden meydana gelmektedir. Birinci risâle, *(Risâle fî Tevârîhi's-*

---

[20] Franz Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, çev. Coşkun Üçok, Ankara 1982, s. 30.

[21] Hayatı ve eserleri hakkında bk. Kemal, *Selâtin-nâme (1299-1490),* haz. Necdet Öztürk, Ankara 2001, s. XIX vd.

[22] Enverî, *Düstürnâme-i Enverî, Osmanlı Tarihi Kısmı (1299-1465)*, haz. Necdet Öztürk, İstanbul 2003.

[23] Başar, "İlk Osmanlı Tarihçileri", *Türkler*, XI (2002), 411.

[24] Karamanlı Nişancı Mehmed Paşa, Osmanlı Sultanları Tarihi, çev. İbrahim Hakkı Konyalı, N. Atsız'ın *Osmanlı Tarihleri I'*de, İstanbul 1949.

selâtîni'l-Osmâniyye), Osmanlı devletinin kuruluşundan Fatih Sultan Mehmed'in tahta çıkışına (1451) kadar geçen olayları; ikinci risâle, *(Risâle fî Târîh-i Sultân Muhammed İbn-i Sultân Murâd Han min Âl-i Osmân)*, Fatih Sultan Mehmed dönemindeki olayları anlatmaktadır. Fatih'e sunulan bu kıymetli tarih kaynağından Edirneli Ruhî Çelebi, Kemal Paşa-zâde (ö. 1534) ve Müneccimbaşı (ö. 1702) gibi tarihçiler yararlanmışlardır.

Bu devir tarih yazıcılarından biri de *Târîh-i Ebü'l-Feth*[25]' adlı eserin yazarı Tursun Bey (ö. 1490'dan sonra)'dir. Tursun Bey, bu eserin giriş bölümünde padişahlık makamının yüceliğini, asıl metin bölümünde ise Fatih Sultan Mehmed'in ilk olarak tahta çıktığı 1444 yılından başlayarak II. Bayezid'in saltanatının ilk yedi yılı içinde meydana gelen olayları anlatmaktadır.

Fatih'ten sonra hükümdar olan oğlu II. Bayezid devrinde Osmanlı tarihi hakkında eserler yazılmaya devam edilmiştir. II. Bayezid'in ilim adamlarını himaye ve teşvik etmesi sonucunda Osmanlı tarih yazıcılığı gelişmiştir. Bu dönemde kaleme alınmış olan Osmanlı tarihlerinin birincisi Âşık Paşa-zâde'nin yazmış olduğu *Tevârîh-i Âl-i Osmân*[26] isimli eseridir[27].

Âşık Paşa-zâde, eserini yazarken Ankara Savaşı'na kadar olan hadiseleri Yahşi Fakih'in *Menâkıb-nâme*'sinden[28] aktardığı; Fetret devri, Çelebi Mehmed, II. Murad ve Fatih Sultan Mehmed devirlerindeki olayları ise kendi duyduğu ve gördüğü şekilde yazdığı anlaşılmaktadır. Bizzat şahit olduğu II. Murad ve Fatih Sultan Mehmed devirlerindeki hadiseleri ise daha ayrıntılı bir şekilde anlatmıştır.

II. Bayezid devrinde yazılan bir başka tarih Oruç b. Âdil (ö. 1502'den sonra)'in[29] *Tevârîh-i Âl-i Osmân* adını verdiği kroniğidir. Eserde, Osmanlı devletinin başlangıcından 1484 yılına kadar gelen olaylar anlatılmaktadır. Özellikle II. Murad ve Fatih Sultan Mehmed devirleri hakkında verdiği bilgiler daha ayrıntılı olup, ana kaynak vazifesi görmektedir. Âşık Paşa-zâde ile çağdaş olan Oruç b. Âdil'in, yaşadığı dönemden önceki tarihî hadiseleri yazarken eski kaynaklardan ve bunlar arasında en çok Yahşi Fakih'in *Menâkıb-nâme*'sinden faydalanmış olduğu anlaşılmaktadır[30]. Oruç Bey'in eserinde II.

---

[25] Tursun Bey, *Târîh-i Ebü'l-Feth,* haz. M. Tulum, İstanbul 1977; bk. Mertol Tulum, "Dursun Bey", *DİA,* X (1994), 6-7.

[26] *Âşık Paşa-zâde Tarihi*, nşr. Âlî Bey, İstanbul 1332.

[27] Başar, "İlk Osmanlı Tarihçileri", *Türkler*, XI (2002), 412.

[28] "Orhân imâmı-oglı Yahşı Fakih'in evinde hasta oldum. Geyve'de, menâkıb-ı Âl-i Osmân'ı tâ Yıldırım Han'a gelince imâm-oglından nakl iderin", Âşık Paşa-zâde, *aynı eser*, s. 84.

[29] Faik Reşit Unat, "Oruç b. Âdil", *İA*, IX (1964), 418-419.

[30] Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, s. 25.

Murad'tan önceki olaylar tarih ve efsane iç içe işlenmiş, daha sonraki hadiseler ise efsaneden arınmış olarak kronolojik bir şekilde verilmiştir.

Bu yüzyılın tanınmış tarihçilerinden birisi olan Mehmed Neşrî, *Cihân-nümâ* adlı sekiz bölümden meydana gelen bir dünya tarihi yazmıştır. Ancak, bu eserden yalnız Osmanlı hanedanının tarihini anlatan altıncı kısım zamanımıza kadar ulaşmıştır. *Neşrî Tarihi* adıyla anılan bu eser, II. Bayezid devrinde, 1492 yılında tamamlanmış ve o tarihlerde padişaha sunulmuştur. *Mehmed Neşrî,* eserinde Osmanlı devletinin kuruluşundan 1485 yılına kadar gelen olayları anlatmaktadır[31]. *Cihân-nümâ*'nın yukarıda sözü edilen altıncı kısmı üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Evlâd-ı Oğuz Han, ikinci bölümde Anadolu Selçukluları, üçüncü bölümde Osmanlı hanedânının tarihi anlatılmıştır. Eserde ayrıca, Osmanlı hükümdarlarının vezirlerinden, alimlerinden ve şeyhlerinden bahsedilmiştir. Eser, II. Bayezid'i öven bir kaside ile son bulmaktadır. *Neşrî Tarihi* kendisinden sonra yazılan tarihlere kaynak olmuş bir eserdir. Nitekim, Hoca Sadeddin (ö. 1600), Gelibolulu Mustafa Âlî (ö. 1600), Solak-zâde (ö. 1657) ve Müneccimbaşı gibi tarihçiler eserlerini yazarken *Neşrî Tarihi*'nden yararlanmışlardır.

Ayrıca bu dönemde, Mehmed b. Hacı Halîl el-Konevî'nin**,** II. Bayezid devrinde tamamlamış olduğu ve II. Bayezid'in ilk yıllarına ait bilgiler verdiği *Tevârîh-i Âl-i Osmân*; Bayatlı Mahmud-oğlu Hasan'ın 1481 yılında Cem Sultan'ın emri ile Osmanlı hanedanının bir *Silsile-nâme*'sini yazdığı Câm-ı Cem-Âyîn[32] adını taşıyan eseri; Kemal'in, kuruluştan 1489 yılına kadar olan olayları anlattığı *Selâtin-nâme* adlı *Tevârîh-i Âl-i Osmân*; Behiştî (ö.1511?)[33]'nin Osman Gazi'den II. Bayezid'e kadar olan Osmanlı padişahlarını anlatan[34] *Tevârîh-i Âl-i Osmân*; Mevlâna Ruhî Çelebi (ö. 1511'den sonra)'nin 1500'lü yıllarda tamamladığı *Tevârîh-i Âl-i Osmân* adlı eserler kaleme alınmıştır.

II. Murad zamanında temelleri atılan Türk tarihçiliği gelişmesini sürdürerek II. Bayezid devrinde çok önemli yere gelmiştir. Türk tarih yazımında altın çağın başlangıcı sayılan bu devirde dil, şekil, üslup, muhteva ve tür bakımından, daha sonra yazılacak tarihlere örnek teşkil edecek bir gelişme görülmektedir[35]. II. Bayezid, İdris-i Bitlisî ve Kemal Paşa-zâde[36] (İbn Kemal) gibi devrin ileri gelen alimlerini İran'da yazılmış olan

---

[31] Başar, "İlk Osmanlı Tarihçileri", *Türkler*, XI (2002), 414.

[32] Bayatlı Mahmud-oğlu Hasan, *Câm-ı Cem-Âyîn*, sad. Fahrettin Kırzıoğlu, *Osmanlı Tarihleri I*, İstanbul 1949, s. 372-400.

[33] Babinger, *aynı eser*, s. 49-50; Hasan Aksoy, "Behiştî Ahmed Sinan Çelebi", *DİA*, VI (1992), 144 vd.

[34] M. K. Özergin, "Ruhî", *İA*, IX (1964), 764-765.

[35] Necdet Öztürk, "Osmanlı İlim ve Kültür Hayatındaki Önemli Gelişmeler (1421-1512)", *TKİD*, II (2000), 60.

[36] Kemâl Paşa-zâde'nin eserlerinin bazı ciltleri yayımlanmıştır. Meselâ bk. İbn Kemal, *Tevârih-i Âl-i Osman, VII. Defter*, nşr. Şerafettin Turan, Ankara 1957; *Tevârih-i Âl-i Osman, I. Defter*, nşr. aynı yazar,

büyük klasik tarihler gibi Osmanlı tarihini yazmakla görevlendirmiştir. Adı geçen tarihçiler II. Bayezid'in isteği ile başlamış oldukları eserlerini XVI. yüzyılda tamamlamışlar ve Osmanlı tarih yazıcılığında yeni bir tarih anlayışının başlamasına sebep olmuşlardır[37].

Osmanlı Tarih Yazıcılığında Tevârih-i Âl-i Osman Geleneği

Osmanlı devletinin ilk iki yüzyılı hakkında bilgi veren kaynaklardan biri de *Anonim Tevârih-i Âl-i Osman*'lardır. İlk defa II. Bayezid döneminde ortaya çıkan bu eserlerin yazarları bilinmemektedir. Bulundukları dönemde, orta sınıf halkın ve askerî zümrelerin tarih öğrenme ihtiyacını gidermek için, halk dili ile yazılmış olan bu eserlerin zevkle okunduğu anlaşılmaktadır. *Anonim Tevârih-i Âl-i Osman*'larda sebep-sonuç ilişkisi kurulmamış, olayların tenkidi de bir kaç istisna dışında yapılmamıştır. *Tevârih-i Âl-i Osman* nüshalarının hemen hepsi Süleyman Şah'ın Anadolu'ya gelişi ile başlarlar; ancak, olayların bitişi konusunda aralarında farklılıklar görülmektedir. Bunlardan bazıları Fatih ve II. Bayezid, bazıları ise I. Selim hatta Kanunî Sultan Süleyman devrine kadar geçen olayları ihtivâ etmektedirler. Meselâ, II. Bayezid devrinde kaleme alınmış olduklarına dair deliller ihtivâ eden bir gurup yazma aşağı yukarı 900/1494 tarihine kadar gelen olayları anlatır. Başka bir grup ise 957/1494 yılına kadar geçen olayları anlatır[38].

Yazarı bilinmeyen *Tevârih-i Âl-i Osman*'lar, genel olarak sade bir dil ile aşırı sanat kaygısı güdülmeden kaleme alınmışlardır. Bu eserlerde, cümleler kısa olup yer ve şahıs isimlerinde imlâ birliği yoktur. Ayrıca Osmanlı devleti ile ilgili nakledilen tarihi bilgilerde, müellifinden gelen ya da müstensihe dayalı hatalar veya tutarsızlıklar söz konusudur. Bu itibarla anonimleri kaleme alan müstensih veya yazıcının ulemadan biri değil halktan biri olduğu anlaşılmaktadır[39]. İdrîs-i Bitlisî'nin İran tarihçilerinden etkilenerek sonraki müelliflere kaynak olan *Heşt Behişt* adlı eserinin üslubu daha sonraki bazı tarihçiler tarafından benimsenmiştir. İran ekolünün Osmanlı tarih yazıcılığına egemen olmasıyla halk tarafından anlaşılması zor olan Farsça dili ile ağır tarihler yazılmıştır. Bu durum *anonim* eserlerin unutulmasında ve zamanla yok olmasında önemli rol oynamıştır. V. L. Ménege bu olayı "Tarihçilikte dönüm noktası"[40] olarak tarif etmektedir.

Ankara 1970; *Tevârih-i Âl-i Osman, VIII. Defter*, nşr. Ahmet Uğur, Ankara 1997; *Tevârih-i Âl-i Osman, IV. Defter*, nşr. Koji Imazawa, Ankara 2000.

[37] Başar, "İlk Osmanlı Tarihçileri", *Türkler*, XI (2002), 414.

[38] Meselâ, *Tevârîh-i Âl-i Osmân*, İ. Ü. Merkez Ktp., TY. nr. 587, H. 959; *Tevârîh-i Âl-i Osmân*, Süleymaniye Ktp., Hüsrev Paşa, nr. 386, H. 966; *Tevârîh-i Âl-i Osmân,* Arkeoloji Müzeleri Ktp. nr. 376, H. 973, *Tevârîh-i Âl-i Osmân*, Süleymâniye Ktp., Fatih nr. 4206, H. 1264 tarihine kadar gelmektedir. Fazla bilgi için bk. *Anonim Osmanlı Kroniği (1299-1512)*, haz. Necdet Öztürk, 2000, XLII, XLIX.

[39] Necdet Öztürk, *"Anonim Tevârih-i Âl-i Osman'ların Kaynak Değerleri Hakkında"*, XII. Türk Tarih Kongresi, Ankara 1999, 758.

[40] V. L. Ménage, "Osmanlı Tarihçiliğinin Başlangıcı", *Tarih Enstitüsü Dergisi*, IX (1978), 235.

Anonim Tevârih-i Âl-i Osman'ların yurt içi ve yurt dışı kütüphanelerdeki nüsha sayısının elli civarında olduğu tahmin[41] edilmektedir. Kuruluş dönemine ait diğer Osmanlı tarihlerine göre farklı bilgiler içeren ve Osmanlı tarihinin yazılmasında, yazarı bilinmeyen bütün *anonim* Türkçe kronikler, birbirlerini tamamlamaları ve kimi zaman da farklı bilgiler vermeleri dolayısıyla önemlidirler. İnsanların inanç ve düşünceleri hakkında da bilgi veren söz konusu eserler, II. Bayezid devri ve öncesi kimi olaylarda görülen bazı rivayet boşluklarını doldurmaları dolayısıyla ayrıca bir önem ifade ederler[42]. Tarihî olayları genel olarak *"râvî/râvîler şöyle rivâyet iderler ki/rivâyettir ki/rivâyet olunur ki/tevârîh ehlinden rîvâyet olunur kim/hikâyet getürmişlerdür ki/ammâ ba'zılar dirler kim/nakl olunur ki/ ba'zılar nakl iderler ki"* tarzında nakilci bir uslûbla kaynak göstermeksizin anlatmışlardır. İlk örnekleri II. Bayezid döneminde görülen *Tevârih-i Âl-i Osman* yazma geleneği ileriki yıllarda devam etmişse de, bu özellikte yazılan eserlerin sayısı giderek azalmıştır. II. Bayezid devrinden sonra genel tarihlerin yanında, yalnızca bir hükümdar döneminin tarihi ve yahut bir savaşı anlatan tarihler yazılmaya başlanmış; Selimname, Süleymanname gibi eserler kaleme alınmıştır. Daha sonra Şehname türünde minyatürlü eserler ortaya çıkmış, bunu XVII. yüzyılda yazılmaya başlanan vakanüvis tarihleri ve daha sonraki yüzyıllarda salnameler takip etmiştir[43].

---

[41] *Selâtin-nâme*, Öztürk, s. XXVI; *Anonim Tevârih-i Âl-i Osman*'ların muhteva ve kaynakları hakkında geniş bilgi için bk. *Anonim Osmanlı Kroniği (1299-1512),* Öztürk, s. XXXII, vd.

[42] Öztürk, "agm", *TKİD,* II (2000), 62.

[43] Başar, "agm", *Türkler*, XI (2002), 414.

ANONİM TEVÂRÎH-İ ÂL-İ OSMÂN (1299-1487)

1. Özellikleri:

Üzerinde çalıştığımız *Anonim Tevârîh-i Âl-i Osmân*, İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dökümantasyon Daire Başkanlığı Nadir Eserler Bölümü 3976 numarada kayıtlıdır. Eserin adı, fiş kataloğunda "*Târîh-i Osmânî* (Bidâyet-i zuhûr-ı Osmâniyye'den 892 senesine kadar)" olarak geçmektedir. Eserin, ne zaman ve kim tarafından yazıldığı bilinmemektedir.

Anonim tevarih, 246x162 mm, 160x90 mm ölçülerinde, 149 yaprak, talik hatla, iri ve okunaklı, harekesiz kaleme alınmış olup, orta boy bir eserdir. Eserin girişi 135 x 90 mm ölçüsünde, $1^{b'}$de 16, 86^{b}, 122^{a-b}, 129^{b} ve 144^{b} 'de 20 satır olup diğer yapraklarda 19 satır bulunmakta ve bütün yapraklar krem renklidir. Dış kapak ise muhafazalı, meşin ciltli ve vişne rengindedir. Cilt kapağı üzerinde ve sayfalarda herhangi bir tahribat ve bozulma bulunmamaktadır. Eser okunaklı bir şekilde siyah mürekkep ile yazılmıştır. Eserde padişahların hayat süreleri, cülûs ve ölüm tarihleri, hepsinde olmamakla birlikte üzeri kırmızı mürekkep ile çizilmiş veya mavi mürekkep ile yazılmıştır. Bununla birlikte *"Ba'de", "Ba'dehû", "Rivâyet olunur ki…"*, gibi ifadeleri mavi mürekkep ile, alıntı yapılan beyitler ise kırmızı tırnak işareti (') içerisinde gösterilmiştir. Anonim eserde kırmızı tırnak şeklinde işaret konularak, derkenara not düşülmüş ve yazar açıklamalarda bulunmuştur. Eserde anlatılan konuların başlıkları üstü kırmızı çizgili mavi mürekkep ile yazılmışır. Serlevhada besmele lâfzı bulunmaktadır.

Eserin başı ve sonu ile kayıtlar şöyledir:

Başı: *Bismi'llâhi'r-râhmâni'r-rahîm*

[1^{b}] *El-hamdüli'llâhi Rabbi'l-âlemîn ve's-salâtü ve's-selâmü alâ seyyidinâ Muhammedin ve alâ âlihi ve sahbihi ecma'în.*

Sonu: *Ahz-ı intikām içün sedd-i râhına inüp ol mel'ûnı katl eyledikde yanında olan harb hâsirîn hücûm idüp ol dilâveri şehîd eylediler. Temmet.*

a. Dil ve Üslup özellikleri:

Üzerinde çalıştığımız *Anonim Tevârîh-i Âl-i Osmân,* dil ve üslup bakımından diğer anonim tevarihlere göre Arapça ve Farsça sözcükleri, tamlamaları ve beyitleriyle daha ağır bir dile sahip olduğu söylenebilir. Yazarın, eserinde kullandığı yabancı kelimelere bakılırsa Arapça ve Farsça'ya hâkim olduğu, devrin geçerli ilimlerini okuduğu anlaşılmaktadır. Eser

kolaylıkla okunabilecek şekilde harekesiz olarak, talik yazı ile yazılmış olup cümleler uzundur. Adını bilmediğimiz yazar olayları anlatırken, *Tâcü't-tevârîh*'teki ve *Solak-zâde Tarihi*'ndeki bilgileri birbirine kaynaştırarak ve alıntı yaptığı cümleleri çok iyi bir şekilde örerek, eserini akıcı bir üslup ile yazmıştır. Aşağıda anonimin kaynakları kısmındaki örneklerde bu özellik açıkça görülmektedir. Yazar, alıntı yaptığı eserlerdeki bazı yerleri sadeleştirmiş ve olayları anlatırken zaman zaman takdim-tehir yoluna gitmiştir.

Anonim eserde genel olarak imlâ birliğine dikkat edildiği görülmektedir. Ancak eserin bazı kısımlarında yazım hatalarına rastlanmaktadır. Meselâ, bazı yerlerde "Hac/Hace/Hoca/Hacı"; "akçe/akce" şeklinde, bazı yerlerde bir kelime şeddeli yazılırken, başka bir yerde aynı kelime şeddesiz olarak geçmektedir. Eserde mükerrer kelimeler bulunmaktadır. Satır sonuna sığmayan bazı kelimelerin üzeri kırmızı mürekkep ile çizilerek iptal edilmiş, kelime alt satıra yazılmıştır. Yazar, unuttuğu kelimeleri aynı kaligrafi ile küçülterek satır aralarına ve derkenara yazmıştır. Anonim eserde komutanların askerî faaliyetleri, başarıları anlatılırken kırmızı tırnak işareti içerisinde gösterilmiş ve nadiren ˝, ʾ işaretleri kullanılmıştır. Ayrıca eserde *"ya'nî"* denilerek, olaylar hakkında açıklamalarda bulunulmuştur. Bütün bunlar yapılırken de dönemin diline sadık kalınmaya çalışılmıştır.

Yukarıda da belirtildiği gibi Arapça ve Farsça'ya hâkim olduğu anlaşılan yazarın eserinde rastlanan bir kısım dil özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz:

1. *Türkçe kelimelerle teşkil edilmiş Farsça veya Arapça tamlamalar:* kasd-ı yagma [22a], izn-i yagma [65a], icâzet-i yagma [78b], darb-ı top [103b].

2. a) *Aynı anlamlı Arapça kelimelerin bağlaçlarla birleştirilerek kullanılması:* memnûn ü mesrûr [4b], feth ü teshîr [4b], katl ü i'dâm [5a], iskân ü îvâ [6b], nehb ü gâret [9a], harb u kıtâl [9b], ıyş ü işret[10a], muhkem ü metîn [10b], kisve vü libâs; memnûn ü mahzûz; temlîk ü i'tâ [12a], kılâ' vü hisâr [15a], bezl ü nisâr [16b], kılâ' vü husûn [18b], hedm ü tahrîb [22b], hıfz u hırâset [23a], arz u takdîm [23b], zâhir ü aşikâr [25b], gazve vü cihâd; ric'at ü kufûl [27a], avd ü ric'at [27b], itlâf ü i'dâm; kaht ü galâ [29a], şöhret ü şân [30a], mübâderet ü kıyâm [30b], tahrîs ü iğrâ[37b].

b) *Aynı anlamlı Farsça kelimelerin bağlaçlarla birleştirilerek kullanılması:* cân ü dilden [6b], sedd ü bend [9a], nâlân ü giryân [21a], geşt ü güzâr [26b], ceng ü peygâr [29a], lâf ü güzâf [84b].

c) *Aynı anlamlı Arapça ve Farsça kelimelerin birleştirilerek birarada kullanılması:* esîr ü giriftâr [5a], adl ü dâd [8b], nâm ü şân [14a], kayd ü bend [15a], cürm ü günâh, ru'b ü hirâs [15b], ahd ü peymân [16b], reyb ü gümân [19a], reyb ü gümân [25b].

d) *Aynı anlamlı Türkçe, Farsça ve Arapça kelimelerin bağlaçlarla birleştirilerek kullanılması:* top u tufeng [94[b]], yagma vü tâlân [131[b]], yagma vü gâret [133[a]], yagma vü târâc [147[b]].

e) *Arapça kelimelerle teşkil edilmiş Farsça tamlamalar veya Farsça kelimelerle teşkil edilmiş Arapça tamlamalar:* arz-ı niyâz [14[b]], na'il-i iltifât-ı pâd-şâhî [14[b]], pîşvâ-yı asker [15[a]], şâ'ibe-i reyb ü gümân [25[b]] dâhil-i kabza-ı tasarruf-ı şâh [27[a]], sevk-i leşker-i zafer-şi'âr [28[b]], dâmen-i afv-i sultânîye [29[b]].

f) *Bazı ifâdelerin "ya'nî" denilerek açıklanması:* şeh-zâdegân-ı cüvân-baht ya'nî Bâyezîd Han ve Ya'kūb Çelebi ve Savcı Big hazretini … [26[b]].

g) *Deyimlerin kullanılması:* amân ile [11[b]], atlı sefer eşmek [12[b]], amân taleb itmek; akd-ı zimmet [14[a]], dil tutmak [16[b]], amân ile, taleb-i amân [18[a]], ele getürmek [61[b]], el-amân [103[b]], amân virmek [123[b]].

b. Kaynakları:

Adını bilmediğimiz yazar, *anonim* eserini meydana getirirken kendinden önce yazılmış bazı Osmanlı tarihlerine başvurmuştur. Yazarın en geniş şekilde yararlandığı kaynak XVI. yüzyılın meşhur tarihçilerinden Hoca Sadeddin (ö. 1599)'in *Tâcü't-tevârîh* adlı eseridir. Görülebildiği kadarıyla ikinci derecede geniş şekilde yararlandığı eser Solak-zâde Mehmed Hemdemî'nin *Solak-zâde Tarihi*'dir. Tespit edebildiğimize göre *Tevârîh-i Âl-i Osmân*'ın yazarı eserini meydana getirirken kullandığı bazı kaynakların yazarını zikretmektedir. Bunun yanında yazarımızın, ismini açıkca belirtmediği kaynakları da kullanarak eserini meydana getirmiş olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca aşağıda örneklerde görüleceği gibi yazarın, *Tâcü't-tevârîh*'in de kaynaklarından olan Mehmed Neşrî'nin *Neşrî Tarihi* ve İdris-i Bitlisî (ö. 1521)'nin *Heşt Behişt* (Sekiz Cennet)'inden faydalandığı anlaşılmaktadır. Eserde, *Hoca Sadeddin* ve *Solak-zâde* tarihlerinden faydalanıldığı açık bir şekilde belirtilmiştir. Yazarın kullandığı kaynaklar arasında *Rüstem Paşa* (ö. 1561) *Tarihi* olarak bilinen kaynaktan da istifade ettiğine dair işaretler vardır.

Yazar, kaynaklardaki bilgileri bazen olduğu gibi almış, bazen de kısaltmıştır. Anonim eser yazarının, yararlandığı eserler ile ilgili karşılaştırmalar, kaynakları kullanma derecesine göre aşağıda verilmiştir:

1. Hoca Sadeddin, *Tâcü't-tevârîh:*

[Edrenos, Kestel ve Kite'nin fethi]

ATÂO [6[a]]

Bursa teküri Atranos ve Kestel ve Kite tekürleri ile ittifâk idüp asker-i küffâr ile **Osmân Gâzi cânibine azîmet itdiler. Osmân Gâzi dahı haberdâr olup** anları karşulayup **Koyun-hisâr civârında cenge başladılar. Ceng iderek Dimyoz'a gelindükde küffâr taga arka virüp turdı. Muhârebe bir zamân mümtedd oldukdan sonra avn-i Hudâ ile …**

Tâcü't-tevârîh (I, 22)

Burusa tüküri, Adranos, ve Kestel ve Kite tekürleri ile ittifâk … **Osmân Gâzi'den yana yürüdiler. Osmân Gâzi dahı haberdâr olup** asker-i zafer-rehber ile …. **Koyun-hisâr civârında kıtâl oldı. Ceng iderek Dimyoz'a geldiler. Küffâr-ı** bedgerdâr **taga arka virüp istikrâr itdiler. Osmân Gâzi** nâmdâr dahı ınsâr-ı nusret-medâr **ile avn-i Rahmân'a …**

[İzmit kalesinin fethi]

ATÂO [10[b]]

Şehr-i İznikmid zamân-ı kadîmde gâyet de azîm ve ma'mûr ve Makedon ismile meşhûr idi. İskender-i Rûmî'nün bâbâsı Filekus'un tahtgâhı ve İskender'ün mevlîdi oldugı cihetden İskender-i Makedonî dirler.

Tâcü't-tevârîh (I, 34)

Şehr-i İznikmid zamân-ı kadîmde gâyet de azîm ve ma'mûr ve Makedon ismile meşhûr idi. İskender-i Rûmî'nün bâbâsı Filekus'un tahtgâhı ve İskender'ün mevlîdi oldugı ecilden İskender-i Makedonî dirler.

[Karaman hâkiminin baş kaldırması]

ATÂO [32[a]]

… cihâd içün i'dâd olunumş suyûf ve nice atlar **ile nâme gelüp** elkābında **Sultânü'l-guzâten ve'l-mücâhidîn yazılmış ve rikâb-ı şehriyârî ile ma'iyyet arzûsı** ***yâ-leytenî küntü ma'hüm feefûze fevzen azîmen*** **kelâmı** ***ile ifâde olunmuş***…

Tâcü't-tevârîh (I, 104)

… cihâd içün i'dâd olunumş suyûf itdiği nâme sultân-ı nîk-nâme ile ilçi gelüp iblâğ-ı peygām **ma'rûf oldukda Sultânü'l guzâten ve'l-mücâhidîn** ünvânı ile gazâ seferlerinde **rikâb-ı sa'adet intisâb-ı** ***yâ-leytenî küntü ma'hüm feefûze fevzen azîmen*** **kelâmını derc ile** …

[Cem Sultân Olayı]

ATÂO [143[a]]

Şeh-zâde râm olmayup bu gûne takrîr-i makāl **eyledi ki: "Şimdi ben Ungurus'a varup anun askeri ile ehl-i İslâm üstüne kılıc çeksem ulemâ-yı İslâm hâşâ küfrüme hükm idüp katlime fetvâ virirler. Ben dînimi Osmâniyân memleketine degil, cümle cihân saltanatına virmem."** deyü cevâb-ı kat'î virdükde **Papa bî-huzûr olup kendü dilince birâz nâ-şâyeste sözler söyledi. Şeh-zâde frenk lisânın[ı] ve kitâbetin[i] ögrenmiş idi. Papa'nun kelâmını fehm idüp didi ki: "Sizin yanınıza gelen âdeme bu kadar ihânet azdur dahı ziyâdeye müstahakkdur." deyü** izhâr-ı infi'âl itdükde **Papa şermende olup hezâr i'tizâr ile tesellîler virdi: "Ve devletinize nâfi' sözümüz** te'sîr **itmedüginden öyle lâyık olmayan kelâm lisânımızdan bî-ihtiyâr sâdır oldı." deyü** tatyîbe sa'y idüp **i'zâz ü ikrâm ile mekânına gönderdi.**

Tâcü't-tevârîh (II,34)

Şehzâde dahı râm olmayup itdi: "Şimdi ben sizin emriniz üzere Ungurus'a varup anun askeriyle ehl-i İslâm üzerine kılıç çeksem ulemâ-yı İslâm hâşâ küfrüme hükm idüp hal katlime fetvâ virirler. Ben hod dînimi Osmân memleketi degil cihân-ı saltanata virmezem. Papa dahı bu ısrârdan **bî-huzûr olup reviyy-i gerdide sin döndürüp** (34) **kendü dilince hey'etine lâyık söz söyledi. Şehzâde hod Frenk dilin ve kâbin ögrenmiş idi. Sühan-ı nâ-hem-vârının ma'nâsın fehm idüp:** "Bes, **size gelan dahı artık ihânete müstehiffdür" didi. Papa dahı şermende olup i'tizâr içün musâfaha idüp teselliyyetler eyledi: "Devletine lâyık sözümüzi red itdüginiz içün güç gelüp bî-ihtiyâr sâdır oldı." diyüp envâ'-i ta'zîmât ile girü mekânına gönderdi**.

Adını bilmediğimiz yazar, bir yerde "ba'zılardan nakl olunur" kaydıyla isim vermeden *Tâcü't-tevârîh* (I, 563)'in kaynaklarından İdrîs-i Bitlisî'n *Heşt Behişt*'ini kast ettiği anlaşılmaktadır. Aşağıda görüleceği gibi, Hoca Sadeddin ise aynı bilgilerin kaynağı olarak Molla İdrîs'iyi göstermektedir.

[İskenderiyye'nin Fethi]

ATÂO [127[a]]

…**cevânib-i sâlisesinde Leş ve Dregos ve Gölbaşı nâm üc hisâr-ı üstüvâr yapılmışdur. Leş-kal'ası Dirine suyı ile Yunaniyye nehri'nün mevzi'-i ittisâlinde Dregos bir cebel-i refî' üzere Gölbaşı anda olan gadîrün agzındadur. Ol gadîrün beher sâl kırk bin filori mahsûlı olmak ba'zılardan nakl olunur**

Tâcü't-tevârîh (I, 563)

"… **cevânib-i sâlisesinde** dahı **Leş ve Dragos ve Gölbaşı nâm üç hisâr-ı üstüvâr yapılmışdur** ki, mezîd istihkâmda her biri müsellem ve ve kemâl-i hasânetde kenâr-ı alî-alemdür…. **Leş-kal'ası, Dirine nehrine Yunaniyye nehri ittisâl buldugı mahallde** binâ olunmuş, **bir hısn-ı düşvâr-gîrdür ve Dragos bir cebel-i refî' üzere yapılmış,** bir hisâr-ı asîrü't-teshîrdür. **Gölbaşı anda vak'i olan deryâce agzında yapılmış**, bir kal'a-i menî'dür ki, ol **gadîrün menâfi' ve mahsûlâtı anun vesîlesiyle zabt olunur, her sâl kırk bin filori mahsûlünden cem' olunur." deyü Mollâ İdrîs tensîs itmişdür.**

Anonim yazar, *Tâcü't-tevârîh* (I, 465)'ten alıntı yaptığı yerin kaynağını açıkça Âşık Paşa-zâde'nin ismini vererek dolaylı olarak faydalanmış olduğunu göstermektedir.

[Semendire'nin Fethi]

ATÂO [83b-84a].	***Â. Târîhi*** (s.127)	***Tâcü't-tevârîh*** (I, 465).
Hattâ ol cengde mevcûd olan muharrir-i târîh Âşık-zâde öldürdüginden **mâ-adâ beş tüvâna küffârı baglayup Üsküb'de beşini dokuz [84a] yüz akçeye satdugını târîhinde** sevgend-pâdi ile zikr itdügin[i] Hoca Sa'deddîn Efendi nakl itmişler.	V'Allahi **fakîr kırdıgımdan gayrî beşin bagladum, Üsküb'e getirdim, beşini Üsküb'de tokuz yüz akçeye virdüm.** El-hâsıl ol yılda …	Âşık Paşa-oglı dimişdür ki: **"Katl itdügimden gayrî beş tüvâna kâfiri baglayup Üsküb'de beşin bile tokuz yüz akçeye satdum."** Ve kıssâ-i mezkûreyi minvâl-i mezbûr üzere nesc idüp …

2. Mehmed Solak-zâde Hemdemî, *Solak-zâde Tarihi:*

[I. Bayezid'in İstanbul'u kuşatması ve Anadolu hisarı'nı inşa etmesi]

ATÂO [45^{a-b}]	***Solak-zâde Târîhi*** (s.64)
İskender Bogazı dimekle marûf mahalle vürûd idüp Bogaz-kesen üstünde Güzelce-hisâr **nâmı ile meşhûr olan kal'a [45^{b}] yı binâ buyurdılar. Bu tarîkile Kara-deniz'den gelen gemilere**	**… İskender bogazı dimekle meşhûr olan mahalle gelicek, Bogaz-kesen üst yanında bir hisâr binâ itdiler ki, hâlâ** Yeni-hisâr **namıyla iştihâr bulup Kara-deniz tarafından gelen ...**

[Karaman beyinin yeminini bozması ile üzerine gönderilen Hacı İvaz Paşa'nın yaralanması]

ATÂO [60^{a-b}]	***Solak-zâde Târîhi*** (s.165)
Egerçi, tûl-i müddet muhâsara sebebiyle ehl-i hisâra kemâl-i müzâyaka gelüp ve Hacı Ivaz Paşa dahı bir kaç yerinden zahmdâr olmuş idi. Lâkin yaraların[ı] ketm idüp ve Sultan Mehmed'ün Mûsâ Çelebi'ye galebesini mutazammın kâğıdlar ihtirâ' itmekle **müstahfızları tesliye eyler idi. Bu minvâl [60^{b}] üzere** otuz beş **gün muhâsara çekdikden** sonra **Mûsâ Çelebi'nün tâbûtı Kapluca'ya geldiği…**	**Egerçi, müddet-i muhâsara uzanamakla içinde olanlara kemâl-i muzâyika gelüp** her vechile za'f-ı müstevlî olmuş idi. **Hatta, Ivaz Paşa bir kaç yerde ok zahmı ile mecrûh olup, lâkin cerâhetini saklayıp kal'a muhafızlarına teselliyet** ve takviyet **virirdi.** Fi'l-cümle otuz dört gün ehl-i hisarun ahvâli **müşevveş olmuş iken Mûsâ Çelebi'nün tâbûtı Kapluca'ya gelüp…**

Anonim yazar, eserinde *Tâcü't-tevârîh* ve *Solak-zâde Tarihi*'ndeki bilgileri birbirine kaynaştırarak aktarmaktadır.

[Eflâk ve Ungurus taraflarına sefer]

ATÂO [63b]	***Tâcü't-tevârîh*** (I, 285)	***Solak-zâde Tarihi*** (s.131)
İsfendiyâr-oglı **Kāsım big**, âsitâne-i şehriyârîde ikāmet taleb itmekle **mezîd-i iltifât-ı pâd-şâhîye mazhar olup mahsûldar tîmârlar inâyet olundı. Ve bâbâsına nâme tahrîr olunup zamîme-i tîmâr olmak içün Tosya ve Kankırı ve Kal'ecik ve Kastamonı ve Bakır-küre'si taleb olundı.**	Sultân dahı envâ'-i teşrîf ile hâtırîn taltîf buyurup … … **mahsûldâr tîmârlar inâyeti ile mahzûz buyurdılar. Ve İsfendiyâr'a dahı nâme gönderüp** oglına **zamîme-i tîmâr olmak** içün ba'z mevâzi' ma'mûre taleb buyuruldı. Cümleden **Tosya ve Kankırı ve Kal'acık ve Kastamonı ve Bakır-küre'si** selâtîn-i zevî'l-iktidâr töresi üzere **taleb olundı.**	**Kāsım big'e** me'mûlundan **ziyâde ri'âyetler idüp ve nice mahsûldâr tîmârlar ihsân olundıgından mâ-adâ bâbâsı İsfendiyâr big'e dahı nâme gönderüp oglına zamîme-i tîmâr olunmak içün Tosya ve Kangırı ve Kal'acık ve Kastamonı ve Bakır-küre'si taleb olundı.**

3. Neşrî, *Kitâb-ı Cihân-nümâ:*

[I. Kosova Savaşı anlatılırken müverrihimiz Neşrî'nin kullanmış olduğu âyet-i kerîmeyi alıntı yapmıştır.]

ATÂO [38[a]]

Yâ eyyühe'n-nebiyyü câhidi'l-küffâre ve'l-münâfıkîne **âyet-i kerîmesi** zâhir oldı.

Neşrî Tarihi (I, 292-293)

Âyet-i kerîme: ***Yâ eyyühe'n-nebiyyü câhidi'l-küffâre ve'l-münâfıkîn.***

[Osman Gazi'nin ölümü]

ATÂO [8[b]]

Osmân Gâzi'yi vasiyyetleri üzere Burusa'da **manastıra defn itdiler. Ömri 69, müddet-i saltanatları** 26 **senedür**.

Neşrî Tarihi (I, 144-145).

Osmân'un meytini getirüp Manastır'da defn itdiler. Altmış dokuz yıl ömri olup yiğirmi yidi **yıl** padişah oldı.

Hoca Sadeddin Efendi’nin *Tâcü’t-tevârîh* (II, 515)’inde Neşrî’nin adı açıkça zikredilmişken, çalıştığımız eserin 114^{b} sayfasında, yazar, Neşrî’nin adını zikretmemiştir. Bu da bize yazarın, *Neşrî Tarihi*’ni dolaylı olarak kullandığı izlenimini vermektedir.

[Eğriboz’un Fethi]

ATÂO [114^{b}].	***Neşrî Tarihi*** (II, 786-87)	***Tâcü’t-tevârîh*** (II, 515)
Kal‘a-i mezbûre mukābelesinde deniz içre Kızıl-hisâr nâmında bir burguz var idi. Feth olundukda küffârun hazînesi anda bulunmagla hazîne-i âmire içün zabt olundı.	Andan **kalenün mukābelesinde deniz içinde Kızıl-hisar adlı bir burguz var idi. Kâfirün hazînesi anda idi. Anı pâd-şâh için zabt ettiler**.	**Kal‘a-i mezbûre mukābelesinde deryâ içinde Kızıl-hisâr dimekle iştihâr bulmuş bir purgos var idi ki, kâfirün hazînesi anda idi. Ol purgosu feth idüp anda olan emvâli hazîne-i âmire-i pâdşâhî içün zabt itdiler.**

4. Rüstem Paşa, *Tevârîh-i Âl-i Osmân:*

[Osmanlıların Rumeli'ye ilk defa geçişi]

ATÂO [16b]	***Rüstem Paşa*** (43b)
Rûm-ili yakasında **Gügercinlik'den aşagı Cimni-hisârı nevâhisine güzâr eylediler.** Ve **bâğlar arasında bir kâfir bulup esîr ü girîftâr ve sala ric'at idüp** şitâbıla yine Anatolı **cânibine güzâr eylediler.**	**Güvercinlik'den aşaga Viranca-hisâr dirlerdi. Cimni-hisâr'ının** mukābelelerinde anda vardılar. Anda geçile. Agaçdan bir **sal düzüp** Ece Bey ol gâzilerle üzerine binüp ol **Cimni-hisârı'nın nevâhisine çokup bâğlar arasında bir kâfir bulup dutup sala bindirüp gerü** Süleymân Paşa'ya geldiler.

Sonuç olarak, üzerinde çalıştığımız *Anonim Tevârîh-i Âl-i Osmân*'ın, yukarıda kaynakları kısmında örneklerle gösterildiği gibi, bütünüyle orijinal bir eser olmadığı anlaşılmaktadır. Yurt içi ve yurt dışı kütüphanelerde çok sayıda nüshası bulunan Türkçe anonim kroniklerden biri olan bu anonim tevarihin, görülebildiği kadarıyla diğerlerinden en önemli farkı, kaynaklarını göstermiş olmasıdır. Hoca Sadeddin ve Solak-zâde'den isim belirterek doğrudan, Âşık Paşa-zâde, Neşrî, İdris-i Bitlisî tarihlerinden ve *Rüstem Paşa Tarihi* olarak bilinen *Tevârîh-i Âl-i Osmân*'ından da dolaylı olarak faydalanılarak kaleme alınan bir eserdir. O yüzden bu kaynaklardaki bilgileri içinde barındıran bir anonimdir. Yazar, söz konusu kaynaklardaki bilgileri kendince yorumlamış ve bu bilgileri anonim formatında vermiştir.

Transkripsiyonda Takip Edilen Yol:

Üzerinde çalıştığımız *Anonim Tevârîh-i Âl-i Osman*'ın yazarı, metnin içeresinde atladığı kelime ve rakamları derkenara eklemiş ve bazen metinde olması gereken bir veya birkaç kelimelik ilâveleri satır üstüne kaydetmiştir. Biz de derkenarda ve satır üstünde olan kelimeleri transkripsiyon esnasında yazarın kırmızı işaret ile belirttiği yerlere ilâve ederek metne yazdık.

Anonim Tevârîh-i Âl-i Osmân'ı hazırlarken araştırmacıların daha rahat incelemesi için eser içerisindeki fetihleri, isyanları, padişah cülûsları ve ölümleri başlıklar halinde bölümlere ayırdık ve sıra numarası verdik. Arapça, Farsça kelime ve terkipleri orijinal imlâsı ile göstererek, metne sadık kalmaya çalıştık. Eserimizi yeni harfler ile hazırlarken, yazmanın yaprak numaralarını köşeli parantez ile gösterdik. Kelimelerin içinde ve sonunda geçen [ع]'lar [‘], [ء]'ler ise [’] biçiminde ve ayrıca [ق]'dan sonra [ا] var ise "kā", [و] var ise [kū] şeklinde, Arapça ve Farsça kelimelerdeki uzun seslileri [ا , ى ,و] "â, î, û" olarak gösterdik. Türkçe kelimeler sonlarındaki b/p, c/ç hâline dönüştürdük. Metin içerisinde yazılmamış kelime ve harfleri anlam bütünlüğünü sağlamak, cümle düşüklüğünü önlemek için köşeli parantez içerisinde yazarak metne ekledik. Ayrıca metinde mükerrer kullanılan kelimeleri dipnotlarda gösterdik. Anonimde yer alan âyet, hadis ve duaları metin içerisinde italik biçimde yazdık ve açıklamalarını dipnotta verdik.

BİSMİ’LLÂHİ’R-RÂHMÂNİ’R-RAHÎM

[1b] *El-hamdüli‘llâhi Rabbi‘l-âlemîn*[1]*, ve’s-salâtü ve’s-selâmü alâ seyyidinâ Muhammedin ve alâ âlihi ve sahbihi ecma‘în*[2].

Keyfiyyet-i zuhûr-ı Âl-i Osmân e*dâma’llâhu eyyâm-ı saltanatahum ilâ âhiri’z-zamân*[3]. Bu hânedân-ı aliyyenün silsile-i neseb-i ecdâd-ı i‘zâmı Yâfes bin Nûh *aleyhi’s-selâm*a müntehî olmak üzere, ibtidâ-i zuhûrları Tûrân-zemîn, Mâverâü’n-nehr’den olup cedd-i a‘lâları Kayı Han, kabâ’il-i Türk’den bir tâ’ifeyle Îrân-zemîne ve andan Ermeniyye’ye ve Ahlât taraflarına güzâr ve yüz yetmiş seneye karîb ol diyârda hatt-ı rahl karâr itmişler idi. Cengiz Han’un Îrân’a tasallutundan nâşî evlâd-ı emcâd-ı Kayı Han’dan Belh kurbunda Mâhân hâkimi Süleymân Şâh 616 târîhinde askeriyle bilâd-ı Rûm’a intikāl u rıhlet ve 621 senesi Haleb’e azîmet idüp Ca‘ber-kal‘ası kurbunda nehr-i Furât’a gark olmagla kal‘a-i mezbûre altında defn olundı. Hâlâ ol mahalle Türk Mezârı dirler, ziyâretgâhdur. Menkūldur ki, at sancılansa etrâfın[ı] devr itdürmekle bi-izni’llâh sâkin olurmış. Bu hâdise akabinde evlâdınun ba‘zısı vatan-ı aslîlerine ric‘at ve anlardan Er-tugrul Gâzi, Pasin-ovası’nda bir müddet ikāmetden sonra oglı Sarı Balı’yı ki, Savcı Big dimekle ma‘rûfdur. Konya’da mesned-nişîn **[2a]** olan Alâeddîn-i Selçukî cânibine irsâl idüp memleketine duhûle istîzân ve Alâeddîn dahı kudûmlarından memnûn olup Tomanic’den Ermenek’e dek Er-tugrul Gâzi’ye ta‘yîn ve ihsân itmekle ol semte nühzet ve Karaca-tag’da tavattun ve ikāmet eylediler.

Ba‘dehû Er-tugrul Gâzi, cânib-i Alâeddîn’e âzim olup bir zamânda irişdigi Tâtâr ile muhârebede Alâeddîn’ün askeri bozulmaga az kalmış idi. Ol mahallde ba‘zılar Er-tugrul’a cânib-i gâlibe imdâd itmegi sevk itdükde anlar kabûl itmeyüp hemân beş yüze karîb

---

[1] “Bütün övgüler, âlemlerin Rabbi olan Allah’a mahsustur.” (Fatiha, 1/1)
[2] “Salât ve selâm, efendimiz Hz. Muhammed’in ve onun bütün ashabının üzerine olsun.”
[3] “Allah, saltanat günlerini son güne kadar devam ettirsin.”

dilâverân ile asker-i Tâtâr üzerine hücûm itmegle sebeb-i inhizâm-ı Tâtâr oldılar. Alaeddîn bunı görüp Er-tugrul Gâzi'ye envâ'-i i'zâz ile ilbâs-ı hil'at ve etbâ'ına dahı ber-vech-i sezâ ikrâm ve ri'âyet eyledi.

Ba'dehû Er-tugrul Gâzi Sögüt'de ikāmet üzere iken Alaeddîn itâ'atında olan Karaca-hisâr küffârı, Er-tugrul'a ta'arruz itmeleriyle Alaeddîn'den ba'de-l-istîzân Er-tugrul, Karaca-hisâr'ı feth eyledi.

Ve 685 târîhinde Alaeddîn, Kütâhiyye'yi muhâsara itdükde, Tâtâr'un Eregli'yi gâreti haberi gelmekle muhâsarayı Er-tugrul'a tefvîz ü ihâle ve kendi licâm-ı himmeti Tâtâr üzerine ihâle idüp, leşker-i Tâtâr'ı târmâr eyledi. Bu cengde ol mertebe Tâtâr kırıldı ki, beyzeleri cildinden bir sayâ-bân yapdılar. Hâlâ ol sahrâya Taşak-Yazusı dirler. Ve bu tarafda Er-tugrul ikdâm ile kal'ayı feth idüp ve tekfûrını giriftâr ve tevzî'-i ganâyimden **[2b]** sonra irsâl-i hums ile müjde-i fethi Alâeddîn'e ihbâr eyledi. Bu minvâl üzere Er-tugrul Gâzi, Alâeddîn'ün oglı Gıyâseddîn ve dahı Alâeddîn-i sânî zamânlarında bir müddet mu'ammer olup hattâ oglı Osmân Gâzi'yi bir kaç def'a ba'zı hedâyâ ile Alâeddîn-i sânî'ye irsâl eyledi.

Ba'dehû 687 târîhinde Er-tugrul Gâzi vefât itdükde, Alâeddîn azîm te'essüf iderek yerine Osmân Gâzi'yi nasb eyleyüp hil'at gönderdi. Merhûmun ömri 93 senedür. Sögüt'de medfûndur. Nakl olunur ki, Osmân Gâzi bir rütbe-i pâk-i'tikâd ve sâfî-nihâd idi ki, bir gice bir köy imâmınun hânesinde müsâfir oldı. Sâkin oldıgı mahallde bir mushaf-ı şerîf var idi. Osmân Gâzi'nün ma'lûmı oldukda hemân âbdest alup ol gice tâ sabâha dek mushaf cânibine teveccüh-künân el kavuşdurup turdı. Ba'de tulûu'l-fecr istirâhat içün bir mikdâr yatıcak. Rü'yâsında kelâm-ı rabb-i izzete bu gûne ta'zîmi içün evlâd-ı emcâdına i'tâ-yı saltanat müjdesiyle mübeşşer ve ber-muktezâ-yı hulûs-ı taviyyet böyle bir kerâmet-i celîyyeye mazhar oldı. Bu kıssa ba'zı tevârîhde Er-tugrul Gâzi'ye azv olunmuşdur.

1. İslâm-ı Köse Mihâl

Osmân Gâzi, Eski-şehr bigi ile ceng idüp askerini bozdukda, anunla bile gelen Harman-kaya teküri Köse Mihâl esîr ü giriftâr ve bir bahâdır kimesne olmagla Osmân Gâzi öldürmege kıyamadıgından afv u ıtlâk ile nâ'il-i eltâf-ı bî-şümâr olıcak. **[3a]** Köse Mihâl dahı cân ü dilden müslimân olup etbâ'ıyla Osmân Gâzi'ye tâbi' oldı. Osmân Gâzi'nün ve Orhân'un ülkelerinde küffâr ile nice cengler idüp kal'alar feth itmişdür. Cihân-nümâ'da oldıgı üzere Kâtib Çelebi zamânında Köse Mihâl evlâdı mâlikânelerine mutasarrıflar imiş.

Bir gün Osmân Gâzi yetmiş âdemle Ermenek'den avdetde Eynegöl'den mürûr iderken tekür pusıdan Osmân Gâzi üzerine çıkup cenge mübâşeret olundukda inâyet-i Hakk ile ehl-i İslâm gâlib, hasm-ı anîd ve küffârun ekserî pehnâ-yı vücûddan ba'îd olup Osmân Gâzi birâder-zâdesi Balı Hâce şehîd oldı.

Rivâyet olunur ki, Osmân Gâzi bir gice rü'yâsında ol zamânun meşâhîrinden Şeyh Ede-Balı'yı görüp şeyh-i mezbûrun koynundan bir meh-tâbân-ı şa'şaa-i bâş zuhûr ve intişâr ve âgûş-ı Osmân Gâzi'ye vülûc ile lem'a-bahş eşi'a vü envâr oldı. Ve derîn sâ'at nâf-ı sa'âdet-i itilâf Osmân Gâzi'den bir şecere-i tûbâ misâl bî-hemtâ peyda ve âşikâr ve irtifâ' berk ve şâhî hem-rütbe-i felek-devâr olmagla sâyesi mecmâ'-ı cibâl ve enhâr olup ol menâhil kesîru'z-zihâmdan halk-ı âlem kimi mezârî' ve bisâtinin saky-vâr ve ev kimi nûşi'l-hayat ruh-efzâ iderler idi. İrtesi Osmân Gâzi bu vâkı'ayı azîze nakl itdükde didi ki: "Müjde, Hakk Te'âlâ sana ve evlâdına saltanat müyesser ve bizleri sezâ-vâr-ı taht ü efser idicek. Benim Bâlâ Hâtûn nâmında bir kızım vardur. Hemân bu **[3b]** rü'yâ-yı sâdıka mûcibince anı sana tezvîc ideyim." diyüp Osmân Gâzi'ye kızını nikâh eyledi. Orhân Gâzi bundan olmuşdur.

2. Feth-i Karaca-hisâr

687 târîhinde bir gice Osmân Gâzi, Eynegöl kurbunda Tulca-kal'ası'n[ı] ihrâk-ı bi-n-nâr ve kâfirlerini tu'me-i şemşîr-i hûn-hâr eyledi. Sabâh oldukda ol semtün küffârı Karaca-hisâr tekürine âdem gönderüp: "Bu Türkler geleli etrâfa ta'arruza başladılar. Eger mukayyed olmazsanız ne sizi korlar ve ne bizi, hemân anları bu ıklîmden ihrâca sa'y idelim." deyü peyâm-ı tahzîr ve ihâfe îsâl ve Karaca-hisâr teküri iltimâsları üzere karındâşı Kalânor didikleri kâfiri askerle irsâl eyledi. Osmân Gâzi haberdâr oldukda asker cem' idüp Tomanic belinde küffâr ile mukābele ve beynehümâde azîm muhârebe vü mukātele vâki' olup Osmân Gâzi'nün karındâşı Sarı Yatı[4] anda şehîd olmagla Sögüt'de pederleri yanına nakl olundı. Sarı Yatı'nun mevzi'-i şehâdetinde bir çam agacı vardur. Üzerinde gâhî nûr müşâhede olundugına binâen Kandilli Câm dirler. Ve bu cengde tekürün karındâşı maktûl oldukda Osmân Gâzi emri ile karnını yarup it gibi yeri eşüp gömdiler. Bu sebebden ol yere İt eşeni dirler. Bu cengde Sarı Yatı'nun şehid oldıgı Alâeddîn-i sânî'nün ma'lûmı olıcak. Karaca-hisâr teküri bize âsî **[4a]** olmuş deyü üzerine varmaga Osmân Gâzi'ye i'tâ-yi ruhsat ve Eski-şehr'i ol zât-ı zafer-simâta tevcîh itmekle icrâ-yı merâsim mürüvvet eyledi. Osmân

[4] Metinde "Balı" okunacak şekilde yazılmış.

Gâzi dahı askerini ba'de'l-cem' Karaca-hisâr üzerine vardukda kal'ayı teshîr ve tekürini esir idicek, ganâyimün humsını karındâşı-oglı Ak-Timur ile Alâeddîn'e irsâl ve bakiyesini guzâta tevzî' idüp rüsûm-ı lâzımeyi ikmâl eyledi. Ve bu 687 senede Karaca-hisâr'da Osmân Gâzi nâmına hutbe okundı.

3. Feth-i Bilecik ve Yâr-hisâr ve Eynegöl

Koca Mihâl kızını tezvîcde etrâfdan gelen hedâyâya Osmân Gâzi'nün hediyesi fâ'ik geldügünden nâşî küffâr ta'accüb-künân birbirlerine didiler ki: "Bu Osmân'un hareketinden az zamân içre bu yerlerde birimizi komamak anlanur. Bunun hemân tedârikini görmek lâzımdur." deyü bu tedbîri Bilecik tekürine tefvîz eylediler. Zîrâ Bilecik teküri, Osmân Gâzi ile sûretâ mahabbet üzere idi. Hattâ Osmân Gâzi yaylaka gitdükce Eynegöl tekürinün ta'ârruzundan emîn olmak içün ba'zı eşyâsını Bilecik'de emanet komak istedükde eşyâyı hâtûnlar nâkl itmek şartıyla kabûl itmelerine binâen îdâ'-i eşyâ âdetleri olmuş idi. Bu tedbîr Bilecik tekürine havâle olundukda bu mâddenün tesviyesini iltizâm idüp didi ki: "Yakında biz dahı dügün idüp tekürleri da'vet itdigümizde Osmân'ı dahı da'vet idüp kârın tamâm iderüz."

Ba'dehû Bilecik teküri, Yâr-hisâr **[4b]** tekürinün kızını almak içün dügüne mübâşeret idüp, Köse Mihâl'ı Osmân Gâzi'yi da'vet itmege irsâl itdiler. Köse Mihâl dahı hakîkat-i hâli Osmân Gâzi'ye i'lâm itdükde Osmân Gâzi didi ki: "Şimdi sen bizim tarafımızdan şu koyunları götür. Ve bizim sonra varacagımızı i'lâm eyle. Lâkin Bilecik bu cem'iyyete elvirir mahall degüldür. Bir sahrâya çıkılmak münâsib oldugunı bildür. Ve hem tarafımızdan yine emânetler vaz'ını recâ ile bu yılda zahmetimizi çeksinler." didi. Köse Mihâl dahı varup bu haberleri teküre îsâl eyledükde tekür gâyet memnûn ü mesrûr terk-i ıyâl ve eşyâsıyla yedime girer deyü giriftâr-ı efkâr-ı dûrâ-dûr oldı. Ve'l-hâsıl Bilecik'den çıkup Çakır-pınar'ı didikleri bir yerde dügüne mübâşeret itdiler. Kal'a hâlî kalıcak, Osmân Gâzi dahı askerinden kırk âdemi avrat kılıgına koyup kal'aya eşyâ götürür şeklinde ahşâm üzeri irsâl eyledi. Anlar dahı kal'aya vusûllarında hemân tîglerin[i] uryân idüp kapucıları katl ü tedmîr ve derhâl hisârı feth ü teshîr eylediler. Beri tarafda Osmân Gâzi bir nice dilâverlerle dügüne azm eyleyüp anda karâr itmişler idi. Feth-i hisâr haberi ol memlekete varınca Osmân Gâzi firâr sûretiyle bir mekâna gizlendi. Tekür dahı askerin[i] alup anları ta'kîb itdükde hemân pusudan hurûc idüp cenge mübâşeret itdiler. Hakk Te'âlâ'nun inâyetiyle asker-i İslâm gâlib **[5a]** düşmen-i dîn ve tekür-i mağrûr ka'r-ı dûzahda kemîn oldukdan sonra ol gice Yâr-hisâr cânibîne azîmet idüp tekürü ve gelini esîr ü giriftâr ve

cenge tasaddî idenleri âzim-i semt bi'se'l-karâr itdiler. Ve andan Eynegöl cânibîne teveccüh idüp *bi-inâyeti'llâhi Te'âlâ*[5]'nun anun dahı tekürini katl ü i'dâm ve kal'ayı makarr-ı ehl-i İslâm eylediler. Ol gelinün ismi Nilüfer'dür. Orhân Gâzi'ye tezvîc olunup, Sultân Murâd ve Süleymân Paşa andan vücûda gelmişdür. Nice hayrâtı vardur. Burusa'da Orhân türbesinde medfûndur.

Bu zikr olunan fethler 699 senesinde vâki' oldı. Ve dahı Osmân Gâzi bunlardan sonra İznik üzerine varup etrâfını gâret ile envâ'-i hasâret îsâl ve teküri İstanbul kıralından istimdât eyledükde kıral dahı imdâd içün asker irsâl eyledi. Dil'den geçmege başladıkları esnâda Osmân Gâzi haberdâr olup küffâr askeri gâfil iken üzerlerine îlgâr ve şeb-hûn tarîkile bî-inâyeti'llâh küffârı târ u mâr idüp kimini katl ve kimin[i] esîr ü giriftâr itdi. Ol esnâda mukaddem olan fütûhâtun mukābelesinde Alâeddîn-i sânî tarafından tabl ve alem ve hil'at vâsıl olmagla dîvân kurılup tabl çalındı. Ve Osmân Gâzi ayag üzere turdı. Bu ayag üzere turmak âdeti, Fâtih vaktinde terk olunmuşdur.

4. Cülûs-ı Osmân Gâzi

Bu zikr olunan umûrdan **[5^{b}]** sonra Alâeddîn-i sânî çok mu'ammer olmayup âhirete intikāl itdükde, evlâdı kalmamagla Rûmiyâ'nun ekserî Osmân Gâzi itâ'atine ihtiyâr itdiler. Sene 699 tis'a ve tis'în ve sitte-mie.

Ammâ Aydın ve Saruhân ve Germiyân ve Hamîd-ili ve Teke ve Karasi ve Turgud ve Menteşe her birinün bigleri müstakill oldılar. Nakl olunur ki, o zamân kurılan bâzârın bâcın bir Germiyânî satun almak istedükde Osmân Gâzi satmagı kabûl itmeyüp bâzârı bekleyenler bir mikdâr şey' almak âdet oldıgı ma'lûmları oldukda emr itdiler ki, bir yük şey' eger satılursa bir akca alına.

701 senesinde feth olunan bilâdı evlâdlarına tevzî' idüp Karaca sancagı ki, Sultân-öni dimekle meşhûrdur Orhân Gâzi'ye, Eski-şehr'i Gündüz Alb'a, İnöni-kal'ası'nı Aygud Alb'a, Yar-hisâr'ını Hasan Alb'a, Eynegöl'i Turgud Alb'a virdiler. Alâeddîn Paşa'yı vâlidesiyle Bilecik'de Edebalı hizmetine koyup Bilecik mahsûlını Edebalı'ya ve sâir fukarâya ta'yîn itdiler. Yeni-şehr'i makarr-ı eyâlet idüp asker içün menziller binâ' ve mesâcid ve hamâmât inşâ eylediler.

Ba'dehû bir kaç def'a Köpri-hisâr'ı muhâsara idüp âkıbet yagma emr itmekle feth olundı. Andan Marmara vilâyetine teveccüh olundukda hâkimi itâ'at itmekle ilbâs-ı hil'at idüp mahallinde takrîr eylediler.

---

[5] "Allah'ın yardımı ile."

Ba‘dehû hisâr-ı İznik muhâsara olunup ehl-i kal‘a tazyîk ve ızrâr ve etrâfında **[6[a]]** feth olunan emâkin sipâha tîmâr kılındı. Bir kaç kere küffâr hücûm idüp münhezim oldı. Ammâ kal‘a metîn olmagla fethi müyesser olmadugı cihetden Yeni-şehr cânibine bir havâle kal‘a binâ olunup Târgân nâm bir dilâver iskân olundı.

5. Feth-i Kite

Küffâr, zuhûr-ı ehl-i İslâm'dan muztarib olmagla Bursa teküri Atranos ve Kestel ve Kite tekürleri ile ittifâk idüp asker-i küffâr ile Osmân Gâzi cânibine azîmet itdiler. Osmân Gâzi dahı haberdâr olıcak, anları karşulayup Koyun-hisâr civârında cenge başladılar. Ceng iderek Dimyoz'a gelindükde küffâr taga arka virüp turdı. Muhârebe bir zamân mümtedd oldukdan sonra avn-i Hudâ ile melâ‘în münhezim olup Atranos ve Kite tekürleri firâr ve Bursa teküri hisâra tahassun ihtiyâr eyledi. Kestel teküri esnâ‘-yı harbde maktûl olup firâr iden Kite teküri, Ulubat tekürine iltica itmekle andan taleb olundı. Ol dahı nesl-i Osmânî, Ulubat-Köprüsi'nden ubûr itmek şartıyla tekür-i mezbûrı, Osmân Gâzi tarafına teslim eyledükde hükûmetgâhı olan Kite-hisâr'ı karşusında paralayup ol vechile hisârı feth itdiler. Binâberin şâhân-ı Âl-i Osmân ol köprüden geçmeyüp kayıklar ile ubûr iderler imiş. Bu cengde Osmân Gâzi birâder-zâdesi Ay-dogdı Big şehîd olmagla Koyun-hisâr civârında defn olundı. Hâk-i mezârı mahmûme devâ ve devr-i **[6[b]]** merkadı sancısı olan ata şifâ idügi meşhûrdur.

6. Muhâsara-i Burusa

Burusa teküri, firârından sonra ta‘kîb olunup Burusa muhâsarasına mübâşeret olundı. Lâkin fethi müyesser olmayup, ancak Kapluca cânibine bir kal‘a binâ ve birâder-zâdeleri Ak-Timur'i iskân ü îvâ ve bir kal‘a dahı tag cânibine binâ idüp Balabancık nâm bir abdlerini muhâfazaya ta‘yîn itdiler. Ve etrâfda olan kurâyı ehl-i tîmâra taksîm idüp, re‘âyâ dahı adâletlerin[i] müşâhede itmekle cân ü dilden itâ‘at eylediler.

7. Feth-i ba‘zı bilâd

Bundan sonra Osmân Gâzi'ye asker-i İslâm cihâd içün bir cânibe dahı gidilmege recâsın[ı] itdüklerinde Osmân Gâzi askerin cihâda rağbetlerinden gâyet telezzüz ve istibşâr ve cihâd içün azm olunacak mahallerin ahvâline vukūf-ı tâmmı olan Köse Mihâl'i huzûrlarına da‘vet ve ihzâr idüp andan istihbâr-ı levâzım itdükden sonra Köse Mihâl'i, Orhân Gâzi ile Karaca-hisâr'da hıfz-ı bilâda ta‘yîn ve kendüleri Leblebici-hisârı'na azm-i nusret-karîn itdiler. Vusûllarında teküri itâ‘at itmekle Köpri-hisârı'na serdâr nasb olunup,

oglı Osmân Gâzi bendegânına ilhâk olundı. Andan Lefke'ye azîmet olundukda Lefke ve Çadırlu tekürleri istikbâl idüp kal'aların[ı] teslîm ve kendüleri itâ'at itdüklerinde Er-tuğrul Gâzi etbâ'ından Samsa Çavuş ol kal'alara tâlib oldı. **[7a]** Lâkin tekürlerün itâ'atlerin[i] takviye içün mahallerinden ihrâc münâsib olmagla Lefke yanında Yeni-şehr suyunun kenârında kaya üstündeki hisârı tîmârına zamm ile hâtırun[ı] tatyîb itdiler. Hâlâ ol mahalle Çavuş-köyi dirler. Andan Yenice'ye varılup teküri itâ'at itdi.

Ba'dehû Akhisar'a varılup anlar muhârebeye tasaddî itmekle cenge mübâşeret olunup küffâr münhezim oldukda tekür hisârına girmege mecâl bulamayup Karaceyş-hisârı'na firâr itdi. Kal'ayı yagma idüp Geyve cânibine teveccüh itdiler. Meger küffâr, hisârı tahliye idüp Korı-deresi'nde becene itmişler idi. Osmân Gâzi haber alup üzerlerine varduklarında muhârebeye ibtidâr ve fi'l-hâl cem'iyyet-i küffârı târmâr itdiler. Ve tekürleri tutup ganâyimi yagma itdükden sonra Tekür-pınarı'na azîmet ve anı dahı dâhil-i havza-i hükûmet eylediler. Bu feth olunan vilâyetlerün re'âyâsını kemâl-i adâletle ri'âyet idüp mahsûlını ashâb-ı tîmâra virdiler.

8. Hücûm-ı Tâtâr ber-bâzâr-ı Karaca-hisâr

Osmân Gâzi bu fütûhâta meşgûl iken Çavdar tâtârı Germiyân cânibinden Karaca-hisâr'a îlgâr idüp bâzârını yagma itdiler. Orhân Gâzi, Eski-şehr'den haberdâr oldukda acâleten bir mikdâr süvâr ile ol cânibe azîmet idüp Oynaş-hisârı'nda ol gürûha dûçâr **[7b]** ve dahı serdârların âdemlerinden ekserîn esîr ü giriftâr itmekle ve gâret itdükleri eşyâyı istihlâs idüp Karaca-hisâr'a vâsıl oldı.

Ba'dehû Osmân Gâzi serîr-i devletlerine ric'at itdüklerinde Orhân Gâzi'nün bu hizmetine tahsîn itdiler. Ve ol esîr olanlara merhameten tevbe virüp azâd eylediler.

9. Teshîr-i Koca-ili

Orhân Gâzi serdâr nasb olunup, Gâzi Abdurrahman ve Akça Koca ve Mihâl ile Sakarya suyı kenârında olan Karaceyş cânibine revâne oldılar. Kal'aya karîb geldiklerinde askeri üc bölük idüp, bir bölügi hisârun ardına gecdiler. Ve bir bölügi etrâfda pinhân olup, bir bölügi dahı Orhân Gâzi ile hisârun karşusuna geldiler. Bir kaç gün muhârebeden sonra izhâr-ı hezîmet idüp, firâr sûretiyle girüye azîmet itdüklerinde kâfir bunları bozuldı sanmagla kal'adan çıkup artlarınca îlgâr idicek, pusuda olan asker hurûc idüp kal'aya dâhil oldular. Tekür bundan âgâh oldukda kal'aya girmek ümîdiyle avdet eyledi. Asker-i İslâm dahı etrâfın[ı] alup teküri esîr ve tevâbi'ini küşte-i şemşîr itdiler. Ve hisâr feth olunup

Konur Alb'a mahall-i kârar ve civârında feth olunan Ayan suyı-hisârı zamîme-i tîmâr kılındı. Ve Ayan suyı mecrâsında köpri önünde olan burgoz[a] Karatekin **[8a]** varınca, Karatekin-hisârı zabt olunup Akça Koca ve Samsa Çâvuş'a ta'yîn olundu.

Ba'dehû Orhân Gâzi nice hedâyâ ile Yeni-şehr'e pederleri hizmetine gelüp feth olunan hisârlara sipâhiler irsâl itdürdi.

Konur Alb kerrâtıyla Ak-yazu'ya akın itdükden sonra Tuz-bâzârı'nı feth idüp Uzunca-bel'de küffâra mülâkî olmalarıyla iki gün iki gice ceng vâki' oldı. Âkıbet ehl-i İslâm tahsîl-i dest-mâye-i nusret ve muzâfferen Tuz-bâzârı'na avdet itdiler. Akça Koca, İznikmid etrâfında küffâr ile çok muhârebeler eylediler. Hâlâ Koca-ili didikleri vilâyet anun sa'yı ile feth olunmuşdur.

Kara-Tekin, İznik'e karîb olmagla Samsa Çâvuş gâhî etrâfın[ı] gâret idüp tekürini tazyîk itdigünden nâşî İstanbul tekürinden şekvâ-künân istimdâd ve ol dahı asker cem' idüp keştîler ile Yalak-ova'ya îsâla bezl-i ictihâd eyledi. Gâzi Abdurrahman küffârun mürûrundan haberdâr oldukda îlgâr ile gelüp küffârı basdı ve ekserîni kırup kaçanlarun dahı çogı deryâda gark oldular.

10. Feth-i hisâr-ı Burusa ve Atranos

Orhân Gâzi pederlerinün illet-i mizâcı sebebiyle Burusa fethine serdâr nasb olunup ibtidâ Atranos fethine azîmet itdiler. Ba'de'l-vusûl hisârı hâlî bulup teküri taga firâr **[8b]** itmekle ta'kîb olundukda tekür-i mezbûr hücûm-ı askerden kaçarken bir taşdan düşüp mürd olıcak, bâkî askeri itâ'at eylediler. Orhân Gâzi hisârı hedm itdürüp Burusa tarafına teveccüh-i râyât-ı zafer-şümûl ve vusûllarında Bınar-başı cânibine nüzûl olundukda küffâr-ı kal'a mukaddemâ binâ olunan iki kal'a sebebiyle sekiz yıllık muhâsaradan ziyâde muztarib olduklarına binâen Köse Mihâl vesâtatıyla kendüleri ve ıyâl ve mâlları semt-i selâmete îsâl olunmak şartı üzere hisârı teslîm ve otuz bin altun arz u takdîm idiceklerin[i] inhâ itdüklerinde kabûle karîn olup, Gemlik nâm karyeden gemilerine süvâr olmak içün ol mahalle îsâl olundular. Bu feth 726 senesinde vaki' oldı.

11. Cülûs-ı Orhân Gâzi

Bu fethden sonra Orhân Gâzi vâlideleri dergâhına rûymâl eyledükde za'f-ı mizâcları mütezâyid olmagla Orhân Gâzi'ye adl ü dâd ve küffâr ile cihâd ve ulemâya rağbet ve şer'-i şerîfe itâ'at vasiyyetlerin[i] itdükden sonra âhirete intikāl eylediler.

Hakk anı rıdvâne karîn eyleye — Anda dahı taht-nişîn eyleye, âmîn.

Vefâtlarından sonra Orhân Gâzi tahta cülûs eyledi, fî sene 726 sitte ve işrîn ve seb‘a-mie.

Osmân Gâzi'yi vasiyyetleri üzere Burusa'da manastıra defn itdiler. Ömri 69, müddet-i saltanatları 26 senedür. Metrûkâtları **[9a]** bir yenice sarık, bir tekelini, bir yancuk, bir tuzluk, bir kaşıkluk, bir kaç tavîle at, bir kaç süri koyun ve sarık ile tekeleti Denizli bezinden idi.

Gâzi Hüdâvendi-gâr lâkabıyla müştehir olan Sultân Murâd bu sene de 726 vilâdet itmişlerdür.

Konur Alb ve Akça Koca, Konurpa ve Ak-yazu ve Mudurnı, Kalender ve Ermenî bâzârı ve Ayan göli vilâyetlerin[i] feth itdükden sonra Koca-ili memleketinün vasatında olan Samandıra-kal‘ası'nı teshîr [ve] tedbîrine mübâşeret eyledükleri esnâda Orhân Gâzi cülûs[ı] vâki‘ olmuş idi.

Ba‘dehû kal‘a-i merkūme tekürinün oglı bir gün mürd olmagla defn itmek içün küffârun kal‘adan hurûcları mezbûr iki serdârun ol mahallden güzârı hengâmına tesâdüf itdigi cihetden vâkıf oldukları sâ‘at hemân asker-i İslâm ile kal‘a yolunı sedd ü bend ve küffârı âteş-i hucûm ü iktihâma sipend itdiler. Bi-hamdüli'llâh küffâr münhezim olup re'îsleri giriftâr oldu. Bu sûretle kal‘a feth olundukdan sonra esîr olan teküre rü'esâ-yı küffârdan ba‘zıları harîdâr olmagla Orhân Gâzi'den ba‘de'l-istîzân İznikmid tekürine mâl-ı azîm ile fürûht itdiler. Ve ol mâl yine İznikmid teshîri levâzımına sarf olundı. Ve Samandıra vilâyeti Akca Koca'ya virilüp İstanbul'a karîb oldugı cihetden İstanbul nehb ü gâretine meşgûl oldı. **[9b]**

12. Feth-i hisâr-ı Aydos

Orhân Gâzi 728 senesinde Konur Alb ile Abdurrahman'ı Aydos fethine irsâl eyledi. Anlar dahı hisâr-ı mezbûre teveccüh idüp vusûllarında muhâsaraya mübâşeret itdiler. Lâkin kemâl-i istihkâmı imtidâd-ı muhâsarayı muktezâ olmagla harb u kıtâl mümtedd oldı.

Ba‘dehû *izâ erâda'llâhu şe‘yen heyyee esbâbehû*[6] vafkınca meger ol tekürün bir kızı var idi. Ol kız rü'yâsında görür ki, bir derin karanlık kuyuya düşmüş istimdâd ü feryâd ider. Kavm ü aşiretten bir imdâd ider kimesne yok. Temam kendinden ümîdi kesdükde görür ki, bir cüvân ol kuyı kenârına gelüp kendüyi kuyudan çıkarır ve bir kat temiz câme giydirir. Bu hâl ile uykudan uyandıkda gördügi rü'yânun ta‘bîri fikrile ve ol cüvânun aşkıla bî-karâr olup bir gün kal‘anun kullesinden asker-i İslâm cânibine nigâh iderken gözi Abdurrahman

[6] "Allah birşeyi dilediğinde onun sebeplerini hazırlar." (Hadis)

Gâzi'ye düş oldukda bakar ki, düşünde görüp mahabbet itdügi cüvândur. Hemân kalbinde dîn-i İslâm'a meyl ü rağbet hâsıl olup hatt-ı firengî tahrîrine kudreti olmagla bir kâğıda rü'yâsını tahrîr ü beyân ve dîn-i İslâm'a rağbetini ayân idüp dir ki: "Eger kal'anun fethi maksûd ise sûret-i hezîmet izhâr idüp ba'de'l-firâr filân gice kal'a dibine gelesiz ve ol vechile teshîr-i hisâra ikdâm idesiz." Andan kâğıdı bir taşa baglayup asker-i İslâm cânibine atdı. Taş, asker içine[7] **[10ª]** düşüp yuvarlanarak Abdurrahman Gâzi'nün atının ayagı altına vardı. Abdurrahman Gâzi dahı hemân kâğıdı alup Akca Koca'ya arz eyledi. Ve kâğıdı hatt-şinâslara okudup ma'nâsı bilindükde ba'de'l-meşvere etrâf-ı kal'ayı ihrâk idüp ve Samandıra-kal'ası'nı dahı yakup güya bir mahzûr zuhûr itmiş gibi firâr itdiler. Küffâr bu vaz'-ı cidde haml idüp gafletle ıyş ü işrete meşgûl oldular.

Ba'dehû ma'hûd olan gice de Abdurrahman Gâzi seksen dilâver ile kal'aya irişüp gördüler ki, ol nigâr burc-ı hisârda intizâr üzere andan oldugı mahallün dibine gelindükde bir kemend sarkıtdı. Abdurrahman kemende sarılup hisâr dîvârına çıkdı. Bu sûretle bir kaç dilâver dahı çıkup duhterün ilkāsıyla kapucılar oldıgı mahalle inilüp fi'l-hâl anları katl itdiler. Ve miftâh-ı kal'ayı bulup kapuyı açdılar. Asker-i İslâm dahı bil-cümle kal'aya dâhil olup tekürün hânesine hücûm itdiler. Ve kal'ayı feth idüp ganâyim-i bî-şümâr ile teküri ve duhteri istishâb ve Orhân Gâzi dergâhına şitâb itdiler. Orhân Gâzi dahı memnûn olup ol duhteri [dil-nüvâzi] Abdurrahman Gâzi'ye tezvîc eylediler. Andan Kara Abdurrahman nâm bir ogul dünyaya geldi. Ve **[10ᵇ]** şecâ'atde bir rütbeye vardı ki, İstanbul kâfirleri anun havfından bî-ârâm ü râhat olup küffârun nâsî çocuklarını Kara Abdurrahman ile korkudurlar idi.

13. Feth-i hisâr-ı İznikmid

Şehr-i İznikmid zamân-ı kadîmde gâyetde azîm ve ma'mûr ve Makedon ismiyle meşhûr idi. İskender-i Rûmî'nün babası Filekus'un tahtgâhı ve İskender'ün mevlîdi oldugı cihetden İskender-i Makedonî dirler. Ve ol memleket bekāyâ-yı evlâd Kayasıra'dan Belahonya nâm duhterün taht-ı tasarrufunda idi. Akca Koca'nun ol nevâhîde mazhar oldugı fütûhât kefere beyninde şâyi' olmagla İstanbul teküri, İznikmid-kal'ası mahfûz olsun içün imdâda ihtimâm idüp top ü tufeng ve sâ'ir alât-ı ceng irsâl itmiş idi. Ve İznikmid muhkem ü metîn olmagla teshîr-i zâhiren asîr iken Orhân-ı bülend-himmet fethine azîmet buyurdılar. Ve ol esnâda Akca Koca'nun intikāli haberi ve kal'a-i İznikmid fethine tavsiyesi Orhân Gâzi dergâhına ma'rûz olıcak, azîmetlerin[i] te'kîd eyledi. Ve Koca-ili

[7] Metinde "içine" mükerrerdir.

hükûmeti Süleymân Paşa'ya tevcîh olundı. Ve Konur Alb ki, Konrapa vilâyetinün fâtihidür. Ve ol diyâr bu nâm ile o sebebden iştihâr bulmuşdur. Merhûm oldugı haberi vârid oldı.

Ba'dehû Orhân Gâzi 728 senesinde İznikmid'e teveccüh buyurup Sakarya- **[11[a]]** Köprüsi halel-pezîr olmagla ta'mîr olunca te'hîr buyurdılar. Ve yüz hâneden ziyâde kâr-gîr büyût ol köprinün muhâfazasına me'mûr olup tekâlîfden mu'âf oldılar.

Ba'dehû köprüden ubûr olunup Abdurrahman Gâzi askere pîşvâ ta'yîn olundı. Zîrâ mukaddemâ Samandıra teküri bî'anda İznikmid'i görmekle kal'anun ahvâline vâkıf olmuş idi. Andan İznikmid'e varılup muhâsaraya mübâşeret olundı. Ve Yalakonya'nun Kalayon nâm bir karındâşı Koyun-hisâr'unda olup ol nevâhîde olan ehl-i İslâm'un karyelerine ta'addî ve ol mahallden mürûr iden mücâhidîni men'a tasaddî itdüginden nâşî mazarratı def' olunmak içün Kara Alî ve Aygud bir mikdâr asker ile irsâl olundılar. Kal'aya vâsıl olup muhâsaraya mübâşeret ve harb u kıtâle mübâderet itdükleri esnâda Kalayon, kal'a burcı üzerinden ok ile urulup zemîne düşicek. Ehl-i hisâr taleb-i amân itmekle kal'a feth ü teshîr ve guzât-ı zafer-simât nice ganâyimle dil-sîr kılındı. Andan Kalayon'un ser-i maktû'ı dergâh-ı pâd-şâhîye irsâl olunup Orhân Gâzi, Kalayon'un başını kal'a önüne dikdirdükde kız karındâşınun dahı cenge iktidârı kalmadugı cihetden vezîrini nice hedâyâ ile huzûr-ı Orhân Gâzi'ye irsâl eyledi. Ve kal'ayı teslîm idüp kendüleri selâmetle gemilerine îsâl **[11[b]]** olunmak recâ itmelerine binâen recâları makbûl ve sâlimen keştîlerine mevsûl olduklarında İstanbul cânibine azîmet itdiler. İznikmid-kal'ası'nı ba'de'l-zabt Aydos-kal'ası, ol semte gâyet karîb olmagla hedm olunup bekcileri buna ta'yîn olundı. Ve bu nevâhî askere tîmâr virilüp deryâ kenârı Akca Koca tevâbi'inden Kara Mürsel'e tevcîh ü ihsân ve leb-i deryâyı düşmen gemilerinden muhâfazaya ol merd-i meydân-ı vegâ dâmen-der-meyân kılındı. Hâlâ ol mahall bu ism ile müsemmâdur.

14. Teshîr-i kal'a-i Hereke

Hereke teshîrine Timurtaş vâlidi Alî Big me'mûr olup esnâ'-i muhârebe de Alî Big'ün ok ile bir gözi mecrûh oldı. Lâkin ol dilâver-i şecî' ikdâm ile kal'ayı tazyîk idüp amân ile zabt ü teshîr ve sipâhısı terk-i diyâr eyleyüp, re'âyâsı takrîr olundı.

15. Ric'at-ı Orhân Gâzi ve ta'yîn-i kavânîn

Ba'de'l-feth İznikmid'den avdet ve Burusa'yı makarr-ı eyâlet buyurdılar. Birâderleri Alâeddîn Paşa ki, pederleri vefâtında hüsn-i rızâsıyla ihtiyâr-ı gûşe-i ferâgat ve Orhân

Gâzi'ye bey'at itmişler idi. Burusa'ya vusûllarında tehniye-i gazâ içün ziyâretlerine vardıkda gâyet müdebbir ü ukalâdan bir zât-ı şerîf olmagla Orhân Gâzi cenâblarına ba'zı tedâbîr arz eyledi.

Evvelâ isti'mâl olunan nukūd-ı selâtîn-i Selçukiyye esmâ **[12a]** sıyla meskûk idi. Kendü isimleri darb olunmak münâsib oldugunı beyân eyledi. Sâniyen âdet-i selâtîn üzere leşkere kisve vü libâs ta'yîn oluna ki, asker-i sultânî hem re'âyâdan mümtâz ve hem vakt-i harbde husamâ leşkerinden alem-i ifrâz imtiyâz olalar. Sâlisen asker nev'-i vâhide münhasır olmayup envâ'-i mütea'ddide olmak nice fevâ'id-i müştemil bir tedbîrdür, didikde Orhân Gâzi bu re'ylerden gâyet memnûn ü mahzûz olup birâderlerinün vizâreti kabûl itmesini recâ ve Kite nevâhîsinde Kovere nâm karyeyi temlîk ü i'tâ eylediler ve dahı yenice in'am ve envâ'-i ibrâm ile vizâreti kabûl itdürdiler. Ber-minvâl-i muharrer Alâeddîn Paşa sevki üzere 729 sene tis' ve işrîn ve seb'a-mie de sikke basılup sipâhıya beyâz külâh ta'yîn olundı. Ve Yıldırım Bâyezîd zamânında mülâzım-ı dergâh olanlara ve hademe-i â'yân-ı devlete kızıl börk ta'yîn olunup beyâz külâh sipâhıya mahsûs oldı. Ve Fatih zamânında umûmâ sarık sarılup yeniçeri mu'tâd olan ak börk üzerine telli sarık sardılar. Ve hademenün kızıl börkleri tezeyyün olundı. Ve dahı fatih-i Bolayır Gâzi Süleymân Paşa, Hazret-i Mevlânâ'ya mahabbetine yeniçeri bölük başıları beyninde ma'rûf olan hem-şekl külâh-i üsküfi giymekle Gâzi Hudâvendigâr zamânında şâyi' oldugundan ol üsküf **[12b]** tezyîn olunup câme-i selâtîn oldı. Ba'zı seferlerde ve mecâlisde giyerler idi. Ammâ Burusa'da merâkıd-ı selâtînde destâr-ı Yusûfî ile sarılan tâcları eyyâm-ı ikāmetde telebbüs buyururlar idi.

Ba'dehû Alâeddîn Paşa, Bilecik kādîsi Mevlânâ Halîl ile Orhân Gâzi huzûrunda müşâvere idüp "Teksîr-i asker içün evlâd-ı Etrâk'den intihâb ve nev-be-nev zamîme-i asâkir-i nusret-meâb kılına." deyü re'y-i zerrîn ve bu hizmete Mevlânâ Halîl'i ta'yîn eylediler. Ve cem' olunan yigitlere günde bir akca osmânî ki, rub'-i dirhem şer'îdür. Vazîfe ta'yîn olundı. Ve seferden avdet olundukda gündelikleri kat' olunup her biri zirâ'atine meşgûl olmak tedbîr olundı. Ve bunlara on başı ve yüz başı ve bin başı nasb olunup bu göreve piyâde nâmı ile meşhûr oldılar. Lâkin bu tâ'ife gitdükce ziyâde olup fesâda başlamalarıyla erkân-ı devlet akd-i meclis-i meşveret idüp min ba'd evlâd-ı küffârdan devşirilmege re'y olundı. Ve bir akcadan kabiliyyetleri hasebince ziyâde kılınmak fermân olunup bunlar yeniçeri nâmile iştihâr buldılar. Ve yeniçeri ihdâsından sonra piyâde tâ'ifesine ulûfe bedeli arâzî vü mezârı' ta'yîn olundı. Ve evlâd-ı Etrâk'den bir tâ'ife dahı

atlı sefer eşmek şartile piyâde tâ'ifesi minvâli üzere tâ'yîn olunup müsellem nâmı ile tesemmîye olundılar. Ve bunlara dahı merâtib **[13a]** üzere bölük başılar tâ'yîn olunup sancak bigleri nasb olundı.

16. Feth-i kal'a-i İznik

Kara-Tekin ve Targan kal'alarında olan dilâverler İznik küffârını bir mertebe tazyîk itmişler idi ki, aslâ kal'adan hurûca iktidârları kalmamış idi. Bu üslûb üzere müzâyakaları mümtedd olunca İstanbul tekürinden bir kaç kere istimdâd itmişler idi. İstanbul teküri dahı mâ-beynlerinde olan karâbet muktezâsınca ve İznik feth oldugı sûretde nevbet İstanbul'a gelmek havfından asker cem' idüp Yalak-ova sâhiline irsâl eyledi. Bu haber Orhân Gâzi'ye vâsıl olıcak. Süleymân Paşa'yı serdâr nasb idüp irsâl eylediler. Anlar dahı cânib-i küffâra revâne olup küffârdan istihbâr içün ilerü bir kaç âdem yolladılar. Ol âdemler küffârun Yalak-ova'ya çıkup İznik'e kârib bir mahalle vusûlunı haber alup Süleymân Paşa'ya iblâğ itdüklerinde acâleten ol cânibe azîmet olundı. Bir yagmurlı ve karanlık gice de ol mahalle vâsıl olup küffâr askeri üzerine hücûm itdiler. Avn-i Hakk ile leşker-i küffâr târmâr olup bakıyyetü's-süyûf olanları bir kaç nâmdârlarıyla esîr olundı. Andan Süleymân Paşa, esîrler ile Orhân Gâzi dergâhına teveccüh idüp vusûllarından sonra Orhân Gâzi dahı feth-i İznik'e şitâb eyledi. Ehl-i İznik'ün **[13b]** muhârebeye adem-i iktidârlarından nâşî asker-i İslâm vâsıl oldukda istîmân itmeleriyle kal'a zabt olundı. Ve tekürleri İstanbul'a gidüp fukarâsı adalet-i Orhân Gâzi'ye vâkıf oldukları cihetden itâ'atini ihtiyâr ve mahall-i aslîlerinde karar eylediler, fî sene 731.

Feth-i kal'adan sonra bir gün zevceleri maktûl olan kefere hâtûnları reh-güzâr-ı şehr-yârîde turup lisân-ı hâl ile istirhâm itmelerine binâen sipâhiden tâlib olanlara tezvîc olunup zabt-ı kal'aya ta'yîn olundılar. "Şehr-i İznik, Sâm bin Nûh binâsıdur." deyü meşhûrdur. Ve Orhân Gâzi bir müddet İznik'i makarr-ı eyâlet itmişlerdür.

17. Teshîr-i Gönyük ve Mudurnı ve Tarakcı-Yenicesi

İznikmid paşası olan Şeh-zâde Süleymân Paşa ol diyârda bir mertebe hüsn-i sülûk itdikim, re'âyâ geçen zamânlarına te'essüf ider oldılar. Ve Âl-i Osmân mahabbeti ol nevâhîde olan nâsun mecmû'ınun derûnlarında cây-gîr olup itâ'at-i pâd-şâhîye bin cân ile tâlib olundukları Süleymân Paşa'ya ma'lûm olıcak. 732 senesinde Tarakcı-Yenicesi ve Gönyük ve Mudurnı vilâyetleri fethine vâhiden ba'de vâhidün azîmet buyurdılar. Tekürleri mukāvemete kādir olmayup ve vilâyet halkınun pâd-şâh-ı İslâm itâ'atine meylini

anlamaları ile kal'aları teslîm idüp itâ'at eylediler. Bu fethlerde ganîmet olmamagla askere mezârî' **[14a]** temlîk olundı.

18. Feth-i Gemlik

734 senesinde Orhân Gâzi İznik'de oldukları esnâda Gemlik teshîri içün meclis-i meşveret akd olunup mukaddemâ Timurtaş Big kal'a-i mezbûre fethine irsâl olunmagla ahvâl-i kal'aya vâkıf oldugına binâen, andan istihbâr olundukdan sonra şöyle re'y olundı ki: "Vakt-i hasâd da etrâfında olan mahsûlât nehb ü gâret olunup asker-i İslâm'a iddihâr ve bahârda muhâsarâya ibtidâr oluna." Andan Timurtaş Big bu hizmete serdâr nasb olunmagla vech-i mezkûr üzere gallâtı bir mahalle cem' idüp ol kış küffârı gâyet tazyîk eyledi. Evvel-bahârda Orhân Gâzi dahı asker-i İslâm ile cânib-i kal'aya teveccüh idüp ba'de'l-vusûl muhâsaraya mübâşeret olundı. Bir ay kadar muhârebe mümtedd olup âkıbet küffâr zebûn olmagla amân taleb idüp kal'ayı teslîm itdiler. Ve kabûl-ı akd-ı zimmet idüp mahallerinde takrîr olundılar. 736 senesinde Burusa'da câmi' ve imâret binâ kılındı. Pâd-şâh-ı cihân Orhân Gâzi'nün nâm ü şânı gitdükce âlem-gîr oldugından ümerâ-ı etrâf dâ'imâ anlara izhâr-ı sadâkat iderler idi.

Husûsen Karesi vilâyetinün hâkimi olan Aclân Big râbıta-i mahabbet olmak içün oglı Tursun Big'i, Orhân Gâzi hidmetine irsâl itmiş **[14b]** idi. Anlar dahı mîr-i mezbûr-ı evlâd-ı emcâdları idâdında ta'dâd buyurup ziyâde iltifât itmişler idi.

737 senesinde Aclân Big vefât itmekle büyük oglı, makāmına geçmiş idi. Lâkin etvârı nâ-pesendîde oldugı cihetden ahâlî vezîri olan Hacı[8] İl-Big huzûrına gelüp ba'de'l-mükâleme Tursun Big'i taleb içün Orhân Gâzi dergâhına hedâyâ-yı lâyıka ile ba'zı mu'temed kimesneler irsâl itdiler. Anlar dahı Âsitân-ı Orhân Gâzi'ye rûymâl idüp arz-ı niyâz itdükleri dem Orhân Gâzi, Tursun Big'i huzûrına ihzâr idüp bu ahvâli ihbâr buyurduklarında ol dahı bed'-i kelâm idüp: "Atebe-i şehinşâhânenize pîş-keş olmak üzere Aydıncık ve Manyas ve Balı-kesr'i ve Bergama ve Edremid vilâyetleri kabûle karîn bâkiyesi bu bendelerine sadaka ve ta'yîn buyurılursa ihsân olunmuş olur." didikde emr-i pâd-şâhî ile asker cem' olunup Tursun Big'i makarr-ı hükûmeti olan Karesi vilâyeti cânibine isâle azîmet buyurdılar. Esnâ-yi râhda Ulubat diyârından mürûr olunup Koykinos ve Aylos nâm iki kal'a bed-i küffârdan nez' olundı. Kirmastı'ya varıldıkda hâkimesi bekāyâ-yı Kayasıra'dan Kermastorya nâm bir avret idi. Asker-i İslâm'ı istikbâl idüp kabûl-ı akd-i zimmet itmekle mazhar-ı envâ'-i ihsân oldı. Ve karındaşı Mihâlic hâkimi Mihâlice ve

[8] Metinde "Hac" şekinde yazılmış, ancak doğrusu "Hacı" olmalıdır.

Ulubat teküri dahı itâ‘at itmeleriyle na’il-i iltifât-ı pâd-şâhî oldılar. **[15[a]]** Andan makarr-ı eyâlet-i Aclânî olan Balı-kesr’iye varuldıkda Aclân-oglı Bergama’ya firâr itmiş idi. Hacı İl-Big, rûymâl-ı dergâh idüp pîşvâ-yı asker ta‘yîn olundı. Ve Bergama cânibine azîmet olunup ba‘de’l-vusûl muhâsaraya mübâşeret eylediler. Orhân Gâzi emri ile müslimîn arasında kıtâl olmamak içün Tursun Big, Payı-hisâr’a varup birâderini sulha da‘vet eyledükde ol bî-rahm, Tursun Big’i bir ok ile urup şehîd eyledi. Bu haber-i muvahhiş Orhân Gâzi sem‘ine vâsıl olıcak gâyet müte’essir olup emîrleri ile münâdîler nidâ eylediler ki, min ba‘d vilâyet-i Karesi memâlik-i Orhâniyye’den olup ümerâsı itâ‘at-ı şehriyârî’ye müsâra‘at eyleyeler. Bu haber münteşir oldukda ol diyâr halkınun an-asl maksûdları bu sûret olmagla hükkâm-ı kılâ‘ vü hisâr, dergâh-ı şehriyârîye rûymâl idüp mansıblarında takrîr olundular. Ammâ Aclân-oglı metânet-i hisâra danıyup izhâr-ı tuğyân eylemedi. Âhir-kâr ehl-i hisâr itâ‘at-ı şehriyârîye karar virüp serdârlarına didiler ki: “Etrafımıza da olan bilâd-ı cümle itâ‘at itmişler. Yalnız bizim mukāvemete iktidârımız yokdur. Hemân cerâyim-i sâbıkadan isti‘fâ itmek gereksin. Zîrâ Orhân Gâzi, cürmüne mukırren olanlara afv itmek ile meşhûrdur. Ve illâ seni kayd ü bend ile huzûr-ı şehriyârîye îsâl **[15[b]]** itmemiz mukarrerdür.” didiklerinde bi’z-zarûreten harekât-ı nâ-şâyestesinden i‘tizâr ile rûymâl-i dergâh-ı şehinşâhî idicek, cürm ü günâhı afv olunup katlden halâs olmagla Bursa şehrine irsâl olundı. İki seneden sonra mat‘ûnen vefât itmüşdür. Vilayet-i Karesi bu sûretle dâhil-i havza-i hükûmetleri oldukda eyâletini ferzend-i ercümendleri Süleymân Paşa’ya tevcîh buyurup tedbîr-i umûr-i memleketi Hacı İl-Big’i ve Kādî Fâzıl ve Evrenos Big’e tefvîz eylediler. Andan Burusa’ya teveccüh buyruldukda Ulubat tekürinün hıyaneti zâhir olmagla katl olunup vilâyet-i dâr-ı İslâm kılındı. Ve ol kış Burusa’da ikāmet buyurdılar.

19. Feth-i Anahor ve Emrudlı

Sevâhil-i bahrdan Anahor küffârı etrâfında olan müslimîne ta‘arruz itdükleri ma‘lûm olıcak. 738 senesinde ol cânibe azîmet olunup etrâf-ı hisâr makarr-ı a‘lâm nusret-medâr oldukda küffâra ru‘b ü hirâs müstevlî olup kal‘ayı teslîm eylediler. Andan Emrudlı muhâsara olunup anun teküri dahı mukāvemete kādir olmamagla kabûl-i akd-i zimmet idüp kal‘ası dâhil-i kabza-i tasarruf oldı. Ve ol etrâfda olan sa‘ir hükkâm-ı kılâ‘ dahı izhâr-ı mütâba‘at itmeleriyle sâlih-i intifâ‘ olanları zabt olunup mâ-adâsı tahrîb olundukdan sonra sâlimen Burusa’ya avdet buyurdılar.

20. İbtidâ-i fütûhât-ı Rûm-ili

Orhân Gâzi'nün dâ'imâ murâdları tevsî'-i bilâd ile **[16a]** i'lâ-yi kelimetu'llâh olup Anatolı memâlikinün ekserî kabza-i tasarruflarına dâhil olmagla rûz u şeb fikrleri Rûm-ili vilâyeti teshîri idi. Bir gün ferzend-i ercümendleri Süleymân Paşa ziyâretlerine geldükde münâsebetle bu mülâhazaları mezkûr oldı. Lâkin utûfet-i pederi bu emr-i düşvârı teklîfden mâni' olmagla arzû ve temennî tarîkile yâd buyurdılar. Bu kelâm Süleymân Paşa'nun mesmû'ı olıcak didi ki: "Eger himmet-i şehriyârî bu bendeleri ile bile olursa dest-yârî-i tevfîk-i Bârî ile bu emr-i düşvâr husûl-pezîr ola." Vâlid-i mâcidleri dahı şeh-zâdenün teshîl emri husûsunda du'â buyurup bu vechile hatm-i kelâm olundukda Süleymân Paşa vedâ' idüp makarr-ı hükûmeti olan Karesi vilâyetine mürâca'at eyledi.

Ba'dehû derûnlarından Rûm-ili'ye ubûra kābil bir mahall tefahhusı içün seyr tarîkile deryâ kenârında olan kasabâta azîmet eyleyüp Aydıncık nâm beldeye geldiler. Temâşâlık nâmı ile ma'rûf olan kasr-ı Süleymânî ki, mahall-i nakl-i serîr-i Belkıs olmak rivâyet olunur. Ol mahallde akd-i meclis olunup musâhabet esnâsında huzzâr-ı meclis Süleymân Paşa da esâr-ı tefekkür müşâhede idüp sebebinden istifsâr itdüklerinde Rûm-ili teshîr-i mâ-fi'z-zamîrleri oldugın[ı] beyân buyurup didiler ki: "Âyâ bir kimesne **[16b]** var mıdur ki, râh-ı Hudâ'da nakd-i cânını bezl ü nisâr ve Karşu-yaka'dan bir dil tutup huzûrumuza ihzâr ide." Hemân Ece Big ve Fâzıl Gâzi da'vâ-yı ser-efrâzî idüp Süleymân Paşa'dan ba'de'l-istizân hizmet-i mezbûre edâsını mütevekkilen ale'llâh âzim-i râh-ı maksûd ve Viranca-hisâr'a pâ-nihâde-i vürûd oldılar. Ol mahall deryânun mesâfe-i arzı kalîl olmagla ubûr[ı] âsân oldugından bir sal binâ idüp Rûm-ili yakasında Gügercinlik'den aşagı Çimnik-hisâr'ı nevâhîsine güzâr eylediler. Ve bâğlar arasında bir kâfir bulup esîr ü giriftâr ve sala ric'at idüp şitâbıla yine Anatolı cânibine güzâr eylediler. Tutdukları kâfiri Süleymân Paşa huzûrına götürdüklerinde kâfir kendüden kat'-ı ümîd itmiş iken Süleymân Paşa envâ'-i ihsân ile mu'amele buyurup kâfirün kalbini teshîr itdükden sonra Çibni-kal'ası'nun[9] hâlini suâl buyurduklarında kâfir duhûl-i âsân oldugın[ı] beyân ve mücâhidân olmaga ahd ü peymân eyledi. Şeh-zâde hazretleri dahı bilâ-te'hîr sipâh-i nusret-penâh ile ol ubûr olunan mahalle azîmet ve kenâr-ı bahrda olan ba'zı kâfir vilâyetlerinden sıgırlar gâret idüp derilerinden kayışlar peydâ ve agaçları birbirine ol kayışlar ile bend iderek iki azîm sal binâ itdiler. Ve her birine kırkar atlu ve sâ'ir levâzım **[17a]** harb u kıtâl konulup şeh-zâdenün süvâr oldugı sala emekdâran-ı hânedân-ı Osmânî'den Ak Sunkur'a ve Kara oglan-oglı ve

---

[9] Daha önce "Çimnik" [16b] olarak geçmişti.

Kara Timurtaş ve Kara Hasan-oglı ve Balabancık-oglı imtisâli dilâverler binüp âhir sala Hacı İl-Big'i ve Ece Big ve Gâzi Fâzıl ve Evrenos Big ve sâ'irleri binmekle bir şeb-i zulmânîde kal'a-i ma'hûde kenârına vusûl buldılar. Ve andan ol reh-nümâlıga tekeffül iden kâfir vesâtatile kal'anun bir cânibinde olan süpründi yıgındısından burc-ı kal'aya su'ûd idüp küffâr gaflet üzere oldugına binâen .bî-aheng-i ceng ü bey-kâr cümlesi beste-i kayd-ı asâr oldukda muktezâ-yı re'y-i sâ'ib üzere kimse katl olunmayup mazhar-ı iltifât ve ihsân oldılar. Ve ehl-i cihâd hizmetine anları tergîb idüp içlerinden gemici olanlarunı envâ'-i nevâzişle Anatolı'dan asker geçürmege ta'yîn itdiler. Ol gice de üç yüz gâzi geçüp üç güne dek üç bin dilâver oldı. Ba'dehû Bolayir'de ve Akça-liman'da ba'zı kâfir gemileri oldugı ma'lûm olıcak. Ece Big'i, bir mikdâr âdem ile kal'ada bulınan atlara süvâr ve ol cânibe irsâle ibtidâr idüp ol nâmdârlar dahı ılgâr-künân-ı tahammül envâ'-i meşâkk ve ba'de'l-vusûl mevcûd olan keştîleri ihrâk itdiler. Ba'dehû feth olunan kal'a ehlinün delâletile ol mahalle karîb **[17b]** Ayaslonya nâm kal'a fethine tevcîh-i zimâm ve bir gice bağteten vâsıl olup ol kal'ayı dahı zikr olunan kal'a gibi zamîme-i kişver-i İslâm itdiler. Bu iki kal'anun içinde olan asker-i tâ'îfesini Karesi diyârına nakl idüp re'âyâsını mahallerinde ibkā ve zabt-ı kal'a levâzımını îfâ eylediler.

21. Feth-i Gelibolı ve Konur-hisârı

Gelibolı-hisârı'nun teküri ki, Kalupolı dimekle meşhûr idi. Zikr olunan iki kal'anun fethini istimâ' itdükde cem'-i leşker idüp asker-i İslâm üzerine hücûm eyledi. Tekâbül-i saffeyn vâki' oldukda inâyet-i Hakk ile ehl-i İslâm gâlib, abede-i esnâm ve küffâr-ı hâk-sâr hisârlarına firâr ile reh-neverd ve vâdî-i inhizâm olıcak. Ece Big ve Gâzi Fâzıl muhâsaraya ta'yîn olundılar. Ol gâziler Gelibolı etrâfını teshîr ve re'âyâsını yerlerinde takrîr idüp mazhar-ı hidemât-ı şâyeste oldılar. Hâlâ Ece-ovası didikleri vilâyet Ece Big'ün fethidür. Asker-i İslâm, Gelibolı muhâsarasına iştigâl üzere iken Konur-hisârı'nun Kalakonya nâm teküri ki, Gelibolı tekürinün akrabâsından idi. Bir kaç kere şeb-hûn tarîkile asker-i İslâm üzerine hücûm idüp guzâtın-ı müslimîni ızrâr itdügi Şeh-zâde Süleymân Paşa'nun ma'lûmı oldukda hisârından şeb-hûn içün hurûcı vaktini ihbâra câsuslar irsâl buyurup kendüleri dahı **[18a]** ardlarınca hisâr cânibine revân ve bir pusuya girüp nihân oldılar. Ol lâ'in vaz'-ı mu'tâd üzere hisârdan çıkdugı ihbâr olundukda asker-i İslâm dahı pusudan hurûca dâmen-der-meyân ve melâ'înün etrâfın[ı] almaga pûyân olup muhârebeye âgâz ve derhâl küffârı semt-i hezîmete giriftâr itmekle tekür-i mesfûrı esîr itdiler. Ve kal'a ehli tekürlerinün giriftâr oldugunı gördüklerinde amân ile hisârı teslîm eylediler. Bu gazâda kesret-i

ganâyimi şöyle nakl iderler ki: Süleymân Paşa bir dervîşden teberrüken istishâb buyurdukları külâh-ı mevlevîyi mikyâl idüp taksîm-i emvâl itmişler. Bu feth-i celîlden sonra Süleymân Paşa, Gelibolı-hisârı'na azîmet idüp Gelibolı teküri niçe müddet mahsûr olmagla cânından bîzâr olmuş idi. Husûsen Kalâ-Konya'nun ahvâline vâkıf oldukda mukāvemete adem-i kudretini bildügi cihetden taleb-i amân ile kal'ayı teslîm eyledi. Ve kendüsi ehl ü iyâli ile gemiye süvâr olup İstanbul cânibine gitdi. Ece Big ve Gâzi Fâzıl ol vilâyet hükûmetine ta'yîn olunup zabt ve muhâfazaya me'mûr oldılar. Ve bakıyye-i ömrlerin[i] gazâya sarf idüp ol etrâfı teshîr itmişlerdür. Ve hâlâ mezârları ol diyârda meşhûrdur. Gelibolı fethi 760 senesinde vâki' oldı. Ve dahı Hacı İl-Big'i ihtimâmıla **[18^{b}]** Malgara feth olunup İbsala ve Tekür-tagı'nda ba'zı kılâ' teshîrinden sonra Hayrabolı ve Çorlı üzerine def'âtile akın idüp envâ'-i ganâyimle muğtenem oldılar.

22. Rıhlet-i Şeh-zâde Süleymân Paşa ve muhârebe-i küffâr

Süleymân Paşa'nun melâhim ü gazevâtda sa'y-i cemîli meşhûr ve kişver-güşâlıkla sît-i şöhret ü şânı bilâd-ı küffârda dahı mezkûr olmagla mülûk-ı Efrenc ve Rus ve Eflâk ve Bulgar ve Ungurus hükkâm-ı vilâyet-i Lâs ittifâkıla cem'-i leşker idüp akdem mülûk-ı küffâr olan İstanbul tekürine böyle haber gönderdiler ki: "Şimdiye dek vilâyet-i Rum-ili hucûm-ı düşmenden masûn iken şimdi ehl-i İslâm bu kadar kılâ' vü husûna istîlâ eylediler. Eger müsâhele olunursa cümlemizin istîsâlına ikdâm itmeleri mukarrerdür. Hemân bunlarun bu diyârda pây-ı sebâtları mütekarrir olmadan bezl-i makdûr idüp memleketimizden ihrâca ihtimâm olunmak ehemm-i umûrdandur." Bu haber İstanbul tekürine vâsıl olıcak, ol dahı anlar ile ittifâk idüp asker cem'ine başladı. Bu peyâm-ı bârid ehl-i İslâm cânibine vârid oldukda kulûb-ı nâsa ru'b u hirâs müstevlî olup ıztırâba düşdiler. Ol esnâda Süleymân Paşa rü'yâsında dâr-ı bekāya irtihâllerini müş'ir, ba'zı alâmât müşâhede itmeleriyle zümre-i mücâhidîni huzûr-ı sa'âdetlerine ihzâr buyurup didiler ki: "Bu fütûhât ve gazevât ki, şimdiye dek zuhûr **[19^{a}]** itmişdür. Mahz, inâyeti'llâhi mu'cize'-i hazret-i risâlet-penâhi ile oldugında kat'â reyb ü gümân yokdur. Zîrâ bu az zamânda bu mikdâr asker ile bu gûne umûr-ı cesîme zuhûrı bî-i'ânet-i Hayy müte'âl-i emr-i muhâldür." El-hâletü hâzihi küffâr-ı bed-fercâm nefîr-i âmm ve ihzâr-ı asâkir bî-şümârda envâ'-i ihtimâm itmişler. Ehl-i İslâm'a dahı lâyık ve sezâ-vâr olan oldur ki, kim *min fi'eten kalîleten*[10] âh ma'nâsını yâd itmekle ma'reke-i cihâdda Cenâb-ı Hakk'dan istimdâd idüp pây-ı karârları sâbit ve üstüvâr ola ve cümlenize vasiyyetim oldur ki: "Eger bâ-irâdet-i

[10] "Az sayıda topluluk" (Bakara, 2/249)

mâlikü'l-mülk ecel-i mev'ûdem hulûl idüp yâ meyyit ve yâ maktûl olursam mebâdâ ki, a'dâ-yı dînden rû-gerdân ve gürûh-ı leşker-i müşrikînden gürîzân olasız. Zîrâ fakd-ı serdâr-ı muceb-i inkisâr olmaz. Hakîkatde serdâr hazret-i Seyyidü'l-ebrâr ve senedü'l-ahyârdur ve sizden müntehâ-yı âmâlim budur ki, küffâr-ı hâk-sâr dâr-ı İslâm'a hucûm itdükde cihâd farz-ı ayn oldugın[ı] bilüp cümleniz edâ-yı hizmet farziyye-i harb u kıtâlde kemâl-i ihtimâm ve kebâ'ir-i zünûbdan ma'dûd olan firâr anü'z-zahf zevîlesine irtikâbdan ictinâb-ı tamâm eyleyesiz. Ve bu dahı ma'lûm ola ki, tertîb-i sufûf ve müdâfa'-i beliyyât ve surûf benüm vucûduma mevkūf degildür. Hemân Hâdîü's-sebîl cenâbına tevekkül ve Seyyidü'l-**[19b]** mürselîn[11] rûhâniyyetine tevessül idüp mukābile-i hasmda sabr u tahammül eyleyesiz." deyü hatm-i kelâm buyurdılar.

Ba'dehû 761 senesinde bir gün Süleymân Paşa şikâra çıkmış idi. Esnâ-yi saydda süvâr oldugı rahşun ayagı sürçüp yıkıldıkda şeh-zâdenün vakti tamâm olmagla vâsıl-ı rahmet-i Rahmân oldı. Bu hâlet-i zuhûrundan gürûh-ı sipâh-endûh ve mihnetle nâle vü âh idüp cesed-i şerîflerini Bolayir'de binâ buyurdukları mescid civârında defn itdiler. Bu vâhiye ve heyâ-[hây] vuku'ından sonra istîlâ-yı küffâr ihbârı müteselsilü'l-vürûd olmagla ehl-i İslâm'a dâg-ber bâlâ-yı dâg ve kulûb-ı mücâhidîne mûceb-i fıkdân-ı âsâyiş ve ferâğ olup nâ-çâr nizâm-ı memleket umûrına kıyâm ve mühimmât-ı harb u kıtâl tedârikine ihtimâm itdiler. Ol esnâda altmış aded kâfir gemisi gelüp otuzı Tuzla cânibinde Seydi-kavagı'na on beş bin kâfir ihrâc ve otuzı dahı on beş bin kâfir ile Gelibolı ma'berini sedd içün ol cânibe teveccüh-künân sülûk-i râh-hısâm ve lecâc itdükleri haberi vâsıl olıcak. Ehl-i İslâm'un tahayyür ve ıztırâbları müştedd olup âhirü'l-emr mukāteleye karâr virdiler. Ba'dehû küffârun kurbı mesmû' oldukda dergâh-ı Hakk'a dest ve âlî-bâz ve husûl-ı feth ü nusret-i recâ ve niyâz idüp cânibi küffâra azîmet itdiler. Mukābele-i **[20a]** küffâra gelindükde melâ'înün kesreti manzûr-ı asâkir-i İslâm olunca ber-vech ile muhârebeye kudretleri olmadugı ma'lûm-ı hâss ü âmm olup nâ-çâr girye-künân mezâr-ı şeh-zâde-i rahmet âşiyân cânibine gürîzân olduklarında hemân i'ânet-i mücîbü'l muztarrîn âşikâr olup küffâr-ı hâk-sâr ehl-i İslâm'un bu gûne hareketin[i] hîleye haml itdiler. Ve imdâd-ı ricâlü'l-gayb ile bâsıralarına ba'zı hayalât temessül itmekle şöyle zu'm itdiler ki: Asker-i İslâm sûret-i firâr ile kendülerin[i] mağrûr idüp leb-i deryâdan dûr ve çeşm-i târlarına görünen asker-i bî-şümâr ile mevâzı'-ı firârı sedd idüp yek-sere nüfûs-ı habîselerin[i] ni'met-i hayâtdan mehcûr eyleyeler. Bu vesâvis kulûb-ı küffâra hutûr itdükde sebât ü karâra

---

[11] Metinde "mürselîn" mükerrerdir.

iktidârları kalmayup eyne'l-meferr gûyân vâdî-i idbâra gürîzân oldılar. Cânib-i Hakk'dan böyle bir latîfe-i gaybiyye zuhûrına asâkir-i nusret-medâr vâkıf olduklarında derhâl tîglerin[i] uryân ve firâr yanı ta'kîbe şitâbân oldılar. Ol gürûh-ı mekrûh bil-cümle maktûl olup keştî-bânlarından gayrı bir ahad vâsıl-ı ser-hadd necât olmadı. Ol vak'a da esîr olan küffârdan sebeb-i inhizâmları su'al olundukda didiler ki: "Sizinle beyle bir cem'-i kesîr gördük, cümlesi boz atlara süvâr olmuşlar. Ve önlerinde şekl ü şemâ'ili şu minvâl üzere bir cüvân var **[20[b]]** idi. Anlarun mehâbeti bizlere bâ'is-i hezîmet olmuşdur." deyü takrîr-i kelâm itdiler. Zikr itdükleri alâmât şeh-zâde-i cennet-mekân evsâfına mutâbık çıkdugı haber-i ibret eseri ol vaktde iştihâr bulmuşdur.

23. Ahvâl-i küffâr der-Gelibolı

Gelibolı ma'berini sedd içün gelen otuz aded küffâr gemisinün vürûdi ehl-i kal'anun mesmû'ı oldukda henüz şeh-zâdenün vefâtından haberleri olmadugından şeh-zâde cânibine istimdâd içün âdem göndermişler idi. İrsâl itdükleri âdem mukaddemâ tahrîr olunan vakāyı'a tesâdüf itmekle: "Âkıbet-i hâl neye müncerr ola." deyü tevakkuf idüp Gelibolı üstüne gelen küffâr dahı etrâf-ı hisârı muhâsaraya mübâşeret ehl-i İslâm'ı tazyîka mübâderet itmiş idi. Bolayir vakı'ası vech-i mezbûr üzere vukû' buldukda esîr olan küffârdan bir kaçını istimdâd içün gelen âdemle bile Gelibolı tarafına irsâl eylediler. Vusûllarında ehl-i hisâr vâkı'adan haberdâr olıcak hamd-ı Hudây çûn idüp ıztırâb-ı derûnları bir mikdâr sükûn buldı. Ve ol esîrlerün sebebillerin[i] tahliye eyleyüp cânib-i küffâra revâne kıldılar. Esîrler küffâr askerine vâsıl olup mâ-vakı'ı i'lâm itdüklerinde melâ'îne perîşânî ve telâş hâsıl olmagla ikāmete mecâlleri kalmayup diyârları cânibine azîmet itdiler. *İlâ haysü'l-kat rahlehen ümmü keş'am*[12].

24. [21[a]] Resîden-i haber-i vefât-ı şeh-zâde bâ-Orhân Gâzi

Sipâh-ı İslâm, egerçe küffârun inhizâmından mesrûr olup lâkin şeh-zâdenün iftirâkından çeşmlerine hâb-ı râhat harâm ve şeb ü rûz dûd-i âh-ı ciger-sûzları resîde-i felek mînâ-fâm olmuş idi. Lâ-cerem lâzıme-i hâl rû-nümâ olan vakāyi' âsitâne-i pâd-şâhîye kemâ-hüve'l-vâki' i'lâm olunmakda adem-i tehâvün ü ihmâl oldugından nâşî peyâm-ı feth ile bu haber-i mâtem mânend tiryâk u semm dergâh-ı şehriyârîye arz olundukda şâh-ı cihân öyle bir nâdire-i devrân şeh-zâde-i âlî-şândan dûr ve mahcûr oldugına nâlân ü giryân ve çarh-ı gaddârun bu gûne zahm-ı nâsûr-ı dil-hırâşından perîşân olup kalb-i enverlerinde

[12] "O topluluk yenilgiye uğrayacak ve geriye kaçacaktır." (Kamer, 54/45)

terk-i gâ'ile-i saltanat cilve-ger olmagla ba'd-ezîn mütevârî-i kûşe-i uzlet ve bakıyye-i ömrlerin[i] tâ'at-ı Bârî'ye sarfa niyyet buyurdılar. Ferzend-i ercümendleri Gâzi Murâd Han Rûm-ili'nde olan askere serdâr ta'yîn olundı. Lâkin Orhân Gâzi'nün pîrlik deminde bu rütbe mâtem elemine tahammüli olmadugından mizâclarında ârıza-i illet nümâyân olup gitdükce za'afları müştedd olmagla Murâd Han Gâzi'nün Rûm-ili'ne ubûrı te'hîr olunmak fermân olundı.

25. Cülûs-i Murâd Hanü'l-meşhûr be-gâzi-i hudâvendigâr

Orhân Gâzi hazretleri iştidâd-ı maraz sebebile sıhhatden me'yûs oldukda Murâd Han huzûr-ı devletlerine ihzâr buyurup **[21b]** hem-vâra itâ'at-ı fermân-gird-gâr ihyâ-yı sünnet-i Seyyidü'l-ebrâr'a sarf-i iktidâr idüp "Mûcib-i ma'nâ-yı şerîf ve fî-sebîlü'llâh ile küffâr-ı hâk-sâr üzere azv-i cihâd ve zîr-i cenâh himâyetinde âsûde-hâl olan fukarâya adl ü dâd eyleyesin." deyü vasiyyet eyledükden sonra rûh-i şerîfleri vâsıl-ı rahmet-i Rahmân ve serîr-i Osmânî cülûs-i Sultân Murâd Han ile şeref-yâb-ı rif'at ve şân oldı, fî sene 761, ahdâ ve sittîn ve seb'-mie.

Bu hâdise Süleymân Paşa vefâtından iki ay sonra vuku' buldı. Orhân Gâzi'nün târîh-i velâdetleri 680 senesinde ve vakt-i vefâtlarında sinn-i şerîfleri 81 sene olup Burusa'da defn olundılar. Yıldırım Bâyezîd Han bu sene 761 de velâdet itmişdür. Sultân Murâd Han hazretleri cülûslarından sonra nizâm-ı devlete müte'allik olan mühimmât-ı lâzımeyi kemâ-yenbagî tertîb ü tanzîm ve merâsim ri'âyet-i ra'iyyet ve sipâhi vech-i lâyıkı üzere edâ ve tetmîm buyurdukdan sonra Rûm-ili'nde olan asker-i İslâm'un serdârları olmadugından kemâl-i ıztırâba dûçâr olmaları ile ol cânibe güzâr buyurmuşlar idi. Lâkin Anatolı cânibinde ba'zı hükkâm ve ümerâ-yı husûsen Karaman ve Ermeniyye-i sugrâ vâlîleri Sultân Murâd Han'un Rûm-ili'ye mürûrını istimâ' itdüklerinde etrâfda olan küffâr ile ittifâk **[22a]** idüp bilâd-ı müslimîne isâl-i hâsâret ve Burusa ve İznik üzere hücûm itmeleri ile emvâl ve dimâ'-i mü'minîne kasd-ı yagma vü gâret itdükleri mesmû' olıcak. Murâd Han Gâzi ulemâdan istiftâ idüp muhârebenün lüzûmiyle fetvâ virdiklerinde tekrâr Anatolı cânibine ubûr buyurdılar. Ve andan Engüri tarafına teveccüh idüp ba'de'l-vusûl kal'ayı muhâsaraya mübâşeret itdiler. Ve Karaman bigleri askeri ile muhârebe olunup gürûh-i mezbûr münhezimen âzim-i vâdî-i firâr ve kendüler[i] ile bile olan ba'zı erbâb-ı şikāk giriftâr oldukda Engüri hâkimleri ki, ahîler dimekle ma'rûf idiler. Kuvvet-i şehriyârîyi müşâhede idüp mukāvemete adem-i iktidârların[ı] fehm itdüklerine binâen kal'ayı teslîm

ile kabûl-i ubûdiyyet itdiler. Kal'ayı muhâfazaya serdâr ve asker ta'yîn olunup ol nevâhîde ba'zı kılâ'-ı bilâd dahı teshîr olundukdan sonra kışlak içün Burusa'ya ric'at olundı.

26. Azm-i sultân-ı cihân be-Rûm-ili

763 senesinde asker cem'ine âgâz olunup pâd-şâh hazretlerinün meblağ-ı ricâle vâsıl ferzendleri olmamagla Lâla Şâhîn Big, biglerbigilik mansıbı ile askere serdâr ta'yîn olundı. Ve kādî-askerlik ibtidâ' bu sene de ta'yîn olunup Mevlânâ Halîlü'l-Cenderî nasb olundı. Ba'dehû mürûr-ı asker içün kenâr-ı deryâdan **[22b]** keştîler binâ olunup bir vakt-i mübârekde Rûm-ili tarafına güzâr olundı. İbtidâ, birâderleri Süleymân Paşa mezârını ziyâret ve nice sadakât ve nüzûr bezline mübâderet buyurup rûh-i pâkinden istimdât ile azm-i cihâd buyurdılar. Andan Yanto nâm kal'a muhâsara olunup amân ile feth olundı.

27. Feth-i Çorlı

Yanto fethinden sonra Çorlı cânibine azîmet olunup ba'de'l-vusûl muhâsara olundı. Ve tekürine kabûl-i cizye teklîf olundukca inâdı izdiyâd bulup mukāteleye ısrâr eyledi. Âhirü'l-emr esnâ-i muhârebede bir gâzi ok ile gözini mecrûh idicek vakt-i fursatdur, deyü askeri yürüyüşe terġîb içün şehriyâr-i cihân yagma fermân buyurduklarında sipâh-ı İslâm-ı ikdâm-künân burc-ı hisâra su'ûd itmeleriyle kal'a feth olunup envâ'-i ganâyim ile muğtenim oldılar. Ve tekür-i mecrûh giriftâr, kayd-ı isâr ve emr-i şehriyârî ile vâsıl-ı ser-hadd dimâr olup ba'dü hedme'l-hisâr Misivri cânibine imâle-i i'lâm-ı nusret-medâr olundı. Teküri cenge muktedir olmamagla kal'ayı teslîm idüp kabûl-i akd-i zimmet itdi. Andan Burgaz-kal'ası'nun küffârı firâr itmiş bulunmagla hedm ü tahrîb olundı. Bundan akdem Şeh-zâde Süleymân Paşa zamânında Hacı İl-Big'i Malgara cânibinden tag eteginde olan kılâ'ı zabt ve ol etrâfı teshîr içün ta'yîn olunmuş idi.

762 **[23a]** târîhinde Meric kenârında Burgaz nâm bir kal'a feth itmekle anda tahassun idüp ekser-i evkātda küffâra akın itdüginden nâşî ganâyim ile muğtenim olurlar idi. Bir gice Dimetoka teküri asker-i İslâm'ı şeb-hûn içün kal'asından hürûc itdükde ittifâk ol gice Hacı İl-Big'i dahı âdeti üzere akına çıkmış bulunmagla iki asker birbirine mülâkî olup ceng-i azîmden sonra küffâr târmâr ve tekürleri giriftâr oldugına binâen hemân Dimetoka cânibine tahrîk-i râyât-ı zafer-şi'ar eylediler. Tekürün oglı babasınun esîr oldugından haberdâr olıcak, taleb-i amân idüp teslîm-i hisâr eyledi. Bu feth-i celîl vukū' buldugı zamânda Sultân Murâd Han, Çorlı ve Misivri teshîrine azîmet buyurmuşlar idi. Hacı İl-Big'i haber-i fethi dergâh-ı şehriyârîye iblâğ içün irsâl eyledügi âdemler ol esnâda vâsıl ve

kulûb-ı müslimîne envâ‘-i meserret ü şâd-mânî hâsıl oldı. Ve Evrenos Big dahı sâbıka, İpsala cânibinde deryâ kenârında olan hisârları hıfz u hırâset ve kurbunda olan kılâ‘ı dâhil-i havza-i hükûmet itmege me’mûr olmuş idi. Bu esnâda ol dahı Keşan-kal‘ası’nı feth idüp âsitâne-i pâd-şâhîye nice hedâya ile yüz sürdi. Ve Hacı İl-Big’i Dimetoka muhâfazası levâzımını tanzîmden sonra Sultân Gâzi, Burgaz **[23b]** üzerinde iken şeref-i pâ-bûs-ı şehriyârî ile müşerref olup Dimetoka ganâyiminden hedâyâ-yı bî-şümâr arz u takdîm itdükde envâ‘-i in‘âm ve iltifât-ı şâhî ile tekrîm olundı.

28. Feth-i Edrene

Hacı İl-Big’i ve Evrenos Big ile teshîr-i memâlik emrinde istişâre olunup netice-i ârâ-yi sâ’ibeleri Edrene fethi üzere karâr-dâde ve biglerbigi olan Lâla Şâhîn asker-i bî-şümâr ile câdde-i maksûda kadem-nihâde olup Sultân Gâzi dahı Baba-eski’si fethine müteveccih oldılar. Edrene teküri ki, ol şehr anun ismiyle mezkûrdur. Asker-i İslâm’un teveccühünden haberdâr oldukda leşker bî-kıyâs cem‘ idüp niyyet-i harb u kıtâl ile ehl-i İslâm’ı istikbâle azîmet eyledi. Sazlu-dere nâm mahallde tekâbül-i saffeyn vâki‘ olup muhârebe bir zamân mümtedd oldukdan sonra nesîm-i feth ü zafer cânib-i ehl-i İslâm’a vezân ve leşker-i küffâr vâdî-i idbâre gürîzân olup esîr ü maktûl olanlarundan mâ-adâsı kal‘aya duhûl ile tahlîs-i cân eylediler. Giriftârlardan bir gürûh bir kaç nâmdârları ile âsitâne-i şehriyârîye irsâl olunup sa‘âdet ve ikbâl ile Edrene cânibine teveccühleri niyâz olundı. Şâh-ı derya-nevâl hazretleri dahı bilâ-emhâl ol cânibe tevcîh ve veche-i ikdâm ve devlet ü iclâl ile Edrene sahrâsına harb i‘lâm buyurduklarında kal‘ada mahsûr olan küffârun bir dürlü mukāvemete **[24a]** iktidârları kalmamagla bir gice Meric Suyu’ndan gemilere süvâr ve Enez cânibine şitâbân firâr oldılar. İrtesi hisârda kalan re‘âyâ amân ile kal‘ayı teslîm eyleyüp Lâla Şâhîn Paşa anda tevkîf olundı. Ve sultân-ı cihân Dimetoka’ya azîmet buyurup âb u havâsı mizâc-ı hümâyûnlarına hoş gelmekle pây-ı taht idindiler.

29. Feth-i Vardar ve Gümilcine ve Zagra

Sultân Gâzi, Dimetoka’da ikāmet buyurdukları eyyâmda Evrenos Big’i cânib-i cenûbda ve sâhil-i deryâda vâki‘ olan Gümilcine ve ana tâbi‘ bilâd teshîri içün serdâr ta‘yîn buyurmalarına binâen ol mîr-i zafer-semîr leşker-i bî-şümâr düşmen-gîr ile bilâd-ı küffârı gâret ve isâl-i envâ‘-i hasâret idüp i‘ânet-i avn-i Hakk ile Gümilcine ve Vardar vilâyeti fethine muvaffak oldı, fî sene 763.

Bu iki şehrde nice asâr-ı hasenesi vardır. 763, sene-i mezbûre de Lâla Şâhîn Big dahı fethine me'mûr oldugı Zagra vilâyetin[in] nevâhîsi ile zabt ü teshîr idüp ganâyim-i bî-pâyân ile vâsıl-ı mu-asker-i sultânî oldukda kemâl-i iltifât-ı pâd-şâhî ile tekrîm ve ganâyim gürûh-i müslimîne tevzî' ve taksîm olundı. Karamanî Mevlânâ Kara Rüstem Halîlü'l-Cenderî vesâtetiyle ganâyimden hums alınmak emr-i şer'î oldugunı atebe-i sultânîye i'lâm eyledükde hizmet-i mezbûreye müşârün-ileyh ile Kara Rüstem me'mûr olup her esîre yüz yigirmi **[24b]** beş osmânî kıymet vaz' olunmagla esîr başına kıymet-i merkûmenün humsı olan yigirmi beş osmânî ahz ider idi.

30. Feth-i Filibe

764 senesinde pâd-şâh-ı âlem Burusa cânibine teveccüh buyurup Lâla Şâhîn Paşa'yı Filibe fethine me'mûr eylediler. Ol dahı cem'-i sipâh idüp Filibe tarafına azîmet ve kurb-ı kal'aya vusûlları ile kulûb-ı küffâra îsâl-i havf u haşiyyet eyledükde mukābeleye adem-i kudretlerinden nâşî hisâra firâr idüp levâzım muhâfazâya iştigâl itdiler. Eyyâm-ı muhâsara bir zamân mümtedd oldukdan sonra taleb-i amân ile kal'ayı teslîm idüp kendüleri Sırf cânibine gitdiler, fî sene 765.

Bu feth vukû'ından sonra muhâfaza-i kal'a levâzımı tertîb olunup Lâla Şâhîn Paşa, Edrene cânibine ric'at eyledi. Ve haber-i fethi taraf-ı pâd-şâhîye irsâl idüp mazhar-ı envâ'-i iltifât oldı. Şehr-i mezbûrde Lâla Şâhîn Paşa nehr-i Meric üzere tûlı iki ok atımı mikdârında ve arzı iki araba mürûr idicek vüs'atde bir köpri binâsına me'mûr oldı.

31. Hücûm-ı küffâr-ı Sırf ve ceng-i Hacı İl-Big'i

Filibe teküri Feles polı mukaddemâ zikr olundugı üzere Sırf hâkimi cânibine firâr idüp Sırf hâkimi olan despot nâm kâfire Lâla Şâhîn Paşa'dan şikâyet itdükde ol dahı ehl-i İslâm'ı Rûm-ili diyârından dûr itmek içün Bosna ve Ungurus ve Eflâk kıralları **[25a]** ile ittifâk idüp asâkir-i becid cem' eyledükden sonra Edrene cânibine azîmet eylediler. Lâla Şâhîn Paşa bu haberi istimâ' itdükde ale'l-isti'câl taraf-ı pâd-şâhîye bu ahvâlün peyâmını îsâl eyledi. Sultân Gâzi hazretleri dahı techîz-i cüyûş buyurup Gelibolı'ya ubûr sadedinde iken Biga-hisârı civârına varıldıkda Rûm-ili'de olan asker-i İslâm'a lühûkları küffâr gelmesi zamânına tesâdüf eylemek münâsib oldugı rây olunmagla ol mahallde bir mikdâr tevakkuf iktizâ itdükde hisâr-ı mezbûrun dahı mukaddemâ bir kaç def'a Leman' fethi müyesser olmadugından ol esnâda muhâsarasına mübâşeret olundı. Ve Eydincik ve Gelibolı'da olan gemiler ihzârına fermân olunup askerün bir kısmı gemiler ile bahr

cânibine muhâfazaya me'mûr oldılar. Öte cânibde Sırf küffârı Edrene'ye iki günlük yolda Meric kenârında bir mahalle nâzil oldukları haberi Lâla Şâhîn Paşa'ya vâsıl olıcak. Ahvâl-i küffârı istihbâr idüp asker-i İslâm ol melâ'înün öşr-i mikdârı ancak olmagla müslimîni kemâl-i haşiyyet ıztırâb-ı istî'âb eyledi. Âhirü'l-emr dergâh-ı Hakk'dan taleb-i i'ânet ve hasbü'l-kadere def'-i küffâr-ı hâk-sârda bezl-i makdûr itmege niyyet eylediler. Ve Hacı İl-Big'i isti'lâm-ı ihbâr içün irsâl **[25b]** olunmak rây olunup ol merd-i meydân-ı heycâ dahı taht-ı hükûmetinde olan guzât-ı şecâ'at-simât ile dil almak içün esb-i himmete süvâr ve mecma'-ı küffâr cânibine sebük-reftâr îlgâr oldı. Mahall-i karâr-ı küffâra geldikde gördi ki, ol gürûh-ı mekrûh ser-mürettibe bî-hadd ü şümâr ve bir derece de hâric-i dâ'ire ol hisâr ki, asker-i İslâm'un ber-vechile bunlara mukābil olmaga sâ'id-i iktidârları müsâ'id olmadıgı zâhir ü aşikârdur. Ol mahallde ilhâm-ı Rabbânî ile Hacı İl-Big'inün hâtıruna bu hutûr itdi ki, şimdi bu melâ'în ahvâl-i mücâhidini tefahhus idüp lâ-cerem kıllet-i ehl-i İslâm'a vâkıf olmagla kendülerin[i] gâlib-i mutlak bildikleri cihetden hemîşe müstagrak-ı fısk ü fücûr ve gice mest ve gündüz mahmûr oldukları şâ'ibe-i reyb ü gümândan dûrdur. Hemân bunlara bu gice şeb-hûn itmekle Cenâb-ı Hakk'dan me'mûldur ki, "İştigâl-yâfte olan nâ'ire-i küfr ve dalâl itfâ oluna."deyü ma'iyyetinde olan guzât müslimîni cihâda terġîb idüp küffârun cevânib-i erba'asını ihâta itmek içün askerini dört bölük eyledi. Ve gice içre düşmen askerinün kimi hâb kimi nûş-ı şarâba meşgûl iken guzât-ı İslâm her tarafdan nişâne-i rûz-ı rest a hîz olan gırîv haşr-engîz ile tabl ve nefîr ve gulgul-i tehlîl ü tekbîri evc-gîr idüp leşker-i küffâr üzere hücûm eylediler. Ol **[26a]** gaflet ile yatan melâ'în bu hâli göricek kulûblarına dehşet ve derûnlarına bir rütbe havf u haşiyyet müstevlî oldı ki, sagîr ü kebîri birbirine girüp cemm-i gafîr kendülerinde helâk ve nicesi zîr-i pâde-i âguşte-i hûn ve hâk olup firâr idenlerün dahı ekserî Meric suyına gark oldı. Hâlâ ol sahraya Sırfsındugı dirler. Bu feth-i azîmden sonra ehl-i İslâm ganâyim-i bî-nihâye ile muğtenim olup Lâla Şâhîn Paşa tarafına teveccüh eylediler. Vâsıl olduklarında ehl-i İslâm'a meserret-i azîme hâsıl oldı. Lâkin Lâla Şâhîn'ün bu fethde medhâli olmamagla gamm-gîn olup muktezâ-yı hased-i müfritle ol mücâhid-i nâmdârı tesmîm itmesi menkūldur. *Rahmetü'llâhi aleyh*[13].

32. Feth-i Biga

Mukaddemâ zikr olundugı üzere kal'a-i mezbure burûcdan muhâsara olunmuş idi. Bir zamân imtidâd-ı muhâsaradan sonra yagma fermân olundukda hisâr-ı mezbûr zabt ü teshîr

[13] "Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun."

ve esirre-i sâlih olan küffâr beste-i zencir olup bu esnâda Hacı İl-Big'inün gazve-i gebrisi haberi nice ganâyimle resîde-i atebe-i şehriyârî olmagla Burusa cânibine ric'at buyurdılar.

767 senesi Burusa'da câmi' binâsına mübâşeret esnâsında Yalak-ova sâhilini gâret içün İstanbul teküri cânibinden gelüp münhezimen firâr iden küffârdan esîr olanlar içinde **[26b]** bir mâhir mi'mâr-ı sâhib-kemâl dergâh-ı şehriyârî'ye îsâl olunduklarında habsden azâd olunup câmi' binâsında hidmete me'mûr kılındı. Ve zâhir-i şehrde Kapluca nâmıyla meşhûr olan hamâm ve civârında bir imâret ve bir müsâfirhâne ve mescid ve medrese binâ buyuruldı.

767 sene-i mezbûre fasl-ı bahârında şeh-zâdegân-ı cüvân-baht ya'nî Bâyezîd Han ve Ya'kūb Çelebi ve Savcı Big hazretini sünnet idüp, azîm dügün eylediler.

Ba'dehû Rûm-ili cânibine güzâr ve pây-tahtları olan Dimetoka'da karar buyurup irsâl-i asâkir ile Çirmen kasabası feth olundı.

33. Binâ-yı sarây der-Edrene

Dimetoka'da ikāmet buyurdukları esnâda bir gice pâd-şâh-ı alîm rü'yâlarında bir makām-ı hoşnümâ görüp bir pîr-i nûrânî ol makāmı ma'mûr itmege işâret eyledi. Hâbdan bîdâr olduklarında ümerâyı ihzâr ve ol makāmı tefahhus içün geşt ü güzâr idüp esnâ-yi râhde Edrene diyârına mürûr buyurduklarında hâlâ sarây olan mahall-i manzûrları olıcak. Rü'yâda gördükleri makām oldugın[ı] bilüp ol mahalle sarây binâ olunmak fermân buyurdılar.

34. Feth-i Yan-bolı ve Kızıl Agaç-Yenicesi

Pâd-şâh-ı cihân serây binâsı esnâsında Edrene'de ârâm buyurup Timurtaş Big irsâli ile 768 senesinde Kızıl Agaç-Yenicesi fethine sarf-ı himmet ve ber-vech-i sühûlet küffârı kabûl-ı akd-i zimmet itdiler. Ve Yan-bolı **[27a]** bir kac gün muhâsara olunup sükkânı şiddet-i sayfdan ıztrâbıyla teslîm-i hisâr eyledükde ganâyim-i bî-şümâr ile Timurtaş Big vâsıl-ı dergâh-ı şehriyârî oldı. Ve Lâla Şâhîn Paşa Samako ve İhtimân diyârını gâret ve devr-i devlete takdîm-i emvâl-i bî-gâyet idüp bu iki serdâr-ı nâmdâr mazhar-ı envâ'-i iltifât oldılar.

769 senesinde Sultân-ı mücâhid hazretleri cem'-i leşker gazve vü cihâd ve Aydos cânibine varıldıkda hâkimi arz-ı itâ'at ve inkıyâd idüp Karın-ovası dahı hîn-i vusûlda dâhil-i kabza-ı tasarruf-ı şâh zafer-i mu'tâd oldı. Andan Süze-bolı ve Hayra-bolı feth olunup ba'dehû ric'at ü kufûl ve Edrene sarâyı tamâm olmagla ol cây-i ferah-fezâya nüzûl

buyurdılar. Ve şitâ mürûrundan sonra teshîr-i bilâda azîmet buyurup Kırk-kenîsâ ve Bınar-hisâr'ı feth olundı. Ve Mihâl-oglı mübâşeretiyle Vize-kal'ası muhâsıra olunmuş idi. Bu fethlerden sonra pâd-şâh-ı âlem ol tarafa azîmet idüp bir ay muhâsara olundukda küffâr amân ile teslîm-i hisâr itdiler. İstanbul tekürinün teferrücgâhı olmagla ta'arruz ihtimâline binâen mükemmel muhâfazalar ta'yîn olundı.

35. Avdet-i pâd-şâhî be-cânib-i Burusa

Rûm-ili diyârında beş yıl mikdâr-ı ârâm buyurup 772 senesinde Burusa'ya ric'at buyurdılar.

36. Feth-i İhtimân ve Samako

Bunlarun **[27[b]]** fethine Lâla Şâhîn Paşa irsâl olunup reh-güzârda Kapulı derbendi tahrîb itdükden sonra İhtimân vilâyeti feth ü teshîr ve re'ayâsı itâ'atle yerlerinde takrîr olunup ba'dehû Çamurlı sahrâsında Lâs küffârınun bî-kıyâs leşkeriyle harb u kıtâl ve mansûren ol mahallden Samako cânibine tevcîh-i veche-i ikbâl olunmagla hisâr-ı mezbûrı dahı cilve ki, şâhid-i nusret ve Filibe tarafına avd ü ric'at eylediler. Bu fütûhâtda alınan ganâyimle evvel-bahârda yine tehcîr-i asker-i cerrâr ve Saruyâr ve nevâhî-i Sofya'yı dâhil-i kabza-i iktidâr idüp vukû' bulan ahbârı dergâh-ı şehriyârîye ihbâr itdiler.

773 târîhinde ümerâ-yı Rûm-ili istir'âsıyla pâd-şâh-ı cihân, Rûm-ili cânibine mürûr buyurup diyâr-ı Bulgar hâkimi Köstendil teküri Kostantin üzerine asker çekildikde ita'at idüp mahallinde takrîr olundı.

37. Ubûr-ı şehriyârî be-Rûm-ili

Dîger, bâr 774 senesinde Vize muhâfızı Şirmerd Big cânibinden İstanbul tekürinün ol nevâhîye sû'ikasdı haberi geldikde cem'-i asker buyurup Gelibolı'ya ubûr itdiler. Andan Zagra'ya varıldıkda Lâla Şâhîn Paşa ve Evrenos Big ve sâ'ir Rûm-ili ümerâsı vâsıl-ı ma'asker-i hümâyûn olıcak. Rûm-ili ve Anatolı askerinden gürûh-i enbûh **[28[a]]** hâsıl olmagla İstanbul tekürine "Bunca asker muktezî degildür." deyü kendüleri bir mikdâr asker ibkâ buyurup ekser-i sipâhi Lâla Şâhîn ma'iyyetine ta'yîn ile İbsala nevâhîsinden Ferecik fethine irsâl eylediler. Ve pâd-şâh-ı âlem bâkiyye-i mücâhidîn ile evvelâ İstanbul'a bir günlük yolda İncegez-kal'ası'nı ba'dehû Çatal-burgaz'ı teshîr eylediler. Ol esnâda Ferecik fethi haberi gelüp ve akabinde nice ganâyimle Lâla Şâhîn Paşa rûymâl-i atebe-i pâd-şâhî eyledi.

Andan Bolonya muhâsara olunup eyyâm-ı muhâsara on beş gün mümtedd olmagla kal‘a-i mezbûrenün zabtı ehemm olmadugından muhâsara içün bir mikdâr asker me’mûr olup kendüler[i] Kara-deniz sevâhiline teveccüh itmiş iken kal‘anun bir dîvârı yıkıldugı haberi vâsıl ve Lâla Şâhîn Paşa irsâli ile zabt ü teshîri hâsıl oldı. Haber-i mezkûr pâd-şâha vusûlunda bir kavak agacı altında bulunmaları ile ol agac Devletlü Kavak dimekle meşhûr olmuşdur. Bu fethde olan ganâyim-i bî-şümârdan bir altun tas bir sipâhi eline girüp başına giymekle manzûr-ı şâhî oldukda: “Bendegân-i pâd-şâhîye müzeyyen üsküf giymek ol zamân fermân olundı.” deyü nakl olunmuşdur.

Sene-i mezbûrede Edrene’de kışlanup irtesi 775 senesinde Mevlânâ Halîlü’l-Cenderî **[28[b]]** ki, sâbıka kādî-asker iken vezîr-i a‘zam olan Hayreddîn Paşa’dur. Evrenos Big’le teshîr-i kılâ‘-ı küffâr içün sevk-i leşker-i zafer-şi‘âr ve Hayreddîn Paşa, Gümilcine’de karâr idüp Evrenos Big, Borı ve İsketye’yi zamîme-i memâlik ve hâkimesi ismiyle müsemma olan Marulya-kal‘ası’nı ki, hâlâ Avret-hisârı dirler. Ba‘de’l-muhâsara amân ile meslek-i bilâd-ı şehinşâhîye münselik eyledi. Ba‘dehû Hayreddîn Paşa ganâyim-i bî-kıyâs ile taraf-ı pâd-şâhîye vâsıl olup vusûlundan mukaddem Delü Balaban nâm bir dil-âver[i] Siroz muhâsarasına gönderilmiş idi. Ol sebebden Siroz hâkimi Marulya ile karâbeti var iken Marulya’ya imdâd idememiş idi. Hayreddîn Paşa ric‘at idicek Lâla Şâhîn Paşa, Balaban’a imdâd içün irsâl olundı. Evvelâ Kavala-kal‘ası feth olunup gümüş ma‘deni zabt olundı. Andan Dırama ve Zıhne teshîr olundukda re‘âyâsı kemâl-i adâletle mahallerinde takrîr olunmagla Siroz dahı sulh ile zabt olundı. Ve Karaferye amân ile feth olunup bu bilâdun levâzım-ı muhâfazası itmâmından sonra 776 senesinde emvâl-i ganîmet ile vâsıl-ı âsitâne-i şâhî oldılar. Ve şâh-ı cihân dahı Burusa’ya avdet buyurdılar.

38. Azîmet-i şehriyârî be-feth-i memleket-i Sırf

Sırf küffârınun bilâd-ı İslâmiyye’ye ta‘arruzı inhâ olunmagla **[29[a]]** 777 senesinde şeh-zâde Yıldırım Bâyezîd’ı makāmlarında câ-nişîn buyurup kendüleri Gelibolı’ya güzâr eylediler. Ba‘dehû asâkir-i bî-şümâr ile cânib-i maksûda azîmet olunup ser-hadd-i memâlik-i Sırf’a vâsıl olundukda hâkim-i Sırf Lâs-oglı muhârebeye adem-i iktidârını bildüginden nâşî nefâyis emvâllerin[i] müstahkem kılâ‘a vaz‘ eyledükden sonra nakli mümkün olmayan zahâ’ir ve merz ve â‘tî itlâf ü i‘dâm ve sipâh ve re‘âyâsı ile su‘ûdı sa‘b olan cibâl zirvelerine firâra ikdâm eylediler. Pâd-şâh-ı â‘lem leşker-i kesîr ile öyle hâlî diyâra nüzûl buyurduklarında dört ay mikdârı kaht ü galâdan azîm zahmet çekilüp şitâda karîb olmagla asker dergâh-ı şehriyârîye hâllerin[i] i‘lâm idicek, akd-i meclis-i meşveret

olunup muktezâ-yı ârâ-yı sâ'ibe üzere Semendire kurbunda Niş-kal'ası fethine teveccüh olundı. Kal'a-ı mezbûre mukābelesine varıldıkda muhâsaraya mübâşeret olunup azîm ceng ü peygâr ve tarafeynden çok kimesneler vâsıl-ı dârü'l-karâr oldı. Egerçi ol hisârun metâneti hasebiyle teshîr-i muhâll idi. Lâkin bir kenârda vâki' olmagla muhâfazasına ihtimâm ve esbâb-ı harb u kıtâli itmâm itmişler idi. Ol sebeble asker-i İslâm'a yagma fermân olundukda hücûm ve ikdâm ile fethi müyesser **[29^b]** olup hisâr-ı mezbûrun metânetine binâen içinde çok emti'a olmagla cümlesi nasib-i mücâhidîn oldı. Ve i'dâd olunan der-enbâr nice zahâ'ir sebebiyle asker-i İslâm muğtenem-i hısb ve recâ oldılar. Niş fethi haberi Lâs-oglı'na vâsıl olıcak. Â'yân-ı memleketi ile ba'de'l-istişâre nice hedâyâ ile dâmen-i afv-i sultânîye teşebbüs idüp her sene elli vukiyye gümüş virmek ve üç seneligi peşîn olmak üzere kabûl-ı itâ'at eyledi. Ba'dehû Niş muhâfazası levâzımı tekmîl olunup Burusa'ya ric'at buyurdılar.

778 târîhinde Silistre ve Nigebolı hâkimi olan Sosmanos üzerine teveccüh-i hümâyûn buyuruldukda nice hedâyâ ile istikbâl-i şehriyârîye şitâb idüp kabûl-ı itâ'at itmekle bu vaz'ı makbûl tab'-ı hümâyûn ve akrânından efzûn ser-firâz-ı iltifât gûnâ-gûn olup gazâvatda huzûr-ı fermân olundı. Ol kış Edrene'de ikāmet olunup Rûm-ili biglerbigiligi Timurtaş Big'e i'nâyet olundı. Mezbûrun ârâ-yı sâ'ibesi meşhûrdur. Cümleden biri bir sipâhî vefât itdükde vazîfe ve tîmârı evlâdına taksîm olunup kul-oglı mahrûm olmamak ve hidmet-i levâzım-ı sefer içün voynuk askeri ihtirâ' olunmak müşârün-ileyhin tedbîridür. Nâ'il kerden-i şeh-zâde Yıldırım Bâyezîd sît-i devlet Osmâniyân gitdükce **[30^a]** âfâk-gîr olmagla Germiyan-oglı dem-i pîrîde sıyâneten lâ-ikâba vesile-i intisâb olmak içün kerîmesini Sultân Bâyezîd'e tezvîc ve oglı Ya'kūb Big'i bendelige kabûl ile nukûd-ı kâside-i şöhret ü şânın tezvic eylemek recâsına İshâk Fakîh nâm a'zîzi irsâl idüp Kütâhiyye ve Simav ve Egrigöz ve Tavşanlı vilâyetlerin[i] cihâz olmak üzere ihdâ eyledügini Mevlânâ-yı mezbûr Edrene'de pâye-i serîr-i a'lâya arz eyledükde recâsı karîn-i kabûl olup icâzet-i insırâf virildi.

Ba'dehû Burusa cânibine azîmet-i hümâyûn buyurılup 783 senesinde dügün tertîbine mübâşeret olundı. Ve mülûk-i etrâfdan ve sultân-ı Mısır ve Şâm'dan nice hedâyâ ile ilçiler gelüp Devlet-i aliyye ümerâsı dahı envâ'-i tuhaf-ı lâyıka arz eylediler. Ez-cümle Evrenos Big, her biri elinde birşey'-i zî-kıymet olmak üzere yüz aded gulâm ve dahı yüz aded câriye ihdâ eyledi. Ve arz olunan hedâyâdan Hazîne-i âmireye bir sene teslîm olunmayup âmme-i nâsa taksîm olundı. Evrenos Big hediyyesi sultân-ı Mısır'a ve anun irsâl eyledügi atlar

Evrenos Big'e ihdâ olundı. Bu esnâda pâd-şâh-ı â'lem bir kerîmelerini Karaman hâkimi Alî Big'e nâm-zed itdiler. Lâkin âkıbet-i etvâr-ı nâ-şâyestesi sebebi ile cezâsın[ı] buldı. İştirâyı[14] **[30b]** ba'zı büldân-ı Hamîd dügün ric'atında pâd-şâh-ı cihân Hamîd ili hâkimi Hüseyin Big'ün ilçisine buyurdılar ki: "Hüseyin Big, karındâşımıza bizden selâm eyle. Karaman-oglı ta'arruzunu def' içün Hamîd'den bir kaç beldenün ziyâde lüzûmı olmagla tarafımıza bey' eylemeleri matlûbumuzdur." deyü ifâde eylemegi tenbîh itdiler. İlçi dahı bu haberi mahalline îsâl itdükde anlar dahı Karaman-oglı'nun hem-civârlıgından müteşekkî olmalarıyla râzî oldılar. Ve bu esnâda pâd-şâh-ı cihân Kütâhiyye seyrine azîmet buyurduklarında Hüseyin Big kendü üzerine gelmeleri zannı ile husûs-ı mezbûre mübâderet ü kıyâm ve der-akab dergâh-ı şehriyârîye iblâğ-ı peyâm idüp taraf-ı hümâyûndan dahı irsâl-i huddâm ve ümerâ Big-şehr'i ve Seydi-şehr'i ve Yalvac ve Kara-Agac ve Isparta kal'aları iştirâ olundı.

39. Feth-i Manastır ve Pirlepe ve Karlı-ili ve İştib

Rûm-ili biglerbigisi Timurtaş Big teshîr-i bilâda me'mûr olup 784 senesinde Pirlepe-hisârı'nı muhâsaraya sevk-i râhile-i ihtimâm ve sulh ile mülhak-ı kişver-i İslâm itdükden sonra Manastır muhâsarasına azîmet ve bir müddet i'mâl-i edevât-ı harb ü darbe sarf-ı himmet idüp âkıbet yed-i küffârdan nez' müyesser oldı.

Ba'dehû Karlı-ili, İştib zabt ü teshîr **[31a]** ve Selânik-kal'ası bir kaç gün muhâsara olundukda metânet-i zabt bâ'is-i ta'vîk olacagı nümâyân olmagla fethi vakt-i âhara te'hîr olunup cânib-i hümâyûna zabt olunan kılâ'ın feth-nâmeleri irsâl olundı.

785 senesinde Edrene cânibine teveccüh-i hemân buyurılup ba'de'l-meşvere Arnavud ve Bosna ve Hersek memâlikini gâret itmede mücâhidîne ganîmet ve küffâra hasârete bilâd-ı mezkûrunun ahvâline ıttılâ' ile zabtı irâde olundukda asker-i İslâm'a sühûlet-i fevâ'id-i mülâhaza olunmagla Timurtaş Big serdâr ta'yîn olunup Arnavud vilâyetine akın eyledi. Ve reh-güzârda ba'zı kılâ' feth eyleyüp envâ'-i ganâyimle atebe-i şâhîye rûymâl eyledi. Ve ol kış Edrene'de ikāmetden sonra evvel-bahârda yine Timurtaş Big, Bosna ve Hersek vilâyetlerine akın itmege ikdâm ve sene-i sâbıka gibi nice kılâ'a nasb-şi'âr-ı İslâm idüp ganâyim-i bî-hisâb ile vâsıl-ı dergâh-ı şehriyârî oldukda Bosna ve Hersek hükkâmı kabûl-ı cizye idiceklerin[i] izhâr ve itâ'at-ı şâh-ı âlî-tebâr eylediler.

[14] Metinde "iştirâ" mükerrerdir.

40. Akūk-ı şeh-zâde Savcı Big

787 senesinde Rûm-ili'ye teveccüh-i hümâyûn buyuruldukda Yıldırım Bâyezîd Han Kütâhiyye'de ve şeh-zâde Ya'kūb Çelebi Karesi vilâyetinde ve küçük şeh-zâde Savcı Big Burusa'da **[31[b]]** mesned-nişîn olmuşlar idi. Savcı Big tâzelik sebebiyle ba'zı müfsidler ilkāsına mağrûren dâ'vâ-yi istiklâl idüp pederi tahtına cülûs itmege ictisâr ve nâmına hutbe okutmak vaz'-ı nâ-hemvârını ihtiyâr eyledügi haberi sem'-i hümâyûna vâsıl olıcak. Burusa cânibine güzâr ve şeh-zâdenün vaz'ından tegâfül ve erîsi üzere müşârün-ileyhe hitâben Biga etrâfında şikâr tasmîm olunmagla "Sen dahı hâzır olasın." deyü fermân ısdâr olundukda şeh-zâde inâdında ısrâr ile asker cem' idüp Kite-ovası'nda mukābele olunucak. Şeh-zâdenün askeri âvâre-i sahrâ-yi firâr ve kendü esîr ü giriftâr oldı. Huzûr-ı hümâyûna ihzâr olunup ba'zı nasâyîh gûne kelimât buyurduklarında huşûnetle cevâb virdigi cihetden gözine mîl çekilmek fermân olundı.

41. Zabt-ı Sofya

Sofya'nun ekser nevâhîsi feth olunup kendüsi zamânı gelmemegle bunca sa'y olunmuş iken yed-i küffârda kalmış idi. Mü'ellifetü'l-kulûbdan bir cüvân Sofya hâkiminün yanına varup togancılık sebebiyle takarrüb-i tâmm tahsilinden sonra bir gün sultân şikârda askerinden dûr oldukda cüvân-ı mezbûr-ı mesfûrı muhkem bend idüp Filibe'de serdâr olan Balaban Big huzûrına götürdi. Ol dahı hemân askeri ile ol mel'ûnı yanına alup Sofya'ya vardıkda ehl-i hisâr serdârların[ı] giriftâr göricek amân ile kal'ayı **[32[a]]** teslîm eylediler.

788 senesinde Edrene'ye azîmet-i hümâyûn olunup Hayreddîn Paşa zabt-ı bilâda irsâl olundı. Yenice'de Hayreddîn Paşa vefât itdügi haberi geldikde âlim ve âkıl bir vezîr olmagla pâd-şâh a'zîm te'essüf idüp ol vaktde kādî-asker olan Alî Paşa ki, merhûmun oglıdur. Bâbâsı yerine ta'yîn ve irsâl olundı. Bu esnâda Karaman-oglı'nun Hamîd-ili'nden iştirâ olunan bilâda ta'arruzı inhâ olunmagla ol cânibe teveccüh-i hümâyûn mukarrer oldı. Bu aralıkda sultân-ı Mısır'dan cihâd içün i'dâd olunmuş süyûf ve nice atlar ile nâme gelüp elkābında Sultânü'l-Guzât ve'l-Mücâhidîn yazılmış ve rikâb-ı şehriyârî ile ma'iyyet arzûsı *yâ-leytenî küntü ma'hüm feefûze fevzen azîmen*[15] kelâmı ile ifâde olunmuş olmagla bâ'is-i inşirâh tab'-ı hümâyûn oldugından nâşî ilçiler envâ'-i hedâyâ ile ircâ' olundı.

Ba'dehû asker cem' olunup Karaman-oglı üzerine teveccüh-i azîmet-i musammem ve Kütâhiyye'ye varıldıkda Timurtaş Big, Rûm-ili askeri ile vâsıl-ı ma'asker-i şehinşâh-i âlî-

[15] "Keşke onlarla birlikte olsaydım, ben de bu büyük başarıdan pay alırdım." (Nisâ, 4/73)

himem oldı. Ser-hadd-ı Karaman’a hîn-i vusûlda Karaman-oglı kemâl-i ıztırâb ve hayrete düşdügine binâen â‘yân-ı memleketi ile şöyle müşâvere eyledi ki, taraf-ı hümâyûndan isti‘fâ içün âdem göndermege ibtidâr ve irsâl eyledügi kimseler tahsîl-i afv ü âtıfet-i şehriyârî idemedikleri sûretde bârî ahvâl-i asker-i sultânîyi **[32b]** kendüye ihbâr idüp “Eger bu cânibde muhâribeye adem-i kudret zâhir ise firâr oluna” diyecek cümlesi bu re’yi istisvâb ve vech-i muharrer üzere ilçi irsâline şitâb eylediler. İlçi vâsıl olup istid‘âların[ı] arz itdükde ol hîle-kârın mâ-fî’z-zamîrine vukūf hâsıl olmagla ilçiyi huzûr-ı hümâyûnlarına ihzâr buyurup didiler ki: “Karaman-oglı mukaddemâ bu kadar imân-ı gılâd ile ahd ü mîsâk itmiş iken gazâya teveccühümüzi fursat bilüp nakz-ı ahd ilden sonra ba‘de’l-yevm anun ahd ü peymânı nice tutılur.” deyü ilçiyi cevâb-ı red ile ircâ‘ ve akabince Konya cânibine tahrîk-i râyet-i mihr-i iltimâ‘ buyurdılar. Karaman-oglı dahı Turgudlu ve Samagarlu ve Bayburdlu ve Tâtâr ve Türkmen ve Varsak tevâbi‘i ile ittifâk idüp Konya-hisârı önünde cem‘iyyet itmiş idi. Ceng mahalline varıldıkda asker tertîb olunup meymenede Şeh-zâde Ya‘kūb Çelebi ve Saruca Paşa ve Balaban Big ve İlyas Big ve Müstecâb Big ve ba‘zı ümerâ ile Anatolı askeri meyserede Yıldırım Han ve Fîrûz Big ve Hoca Big ve sâ’ir dil-âverler ile Lâs askeri kalb-i sipâhda pâd-şâh-ı dîn-penâh ve kapu halkı ve yeniçeri tertîb-i mu‘tâd üzere kuddâm-ı askerde Timurtaş Big, Rûm-ili ümerâsı ile imdâd-ı cenâheyn içün ve agırlık hıfzı içün akab-ı leşkerde karâr eylediler. Ba‘dehû cenge mübâşeret olundukda nâ’ire-i harb u kıtâl bir vechile iştigâl buldı ki, deşt **[33a]** ü hâmûn sahrâ-yi hûn oldı. Yıldırım Bâyezîd Han mukābelesine leşker-i Tâtâr ve Varsak musâdif olup ol gürûhun tîr-endâzları okı yagmur gibi yagdırmış iken Bâyezîd Han bî-pervâ içlerinde cevelân ve tîg-i hûn-feşân ile leşker-i Varsak ve Tâtâr’ı perîşân eyledi. Ve etrâfında olan asker şeh-zâdenün bu mertebe şecâ‘at ü celâdetini müşâhede itmeleri mûcib-i izdiyâd-ı gayret olup sipâh hasm üzere hücûma ikdâm eylediler. Timurtaş Big, Karaman-oglı mukābelesine râst gelmiş idi. Dâ’imâ küffâr ile mukāteleye mu‘tâd olan Rûm-ili askerinün sadmesine mütehammil olamadugı cihetden cânib-i hisâra firâr eyledükde sâ’ir askerün dahı karâra iktidârları kalmayup perîşân oldılar. Karamaniyâ’nun ekser-i ümerâsı esîr olup cemî‘ emvâl ve esbâbları zabt olundı. Pâd-şâh-ı cihân bu fethün husûlı içün dergâh-ı Hakk’a hamd ü senâ idüp muhârebede izhâr-ı merdânegî idenlere envâ‘-i in‘âm ve ihsân eylediler. Ve ekser-i emvâl-i bî-kıyâs ganîmet-i müntic mukaddeme-i feth olan Yıldırım Han’a i‘tâ idüp Karaman-oglı’nun emvâlını inhizâmına sebeb olan Timurtaş Big’e virdiler. Ve

biglerbigiligine vizâret rütbesi zamm olunmagla bu ikrâm ibtidâ Timurtaş Big'e vâki' olmuşdur.

[33b] Ba'dehû Konya muhâsara olunup Karamanîler gâyet tazyîk olundı. Ve etrâfında olan re'âyâ kemâl-i adâletle sıyânet olunmagla kabûl-i itâ'at eylediler. Hatta leşker-i Lâs'dan re'âyâya ta'addî iden bir kaç kâfir siyâset olunup mazlûmlarun hakkı tahsîl olundı. Mahsûr olan Karaman-oglı bu ahvâli gördükde nâ-çâr cûyâ-yı afv-ı şehriyâr kerem-kâr olup şeref-i izdivâcıyla mübâhî oldıgı kerime-i celile-i pâd-şâhîye arz-ı zarâ'et ve kendüyi şefâ'at içün ulemâ ve meşâyih ile dergâh-ı sultân-ı enâma irsâle cesâret eyledi. Pâd-şâh hazretleri dahı kerimelerinün girye-künân recâ ü niyâzını red idemeyüp Karaman-oglı'nun kusûrını afv ile mülk-i mevrûsunda ibkâ buyurdılar.

Ba'dehû Karaman-oglı'nı agvâ ile müttehem olan Hamîd-oglı üzerine varılmak pâye-i serîr â'lâya arz olundukda iştirâ olunan kılâ'dan mâ-adâ memleketi şey'-i kalîl kalmagla üzerine varılmagı revâ görmeyüp Karaman-oglı terbiyesiyle iktifâ buyurdılar.

42. İsyân-ı Lâs ve Sosmanos

Enfen zikr olundugı üzere ba'zı sipâh-i Lâs'a siyâset olunup bu vaz' ol ta'ifenün derûnlarına gîrân gelmekle ba'de'l-avde hâkimlerine şikâyet itdüklerinde civârında olan mülûk ile ittifâk ve izhâr-ı tuğyân ve şikāk eyledügi, 789 senesinde gûş-i **[34a]** hümâyûna resîde olıcak yigirmi bin mikdârı âdem ile Lâla Şâhîn Paşa'yı îlgâr-künân mukaddemâ irsâl eylediler. Lâla Şâhîn Paşa'nun teveccüh-i Lâs'un mesmû'ı oldukda Bosna kıralından istimdâd idüp ve sâ'ir harâc-güzâr olan mülûk küffârı dahı agvâ itmeleri ile cümlesi ittifâk eylediler. Nigebolı hâkimi Sosmanos dahı bunlara mütâbe'at eyleyüp lâkin ittihâdîni ihfâ içün ubûdiyyetini müş'ir haberler gönderir idi. Kezâlik Arnavud İskenderiye'si hâkimi bi-hasebi'z-zâhir cânib-i küffârdan i'râz idüp Lâla Şâhîn Paşa'ya reh-nümâ olmagı istid'â eyledükde emr-i hümâyûn ile reh-nümâlık hidmetine me'mûr ve Bosna vilâyetine duhûlde hem-pây-ı paşa-ı mezbûr oldı. Sipâh-i İslâm nehb ü gâret içün etrâfa müteferrik oldukda ol lâ'în bu vakti fursat bilüp Bosna kıralına ahvâli ihbâr ve kıral-ı mezbûr dahı otuz bin âdem ile îlgâr idüp Lâla Şâhîn Paşa'nun etrâfını ihâta eylediler. Lâla Şâhîn Paşa hezâr meşakkatle firâr idüp guzâtun ekserî şehîd oldı. Bu haber-i muvahhiş vâsıl-ı atabe-i şâhî oldıgı zamân sultân-ı cihân Burusa, Yeni-şehr'i ovası'nda dügün tertîb idüp İstanbul tekürinün üç kızını kendüler[e] ve şeh-zâdeler[e] tezvic içün **[34b]** akd-i cem'iyyet ve Yıldırım Han'un üç şeh-zâdesini sünnet itmişler idi. Pâd-şâh-ı dil-âgâh bu kaziyye-i gayr-i marziyye zuhûrını dügün esnâsında bir kaç gün müştehiyât-ı nefsâniyyeye iştigâl itdüklerinde bilüp kemâl-i hüzn ve

inkisâr ile tevbe ve istiğfâr ve hemân ümerâyı etrâfa Yeni-şehr-ovası'nda cem' olmak üzere evâmir-i şerîfe ısdâr buyurdılar. Ve Yıldırım Han hazretleri ve bil-cümle itâ'at iden hükkâm-ı İslâm ve ümerâ-yı küffâr da'vet olundı. Ez-cümle Sosmanos dahı da'vet olunmuş iken icâbet itmeyüp izhâr-ı adem-i itâ'at eyledükde memleketini yagma içün otuz bin atlu askeri ile Alî Paşa irsâl olundı. Deryâdan ubûr idüp Edrene'ye vâsıl olıcak Timurtaş Big-oglı Yahşi Big'i beş bin âdemle Pıravadi fethine irsâl eylediler. Yahşi Big dahı azm-i râh idüp ale'l-gafle kal'a-i mezbûre vürûd ve derhâl dil-âverân-ı İslâm dîvârları üstüne su'ûd eyledüklerinde cümleden mukaddem Hüseyin Big nâm bir sipâhi kemend ile çıkup bir kaç dil-âveri yukarı çekdi. Bu tarîkle hisâr zabt olunup Alî Paşa'ya müjde-i fethi i'lâm ve ol dahı ahâlete gelüp levâzım-ı muhâfazası itmâm olundı. Andan Tırnovi feth olunup Şumnı ahâlisi kal'aların[ı] teslîm eylediler. Bu esnâda pâd-şâh-ı âlî-penâh Gelibolı'ya ubûr itdükleri haberi vâsıl olmagla Alî Paşa rûymâl-i dergâha şitâb idüp **[35a]** Edrene'de şerîf-i pâ-bûs-ı şehriyârî ile müşerref oldı. Ba'dehû müceddeden Nigebolı ve Tavuslı fethine me'mûr olup ol cânibe revâne oldukda Sosmanos haberdâr olıcak Nigebolı-kal'ası'na tahassun itmege mübâderet ve Alî Paşa dahı ol etrâfın ekser-i mevâzı'ın[ı] teshîr ile kişver-güşâlık merâsimini icrâya sarf-ı himmet eyledi. Lâkin Nigebolı kal'asının metâneti sebebiyle muhâsarası mümtedd oldugından nâşî taraf-ı pâd-şâhîye irsâl-i haber eyledükde hemân ol cânibe teveccüh buyurdılar. Pâd-şâh-ı âlemün teveccühi Sosmanos'un ma'lûmı oldugı dem ikdâm-ı hümâyûnlarına metânet-i kal'a pâydâr olmayacagı bâbında tahsîl-i yakîn itdügine binâen tahlîs-i ser ü cân recâsile Alî Paşa'dan istişfâ' eyledükde Alî Paşa dahı atebe-i şehriyârîden afvını nîyâz eyleyüp nice yıllık harâc ve tuhaf ü hedâyâ ile rûymâl-ı dergâh itdürdi. Ve Silistre'yi teslîm itmek üzere sâ'ir memâliki kendüye kele'v-vel i'nâyet buyurılup memleketine ric'at eyledi.

Ba'dehû Alî Paşa Silistre talebi ile âdem irsâl eyledükde ol mel'ûn nakz-ı ahd ü peymân ve teslîm-i hisârdan rû-gerdân oldugın[ı] i'lân itmekle vâki' hâlî Alî Paşa sebkat iden recâsından hicâb iderek pâye-i serîr i'lâya ref' ve takdîm idicek memleketini teshîre me'mûr olup imdâd içün ma'iyyetine cem'-i kesîr irsâl olundı. Evvelâ Dericine-kal'ası'na varıldıkda eshâbı kal'ayı teslîm eylediler.

Ba'dehû Kos-ova **[35b]** tekürine teklîf-i itâ'at-ı şâh-ı deryâ-nevâl ve kabûl itmedügi cihetden Yaralu Toğan Big dimekle meşhûr bir dil-âver bir kaç bin atlu ile irsâl olunup mîr-i mûma-ileyh tekür-i mezbûrun hükûmetgâhı ahâlîsine ale'l-gafle havâle-i dûr-bâş kahr ü iz'âc ve bî-nihâye ganayim ve üserâ ihrâc eyledi. Kos-ova teküri ol esîrleri tahlîs içün

Çetr-hezâr-kal‘ası’nı arz eyledükde hisâr zabt olunup esîrler virilmemekle teküre azîm gider hâsıl oldı. Andan Harvatiyye-kal‘ası ve Tuna kenârında Sosmanos tasarrufunda olan kılâ‘ın cümlesi zabt ü teshîr ve Sosmanos, Nigebolı’da mahsûr üftâde-i pence-i dâr ü gîr kılındukda halâsdan me’yûs olduguna binâen ehl u ıyâlıyla kal‘adan çıkup Alî Paşa’nun hâk-pâyına ruymâl ve paşa dahı Nigebolı-kal‘ası’nı ba‘de’z-zabt Sosmanos’ı recâ-yı afv ile Tavuslı’da ma‘asker-i sultânî’ye irsâl eyledi. Sosmanos tahlîs-i cândan nâ-ümîd iken şâh-ı kerem-kâr memleketi zabtıyla iktifâ ve kendüyi “Âzâde-ser vâdî halâs ve rehâ.” buyurdılar.

43. Cihâd-ı ekber-i Gâzi Hudâvendigâr

Mukaddemâ tahrîr olundugı üzere Sırf hâkimi Lâs ve Bosna kıralı ve Arnavud İskenderiyye’si hâkimi isyân itdükde üzerlerine Lâla Şâhîn Paşa irsâl olunup münhezimen firâr itmiş idi.

Ba‘dehû 791 senesinde üzerlerine sefer-i hümâyûn mukarrer olup küffâra kurb-ı civârı olan Filibe şehrinde **[36a]** kışlak fermân olundı. Hâkim-i Sırf dahı mülûk-i küffârdan istimdât idüp “Eger şimdi ittifâkla bana imdâd olunmaz ise ehl-i İslâm birer birer üzerinize teveccüh itdükde mukāvemete iktidârınız olmaz.” deyü mukāteleye iğrâ itmekle Bosna ve Fireng ve Ungurus ve Eflâk ve Boğdan ve Arnavud hâkimleri, Sakalıbal vech-i nâmı ile meşhûrdur. Cümlesi ittifâk idüp iki yüz bin kâfir askeri yazdılar.

Ba‘dehû hâkim-i Sırf taraf-ı hümâyûna ilçi gönderüp ehl-i İslâm’a havf u haşiyyet virmek içün nâmesinde askerlerinün kesretini îrâd ve maksûdları âyîn-i dîn-i Muhammedîyyi memâlik-i İslâmiyye’den ref‘ eylemek idügini yâd eyleyüp şeh-zâdegân hazeratının dahı muhâribeye huzûrlarını teklîf eylemiş pâd-şâh-ı â‘lem-penâh dahı ilçiye bu vechile cevâb virdiler ki, “İn-şâ’llâhi’r-rahmân zamân-ı bahârda evlâd-ı kirâm nusret-medârımız ve âmme-i asâkir-i zafer-şi‘ârımız ile Kos-ova sahrâsına sâye-endâz-ı izz ü ikbâl ve hân-ı mân-sûz-ı erbâb-ı küfr ü dalâl olsak gerek eger merd ise ol zamân mukābele-i guzât-ı zafer-simâtda sâbit olup, tursun ve sadme-i hasm efgen merdân ve gânim kûteh olurmuş görsün.” deyü hatm-i kelâm buyurup ilçiyi gönderdiler.

Ba‘dehû Anatolı muhâfazasına me’mûr olan Yıldırım Han **[36b]** ve Şeh-zâde Yâ‘kūb Çelebi ihzârına fermân olundı. Ve Kastamonı hâkimi İsfendiyâr Big’e ve Germiyân hâkimi Ya‘kūb Big’e ve Saruhân ve Menteş-ili ve Aydın-ili ve Hamîd-ili hâkimlerine küffârun nefîr-i âmm itdükleri i‘lâm olunıcak, anlar dahı el-hâletü hâzihi i‘ânet-i ehl-i İslâm farz-ı ayn oldugın[ı] bilüp hasbe’l-kadere imdâda mübâderet eylediler. Ol mevsim bahâr oldukda Meric suyınun tuğyânı zamânı olmagla Filibe’de bir kaç gün dahı tevakkuf lâzım gelüp

Timurtaş Big-oglı Yahşi Big beş bin atlu ile ser-hadd-i memâlik-i küffâr olan Şehr-köy'i cânibine irsâl olundı. Anlar dahı vâsıl-ı ser-hadd oldukda vilâyet-i küffârı nehb ü gâret ve nice esîr çıkarup taraf-ı şehriyârîye mürâca'at eylediler. Bu haber Lâs'un mesmû'ı oldugı dem esîrleri tahlîs içün on beş bin kâfir irsâl idüp lâkin leşker-i İslâm'a irişemedikleri cihetden girü avdet itdiler. Yahşi Big, atebe-i pâd-şâhîye vâsıl olup üserâ ve ganâyimi arz eyledükden sonra Meriç suyı geçid virmekle bil-cümle asker-i mansûre nehr-i mezbûrdan ubûra mübâşeret ve İhtimân sahrâsına teveccüh-i râyet nusret-i âyet eylediler. Köstendil hâkimi Kostantin sâ'ir küffâra mütâba'at itmeyüp itâ'atde olmagla ol cânibe azimet olundukda edâ-yi merâsim-i istikbâle **[37a]** kıyâm tevâbi'yle âverd-i hümâyûnda bulunmagla ikdâm eyledi. Ümerâ-yı küffâr ahvâl-i asâkir-i İslâm'ı istihbâr mülâhazasıyla "Mahall-i muhârebeye gelmegi niçün te'hîr idersiz?" deyü irsâl-i peyâm itmelerinden nâşî âteş-i gayret ve gazab-ı şehriyârî işti'âl bulup mev'id-i harb u kıtâl olan Kos-ova sahrâsına vusûla isti'câl buyurdılar. Mahall-i maksûda karîb olundukda nazm-ı umûr-ı muhârebe içün meşveret olunup Evrenos Big gazavât-ı kesîrede bulunmagla pâd-şâh-ı cihân ana hitâben istifsâr-ı re'y ve tedbîr itdüklerinde didi ki: "İbtidâ lâzım olan mahall-i mukāteleye evvel varılup vukūfa salih bir mekân-ı münâsib ihtiyâr ve hîn-i mukābelede sufûf-ı küffâra duhûle müsâra'at olunmayup hâric-i sâfa olanlar ile muhârebe oluna." ve dahı nice bunun emsâli ârâ-yi sâ'ibe îrâd eyledi.

Ba'dehû reh-güzârda vâki' bir derbendde bekci kâfirler oldugı ma'rûz olıcak. Evrenos Big, Paşa Yigit nâm dil-âver ile irsâl olunup ol mahalle varıldıkda otuz müsellâh kâfir zâhir oldı. Evrenos Big ikisini ok ile urup ihlâk ve sâ'ir yanında olan dil-âverler dahı sekiz danesini üftâde-i hâk-i helâk idicek, birâz-ı â'zim-i semt-i firâr ve ekserî esîr ü giriftâr oldı. Ba'dehû **[37b]** ol derbendden mürûr olunup Morava suyından ba'de'l-ubûr bir sahrâ-yı vâsi'a nüzûl buyurdılar. Mülûk-i küffâr sipâh-i İslâm'ı gördükde kendülere nisbet asker-i İslâm kalîl olmagla mücâhidîni istihkār ü istifhâf ve her biri lâf ü güzâf idüp cümleden Lâs hemşîre-zâdesi Vılık-oglı yalınız kendü askeri ile guzât-ı zafer-simâta mukāvemet da'vâsına ictirâ ve Lâs dahı mecmâ'-ı küffârda "Her kim İslâm pâd-şâhını tutup götürürse dâmâd idüp tevâbi'ı ile on kal'a temlîk iderim." deyü askerini cenge tahrîs ü iğrâ eyledi. Bosna kıralı dahı beş kal'a virmege ve sâ'irleri dahı bu minvâl üzere ihsân itmege ta'ahhüd eylediler. Pâd-şâh-ı cihân, Yıldırım Han ile isti'lâm-ı asker-i küffâr içün bir mürtefi' mahalle çıkup seviyy küffâra nazar buyurduklarında gördiler. Melâ'în bir mertebe kesret üzere ki, asker-i İslâm anlarun ancak humsı kadardur. Hâl böyle oldugı ma'lûmları olıcak,

meşveret içün ümerâyı ihzâr buyurup re'y taleb itdüklerinde ba'zılar "Küffâr atlarınun deve gördigi olmamagla lâ-büdd vakt-i rü'yetde ürkecekleri bî-iştibâh idügine binâen asker önüne develer tertîb olunsun. Ol sebeble küffâr alâyları perîşân ve mukātele âsân olur." didiler. Pâd-şâh Yıldırım Han "Bu tedbîr hüsn midür?" deyü sû'al **[38a]** buyurucak anlar dahı âgâz-ı kelâm ve "Bu hânedân-ı aliyye şimdiye dek cenâb-ı Hakk'a tevekkül ile şerr-i a'dâdan masûn olmuşdur. Bu gûne mekr ü hîl isti'mâli mahall tevekküldür. Hemân rûhâniyyet-i fahr-i âlemden istimdâd ile dergâh-ı Mevlâ'ya arz-ı recâ-yı imdâd ve öteden bir dâdla geldügi üzere küffâr ile rû-be-rû gazve ü cihâda gûşiş ü ictihâd ideriz." deyü hatm-i kelâm ibret-i encâm eylediler. Ve Alî Paşa bu re'yi te'yîd idüp "Bu gice mushaf-ı şerifden tefâ'ül itdim. *Yâ eyyühe'n-nebiyyü câhidi'l-küffâra ve'l-münâfikîne*[16] âyet-i kerîmesi zâhir oldu. İn-şâ'llâh asker-i İslâm mansûr ve muzaffer olacagı mukarrerdür." didikde Timurtaş Paşa dahı re'y-i mezbûrı tercîh ve takdîm ve re'y-i sâbıkda küffârun âhen-pûş askerinden develer ürkmek ihtimâli olmagla zararı bize â'id olmak mahzûrı oldıgını beyân ve tefhîm eyledi. Âkıbet cümlesi re'y-i evvel üzere merdâne-i harb u kıtâle sa'y itmege âzim oldılar. Âmma pâd-şâh-ı âlem kesret-i düşmen sebebiyle asker-i İslâm içün gamm-gîn ve bu fikr-i düşvâr ile girye-nâk ve hazîn olup husûsen ol esnâda esen rüzgâr cânib-i küffârdan vezân oldugına binâen mebâdâ ki, dem-i muhârebede dahı esüp ol mezbûr sahrânun gubârî ehl-i İslâm'un gözlerine gitmekle meydân-ı mukātelede akdâm-ı ikdâmları mütezelzil ve böyle bir mâni' kavî zuhûrundan vakt-i harbde **[38b]** mücâhidîn-i mütehayyîr ve pâ-der-gîl olmak havfı ile ziyâde müte'ellim oldukda dergâh-ı Kādîyü'l-hâcât-ı ref'-i dest münâcât idüp didi ki: "İlâhî sen ol pâd-şâhsın ki, umûmen halk-ı âleme melâz ü penâh ve şiddet ve rehâda kâffe-i ibâda ümîdgâhsın. Kâmet-i a'lâm-ı İslâm'ı dest-i küffârda bu abd-i nâ-tüvânî enâm eyleme." deyü hezâr sözü-güdâz ile arz-ı nîyâza müdâvemet ve iştigâl eyleye dek ol şeb-i târi imrâr buyurduklarında vakt-i seher bârân-ı rahmet âşikâr ve eser-i icâbet-i du'â-yı manzûr şehriyârî kâm-kâr olup endîşe-i ahrâr gubâr-ı hâtır üzerlerinde zâ'il olmagla te'diye-i merâsim şükr ü sipâsa der-kâr oldılar. Öte cânibde küffâr hâk-sâr ol gice ehl-i İslâm'ı şebhûn itmek murâd itmişler idi. Yorgi nâm kâfir bigi kemâl-i gurûr ile rızâ virmeyüp "Şebhûn itdügimiz sûretde müslümân askeri nâ-çâr firâr iderler elimizde olan şikârı kaçırmak re'y-i hüsn degildür." deyü sabâha te'hîr itdürdi. İrtesi tertîb-i sufûf idüp Argon nâm kâfir Lâs-oglı ile kalb-i leşkerde Vılık-oglı meymenede Bosna kıralı ile Levend-oglı meyserede ve Ungurus ve Eflâk ve Bulgar ve Arnavud ve Çek

[16] "Ey Peygamber, kâfirler ve münâfıklarla cihâd et." (Tevbe, 9/73)

askerleri cenâheynde turdılar. Sultân Gâzi dahı asker-i İslâm'ı tertîb idüp kalb-i sipâhda kendüleri ve meymenede Yıldırım Bâyezîd Han ve Saruca Paşa ve meyserede Ya'kūb **[39a]** Çelebi ve Balaban Big ve Evrenos Big cenâh-ı yemînde Eyne Big Subaşı cenâh-ı yesârda ve Alî Paşa, pâd-şâhun cânib-i yemîninde ve Timurtaş Big cânib-i yesârında ve mülûk-i etrâf askeri cevânib-i şehriyârîyede yeniçeri pâd-şâh önünde turdılar. Ve iki bin tîr-endâz meymene önünde ve bini meysere önünde sufûf-ı küffârı perîşân itmek içün turdılar. Bu vech üzere tertîb-i cüyûş olundukdan sonra ceng mahalline varılup ol tîr-endâzları bârân gibi küffâr-ı hâk-sâr üzerine yagdırdıklarında mekanlarında turamayup bir ugurdan meyserede olan mücâhidîn üzerine hücûm eylediler. Ol melâ'înün hücûmundan nice guzât şehîd olup meyserede sûret-i inhizâm nümâyân oldugı Yıldırım Han'un manzûru olıcak, meymenede olan mücâhidîn ile küffâr alâylarıyla mânend-i seyl-i revân-ı şitâbân olup leşker-i küffârı birbirine katdılar. Ve ol şeh-zâde-i pür-i savletün meydân-ı harbde etvâr-ı rüstemânesin[i] müşâhede iden guzâtun arak-ı gayret ve hamiyyetleri hareket idüp Lâla Şâhîn ve Evrenos Big ve Yahşi Big ve Îsâ Big ve Saruca Big Paşa ve Eyne Big subaşı ve Kara Mukbil[17] ve Balaban Big ve Şir-merd Big ve Müstecâb **[39b]** subaşı ve sâ'irleri her tarafdan küffâr üzerine hücûm itdiler. Ehl-i İslâm'un bu mertebe ikdâm-ı ıtâm ile sadme-i şirânesi melâ'îne bâ'is-i tezelzül-i ikdâm olup i'nâyet-i rabbü'l-âlemîn cüyûş-i hâsirini karîn-i inhizâm eyledi. Egerçi bu cengde mücâhidinden çok kimse şehîd oldı. Küffâr-ı hâk-sârdan maktûl olan dâhil-i haytmîn ve kıyâs ve güncâyiş-pezîr havsale-i iktidâr-ı ukûl-ı nâs degildür. Esnâ-i harbde Sırf hâkimi Lâs dehr ve sa'îr ve bakiyyeü's-süyûf olanlardan nicesi esir oldı. Pâd-şâh-ı gâzi inhizâm-ı küffârdan sonra ardlarınca giden gâzilerün ric'atına bakiyye-i sipâh ile intizâr üzere iken ma'reke-i kıtâlde mecrûhlar arasında güzâr buyurdukları dem Miloş Nikola nâm bir mecrûh nîm cân ile arz-ı İslâm iderek "Pâd-şâha mahfî sözüm var." didikde çâvuşlar redd idicek men' rıza virmeyüp huzûr-ı hümâyûnlarına götürtdiler. Meger ol lâ'în kendüden me'yûs olmagla zu'mınca tahsîl nâm ârzusuyla dîr zeylinden ibrâz-ı hançer-i hûn-hâr ve ol sultân mücâhidi sînesi altından bir hurûc-ı ilâc-ı nâ-pezîr ile mecrûh ve zahmdâr idüp kulûb-ı müslimîne bî-sabr u karâr ve çeşme-i giryânlarına rûz-ı rûşeni mânend-i şeb-i târ eyledi. Mukaddemâ itdükleri duâya taleb-i şahâdet-i hâtime buyurmuşlar idi. Eser kabûl-i zâhir oldı. Bu hâdise zuhûrunda Yıldırım Han'un ihzârını emr ü fermân buyurup anlar dahı küffâr ardınca gitmiş bulundukları

cihetden **[40a]** ba‘de’l-avde[18] bu haber-i muvahhişi istimâ‘ ile girye-künân huzûr-ı hümâyûnlarına şitâb itdiler. Bir mikdâr tesliyeden sonra iltizâm-ı adl ü dâd ve inkıyâd-ı şerî‘at-ı Rabbü’l-abâd ile nasîhat buyurup makāmlarına istiflâf itdükleri akabinde rûh-ı pür-fütûhları vâsıl-ı rahmet-i Rahmân olup Burusa’ya ba‘de’n-nakl Kapluca’da binâ buyurdukları câmi‘ civârında defn olundılar. Pâd-şâh-ı mağfûrun reside-i mertebe-i kerâmet nice mahâsin ahbârı meşhûrdur. Ez-cümle bir toganı okuya da‘vet itdüklerinde gelmedügi cihetden “Kuruya kal” dimeleriyle oldugı mahallde kuruyup kaldugı mütevâtir. Ve Hoca târîhinde zikr olundugı üzere ol zamâna dek âsâr-ı zâhir imiş. Hâk-i mezârları devâ-yı emrâz oldugı dahı menkūldur. Ömrleri 65 ve müddet-i saltanatları 31 senedür.

44. Cülûs-i Yıldırım Bâyezîd Han

Sene-i 792 isneyn ve tis‘în ve seb‘a-mie Ramazân’ınun 4 güni taht-ı hümâyûna cülûs buyurup birâderleri Ya‘kūb Çelebi ta‘kîb-i küffârdan avdet itdükde şehd-i şahâdet-i nûş itdürilmeg ile cenâzesi tâbût-ı şehriyârîye terfîk olundı.

Ba‘dehû Edrene’ye azîmet buyurup ol kış anda ikāmet ve tehyi’e-i esbâb-ı cihâda sarf-ı kudret eylediler. Ve pederleri zamânında hidemât-ı lâyıkası zuhûr iden erkân-ı devlete mezîd-i ikrâm ve ulemâ ve sulehâya teksir-i atâ vü in‘âm buyurdılar. Evvel bahârda Lâs memleketine Timurtaş **[40b]** Paşa ve Bosna’ya akın içün Üsküb eyâletiyle Paşa Yigit ve Vidin’e Eflâk gâreti içün Fîrûz Big ve Evrenos Big, Vidin’e ve Çitroz hisârları teshîrine Siroz hükûmetiyle irsâl olunup Anatolı seferi mukarrer olmagla itmâm-ı hidmetde ma‘asker-i hümâyûna avdet ile me’mûr oldılar. Ve pâd-şâh-ı cihân, Burusa’ya nakl buyurup câmi‘ ve medrese ve imâret ve müsâfirhâne ve dârü’ş-şifâ binâsına şürû‘ buyurdılar. Ve Akçaglan didikleri suyı icrâ idüp câmi‘ ve medrese ve hamâmdan ziyâdesini mahallâta taksîm eylediler. Bu esnâda Timurtaş Paşa, Karat-ova ma‘denini nevâsiyle ve sâ’ir ma‘âdini ve ekser-i memâlik-i Lâs’ı zabt itdükden sonra ganâyim-i bî-şümâr ile Burusa’ya vâsıl oldı. Ve Paşa Yigit, Bosna’ya akın itmek hidmetini itmâm ve Fîrûz Big, Vidin’den Tuna suyını gecmege ikdâm idüp Eflâk vilâyetini gâret itmekle tekmîl-i hidmet ve envâ‘-i emvâl ile rûymâl-i der-geh-i şâh valâ himmet eyledi.

Ba‘dehû ordû-yi hümâyûn tertîb olunup Aydın ve Menteşe teshîrine tevcîh-i zimâm ve evvelâ bakayâ-yı kılâ‘-i küffârdan Ala-şehr’i makarr-ı İslâm eylediler. Aydın memleketine azîmet olundukda Aydın-oglı istikbâl ve kabûl-i itâ‘at-i şâh-ı deryâ-nevâl İzmir kendüye virilüp sâ’ir vilâyetleri zamîme-i memâlik-i Osmâniye ve ba‘dehû Saruhân

---

[18] Metinde “ba‘de” mükerrerdir.

vilâyetine nühzet olundı. Sulh ile teshîr olundukda Karesi diyârına zamm olunup Şeh-zâde Emîr Süleymân'a virildi. Andan Menteşe **[41a]** vilâyetine varılup Menteşe-oglı Kastamonı hâkimi Kötürüm Bâyezîd yanına gitmiş bulunmagla memleketini zabt-ı himmet ve Burusa'ya ric'at buyuruldı.

45. Sefer-i hümâyûn be-cânib-i Karaman

Hamîd-ili'ne Karaman-oglı'nun ta'arruzı inhâ olundugına binâen asker cem' olunup ol cânibe azîmet olundı. Germiyân yolundan mürûr olunup Ya'kūb Big istikbâl itdükde ba'zı âsâr-ı nifâk müşâhede olunmagla tevâbi'i ile habs olundı. Andan Teke-ili mazbût hademe-i sultân-ı gayûr ve Fîrûz Big muhâfazasına me'mûr olup ba'dehû Hamîd yolundan Karaman civârına varıldıkda Karaman-oglı Taş-ili'nde ba'zı sarp taglara tahassun eyledüginden nâşî Konya muhâsara olundı. Ol zamân hırman vakti oldugından mahsûlâtı bıragup ashâbı kal'aya firâr itmişler idi. Pâd-şâh-ı cihân askeri nehb ü gâretden men' idüp kimse bir habbeye ta'arruz itmemegle asker kahtdan muzâyıka çekdiklerinde pîrâmen-i kal'adan galle sahiblerini mâlların vech-i şer'î üzere bey'a da'vet itmeleri ile ahâlî-yi hisâr bir kaç kimesneyi irsâl eylediler. Ber-vech-i meşrûh anlardan iştirâ-yı zahâ'ir ü gılâl ve yine ol kimesneler kal'aya îsâl olundukda Konya ahâlîsi pâd-şâhun bu adâletini göricek, kal'ayı teslîme mübâderet ve cümlesi ez-dil ü cân itâ'at eylediler.

Ak-şehr ve Nigde ve Ak-sarây ve sâ'ir bilâd-ı Karaman mecmû'ı zabt ü teshîr olunup **[41b]** Timurtaş Big'e virildi. Ve Karaman-oglı mukāvemete adem-i iktidârını bilüp vilâyetinün ba'zısı kendüye virilmek recâsıyla dâmen-i afv-ı şehriyârîye teşebbüs ve istinâd ve bir dahı isyân itmemege imân-ı şûda yâd itmegle Lârende ve Taş-ili'ni kendüye virüp Çehâr-şenbih suyını sınur ta'yîn ve andan Burusa cânibine tahvîl-i râyât-ı zafer-karîn buyurdılar.

46. Sefer-i Eflâk

Kötürüm Bâyezîd igvâsıyla küffâr-ı Eflâk'un memâlik-i İslâmiyye'ye ta'addîsi ma'lûm-ı hümâyûn oldukda Edrene'ye nühzet ve mahmiyye-i mezbûrede asker cem'i içün neşr-i emr-i da'vet buyurup ba'dehû Tuna'dan Eflâk vilâyetine güzâr ve küffâra mukābeleye ibtidâr olundukda meded-kâri-i avn-i Bârî ile serdârları münhezimen âzim-i semt-i firâr ve ekserî esîr ü giriftâr olup guzât-ı nusret-medâr nâ'il-i ganâyim-i bî-şümâr oldılar. Bu gûne gûşmâl-i erbâb-ı dalâl vukû'ından sonra hâkim-i Eflâk, ehl-i İslâm'dan gâret itdügi emvâl ve üserâyı teslîm idüp ve mukaddemâ vire geldügi cizyenün ız'afını edâ

idecegin[i] ihbâr ve bu hareketinün menşe'i Kötürüm Bâyezîd oldugın[ı] beyân ile i'tizâr itdükde mes'ûlı karîn-i kabûl olup Burusa'ya ric'at buyurdılar.

47. İstihlâs-ı Karaman

Pâd-şâh, Eflâk seferinde iken Karaman-oglı isyân idüp Engüri muhâfızı olan Timurtaş Paşa'yı hücûm-ı nâ-geh-i küberâyla esîr ve yanında olanları küşte-i şimşîr eyledi. Bu haber-i muvahhiş pâye-i serîr a'lâya vâsıl olıcak. Karaman-oglı üzerine **[42[a]]** sefer idicekleri muhakkak oldugına binâen ol hîle-kâr eyledügine nâdim olup Timurtaş Paşa'ya ve bile habs itdügi sâ'ir müte'ayyinlere itdügi cefâdan i'tizâr ile envâ'-i nevâziş iderek temelluk ve ilticâ ve huzûr-ı şehriyârîde şefâ'atlerin[i] recâ eyledi. Ve Timurtaş Paşa'yı rikâb-ı hümâyûna ilçileri ile terfîk ve irsâl ve ba'de'l-vusûl paşa-i mezbûr beyân-ı vâkiü'l-hâl idicek ilçilerün recâ ü niyâzları makbûl olmayup cevâb-ı ye's ile ircâ' olundılar. Akablarınca pâd-şâh-ı âlem dahı ol cânibe teveccüh idüp miyân-ı vilâyet-i Germiyân'dan Akçay dimekle meşhûr olan sahrâya nüzûl buyurdılar. Ve Karaman-oglı kādir oldugı kadar cem' eyledügi askerle hâzır olmuş idi. Mukābelelerine varıldıkda cenge başlanup Osmânlu askeri hücûmundan nâşî Karamanîler vâdî-yi firâra âzim ve derhâl perîşân ü münhezim oldılar. Karaman-oglı kaçarken atınun ayagı bir taşa dokunup düşdükde akab-gîrler destine giriftâr ve kayd ü bend ile resîde-i huzûr-ı şâh-ı kâm-kâr oldı. Ve oglı Mehmed Big dahı esîr olup Burusa zindânına irsâl olundı. Kendüsi bilâd-ı Karaman zabtını teshîl içün Timurtaş Paşa'ya teslîm olunmagla ol dahı ahz-ı intikāma kıyâm idüp bilâ-izn katl idicek taraf-ı şehriyârîden mu'âtab oldukda bu tâ'ife öteden berü ahd ü peymânlarını nakz ile ma'rûf olup **[42[b]]** bir tarîkile tahsîl-i afv iderse yine Devlet-i aliyyeye bir gâ'ile olması havfı ile "Bu vaz'ı irtikâb itdim." deyü i'tizâr itdügine binâen özri makbûl oldı. Andan Konya ve Ak-şehr ve Ak-sarây ve Lârende câniblerine varılup zabt ü teshîr olundukdan sonra Burusa'ya avdet olundı.

48. Feth-i Tokat ve Sivas

Bekâyâ-yı kabâ'il-i Cengiziyye'den Kayseriyye ve Sivas mâ-beyninde ikāmet eyleyen tâ'ifeden Kādî Burhâneddîn zuhûr idüp ol etrâfı teshîr itmiş idi. Ve ibtidâr-ı zuhûrunda sultân-ı Mısır'a intisâb ve giderek şân ü şöhret iktisâb idüp Sultân Burhâneddîn dimekle iştihâr bulmuş idi. Ol nevâhîde olan Devlet-i aliyye ümerâsı kādînün ahvâlini der-i devlete i'lâm itmeleriyle 798 senesinde asker cem' olunup ol cânibe revâne oldılar. Bu haber kādînün ma'lûmı oldukda karâra iktidârı kalmayup Diyâr-bekr hudûdunda Harput

kurbunda ba‘zı cibâl-i şâhikaya firâr ve anda tahassun ihtiyâr eyledi. Diyâr-bekr ve Ermeniyye hâkimi Bâyındırlı Kara Osmân Big’ki, Fatih asrında Acem şâhı olan Uzun Hasan anun neslindendür. Ve Kara İlük dimekle meşhûrdur. Kādînün da’imâ fursat-ı beyni olmagla bu vâkı‘a zuhûrunda Akkoyunlı tâ’ifesinden asker cem‘ idüp Kādî Burhâneddîn üzerine îlgâr ve ceng-i azîmden sonra kādî-i mezbûrı rû-be-râh-ı vâdî-i dârü’l-karâr eyledi. Mîr-i mârrü’z-zikr bu haberi dergâh-ı şehriyârîye i‘lâm ve izhâr-ı ubûdiyyet merâsimini icrâya kıyâm eyledükde kādînün memleketi ahâlîsi kıssadan habîr **[43[a]]** olıcak Zeyne’l-âbidîn nâm oglını makamına geçirmek râ’y itmişler iken ba‘zı ukalâ sevkile fârig olup Yıldırım Han hazretlerine da‘vetci irsâlinde müsâra‘at ve evâmir-i hümâyûnlarına teslîm-kerden itâ‘at itmeleri ile ol memâlik zamîme-i bilâd-ı Osmâniyye kılındı.

49. Teshîr-i memâlik-i Kötürüm Bâyezîd

Mukademâ tahrîr olundugı üzere Eflâk hâkiminün isyânı Kötürüm Bâyezîd tahrîkile vukû‘ bulması ma‘lûm-ı şehriyârî oldugına binâen 795 senesinde Burusa’dan Kastamonı cânibine nühzet buyurıldı. Ol esnâda Kötürüm Bâyezîd’ün intikāl-i dâr-ı bekā eyledügi haberi vürûd itmekle husûl-ı maksûd-ı esbâbı âşikâr olup ol memâliki teshîre ümerâ-yı devlet irsâl olundı. Memleket-i mezbûreye varıldıkda Katamonı şehri ve civârında olan bâkır ma‘denleri ve Osmâncık-kal‘ası ve Canik ve Samsun vilâyetleri bil-cümle memâlik-i Osmâniyye’den kılınup Kötürüm Bâyezîd-oglı İsfendiyâr Big firâr ve istid‘â-yı afv-ı şehinşâh-ı kerem-kâr itmekle mahallinde takrîr olundı. Ol esnâda Lâs hâher-zâdesi Vılık-oglı vesîle-i arz-ı ubûdiyyet olmak içün hüsn ü cemâl ile mevsûfe bir hemşîresini Âsitân-i pâd-şâhîye irsâl idüp tezevvîc buyurduklarında ol duhter-i perî-peykere bir vech ile dil-dâde oldılar ki, anun ışk ü mahabbetiyle tedbîr-i umûr-ı saltanatı ferâmûş idüp ve ol nigâr-ı mekkârun ilhâh ü ibrâmı ve münhemik fısk ü fücûr olan Hayreddîn Paşa- **[43[b]]** zâde Alî Paşa’nun igvâ ve ikdâmı ile ıyş ü işrete meftûn ve mübtelâ-yı nûş-ı bâde-i gül-gûn oldılar. Bu sebeble nizâm-ı saltanat muhtell olup kuzât ve nevvâb dahı zulm ve irtişâyı irtikâb itmege başlamışlar idi. Şükât-ı mazlûmen, Alî Paşa’ya i‘lâm-ı hâl itdükce bî-çârelere cevâb-ı redd ile envâ‘-i ihânet ve şikâyet olunan zulmeyi ahz-ı rüşvet içün himâyet eyledüginden nâşî sipâh ve ra‘iyyet ittifâkıla dergâh-ı şehriyârîye arz-ı şekvâ idicek. Sikāt-ı ulemâdan ba‘zısı teftîş-i kuzât içün irsâl olunup Anatolı ve Rûm-ili kādîlerinden seksen aded kādî-i zâlim ihzâr olundı. Ashâb-ı hukûkun hakları tahsîl ve istirdâd ve sâhiblerine teslîm ile îfâ-yı levâzım adl ü dâd olundukdan sonra cümlesi bir sakf içre ihrâk olunmak bâbında fermân-ı sultânî sudûr idicek. Alî Paşa şefâ‘ât itmege gazab-ı Yıldırım Han’iden

havf idüp bir Habeşî musâhib-i şehriyârî var idi. Ana yigirmi bin akça va‘d itmekle tahlîse çâre bulmaga ibrâm eyledi. Ol dahı sefer esbâbı ile huzûr-ı şehinşâhîye girüp "İzn-i hümâyûnunuz ile kulunuz İstanbul'a gideyim." didikde "İstanbul'da ne maslahat vardır ki, gidersin?" buyurdılar. Ol dahı "İhrâkı ile emr olunan magsûbların mansıblarında istihdâm olunmaga birâz keşiş cem idüp getüreyim." diyicek "Yâ bizim bu kadar âdemlerimizde istihdâm idecek **[44a]** yok mıdur ki, İstanbul'dan keşiş götürmege muhtâc olana." deyü sûal itdüklerinde didi ki: "Mansıb-ı kazâ-ı ilm ü dânişe mevkūfdur. Her irâde olunan bu mansıblarda istihdâma sâlih olmaz." deyü ol kadar ehl-i ilmün her ne rütbe-i irtişâ ile müttehem iseler dahı izâ‘aları münâsib olmadugını ihtâr itmegle ol kādîler ıtlâkına bâ‘is oldı. Lâkin ahvâl-i kuzât tanzîm olunmak bâbında Alî Paşa'ya fermân buyurılup ol dahı ücret-i sukūk ahzını ba‘zı ulemâ-yı dîn tahrîr itdüklerini beyân eyledügi cihetile hüccete yigirmi beş akça ve sicille yedi akça ve akd-i nikâha on iki akça ve resm-i kısmet binde yigirmi akça ta‘yîn olundı.

50. Sefer-i hümâyûn be-cânib-i Selânik ve Yeni-şehr

Venedik ve France ve Ceneviz ve Pulya ve İspanya kıralları bilâd-ı İslâmiyye'yi gâret içün Selânik önüne gemiler irsâl eyledükleri haberi vârid olmagla Gelibolu'ya ubûr buyurılup Selânik cânibine nühzet olundı. 796 senesinde Selânik ve Yeni-şehr tevâbi‘i ile bilâd-ı İslâmiyye'den kılındı.

51. Muhârebe-i şehriyârî bâ-kıral-ı Ungurus

Pâd-şâh-ı âlem İstanbul fethine azîmet buyurup altı ay muhâsara olunmuş iken kıral-ı Ungurus İstanbul teküri ile ittifâkına binâen asker-i kesîr ile Tuna'yı ubûr idüp memâlik-i İslâmiyye'ye ta‘arruz itdügi haberi mesmû‘-ı hümâyûn oldukda muhâsara terk olunup acâleten ol cânibe azîmet olundı. Ve **[44b]** mukaddemâ Evrenos Big dil almak içün ve mahsûr olan Nigebolı-kal‘ası'ndan haber getürmek içün irsâl olundukda kesret-i küffâr sebebiyle bî-husûl maksûd avdet itdügi cihetden pâd-şâh-ı gayûr-ı ziyâde müte'ellim olup hemân ol gice huddâm-ı alî-makāmdan bir kimseye i‘lâm itmeksizin bir esb-i sabâ-reftâra süvâr az zamânda vâsıl-ı kurb-ı hisâr oldılar. Ve bir mürtefi‘ mahalle çıkup muhâfız-ı kal‘a Togan Big'i "Bre Togan" deyü çagırdıklarında Togan Big istimâ‘ idicek, sadâlarından bilüp cevâba mübâderet eyledi. Sükkân-ı kal‘a ahvâlinden ve zahîreleri keyfiyyetinden istifsâr buyurdılar. Ol dahı zahîreleri mikdâr-ı kifâya olup müstahfızlar leyl ü nehâr muhâfazaya sarf-ı iktidâr eyledüklerin[i] ve kal‘anun der ü dîvârı muhkem ü üstüvâr

oldugın[ı] beyân eylemegle yine geldikleri vech üzere avdet buyurup ma‘asker-i hümâyûna vâsıl oldılar. Küffârdan ba‘zıları istimâ‘-i sû’âl ü cevâb ve kırallarına ihbâra şitâb itdüklerinde tecessüs içün bir kaç kâfir irsâl eyledi. Lâkin bir kimseyi göremeyüp avdet itdiler. İrtesi gün ale’s-seher ordû-yi hümâyûn ile leşker-i küffâr üzerine azîmet olunup iki asker birbirine mukābil oldukda tarafeynden azîm ceng oldı. Ve esnâ-yi harbde bir kâfir pâd-şâha şeş-perle hamle idüp rahş-ı âb cerî-i bâd-peymânlarından üftâde-i rûy-i türâb ve vücûdları bir mikdâr mübtelâ-yı âteş elem ü ıztırâb **[45a]** oldı. Güyâ ki, bu hâdise cânib-i İlâhî’den mukaddemâ sâdır olan ef‘âlleri mukābelesinde terbiye olmak üzere vâki‘ olmuşdur.

Ba‘dehû başka rahşa süvâr ve ma‘areke-i harb u kıtâlde sâbit ve ber-karâr olup bâ-avn ü inâyet-i Rabbü’l-âlemîn küffâra sûret-i inhizâm âşikâr ve her biri tahlîs-i ser ü cân içün pûyende-i vâdî-i firâr oldı. Ve kaçanlardan ekserî Tuna suyına dökülüp melâ‘înün niceleri esîr ve sipâh-i İslâm envâ‘-i emvâl ve ganâyim ile seyr oldılar. Sultân-ı cihân bu feth-i celîle şükr ü sipâsdan sonra terk-i bâde ve câme azîmet ve binâ-yı hayrâta niyyet buyurup Burusa’ya avdet itdiler. Ba‘de’l-vusûl ef‘âl-i sâbıkadan tâ’ib-i müstagfîr olup a‘mâl-i sâlihâya iştigâl ve müdâvemet ve Burusa şehri miyânında bir câmi‘ binâsına mübâşeret buyurdılar. Emîr Sultân’un tâ‘rîz-i meşhûr-ı takviyyet-sâz-ı niyyet-i istigfâr olmuşdur.

52. Azîmet-i hümâyûn be-cânib-i İstanbul

Mukaddemâ Timurtaş Paşa-oglı Yahşi Big Anatolı tarafından Kara-deniz sevâhili teshîrine irsâl olunmuş idi. Şile-hisârı’nı feth eyledügi haberi vâsıl olıcak. Sultân-ı cihân Koca-ili yolundan azm-i sûy-ı maksûd ve İskender Bogazı dimekle marûf mahalle vürûd idüp Bogaz-kesen üstünde Güzelce-hisâr nâmı ile meşhûr olan kal‘a **[45b]** yı binâ buyurdılar. Bu tarîkile Kara-deniz’den gelen gemilere sedd-i râh-güzâr ve İstanbul tekürine iblâğ-ı ihbâr olundukda mukāvemete adem-i iktidârından nâşî der-geh-i şehriyârîye on bin filori ihdâsına isti‘câl ve vizerâya âlî pîş-keşler irsâl idüp taleb-i sulh eyledi. Hatta Alî Paşa’ya zâhiren gönderdigi hedâyâdan mâ-adâ ziyâfet tarîki üzere yolladugı at‘ime ü me’kûlâta zer ü sîm ile memlû on aded kebîr balıklar zamm ü ilhâk eyledügi nakl-i gerde-i ba‘zı müverrihîn âfâkdur. Tekürün husûl-ı maksadı bâbında recâ-yı erkân-ı devlet İstanbul’un bir mahallesi mekân-ı müslimîn ve anlara kādî ve hatîb ta‘yîn kılınmak şartı üzere kabûle karîn buyurılup, Taraklı-Yenicesi’nden ve Gönyük’den evler nakl olunup İstanbul içinde bir azîm mahalle peydâ oldı. Ve mescid ü câmi‘ binâ olunup ta‘yîn-i hatîb ü

imâm ve kādî nasbile şurût-ı sâbıka tamâmına kıyâm olundı. Ve ol senenün cizyesini envâ‘-i hedâyâ ile istifâ idüp serîr-i saltanatlarına ric‘at buyurdılar.

53. Feth ü teshîr-i ba‘z-ı bilâd

Mora cezîresi fethi içün Karaferye'de ikāmet ve etrâfa akıncı irsâliyle ol nevâhî teshîrine bezl-i nakdine himmet buyurup Tırhala cânibine sevk-i asker-i nusret eser ve ol hisârı âmme-i nevâhîsi ile cilvegâh-ı şâh feth ü zafer eylediler. Ungurus diyârına ba‘is-i leşker-i cerrâr ve küffâr-ı hâk-sâr dil-hâh üzere ızrâr olunup Timutaş Paşa irsâli ile Kankırı ve Medînetü'l-hukemâ-i Atina ve Türkmen vilâyetinden **[46[a]]** Behisni ve Malâtiyye ve Kürd bilâdından Divrig ve Darende ve Kemah zabt olundı.

54. Zuhûr-ı mukaddimât-ı fitne-i Timur

Ebâ-an-cedd Bağdâd ve Irâk ve Arab ve Tebriz hâkimi olan Sultân Üveys-oglı Sultân Ahmed ve dahı Âzerbaycân hâkimi Mehmed Big-oglı Kara Yûsuf ki, Karakoyunlı tâ'îfesi re'îsidür. Timur elinden firâr idüp evvelâ sultân-ı Mısır yanına ve andan atebe-i şehriyârîye iltica ile Timur'dan iştikâ eylediler. Ve Timur'un maksadı teshîr-i Rûm oldugın[ı] beyân idüp def‘-i fitnesine ihtimâm olunmagı sevk eylediler. Sultân-ı enâm bunlara mezîd-i ikrâm idüp Sultân Ahmed'ün kerîmesini Şeh-zâde Mustafâ Çelebi'ye nâm-zed buyurdılar. Bundan akdem Sivas ve Malâtiyye fethi akabinde Erzincân hâkimi olan Taherten ki, taraf-ı Timur'dan mansûb idi. Andan taraf-ı hümâyûna bâc u harâc taleb olundukda mezbûr mâ-vaka‘ı Timur'a i‘lâm itmegle Timur dahı cânib-i hümâyûna nâme irsâl ü tesyîr ve envâ‘-i türrehât tahrîr itmiş idi. Pâd-şâh-ı cihân ilçileri muharrik-i gazab nice kelimât ile Timur'a ircâ‘ eyledükde Timur'un sabr u karâra mecâli kalmayup bilâd-ı Rûm tahrîbine 803 hücûm ve ba‘de'l-kudûm Sivas-kal‘ası'nı âsândan ma‘dûm eyledi. Muhâfazasına me'mûr olan guzât-ı müslimînden dört bin mücâhidi hayyen hâka defn eyledigi menkūldur. Andan Malâtiyye hâkimi ki, Sivas'da esîr eyledügi Mustafâ Big'ün oglı **[46[b]]** dur. Ana istimâlet-nâme gönderüp teklîf-i inkıyâd itdükde ol cüvân sadâkat-ı nihâd veliyy-i ni‘metinden i‘râz itmeyüp mevsûl mektûbı habs itmekle Timur kal‘a üzerine geldigi dem gice içre firâr eyledi. Timur ol nevâhîyi zabt idicek, Türkmen Kara Osmân'a ta‘yîn idüp ba‘dehû Mısır ve Şâm ve Bağdâd ve Tebrîz câniblerini tahrîbe âzim oldı. Timur, Şâm üzerinde iken pâd-şâh-ı cihân Yıldırım Han, Sultân Ahmed ve Kara Yûsuf tahrîki ile asker cem‘ine mübâderet ve Erzincân hâkimi Taherten üzerine azîmet buyurup ba‘de'l-vusûl vehle-i ûlâda Erzincân-kal‘ası'nı zamîme-i kişver-i sultânî ve Kara Yûsuf'a erzânî buyurdılar. Kara Yûsuf,

Erzincânîler ile imtizâc idemeyüp belde-i mezkûra Sultân Ahmed recâsına binâen yine Taherten'e inâyet ü ihsân ve cürm ve isyânı dâmen-i afv-ı şehinşâhî ile mestûr ve nihân kılınup lâkin li-ecli'l-itm'inân ehl u ıyâlı Burusa'ya nakl olundı.

Ba'dehû makarr-ı saltanatlarına mürâca'at buyurup Kayseriyye havâlisinde Sultân Ahmed recâ-mend izn-i insırâf ve mazhâr-ı sunûf-ı nevâziş ü iltifât olup Irâk-ı Arab semtine teveccüh eyledi.

55. Muhârebe-i Yıldırım Han bâ-Timur

Timur tarafından her-çend Kara Yûsuf talebi ve Erzincân-kal'ası teslîmi içün nâmeler geldikde ilçileri cevâb-ı redd ile ircâ' olundugı cihetden ceng vukû'ı **[47a]** mukarrer olup Timur Karabâğ'da kışlak eyledi. Ve Kalemrev hükûmeti olan bilâda cem'-i asker içün evâmir gönderip 804 senesi bahârında azm-i diyâr-ı Rûm ve evvelâ Erzincân'da Kemâh-kal'ası'nı Muhammed Mîr-zâ nâm nebîresi irsâliyle giriftâr-ı yed-i şûm eyledi. Engüri cânibine müteveccih olup sahrâ-yı Sivas'da cem'-i asker-i bî-kıyâs ve Selâtîn Şîrvân ve Geylân ve mülûk-i Diyâr-bekr ve Kürdistân ve şâhân-ı Sîstân ve Badehşân ve hânân-ı Türkistân'dan ma'iyyetinde sabit ü ber-karâr olan yigirmi nâmdâr-ı şehriyâr ile Tokat yolundan gâret-künân azm-i muhârebe-i şehriyâr-i şecâ'at istinâs eyledügi mesmû' oldukda Tokat cânibine nühzet buyurılup der-bendler ile güzergâh-ı adû ve sedd olundugı Timur'un ma'lûmı olıcak. Kayseriyye yolundan Engüri üzerine vâsıl olup Ya'kūb Big teslîm-i kal'adan ibâ itmekle muhâsaraya mübâşeret eyledi. Sultân-ı cihân dahı Tokat'dan Engüri'ye azîmet idüp kānûn üzere tertîb-i asker eylediler. Meymenede Anatolı askeri ve yigirmi bin pûlâd-pûş ile süvâr Lâs hâkimi Vılık-oglı, Şeh-zâde Emîr Süleymân Rûm-ili askeri ile meyserede ve kulb-ı askerde pâd-şâh-ı âlem-penâh turup önlerinde on iki bin yeniçeri ve azeb-i leşkeri ve etrâflarında kapukulı ve Şeh-zâde Mustafâ Çelebi **[47b]** ve Mûsâ Çelebi kıyâm eylediler. Ve Çelebi Sultân Mehmed çarhacı nasb olunup ma'iyyetlerine Timurtaş Paşa ve Malkoc Big ve Evrenos Big ve Abdi Big ve Fîrûz Big ve Îsâ Big ve Hasan Paşa ve Halîl Paşa ve Murâd Paşa ve Şâhîn Big ve Ya'kūb Big ve Balaban Big ve Dâvud, Balı ve Alagöz ve sâ'irleri ta'yîn olundı. Asker-i şehriyârî ta'dâd olundukda toksan bin âdem kaleme alındı. Timur dahı tanzîm-i sufûf idüp meymenede ogulları Şâhruh ve Halîl ve Süleymân ve Hüseyin ve meyserede ekber evlâdı Mîrânşâh ve nebîreleri hâkim-i Şîrâz ve hâkim-i İsfahan ve halef ve kuddâm Timur'da Mîr-zâ Ebû-bekr ve sâ'irleri turdılar. Ve Erzincân hâkimi Taherten ve Diyâr-bekr vâlîsi Bâyındırlı Kara Osmân imdâd-ı Timur'a hazır olmuşlar idi. Ve Timur bu rütbe asker-i bî-kıyâs ile Yıldırım

Han'dan havf ü hirâs üzere olup her menzilde askerün etrâfını handakla ihâtaya ikdâm ve ziyâde-i ihtiyâd ve ihtimâm ider idi, sene-i 804.

Sene-i mezbûre Zi'l-hicce'sinün 9 tokuzuncı cum'a güni tekâbül-i saffeyn vâki' olup cenge mübâşeret olundı. Ol ma'rekede Germiyân askeri hâkim-i kadîmleri cânib-i Timur'da olmagla itâ'at-ı şehriyârîden rû-gerdân, kezâlik Aydın ve Menteşe ve Saruhân askeri dahı Timur yanında olan big-zâdelerini özleyüp asker-i Timur'a iltihâka şitâbân oldılar. Tâtâr askeri dahı Atana biginün **[48a]** birâder-zâdesi olan Taherten yanına varup "Meymenede Lâs askerinden gayrı bir ferd kalmıycak. "Timur askerinün meymenesinde olanlar Lâs üzerine hücûm itmekle anlar dahı firâr eylediler. Çelebi Sultân Mehmed sadme-i şîrâne ile Mîr-zâ Hüseyin ve Pâyındırlı[19] Kara Osmân ve sâ'ir üzerine hücûm idüp sell-i şimşîr-i hûn-feşân ve sufûf-ı a'dâ-yı perîşân eyledükde mukābelesinde olanlar tâkat götüremedikleri cihetden firâra âgâz eylediler. Timur bu hali gördigi sâ'at ol cânibe imdâd içün yeniden asker irsâl eyleyüp bir kaç kere bu minvâl üzere sûret-i inhizâm nümâyân olmuş iken tecdîd-i imdâd ve kesret-i cünûd-ı ehl-i fesâd sebebiyle mukaddemât gûşiş-i merdân-ı vegâ mintec-i murâd olmayup âkıbet Timur âmme-i askerini meydân-ı harb u kıtâle birden havâle idicek asker-i Yıldırım Han'ınun nısfından ziyâdesi düşmen leşkerine mülhak oldugına binâen bâkîlere za'f-ı kulb ârız olmuş idi. Nâ-çâr iz'âflarınca olan gürûh-i enbûh ile mukābele-i müsmir-i mîve-i maksûd olmadugından semt-i selâmeti yüz tutdılar. Ol esnâda ümerâ-yı devlet şeh-zâdeleri cengden çıkarmak tedbîrin idüp Alî Paşa ve Eyne Big Subaşı ve yeniçeri agası Hasan Aga Şeh-zâde Emîr Süleymân'ı ma'reke-i harbden ba'de'l-ihrâc Rûm- **[48b]** ili cânibine güzâr ve ba'zıları Çelebi Sultân Mehmed hezâr zûr u zâr ile cengden çıkarmaga bezl-i iktidâr idüp hükûmetgâhları olan Amâsiyye tarafına azîmete ibtidâr eylediler. Ve ümerâdan Minnet Big, pâd-şâh-ı âlem hazretlerine bakıyye kalan bende-gân-ı şehriyârî imdâdı ile vücûd-ı behbûd şehinşâhânelerini sûy-i halâsa îsâl buyurmalarını niyâz eyledükde kemâl-i gayretlerinden istinkâf idüp merdânelik yolunda terk-i ser itmege karâr virdiler. Ve zimân-ı ihtiyâr-i kā'il fezâya teslîm ve leşker-i adûdun mukābelelerine gelenlerin ser-i bî-devletlerini şimşîr-i sâ'ikâ te'sîr ile döneyim eyleyüp bu hâl üzere ahşam karîb olmagla nâ-çâr pâd-şâh-ı şecâ'at-şi'ar süfûf-ı düşmeni hark iderek âzim-i semt-i selâmet oldugı Timur'a i'lâm olundukda ol sevdâ-ger-i metâ'-ı şöhret öyle gevher-i yektâ-yı girân-kıymeti hezârân-ı hezâr nükûd cân-ı bezl ü nisârıyla nihâde-i dercü'd-dürer iktisâb itmegi kendüye sermâye-i sa'adet bilüp hidmet-i mezbûre edâsına

[19] Anonim yazar daha önce "Bâyındırlı" [42b ve 47b'de] olarak vermişti.

fitne-engîz nice gürûh-ı mekrûh ile şitâbân olarak huddâm-ı şehriyârîden çok kimesne nûş-ı mâ'ilü'l-hayât şehâdetle ve seyr Rûm-ili biglerbigisi Fîrûz Big ve Minnet Big ve Mustafâ Big ve Timurtaş Paşa evlâdınun ekserî esîr oldı. Ve Yahşi Big dahı zümre-i şühedâya mülhak olup ol esnâda Yıldırım Han'un süvâr oldugı rahşun ayagı taşa dokunmagla çarh **[49[a]]** gibi reftâr ol şâh-ı ferzâne etvârı bâlâ-yı esbden hâk-i siyâha üftâde ve lu'bet-gâh-ı sâhire-i gabrâda râcil ü piyâde kılmagı revâ gördi. Mahmûd Han bu hâli müşâhede idicek, hemân ahzlarına mübâderet idüp riâyet-i resm-i edeb ile Timur huzûrına îsâl eyledi.

Velâ âr li'l-eşrâfi in zaferte bihim   Kilâbu'l-e'âdî min fasîhin ve a'cem
Fahriyyetü vahşiyyin sekat hamzete'r-radî   Ve hatefe aliyyün min hüsâm ibn-i mülcem.

Yıldırım Han'un vusûlı Timur'a ihbâr olundukda istikbâle şitâb idüp çadır kapusından karşuladı. Ve mezîd-i iclâl ile sadr-ı meclise iclâs ve kelimât-ı mülâttıfet ümîd ile tahsîl-i merâsim istinâsdan sonra bu vech üzere mülâkāt mukadder oldugını zikr ü beyân ve diyâr-ı Rûm sâye-i adâletlerinden mahrûm kılınmayacagı ifâde ve ayân idüp bu hâdise-i sâbıkanun zuhûrı cânib-i devletlerinden oldugı mezkûr olmagla Hakk Te'âlâ'nun irâde-i ezeliyyesi bir kişverün fukarân umrânına ta'alluk itdügi sûretde hâl bu minvâl üzere olur deyü, cevâb buyurdılar. Birâz musâhabetden sonra pâd-şâh hazretleri evlâd-ı emcâdları ahvâlinden istifsâr itmelerine binâen ile Timur etrâfa çâvuşlar ta'yîn idüp ihzârlarını emr eyledi. Mustafâ Çelebi ol ma'rekede mefkūd ve Îsâ Çelebi dahı ba'zı tevâbi'yle firâr eyledüginden nâşî nâ-mevcûd olmagla ancak Mûsâ Çelebi' **[49[b]]** yi mu'azzezen vâlideleri huzûrına götürdiler. Timur anlara evlâd mu'âmelesi idüp ve pederleri haymesi yanında bir çadır ta'yîn olundı. Ve memâlik-i İslâmiyye'yi gâret içün etrâfa akıncılar irsâl idüp nebîresi Mîr-zâ Muhammed Burusa şehrini gârete ve hazîne-i sultânî âhizine mübâderete me'mûr eyledi. Şeh-zâde Emîr Süleymân ise bunlardan mukaddem Burusa'ya gelüp hazîneden nefâyis eşyâ kabza-i ibtidâr ve Rûm-ili cânibine güzâr eylemiş idi. Mîr-zâ Muhammed dahı otuz bin âdemle Burusa'ya gelüp envâ'-i hasâret eyledi. Ve Sultân Hüseyin nâm bir oglı Karaman ve Teke ve Hamîd diyârını tahrîb ve ehl-i İslâm'ı ta'zîb itmege rû-be-râh ve Menteşe ve Aydın ilinde olan mü'minine dahı îsâl cevr ü vâz içün irsâl-i sipâh-gîne hâh idüp kendüsi bakıyye-i sayfde Kütâhiyye'yi karâr-gâh eyledi. Ol kal'ada Timurtaş Paşa'nun emvâli kabz olundukda paşa-i mezbûrı huzûrına getürdüp: "Bunca emvâli iddihâr idecegine veliyy-i ni'metün yoluna sarf itmekle cem'-i asker itsen olmaz mıydı?" didikde Timurtaş Paşa cevâbında "Bizim pâd-şâhımız öyle nev-devlet ve nev-resîde pâd-şâh degildir ki, cem'-i askerde vizerâ malına muhtâc ve nev-zuhûr devlet-mendler gibi gözi ac

ola.” diyecek. Timur bî-huzûr olup “Seni evlâdun ile âzâd itmek melhûzum idi. Lâkin **[50a]** tâ‘rîzün ol niyyeti feshe sebeb oldı.” didi. Ve kış mevsimi gelmekle kendüye Aydın’da ve askeri nevâhîsinde dâvladı. Her biri bir beldede kışlak eylediler. Ve Burusa’da mahbûs olan Karaman-oglı ve dahı Germiyân-oglı’nı ve Menteşe-ogullarını hükûmet-i mevrûselerine nasb ve ta‘yîn eyleyüp, İsfendiyâr Big’e dahı elinden alınan diyârı temlîk eyledi.

56- Vakı‘ât-ı Çelebi Sultân Mehmed ba‘de ez-ceng-i Timur

Ol zamân ki, şeh-zâde hazretleri ma‘reke-i harbden Tokat ve Amâsiyye cânibine müteveccih olmuşlar idi. Esnâh-ı râhda husemâ-i Devlet-i Osmâniyye’den İsfendiyâr hemşîre-zâdesi Kara Yahya Big mikdâr-ı âdem ile bir ay ahz-i intikām-ı sedd-i râh-güzâr itmege kıyâm eyledi. Şeh-zâde-i kaviyyü’l-cenân dahı ma‘iyyetlerinde olan şüc‘âne bâ‘is-i takviyet kılup nice nasâyih îrâd itmekle ol gürûh-i mekrûh üzere hücûma ikdâm eyledüklerinde leşker-i a‘dâ kadem-nihâde-i vâdî-i firâr ve ekserî küşte-i şimşîr-i hûn-hâr olup Kara Yahya ol hâli göricek, Tosya-hisârı’na firâra ibtidâr eyledi. Bu nusret-i celîle ile tefe’ül-künân Bolı cânibine tevcîh-zimân bir kaç gün anda tevakkuf u ârâm olunup istihbâr-ı ahvâl içün etrâfa câsûslar irsâl eylediler. Câsûslar rücû‘ından sonra **[50b]** bi’l-istişâre Amâsiyye tarafına atf-ı inân olunup ba‘de’l-vusûl Etrâk’den Kara Devlet Şâh, Timur tarafından her gürûha serdâr-ı cefâ-şi‘âr ve gâret-i bilâd iderek, ol nevâhîyeye dahı ta‘arruza der-kâr oldugı mesmû‘ olmagla kemmiyyet-i asâkirini isti‘lâm içün âdem irsâl olundı. Câsûslar-ı mezbûrun ahvâline vukūfdan sonra avdet idüp hâlâ yagma içün etrâfa irsâl-i zümre-i eşrâr ve kendü bine karîb âdem ile bir mevzi‘de karâr eyledügin[i] ahbâr itmelerine binâen şeh-zâde hazretleri askerini cem‘ idüp kemâl-i sür‘atle îlgâr eylediler. Ve ol gürûhı câsûslar haber virdigi vech üzere bulup hemân cenge mübâşeret eylediler. Harbde Kara Devlet Şâh, şeh-zâdenün hadâset-i sinnlerine ta‘n ve takrî‘ ve pederlerinün ser-güzeştiyle tâ‘rîz ve teşnî‘ bâbında haddinden ziyâde söz söyleyüp: “Ricâl ile muhârebe ıtfâla bâ‘is-i nedâmetdür. Eger taleb-i hayât isek cengden fârig ol.” deyü nice hezeyân eyledi. Şeh-zâde hazretleri dahı her kelâmına cevâb-ı bâ-savâb virdikden sonra nâ’ire-i harb u kıtâl işti‘âl buldugı dem dil-âverân-ı asâkir-i Osmâniyye’den bir cüvân ok ile Kara Devlet Şâh’ı gözünden urup zemîne düşdükde merdân-ı vegâ hücûmıyla ser-i bî-devleti bedeninden cüdâ kılındı. Yanında olan leşkerinün ekserî Timur cebrî ile geldiklerinden nâşî helâkini ganîmet bilüp, şeh-zâdeye itâ‘at eylediler. Ba‘dehû ganâyim-i bî-şümâr ile makarr-ı sa‘âdetlerine avdet buyurdılar, sene-i 805.

57. Azm-i şeh-zâde be-ceng-i ibn-i Kubâd

Sultân Mehmed'ün sît-i **[51a]** ikdâm ve şecâ'ati meşhûr âfâk ve meşhûd Timur oldukda zâhiren adâvet izhâr itmeyüp hafiyye husemâ-i Devlet-i Osmâniyye'yi dâ'imâ tahrîkden hâli olmaz idi. Ez-cümle rûe'sâ-i Etrâk'den Kubâd-oglı fermân-ı Timur ile ba'zı eşrâr cem'ine mübâderet ve Niksâr-kal'ası'nı muhâsaraya mübâşeret eyledügi feryâdcılar ile inhâ olundıgı sâ'at Sultân Mehmed hazretleri ol cânibe îlgâra isti'câl ve düşmen gaflet üzere iken üzerlerine hücûm itmegi vesîle-i tahsîl-i âmâl idüp ol muhâzîlik kimini esîr ve pâ-mâl ve kimini kahr-ı nâ-bâb deryâ-yı helâka îsâl eylediler. Kubâd-oglı hezâr zûr u zâr ile firâr idüp Taşan-oglı-kal'ası'na ilticâ eyledi.

Ba'dehû Kubâd-oglı tasarrufunda olan Felnik-kal'ası muhâsara olunup kemâl-i metânetinden bir kaç gün muhâsara mümtedd oldı. Zîrâ ol kal'a istihkâmı sebebiyle ol vakte dek Osmâniyân tasarrufuna girmiş idi. Âkıbet ikdâm-ı sipâh-nusret-i encâm hısn-ı mezbûrı kemend teshîre râm idüp ehl-i hisâr inkıyâd şeh-zâde sâmî makām ve huddâm-ı dergâh-ı âlîleri levâzım-ı muhâfazayı itmâm itdükden sonra makarr-ı devletlerine mürâca'at eylediler.

58. Hurûc-ı İnâl-oglı

Sultân Mehmed, Tokat'da ikāmet üzere oldukları evânda İnâl-oglı nâm bir şakî yigirmi bin Türkmen ile ol etrâfı gâret iderek Kaz-âbâd'a vâsıl oldugı haberi vürûd idicek. Ba'de'l-meşvere bu vaz'-ı nâ-lâyık **[51b]** oldugını efhâm ve terk itmedügi sûretde cenge ikdâm olunacagın[ı] i'lâm ile nâme tahrîr idüp, irsâl eylediler. Nâme vâsıl oldukda ilçileri tahkîr ü tezlîl ve kemâl-i gurûrundan "Şimdi Mehmed ne mahaldedür?" deyü bî-edebâne sû'al-i bî-me'âl ile hadd-i nâ-şinâsî merâsimin[i] tekmîl idüp ba'dehû nâmenün mefhûmı ma'lûmı olıcak. Canîb-i denâ'et-i intisâbları hilâf-ı me'mûl o kadarca kelâm-ı Hâkk istimâ'iyle münfa'il ve gül-hen derûnundan âteş-i gayz ü gazâbı şerer-pâş ve müşte'il oldugına binâen ilçileri katl itmek murâd itmiş iken yanında olanlarun ba'zıları men' itmekle nâme tahrîr idüp ilçileri ircâ' eyledi. Mazmûn-ı nâmesi bu ki: "Murâdımız senünle mukātele degil. Ancak elinde olan vilâyetleri zabt itmekdür. Sen, hemân semt-i selâmete imâl-i seccâm azîmet ve bir ân akdem kadd-i münhâde-i vâdî-i halâs olmagla sa'y ü himmet eyleyesin." deyü hatm-i kelâm eylemiş. Mefhûm mektûb ma'lûm oldukda hemân şeh-zâde hazretleri bin aded atlu askeri ile îlgâr-künân bir seher vakti Kaz-âbâd'a vâsıl

oldılar. İnâl[20]-oglı zahâ'ir cem'i içün askerinün ba'zısını etrâfa irsâl eyledügi cihetle yanında on bin mikdârı leşker-i zırh-pûş kalmış idi. Der-sa'âdet anlarun üzerine hücûm olunup cenge mübâşeret olundı. Sabâhdan ahşama karîb muhârebe mümtedd oldukdan sonra âkıbet inâyet-i Hakk ile sipâh-i düşmen münhezim olup firâr eylediler.

Garâ'ibdendür ki, ol cengde düşmen **[52a]** askerinden bunca âdem maktûl olmuş iken şeh-zâde askerinden bir ferd şehîd olmayup Cebele-oglı ile Zağarcı Ya'kūb esîr olmaları akabinde yine halâs olmuşlar.

59. Hurûc-ı Gözler-oglı

Makarr-ı sa'âdetlerine vusûldan sonra Gözler-oglı nâm Türkmen İnâl-oglı muhârebesini vakt-i fırsât bilüp Kara-hisâr'un şehrini zabt ve kal'ası miyânına kemend-i muhâsarayı rabt eyledügi haberi vârid olıcak. İsti'câl ile ol cânibe teveccüh buyurdılar. Ve hengâm-ı subhda resîde-i karâr-gâh-ı adû olup ale'l-gafle âgâz-ı harb u kıtâl ve mübâşeret-i ceng ü cidâl eylediler. Bu minvâl üzere bir zamân mukātele olunup inâyet-i Mevlâ-yı müte'al ile leşker-i adû mağlûb nice ganâyîm-i bî-hisâb emvâl dil-âverândan mahsûb oldı.

60. Hurûc-ı Köpek-oglı

Tokat'da ikāmet evânında 805 senesi evâhiri tahrîk-i Timur ile Köpek-oglı nâm bir Türkmen gâret-i memâlik-i İslâmiyye idüp Kaz-âbâd sahrâsına nüzûl itdügi ma'lûm oldukda acâleten ol cânibe nühzet buyurdılar. Ve Türkmenler esnâ-yi hâbda iken mahall-i mezbûre vürûd ve ol hiffet-gân gaflete ihbâr-ı hulûl-i ecel-i mev'ûd idüp üzerlerine hücûm olundukda kimi esîr ve kimi tu'me-i şimşîr olmagla bunca vakten beri cem' itdükleri emvâl-i bî-şümâr mazbût hademe-i şeh-zâde-i âlî-tebâr oldı.

61. Hurûc-ı Mezîd

Mezîd nâm bir harâmî Sivas **[52b]** hırmandan sonra anda bir câmi'a tahassun u ilticâ ve erbâb-ı iyâb ü zehâba kat'u't-tarîk itmege ictirâ eylediginden şikâyet olundukda şeh-zâde hazretleri, Bâyezîd Paşa'yı irsâl eylediler. Ol dahı varup hezâr ihtimâm ile mezbûrı esîr ü giriftâr ve huzûrlarına ihzâr idicek. Cümle â'yân katline ittifâk itmişler iken şeh-zâde buyurdılar ki: "İşte herkes senün katlini istid'â ideyorlar. Lâkin ben senün gibi merd-i şecî'in zâyi' olmasını revâ görmem. Eger amel-i sâbıkından ez-dil ü cân tâ'ib olursan sana çok ikrâm iderim." deyü tevbeye tergîb itmeleri ile şahs-ı mezkûr dahı diler. Bu da Mezîd, inâyet ü ihsân ve tevbe-künân-ı cân ü dilden bendelikleri kabûlüne şitâbân oldugı cihetden

[20] Metinde "İnil" olarak geçiyor.

ilbâs-ı hil‘at buyurup, Sivas ta‘mîrine irsâl eylediler. Mezîd dahı istikāmet ile hidmet idüp az zamânda Sivas’ı sûret-i sâbıkasına i‘âde eyledi.

62. Da‘vet-i Sultân Mehmed ez-cânib-i Timur

Sultân Mehmed hazretleri vâlid-i mâcidlerinden müfârekat idüp Tokat ve Amâsiyye etrâfını hıfz ü hirâset ve kişver-gîrlik ile tahsîl-i âvâze-i şöhret eyledüklerinden Timur âdeti üzere dâ’imâ mütefekkir-i avâkıb-ı umûr olmagla şeh-zâde hazretlerinün muktezâ-yı reviş ü üslûbları az zamânda teshîr-i memâlik ü bilâd ile şevket ü şânları müzdâd ve ber-muktezâ-yı sa‘âdet mâder-zâd vâris-i saltanat **[53a]** âbâ ü ecdâd olacagın mülâhaza idüp giderek serhadd-i kişver-i Acem’e dahı sâye-endâz-ı fermân-rânı ve hükûmet olmalarından havf ü haşiyyet itdügine binâen sühûletle ol hümâyı üç ikbâli üftâde-i dâm-ı tezvîr itmek fikri ile bir kerîmesini tezvîc itmek içün şeh-zâde da‘vet olunmak bâbında vâlid-i mâcidlerinden mektûb recâ eyleyüp ve envâ‘-i îmân-ı mü’ekkede ile ser-mûyene hatâ irişmege Yıldırım Han hazretlerine i‘timâd virdikden sonra kendü dahı hezâr tevkîr ile nâme-i mahabbet ulema-i kütüb ve tahrîr ve pederleri mektubuyla irsâl ü tesyîr eyledi. Nâmeler vâsıl oldukda da‘vete icâbet buyurmaga azîmet eylediler. Hidmet-i şerîflerinde olan ümerâ gadr-ı Timur’dan tahzîr ve gitmeleri husûsunda sak-ı himmeti teşhîr itmişler iken, müfîd olmayup mütevekkilen ale’llâh Tokat’dan hareket ve Amâsiyye’ye bast-ı zılâl-ı şevket eylediler. Anda dahı ba‘zı sâ’ibü’t-tedbîr kimesneler tekrâr terk-i azîmet buyurmalarını niyâz itdiler, yine fâ’ide itmeyüp Amâsiyye’den Osmancık nâm beldeye gelindikde mukaddemen vâki‘ oldugı vech üzere Kara Yahya reh-zenlik sevdâsıyla bir mahallde gizleyüp şeh-zâde askeri mürûr iderken üzerlerine hürûc eyledi. Anlar dahı hemân cenge şürû‘ idüp inâyet-i Mevlâ ile Kara Yahya askerini târmâr ve kendüyi pûyende-i vâdî-i firâr eylediler.

[53b] Andan nühzet buyurup Murtazâ-âbâd nâm mahalle varıldıkda Tâtâr serdârlarından Savcı-oglı Alî Big nâm kimse reh-güzerde askeri ile karâr eyledügi ma‘lûm olup ve şeh-zâdenün askerini isti‘lâm kasdı ile ilçisi geldikde ilçiyi ircâ‘ ve akabince acâleten tahrîk-i râyet-i mihr-i iltimâ‘ idüp Alî Big askerine bağteten havâle-i tîğ-i hun-feşân ve bir anda münhezim ü perîşân itdükden sonra firâr idenler ta‘kîb olunarak, Selâsil-kal‘ası’na girmeleri ile halâs oldılar. Sultân Mehmed bu hâdiseler vukû‘ını nühâ azîmet bâbında tenbîh-i İlâhî bilüp, Timur cânibine teveccühden fesh-i niyyet eylediler. Ve böyle gavâ’il esnâsında hükûmetgâhlarını hâlî komak münâsib olmadugı ile i‘tizâr ve

mu‘allimleri Sofî Bâyezîd’i Timur ilçileri ma‘iyyetinde hâmil-i varaka-i i‘zâr idüp Mevlânâ-yı mezbûrun mürâca‘atına intizâr üzere Bolı nevâhîsinde karâr itdiler.

63. Vefât-ı Yıldırım Han

805 senesi Receb evâsıtında Yıldırım Han hazretleri mizacsız olmagla Timur kendü etıbbâsından iki hâzık hekîmi mu‘âleceleri hidmetine me’mûr ve anlar dahı hasbe’l-kadere müdâvatları bâbında sarf-ı makdûr itmişler. Vaktleri tamâm oldugından ilâcları müfîd olmayup ne ma‘cûn oldugın[ı] diyerek sene-i mezbûre Şaban 14 yevm-i hamîsde terk-i temâşâ-yı şûre zemîn-i cihân ve azm-i nüzhetgâh-ı gül-istân-ı cinân eylediler. Ömrleri 44 sene ve müddet-i saltanatları 14 yıla karîbdür.

[54a] Ol esnâda Timur, Hamîd vilâyetine teveccüh idüp agırlıgını Ak-şehr’de ibkā ve Yıldırım Han dahı zikr olunan tabîbler ile istirâhat içün şehr-i mezbûrda ikāmet ve inzivâ itmiş idi. Timur ba‘zı bilâd teshîrinden sonra Ak-şehr’e bir günlük mahalle geldikde Yıldırım Han’un vefâtı haberi vâsıl olıcak, âzîm te’essüf izhâr eyledi. Ve Ak-şehr’e vusûl buldugı dem Mûsâ Çelebi’ye ziyâde nevâziş ü ikrâm ve şimşîr-i murassa‘ ve hil‘at-ı fâhire ve yüz aded bedevî at in‘âm idüp şeh-zâde-i müşârün-ileyhi Burusa hükûmeti tevcîhile tebcîl ve pederleri na‘şını anlara teslîm ile vasiyyetleri üzere Burusa’ya nakl ve tahvîl eyledi. Ol esnâda Sultân Mehmed tarafından Sofî Bâyezîd vâsıl olup, Timur cânibinden envâ‘-i ikrâm ile mültefet oldukdan sonra cevâb-nâme tahrîr ve nice hedâyâ ile ümerâsından birini Sofî Bâyezîd’e refîk olmak üzere Sultân Mehmed cânibine tesyîr eyledi. Ve bir nâme dahı Şeh-zâde Emîr Süleymân’a yazup hedâyâ-yı lâyıka ile ba‘zı ümerâsını irsâl itdi. Mâh-ı mezbûrda Timur’un Mîr-zâ Muhammed nâm nebîresi ki, Karesi vilâyetinde âh-ı mazlûmân-ı resîde-i felek-i devvâr itmiş idi. Âsâr-ı icâbet duâ‘-yı mazlûmâne zâhir ü âşikâr olmagla nice işkence maraz-ı kavîde esîr ve âkıbet vâsıl-ı der-kât be’sü’l-masîr sa‘ir oldugı mesmû‘ Timur oldukda **[54b]** ziyâde müte’ellim hükûmetgâhı cânibine âzim olup Erzincân’a ve andan Erzurûm’a ba‘dehû Gürcistân fethine revâne oldı. Ve Rûm’dan intikālinde bekāya-yı asâkir Hülâgû’den Karatar dimekle meşhûr olan tâ’ife-i Tâtâr’ı vatan-ı aslîleri Tûrân zemîne ki, -Mâverâü’n-nehr’dür.- nakl içün ümerâ ta‘yîn idüp Anatolı’dan ihrâc eyledi. Ol kavm Hülâgû ile Selçukiyyâ’nun muhârebeleri eyyâmında Rûm hudûdına çıkup selâtîn-i Moğol anları Selçukîler mukātelesi içün Rûm’da temkîn itmişler idi. Ebû Sa‘îd Hudâbende irtihâlinden sonra Acem’de fetret vâki‘ olmagla ol tâ’ife başlu başına fark-ı müte‘addide olup her biri bir mahallde mütemekkin oldılar.

Ba‘dehû Yıldırım Han Sivas teshîrinden sonra anları memâlik-i mahrûsasına nakl eyleyüp ekserî Kayseriyye ve Sivas ve Amâsiyye ve Malâtiyye ve Erzincân nevâhîsinde yaylak ve kışlak iderler idi.

Sofî Bâyezîd ile Timur ilçileri Sultân Mehmed âsitânesine vusûl bulup pederlerinün vefâtı ma‘lûm olıcak. Dîdelerine rû-yi cihân tire vü târ ve kulb-ı enverleri mübtelâ-yı hüzn ve inkisâr oldı. Bu evânda Timur’un ol havâlîden mürûrı ihbâr olunmagla ihtiyâten ba‘zı cibâl-i refî‘aya su‘ûd buyurdılar.

64. Ahvâl-i Şeh-zâde-gân ba‘de ez-vefât-ı Yıldırım Han

Emîr Süleymân Rûm-ili’ye istiklâlen **[55a]** mutasarrıf olup Sultân Mehmed, Tokat etrâfında karâr itmişler idi. Îsâ Çelebi Burusa nevâhîsinde ihtifâ itmişken Timur indifâ‘ından sonra ol etrâfa istilâ ve Mûsâ Çelebi dahı ol cânibe tahrîk-i livâ idüp Karesi ilinde beyne’l-ihveyn vukû‘ bulan muhârebede Mûsâ Çelebi gâlib ve Îsâ Çelebi nûş-ı şehd-i şehâdetle vâsıl-ı gâyeti’l-gâyât-ı metâlib oldukda Burusa’da Mûsâ Çelebi taht-nişîn oldı.

Ba‘dehû Emîr Süleymân Burusa üzerine gelüp Mûsâ Çelebi firâr ve Karaman-oglı’na ilticâ ihtiyâr itdügi cihetden Emîr Süleymân Burusa’yı ba‘de’z-zabt yine Rûm-ili cânibine güzâr eyledi. Ve Sultân Mehmed ile mâ-beynlerinde irsâl-i mekâtib olunup merâsim-i dostî ve mahabbet mürâ‘ât olunur idi. Emîr Süleymân, Mûsâ Çelebi’yi zabt içün Karaman-oglı’na haber yollamagla Mûsâ Çelebi Karaman-oglı yanında firâr ve İsfendiyâr’a ilticâ ve istizhâr idüp Emîr Süleymân dahı haberdâr oldugı hînde bi’l-ıztırâr ol cânibe îlgâr eyledi. Lâkin Gönyük’e vardıkda âdeti üzere ıyş ü işrete meşgûl olup vakt-i fursatı beyhûde imrâr ve ol kış o hâl üzere kenâr-ı nehrde bir kavak dibinde karâr itdügine binâen şecere-i mezbûre hâlâ “Big Kavagı” dimekle ma‘rûf olmuşdur.

Ba‘dehû İsfendiyâr, **[55b]** Emîr Süleymân’a nâme irsâl idüp: “Eger mürâca‘at iderse Mûsâ Çelebi’yi habs iderim.” deyü îsâl-i peyâm itmekle İznik’e gelüp yine işrete şürû‘ eyledi. Rûm-ili’nde olan ümerâ dahı Emîr Süleymân’un saltanata adem-i istihkākını bildiklerinden nâşî İsfendiyâr’dan nihânî Mûsâ Çelebi’yi mutâlebe’ye kıyâm ve ol dahı Sinop’dan şeh-zâdeyi gemi ile Rûm-ili cânibine irsâla ikdâm eyleyüp Mûsâ Çelebi, Eflâk diyârına vaz‘-ı kadem iclâl ü memleket-i mezbûre hâkimi olan Mirçe nâm kâfir müşârün-ileyhe tevkîr ve ihtirâm merâsimi resîde-i ser-hadd-i kemâl eyledi. Ve Emîr Süleymân’un ta‘addîsinden bî-huzûr olmagla Mûsâ Çelebi’nün ma‘iyyetine asker ta‘yîn idüp Rûm-ili ümerâsı tarafına irsâl idicek. Anlar dahı istikbâl idüp Silistre’ye sâye-endâz vusûl ü vürûd ve andan Edrene’ye teveccüh-künân tâlib-i husûl-ı maksûd oldılar. Emîr Süleymân bu

ahvâlden haberdâr oldukda anlardan mukaddem Edrene’ye duhûle şitâb ve ba‘de’l-vusûl harb u kıtâle tehyi’e-i esbâb-ı bedeli hamâmlarda tertîb bizim nûş-a-nûş-i bâde-i nâb idüp Mûsâ Çelebi’nün teveccühi ihbâr olundukca istib‘âd iderek: “Mûsâ kimdür ki, benüm üstüme gele.” deyü zevkine fütûr virmedi. Mûsâ Çelebi dahı âmme-i ümerâyı istishâb ve bi-tarîk-i îlgâr Edrene şehrine nasb-i râyet-i şerif intisâb itdügi **[56[a]]** dem Emîr Süleymân sûy-ı İstanbul’a cûyâ-i firâr ve Dügünciler-köyi nâm mahallde giriftâr olup zümre-i şühedâya ilhâk olundı, fî evâ’il-i sene-i 814.

Mûsâ Çelebi, Edrene tahtına bi’l-istiklâl cülûs itdükde menâsıb-ı havâss-ı hudâmına tevzî‘ eyledükden sonra eslâflarını Emîr Süleymân’a hıyânet töhmeti bahânesiyle kimini katl ve kimini müsâdere idüp envâ‘-i mezâlime der-kâr oldı. Husûsen akdem ümerâ Evrenos Big gibi pür mübâreki kesret-i hadem ü haşem bâ‘is-i adem-i itâ‘at ü isyân olmak ihtimâl dûrâ-dûrı ile katl ü i‘dâma bahâne-cûy olup Edrene’ye huzûrını fermân eyledi. Mîr-i mezbûr za‘f-ı pîrî sebebiyle bî-tâb ü tüvân oldugın ihbâr ve alâ-vechi’t-tazâ‘ izhâr-ı amâ ile rûymâl-i dergâh-ı âlî husûsûnda i‘tizâr idicek. Mûsâ Çelebi ihzârına ısdâr ve ol dahı nâ-çâr azm-i der-i devlet-medâr eyledi. Ba‘de’l-vusûl da‘vâ-yi zûr-ı amâde dest-i husemâye ser-rişte-i tekzîb virmege miyân bend-i azîmet olup hatta kendüyi tecrübe içün i‘dâd olunan ziyâfetde ba‘zı mest-ger-hât eglene cebr-i nefs itmekle şeh-zâdenün zararından masûn ve vilâyetine avde me’zûn oldı. Mûsâ Çelebi bu minvâl üzere zîr-destânını zecr ü tenkîl ve ümerâ-yı küffârdan dahı harâc-güzâr olanlara tekâlif-i şâkka tahmîl idüp cümleden İstanbul tekürine emvâl-i kesîre **[56[b]]** talebiyle Alî Paşa-oglı İbrâhîm Paşa’yı irsâl eyledi. İbrâhîm Paşa, Mûsâ Çelebi’den bî-huzûr olmagla İstanbul’a geldikde mukaddemâ zikr olundugı üzere bâbâsınun tekür ile olan dostlugına binâen tekür-i mesfûre keşf-i mâ-fî’z-zamîr ve Sultân Mehmed hazretlerine cebhe-sây-i dergâh-ı mu‘allâları olmak niyâzıyla arzuhâl-i zarrâ tahrîr idüp tekürden îsâlini istid‘âya kıyâm ve ol dahı irsâle ikdâm eyledi. Pes ez-vâsıl recâsı makbûl oldugı cihetden Anatolı’ya güzâr ve Burusa’da takbîl-i dâmen-i şeh-zâde-i kâm-kâr idüp envâ‘-i nevâzişle mültefit ve muvakkar ve vizâret-i uzmâ mesnedîne irtikā ile rütbe-i rif‘at ve şânı berter oldı.

Ba‘dehû Sultân Mehmed hazretleri Gegbuze kādîsi olan Mevlâna Fazlullâh’ı İstanbul tekürine irsâl idüp tekür-i mezbûr gemiler ihzâr itdükden sonra on beş bin atlu asker ile Rûm-ili’ye ubûr buyurdılar. Bu kıssa Mûsâ Çelebi’nün ma‘lûmı olıcak, ol dahı asker cem‘ idüp İncügez nâm mahallde mukābil oldukları dem Mûsâ Çelebi ümerâsı Sultân Mehmed cânibine arz-ı inkıyâd itmekle askerin ekserî âzim-i semt-i firâr ve Sultân Mehmed askeri

dahı anları ta‘kîb iderek pûyende-i vâdî teferruk ü intişâr oldılar. Mûsâ Çelebi dahı firâr eylemek istedükde bakıyye-i askeri ki, yedi bin âdem idi. Mûsâ Çelebi’yi firârdan men‘ idüp bu esnâda Sultân Mehmed’in iki yüz **[57[a]]** mikdârı âdemle kaldugı müşâhede olundugı sebebden Mûsâ Çelebi askeri ol dil-âverlerün üzerine hücûm eylediler. Bir mikdâr cengden sonra mukāvemete imkân olmamagla Sultân Mehmed, İstanbul cânibine ric‘at eyleyüp keştîler hâzır bulundugından Anatolı’ya güzâr itdiler. Firârîleri ta‘kîb iden asker ric‘at itdükde ahvâle vâkıf olup nâ-çâr Mûsâ Çelebi’ye arz-ı itâ‘at eylediler. Mûsâ Çelebi dahı mukaddemâ huşûneti sebebiyle asker kendüden dil-gîr oldukları ma‘lûmı olduguna binâen cürmlerini afv idüp ahz-i intikāmdan i‘râz eyledi. “Ve kimseye cebr yokdur. Birâderim istîm-i nifâk üzere bunda durmayup ol cânibe gitsün.” dimesiyle askerden tâlib olanlar İstanbul yolundan ubûr idüp Sultân Mehmed dergâhına arz-ı ubûdiyyet eylediler.

65. Azîmet-i Sultân Mehmed be-cânib-i İzmir

İzmir-oglı Cüneyd Big mukaddemâ Sultân Mehmed cânibine takdîm-i itâ‘at itmişken Mûsâ Çelebi vak‘ası zuhûr itdükde izhâr-ı tuğyân ile memâlik-i mahrûsalarına ta‘addîye âgâz ve Aydın iline dest-tetâvül-i derâz idüp Ayasulug şehrini muhâsara eyledügi i‘lâm olundukda ümerâ-yı etrâfa evâmir irsâl olunup da‘vet olundılar. Engüri hâkimi Firûz Big-oglı Ya‘kūb Big, Engüri şehri, Karaman ser-haddı **[57[b]]** olmagla hâlî bıragmagı münâsib görmeyüp irsâl olunan da‘vet emrine i‘tizâr-nâme tahrîr eyledi. Egerçi özri vârid idi. Lâkin Sultân Mehmed hazretlerine bâ‘is-i iğbirâr-ı hâtır oldı.

Ba‘dehû Ayasulug tarafına teveccüh buyurdukları İzmir-oglı’nın mesmû‘ı olıcak. Bîm-i cân ile firâr idüp arz-ı nedâmet iderek istid‘â-yı afv ve âtıfet eyledükde recâsı karîn-i kabûl ve mahallinde takrîr ile nâ’il-i me’mûl oldı.

Ba‘dehû Ya‘kūb Big, te’dîbine azîmet üzere oldukları Ya‘kūb Big’ün ma‘lûmı olmagla arz-ı hâl içün rûymâl-i dergâha isti‘câl ve beyân-ı a‘zâr bâbında takrîr eyledügi makāl-i pür-melâl makbûl olmayup Tokat’da habs içün Balta-oglı’na teslîm olundı, fî evâhir-i 814.

66. Sefer-i Şeh-zâde Sultân Mehmed be-cânib-i Rûm-ili

İzmir’den Tokat ve Amâsiyye tarafına nühzet buyurılup karâbet-i musâheretleri ile müftehir olan Zü’l-kadr-oglı Süleymân Big’e Rûm-ili seferine da‘veti mutazammın fermân-ı âlî-şân gönderdiklerinde dahı itâ‘at-ı fermâna isti‘câlını müş‘ir ta‘ahhüd-nâme irsâl eyledi. Engüri sahrâsı mev‘id-i ictimâ‘-i asâkir olmagla her tarafdan gürûh gürûh ol

mahalle müctemi‘ olanlarun cümlesine şeh-zâde hazretleri istimâletler virüp celb-i kulûb iderler idi. Zü'l-kadr-oglı ol mecma‘a vürûd itdükde ümerâyı istikbâline irsâl ve envâ‘-i ikrâm ile itmâm-ı merâsim-i iclâl idüp **[58[a]]** hila‘-i fâhire bî-hemtâ ve nice hedâyâ-yı girân-bahâ i‘tâ vü in‘âm ve bir kaç def‘a ziyâfetler itmekle mûmâ-ileyhi taltîf-i tâmm eylediler. Ve evlâd ve itbâ‘ına dahı atâyâ-yı bî-gaye ihsân olunup ba‘dehû sefer husûsı içün müşâvere olundukdan sonra Burusa'ya azîmet ve anda bir müddet ikāmet idüp levâzım-ı sefer tekmîl olunmagla İstanbul'a teveccüh buyurdılar. Tekür kemâl-i ta‘zîm ile istikbâl ve Mûsâ Çelebi'den dil-gîr oldugına binâen bir mikdâr asker ile taleb-i imdâd-ı şeh-zâde-i ferruh-fâl eyledükde ol sûret muhtârları olmayup hemân gemiler ihzârını emr buyurdılar. Ve der-akab Rûm-ili cânibine ferş-i sâye-i ikbâl ve Vize'ye varıldıkda muhâfız-ı kal‘a itâ‘at idecegi haberini îsâl eyleyüp Evrenos Big tarafından kendü ve hâkim-i Lâs ve Burâk Big ve Tırhala bigi Sinân Big cânib-i devletlerine sadâkat üzere olup, lâkin Mûsâ Çelebi askeri mâ-beynde hâ'il oldugını müş‘ir mektûb vârid oldı.

Ba‘dehû Mihâl-oglı'nı talîa‘-i asker nasb idüp Edrene'ye teveccüh buyurdılar. Mûsâ Çelebi tarafından Kara Halîl Mihâl-oglı güzârgâhında sedd-i râh-ı azîmet ve hilâl-i muhârebede Kara Halîl askeri sülûkda hezîmet itdükleri Mûsâ Çelebi âsitânesine ma‘rûz olıcak, ümerâsına sû'-i zannı olmagla bu inhizâmı ihmâllerine haml idüp erkân-ı devletine **[58[b]]** envâ-i itâb eyledi. Ve askerinden bu gûne ahvâl müşâhede itdügine binâen karâra mecâli kalmayup Edrene'den firâr eyledi. Ve Sultân Mehmed Edrene üzerine geldikde ehl-i hisâr ref‘-i münâzi‘ olundukdan sonra inkıyâdlarına bin cân ile râgıb olduklarını ifâde itmeleri ile kal‘a muhâsarasına iştigâl olunmayup Filibe'ye azîmet ba‘dehû Degirmenderesi'ne bast-ı zalâl-ı satvet eylediler. Meric kenârından Balkan tagı'na teveccüh itdüklerinde Mûsâ Çelebi, İzmir-oglı Hamza Big'i ve Paşa Yigit'i iki bin atlu ile der-bendler kat‘ı içün irsâl eyledügi mesmû‘ oldugı cihetden Sultân Mehmed dahı Bâyezîd Paşa'yı serdâr-ı talî‘a-ı zafer-şi‘âr ve iki bin âdemle Mihâl-oglı'nı dümdâr eyleyüp, Mihâl-oglı ile İzmir-oglı beyninde ceng-i azîm vukû‘ından sonra Mihâl-oglı der-âgûş-ı şâhid-i feth ü zafer ve nice nâmdârları üserâ-i zümre-i sarâya ser-defter itmekle mezîd-i in‘âm ü ihsâna mazhar oldı. Bu vech üzere Balkan der-bendleri ubûr ve Sofya sahrâsı'na nasb-ı livâ'-i pür-nûr-ı hûrşîd zuhûr olunup bir gice ale'l-gafle îlgâr ve Şehr-köy'i der-bendinden güzâr itdiler. Hisâr-ı mezbûrun sahrâsına vusûl bulduklarında Tırhala bigi Sinân Big'ün ve sâ'ir ümerâ-yı hudûdun ubûdiyyet-nâmeleri vârid olup kudûmlarına intizâr üzere olduklarını arz itmeleri ile ol mahallden irtihâl ve Niş nevâhîsinde hatt-ı rahâl buyurdılar.

Bu esnâda Mûsâ Çelebi tebdîl-i câme **[59[a]]** idüp külâh-ı nemedi ile birâderi askerine dâhil ve kemmiyyet-i sipâhdan âgâh olmagla mahzûn ve münfa'il olup me'yûsen leşkergâhına avdet eyledi.

Ba'dehû Niş'den nühzet olunup Lâs nevâhîsinden Varna rûd hânesi kenârına nüzûl olundı. Ol mahallde Paşa Yigit ve Tırhala hâkimi Sinân Big ve sâ'ir ümerâ yanlarında olan cünûd ile rûymâl-i Hakk-i der-vâlâ ve Lâs hâkimi dahı Bâyezîd Paşa'nun da'vetine icâbet eyleyecegini arz ve inbâ idüp kezâlik Evrenos Big haşmet-i tâmm ile Kör Tekür-oglı'na delâlet-künân vâsıl-ı dergâh-ı âlî-şân oldı. Vılık-oglu vilâyetine teveccüh olundukda hezâr tuhaf u hedâyâ ile istikbâl ve iktisâb-ı avâ'id-i ni'am ve ifzâl-i şeh-zâde-i deryâ-nevâl idüp Kos-ova sahrâsı karârgâh-ı mevkib ikbâl oldugı dem İzmir-oglı Hamza Big dahı ruh-sûde-i dergâh-ı câh ü celâl oldı. Mîr-i mezbûr Mûsâ Çelebi'nün yanında Mihâl-oglı Yahşi Big birâderi Mehmed Big ve Timurtaş-oglı Umûr Big'den gayrı nâmdâr biglerden kimse olmadugını ve bin kapukulundan başka asker kalmadugını ihbâr idicek. Def'-i menâzi' kasdı ile Karasu yolundan Alâeddîn-oglı ovası ki, Sofya nevâhîsindendür. Ol mahalle nasb-i â'lâm-ı zafer-i encâm ve anda bir kaç gün tevakkufları esnâsında Mûsâ Çelebi'nün ekser-i tevâbi'i ihrâz-ı şeref-i takbîl-i dâmenle **[59[b]]** iğtinâm itdükden sonra Çamurlı sahrâsı'na darb-ı hıyâm olunup Mûsâ Çelebi dahı İhtimân'a nüzûl eyledi. Ve ba'zı tevâbi'ni ihtimâl-i firâr ile bend itmek vaz'-ı garîb-i nâ-mergûbı sebeb-i teneffür-i kulûb olup bakıyye kalanlardan dahı niceler Sultân Mehmed cânibine azm itdiler. Âhirü'l-emr Mûsâ Çelebi bu gûne perîşânlık ile Çamurlı sahrâsı'nda Sultân Mehmed'e mukābil ve derhâl askerinün pây-sebâtı mütezelzil olup kendüsi firâr itmekle Bâyezîd Paşa ve Mihâl-oglı ve Burâk Big ta'kîb idüp bir mahallde atı kalmagla esîr eylediler. Ve Sultân Mehmed huzûrına ihzâr olundukda yay kirişi ile zümre-i şühedâya ilhâk olundı

67. İstiklâl-i Çelebi Sultân Mehmed der-taht-ı Osmânî

816 senesinde Mûsâ Çelebi şehâdetinden sonra Çamurlı sahrâsı'ndan nühzet buyurup Rûm-ili tahtgâhı olan şehr-i Edrene'ye sâye-endâz-ı izz ü iclâl ve bi'l-istiklâl taht-ı vâlâ-baht-ı Osmânî üzere çâr-bâliş-nişîn-i devlet ü ikbâl oldılar.

68. Nakz-ı ahd-i hâkim-i Karaman

Karaman-oglı muktezâ-yı cibillet Karamaniyan olan nakz-ı ahd ü peymân üzere Rûm-ili seferini vakt-i fursat bilüp memâlik-i mahrûsaya ta'addî ve Burusa şehrine gelüp muhâsaraya tasaddî eyledi. Muhafız-ı Burusa Hacı İvaz Paşa itmâm-ı mühimmât-ı

muhâsaraya ihtimâm itmekle Karamanîler ceng ile teshîr mürûr-ı zamân-ı iktizâ eyledügin[i] bilüp ehl-i hisârı tazyîk içün Bınarbaşı suyını **[60[a]]** mevzi'-i âhara icrâya sa'y ü ikdâm eylediler. Hacı İvaz Paşa maksûdların haber alup ale'l-gafle kal'adan hurûc idüp ol hidmete meşgûl olanları kılıcdan geçürüp yine kal'aya dâhil oldı. Ve gâhî bu gûne hisârdan çıkup birâz muhârebeden sonra ba'zı üserâ ile kal'aya da'vet idüp esîrleri burc-ı hisâra salb ile Karamanîler'ün derûnların pür-ateş iderler idi. Bir gice Karamanîler meş'aleler yakup Kapluca yolundan taga çıkup hisâr üzerine havâle bir mahalle vardılar. Ve kal'ada olanlara nidâ itdürüp didiler ki: "Ey gâfiller! Siz niye tayanup durursunuz. İşte bize bu kadar imdâd geldi. Yarın yürüyüş olacakdur. Hâliniz niye varır." deyü tahvîf itdüklerinde Hacı İvaz Paşa mevlâya tevekkül idüp muhâfazaya meşgûl oldı. Ve Karamanîler'ün hîlelerine vâkıf oldugından istihbâr-ı ahvâl içün ordularına âdem gönderdikde orduları hâlî oldugın ihbâr idicek. Hemân Kapluca kapusun açup güzîde yigitler gönderüp orduların yagma itdürdi. Ve alınan ganâyimi ol yigitlere temlîk eyledi. Egerçi, tûl-i müddet muhâsara sebebiyle ehl-i hisâra kemâl-i müzâyaka gelüp ve Hacı Ivaz Paşa dahı bir kaç yerinden zahmdâr olmuş idi. Lâkin yâraların ketm idüp ve Sultân Mehmed'ün Mûsâ Çelebi'ye galebesini mutazammın kâgıdlar ihtirâ' itmekle müstahfızları teslîye eyler idi. Bu minvâl **[60[b]]** üzere otuz beş gün muhâsara çekdikden sonra Mûsâ Çelebi'nün tâbûtı Kapluca'ya geldügi Karaman-oglı'nun ma'lûmı oldukda derûna havf ü hirâs müstevlî olup lâkin yapma olmak ihtimâli vardır deyü bi'z-zât görmek kasdı ile defnine hâzır oldı. Ve şeh-zâdenün yüzine bakup mukaddemâ görüşdüginden hakikat-ı hâle vâkıf olmagla durmaga mecâli kalmayup etrâf-ı şehri ateşe urup firâr eyledi. Esnâ-yi firârda Hırman danası dimekle ma'rûf bir musâhibîne gâyet semenle mevsûf idi. Sür'atden bî-tâb olup Karaman-oglı'na latîfe yüzünden "Osman-ogulları'nun ölüsünden böyle kaçdugınız sûretde dirisi gelse acâba ne yapardınız?" didikde Karaman-oglı hicâbından ziyâde gazaba gelüp ol şâhsı bir agaca berdâr eyledügi meşhûrdur.

69. Hurûc-ı ferzend-i Şeh-zâde Emîr Süleymân

Şeh-zâde Emîr Süleymân'un bundan akdem İstanbul teküri yanında olan oglı Mûsâ Çelebi muhârebesini vakt-i fursat bilüp azîmet-i Eflâk niyyeti ile Karin-ovası'na varup, anda olan akıncılar yanına cem' oldukda Eflâk azîmetinden men' idüp bâbâsı mesnedîni istihlâs arzûsıyla Yan-bolı tarafına teveccüh eyledi. Bu haber mesmû'-ı hümâyûn oldukda ol cânibe azîmet olunup Yan-bolı nevâhîsîne nüzûl olundukda akıncı tâ'ifesi târmâr olup

şeh-zâdeyi Derzî[21] **[61[a]]** başı Zağnos dimekle ma‘rûf lâlası huzûr-ı sultânîyyeye götürdükde ıslâh-ı nizâm-ı mülk içün gözlerine mîl çekilüp Burusa’ya irsâl olundı. Ve kendüleri dahı Karaman-oglı te’dîbi içün Burusa’ya nühzet buyurup vusûllarında şeh-zâdenün kulb-i münkesirini tesliye içün envâ‘-i ikrâm ve in‘âm idüp atâhâ-yı pây-ı behiyye ihsân eylediler. Ve Geyve kurbunda At-hisâr nâm bir köy temlîk idüp hemşîresin[i] dahı bir nâmdâr sancak bigine tezvîc itdiler. Her zamân Burusa’ya geldiklerinde şeh-zâdeyi huzûrlarına ihzâr idüp envâ‘-i in‘âm ile taltîf iderler idi.

70. Sefer-i hümâyûn be-cânib-i ibn-i Karaman

Karaman-oglı’nun sebkat iden cünhası mukābelesinde gûşmâl olunması murâd-ı şehriyârî oldukda etrâfa evâmir tahrîr olunup asker cem‘ine mübâderet olundı. Ve Kastamonı hâkimi İsfendiyâr Big fermân-ı âlîye imtisâlen oglını güzîde askeri ile irsâl eyleyüp Germiyân-oglı Ya‘kūb Big zahîre cem‘inde hidemât-ı şâyeste izhâr itmekle nezd-i sultânîde rütbesi evvelkiden ziyâde oldı.

Ba‘dehû 817 senesinde nühzet buyurup Seydi-gâzi yolundan Ak-şehr’e varıldıkda yevm-i nüzûlda feth olundı. Andan Big-şehr’i ve Seydi-şehr’i ve Okluk-hisârı vilâyetlerin[i] ve Sa‘îd- **[61[b]]** ili’nden teshîr idüp Konya’ya varılmagla muhâsaraya şürû‘ olundı. Hengâm-ı muhâsarada azîm yagmurlar yagup ta‘vîk-i fethe sebeb oldı. Ve Karaman-oglı kemâl-i tazarru‘ u ibtihâl ile damen-i afv-ı sultânîye teşebbüse mübaderet ve isti‘câl itmekle recâsına müsâ‘ade olunup câynün teshîrine teveccüh olundı.

Ba‘de’l-vusûl ol belde feth olundugı esnâda Karaman-oglı tekrâr isyân idüp ba‘zı memâlike tecâvüz eyledügi inhâ olunmagla yine ol cânibe avdet olunup 818 senesinde Engüri’ye vâsıl oldılar. Ve ol evânda mizâc-ı hümâyûnlarında âsâr-ı tagayyür nümâyûn olup ilâc-ı etıbbâ müstelzim sıhhat olmadıkda Germiyân-oglı’nun Şeyhî mahlası ile meşhûr Mevlâna Sinân nâm bir tabîbi ihzâr olundı. Ol dahı tab‘-ı hümâyûnlarında olan ârızanın sebebi ancak muktezâ-yı gayret ve hamiyyetleri ile Karaman-oglı’nun etvâr-ı nâ-hem-vârından tekeddür ü iğbirâr olmagla ilâcı hemân bir haber-i sâ’ir istimâ‘ idügini ihbâr idicek mûcib-i inbisât-ı tab‘-ı hümâyûn olacak hidmet-i lâyıka ısdâr itmegi Anatolı emîrü’l-ümerâsı Bâyezîd Paşa uhdesine tefvîz idüp Karaman-oglı üzerine serdâr ta‘yîn olundı. Bâyezîd Paşa dahı yola revâne olup Karaman-oglı ile mukaddemâ beynlerinde dostluk olmagla aralarında mürâselât eksik olmadugından hîle tarîkile ele getürmek mülahazasın[ı]

[21] Metinde “Derzî” mükerrerdir.

eyledi. **[62a]** Ve bir mektûb tahrîr idüp şu vech ile ifâde-i hâl eyledigi "Hâlâ pâd-şâhun iştidâd-ı maraz sebebiyle sıhhatinden me'yûs olunmuşdur. Eger bu tarafa teveccüh idüp tahsîl-i sulha rağbet ederseniz bu gavâ'il esnâsında redd ihtimâli yokdur. Ve emr-i sulh tanzîm olundukdan sonra eger pâd-şâha ifâkât bulursa mâ-beynizde sulh mün'akid olmuş olur. Ve eger sûret-i âhar-i zuhûr iderse Devlet-i Osmânîyân kabza-i tasarrufunuza girer." ve bu mektûbı Karaman-oglı'na irsâl eyledi. Karaman-oglı dahı mazmûn mektûba vâkıf oldukda gâyet mesrûr oldı. Hîle olmak vesvesesiyle tefakkud-ı ahvâl içün câsûs yollayup pâd-şâhun hastalıgını ve ilâc-ı etıbbânun adem-i te'sîrini haber aldıkda kemâl-i şevk ü sürûr ile Engüri cânibine şitâb eyledi. Bâyezîd Paşa dahı Karaman-oglı'nun gafletiyle teveccühünden haberdâr olıcak, bir gice îlgâr idüp Karamanîler'ün etrâfın[ı] kuşatdı. Ve Karaman-oglı Mehmed Big'i ve oglı Mustafâ Big'i esîr idüp dest-beste âsitâne-i şehriyârîye götürdigi haberi atebe-i sultânîye i'lâm olundukda tabî'at-ı hümâyûnlarından ârıza-i sû'-i mizâc bi'l-külliyye zâ'il olup tabîb-i hâzıkun sadık kulı aşikâr ve tedbîr-i dil-pezîri mukābelesinde sezâ-vâr cevâ'iz-i bî-add ü şümâr oldı. Çünki, Bâyezîd Paşa'dan böyle bir hidmet-i celîle sadr oldı. Hakkında **[62b]** mezîd-i inâyet-i şâhâneleri zuhûr idüp Rûm-ili emîrü'l-ümerâlıgına rütbe-i vizâret zamm olunmagla kadrı terfî' olundı. Ve Karaman-oglı'na bir çadır ta'yîn olunup vech-i lâyık üzere ri'âyetde kusûr olunmadı. Ve bir gün huzûr-ı hümâyûnlarına ihzâr buyurup bu mertebe ahd-şikenliklerini zikr ile itâb ve ba'de'l-yevm: "Sizün ahd ü peymânınıza nice i'timâd idelim" deyü hitâb buyurduklarında Karaman-oglı bir zamân galebe-i haşiyyet ile dem-beste olup ba'dehû dehân-ı du'âyı bâz ve bu gûne arz-ı niyâz itdigi: "Devletlü pâd-şâh-ı kerem-kâr hazretleri bir def'a dahı cürm ve günâhımı dâmân-ı afvları ile mestûr buyursunlarda eger ba'de'l-yevm bir dahı böyle hareketim zâhir olursa ol vakte ne gûne cezâları var ise hakkımda icrâ olunsun" deyü şimden sonra hilâf-ı rızâ hareket itmeyecegini i'lâm ve makāle-i uhûd ü mevâsîki îmân-ı maglata ile te'kîd ve ihkâm eyledükde sultân-ı bende-nuvâz merhamet buyurup Karaman-oglı'nı memleketine takrîr ile ser-firâz ve mazhar-ı sunûf-ı i'zâz eylediler. Lâkin ol şakî mâder-zâd öteden berü mu'tâd oldugı peymân-şikenlik meslegine sülûkda pâ-ber-câ-yi ısrâr ü inâd olup vilâyetine rücû'ı esnâsında çerâgâh-ı sultânîden bir kaç at gazab eyledi. Ve "Bizim Osmân-ogulları ile adâvetimiz mine'l-mehd ilâ'llâhdur." diyüp izhâr-ı mâ-fî'z-zâmîr eyledüginden pâd-şâh-ı cihân habîr olıcak. Ol bed-peymânun vahâmet-i hıns-yemîn ile âkıbet üftâde-i **[63a]** dâm-belâ olacagın[ı] i'lâm buyurup ba'de'z-zamân sıdk-ı kelâmları meşhûr vîre-i enâm oldı.

Ba‘dehû Burusa’ya teveccüh buyurılup, bir niçe eyyâm anda ârâm eylediler.

71. Sefer-i hümâyûn be-cânib-i Eflâk ve Ungurus

Beher sâl i‘tâ-yı cizye iden Eflâk hâkimi sûret-i ta‘annüt izhâr eyledügi ma‘rûz der-gâh-ı şâh-ı kâm-kâr oldukda ol tarafa azîmetleri mukarrer olup cem‘-i leşker içün etrâfa evâmir-i şerîfe irsâl olundı. Yine sefer-i sâbık gibi İsfendiyâr-oglı Kāsım Big askeri ile vâsıl olup sâ’ir asâkir-i zafer-i me’asir dahı cem‘ olmagla 819 senesinde Rûm-ili’ye ubûr olunup şehr-i Edrene kudûm-ı behcet-i rüsûm-ı şehriyârî ile dârü’s-sürûr oldı. Andan Tuna kenârına varılup nehr-i Tuna’dan Eflâk tarafına güzâr ve nehr-i mezbûr kenârında Yeni-sala nâm bir kal‘alar ta‘mîr olundı. Ve Eflâk içine akıncılar irsâl olunup bilâd-ı küffârı gâret ve envâ‘-i ganâyimle ma‘asker-i hümâyûna ric‘at eylediler. Hâkim-i Eflâk mukāvemetden âciz oldugını göricek yanında Mûsâ Çelebi havâssından İzzet Big var idi. Engele üç yıllık harâc irsâl idüp her sene teslîm-i cizye itmegi iltizâm ile cerâyim-i sâbıkasından isti‘fâ itmekle mes’ul-i karîn-i kabûl oldı. Ungurus dahı iktidâr-ı müdâfa‘adan me’yûs **[63[b]]** olmagla recâ-yı sulh ile üc kâfir big-zâdeleri irsâl idüp nice hedâyâ ile vâsıl olduklarında recâlarına müsa‘ade olundı. Ve andan Edrene’ye avdet buyurılup ol senede pâd-şâh-ı âlem atdan düşmekle bir kaç zamân mütâ’ellim olup ba‘dehû ifâkat buldılar. İsfendiyâr-oglı Kāsım Big, âsitâne-i şehriyârîde ikāmet taleb itmekle mezîd-i iltifât-ı pâd-şâhîye mazhar olup mahsûldar tîmârlar inâyet olundı. Ve bâbâsına nâme tahrîr olunup zamîme-i tîmâr olmak içün Tosya ve Kankırı ve Kal‘ecik ve Kastamonı ve Bakır-küre’si taleb olundı. İsfendiyâr Big, vezîrin ve Vâ‘iz Mehmed nâm azîz ile irsâl idüp Kastamonı ve Bakır-küre’si medâr-ı ma‘îşeti olmagla kendüde ibkâ olunup bâkîleri havâss-ı sultânî olan memâlike zamm olunsun. Ve Kāsım Big’e renc hâtırı olmagla ana i‘tâ olunmasun deyü niyâz eyledükde Tosya ve Kankırı ve Kal‘ecik ile iktifâ olunup Kankırı, Kāsım Big’[e] zamîme-i tîmâr kılındı. Ve Kāsım Big, âhir-i ömrine dek Devlet-i Osmâniyye mahabbetinde sâbit ve üstüvâr ve makām-ı itâ‘at ve inkıyâdda pâ-ber-câ-yı ber-karâr oldı.

72. Sefer-i hümâyûn be-cânib-i Anatolı

Bundan ikdam şeh-zâde-i cüvân-ı baht Sultân Murâd hazretleri lâlaları Hamza Big ile Amâsiyye sancagına irsâl olunup ol nevâhî sâye-i adâletlerinde âsûde-hâl iken 821 senesinde ba‘zı gavâ’il peydâ olup ez-cümle **[64[a]]** hâkim-i Âzerbaycân ve Irâk Karakoyunlu Kara Yûsuf ki, sebeb-i fitne Timur oldugı mukaddemâ tahrîr olunmuş idi. Anun tarafından Pîr Ömer, Kara-hisâr’ı muhâsara eyledügini muhâfız-ı kal‘a Melik

Ahmed-oglı Hasan Big, şeh-zâde tarafına ihbâr idüp istimdâd eyledi. Ve Alparslan-oglı Hasan Big, Cüneyd Big'i katl idüp Canik vilâyetini zabt eyledi. İsfendiyâr dahı Samsun'ı vîre ile alup oglı Hızır Big'e i'tâ eyledi. Bu ihbâr vâsıl-ı sem'-i hümâyûn oldukda cem'-i asker olunup Anatolı cânibine güzâr buyurdılar, fî 822 sene.

Erbâb-ı fitne vü fesâd teveccüh-i hümâyûndan haberdâr olduklarından her biri semt-i firâra isti'câl idüp memâlik-i mahrûsadan sühûletle âsâr-ı fitne ber-taraf oldı. Ve Amâsiyye tarâfı mazrıb-ı a'lâm-ı zafer-i encâm oldukda kâfir Samsunı muhâfızları kal'ayı bırakup Kara-hisâr gemileri ile firâr eyledükleri ma'rûz-ı atebe-i pâd-şâhî oldukda zabt içün Lâla Hamza Big irsâl olundı. Ol dahı varup me'mûr oldugı hidmeti edâdan sonra müslimân Samsunı-kal'ası'nı dahı muhâsara idüp İsfendiyârîler'i ziyâde tazyîk eyledi. Canib-i hümâyûna irsâl-i peyâm itmekle ol cânibine nühzet buyurılup vilâyet-i Merzifon'a varıldıkda zâbit-i kal'a İsfendiyâr-oglı Hızır Big, heybet-i kurb-ı kudûm-ı şehriyârîden hirâsân **[64[b]]** olup erkân-ı devlete tâlib-i afv oldugın[ı] inhâ eyledi. Ve Samsun etrâfı mahatt-ı rihâl-ı asker-i hümâyûn oldukda teslîm-i hisâr ile nâ'il-i eltâf-ı şâh-ı kâm-kâr oldı. Ve birâderi gibi mülâzemet-i rikâb-ı hümâyûna rağbet iderse hakkında tekmîl-i merâsim inâyet-i icrâ ve ri'âyet olunacagı ifâde ve i'lân olundukda birâderi ile olan tehâsüd-i mâni' ictimâ' oldugın[ı] beyân itmekle ruhsat-yâb-ı zehâb oldı. Ve bu esnâda Canik vilâyeti dahı mazbût-ı huddâm-ı âlî-makam olmagla ta'yîn-i muhâfızîn olunup mühimmât hıfz ü hırâset itmâm olundı.

Ba'dehû Burusa cânibine avdet buyurup İskilip sahrâsına mürûr olundukda anda sâkin bir kaç big hâne-i Tâtâr tâ'ifesini re'îsleri olan Minnet Big ile Rûm-ili cânibinde Filibe etrâfında nakl ve iskân fermân olundı. Andan Burusa'ya vusûl bulup 822 senesinde Burusa içre câmi' ve imâret ve medrese binâsına şürû' olundı. Ve câmi'ün cânib-i kıblîsinde bir türbe binâ buyurılup ba'de'l-vefât anda defn olundılar. Hoca Sadeddîn Efendi pederi Hasan Can ol türbe pîşgâhında medfûndur. Zikr olunan ebniye-i hayra ta'yîn-i vakf husûsunda müşâvere olunup İstanbul nevâhîsinde ba'zı kurâ ki, Orhân Gâzi feth itmiş iken Timur vak'ası zuhûrunda İstanbul teküri kabzâ-i tasarrufuna girmiş **[65[a]]** idi. Ol kurâ ba'de't-teshîr vakf olunmak tedbîri netîce-i ârâ-yi sâ'ibeleri olıcak. Timurtaş Paşa-zâde Umûr Big serdâr ta'yîn olunup azm-i sefer eyledi. Ve Hereke-kal'ası'na varup küffârı firâr itmiş bulunmagla zabt olundı. Andan eski Gegbuze'ye varılup izn-i yagma ile feth olundı. Ve Tarakcı-kal'ası'nda olan küffâr itâ'at idüp Kartal ve Pendik karyeleri dahı zabt olundukdan sonra alınan ganâyim ile avdet eylediler.

73. Vak‘a-i Şeyh Bedreddîn

Simavna kādîsi-oglı Şeyh Bedreddîn fuzalâ-i müteverri‘inden bir şeyh-i makbûl olup Mûsâ Çelebi’ye Kādî-asker olmuş idi. Ba‘dehû ayda bin osmânî ta‘yîn ile İznik-kal‘ası’nda ikāmete me’mûr oldı. Şeyh-i mezbûrun nâm ü şânı âlem-gîr olmagla her mahallde mürîdleri kesret buldugından Börklüce Mustafâ nâm bir şakî şeyhün halîfesi olmagı vesîle idüp Aydın-ili’nde bir nice eşkıyâyı başına cem‘ itdügi şeyhin mesmû‘ı olıcak. Mûsâ Çelebi takrîbi ile Eflâk hâkiminün âşinâsı oldugından İsfendiyâr vilâyetinden bir gemiye binüp Eflâk diyârına vardı. Hâkim-i Eflâk dahı şeyhe ikrâm idüp bî-hisâb levâzım i‘tâ eyledi. Bu evânda pâd-şâh-ı cihân Rûm-ili tarafına ubûr idüp Selâsil-kal‘ası fethine azîmet itmişler idi. Börklüce **[65[b]]** Mustafâ hâdisesi mesmû‘ları oldukda Şeh-zâde Sultân Murâd hazretleri def‘ine me’mûr kılındı. Şeh-zâde dahı edâ-yı hidmete isti‘câl idüp Karaburun nâm mahallde Börklüce Mustafâ’nun on bine karîb askeri ile harb u kıtâle iştigâl olundı. İnâyet-i mevlâ-yı müte‘âl ile şeh-zâde hazretleri muzaffer u mansûr ve re’îs-i eşkıyâ ni‘met-i hayâtdan dûr ve mehcûr olup ve Mağnisâ cânibinde zuhûr iden Kemâl-oglı Torlak Hûd üzerine Bâyezîd Paşa ta‘yîn olunmagla vardıkda Torlak Hûd’ı berdâr ve ensârını tu‘me-i şimşîr-i hûn-hâr eyledi. Bu eyyâmda Şeyh Bedreddîn dahı Rûm-ili’de asker cem‘ idüp Silistre’ye geldi. Ve Delüorman nâm mahallde temekkün eyledügi haberi ma‘lûm-ı şehriyârî oldukda üzerine asker irsâl olunmagla ba‘de’l-muhârebe şeyh firâr idüp Delüorman’da mütevârî oldı. Ve bu esnâda Börklüce ile Torlag’un katlleri haberi şâyi‘ olmagla şeyhün tevâbi‘inün ekserî perîşân oldukda bakıyyesi vesîle-i afv olmak ümîdiyle şeyhi kayd ü bend idüp huzûr-ı pâd-şâhîye götürdiler. Ol zamânda Siroz’da olmaları ile şehr-i mezbûr bâzârında salb olundı.

74. Cülûs-ı Sultân Murâd-ı sânî

Pâd-şâh-ı cihân Sultân Mehmed Han mahmiye **[66[a]]** Edrene[22]’de 824 senesi Cemâziye’l-âhir evâ’ilinde civâr-ı rahmet-i Rahmân’a irtihâl buyurdular. İştidâd-ı marazları esnâsında havâss-ı erkânı cem‘ idüp Şeh-zâde Sultân Murâd’ı velî-ahd itdüklerini i‘lân ü tebligini fermân buyurdukları vesâyâyı bu vech üzere ifâde ü beyân eylediler ki: “Ciger-gûşem Murâd benden iblâg-ı selâm idin. Emânetu’llâh olan re‘âyanun râhat ve âsâyişine sa‘y-i tâmm ve ihyâ-yı merâsim adl ü dâda dâ’imâ gûşiş ü ihtimâm idüp vesîle-i ihrâz-ı fevz idi. Olan inkıyâd-ı şer‘-i Muhammedî ile tahsîl-i rızâ-yı Rabbü’l-ibâd ve rûz-ı

[22] Metinde “Edrene” mükerrerdir.

ma‘âda i‘dâd-ı levâzım zâdâ eylesün.” diyüp zuhûr-ı fitne havfından haber-i vefâtlarını ihfâ ile fermân buyurdılar.

Ba‘dehû emrleri üzere intikāl-i dâr-ı bekâ itdüklerinde vefâtları setr olunup âdet üzere dîvânlar olundı. Lâkin ihtimâl-i şüyû‘ havfıyla askeri tefrîk-i re’y olunup gürûh-ı asker bir mahalle cem‘ olundı. Ve vükelâ sûret-i istizânda taht-ı pâd-şâhî olan kasra duhûl ü hurûcdan sonra mecma‘-i askere gelüp İzmir-oglı seferine azm itmişlerdür. “Askerün güzîdesi mukaddemâ Biga’da Anatolı biglerbigisine mülhâk olmak fermân buyurdılar.” deyü i‘lân ü işâ‘at idüp ale’t-ta‘cîl ulûfeleri virilmekle yeniçeri ve ba‘zı asâkir ol tarafa irsâl **[66[b]]** olundı. Ve Anatolı biglerbigisine dahı emr gönderilüp Biga’da vürûd-ı fermâna muntazır olmak tenbîh olundı. Pâd-şâhun uyûn-ı nâsdan gıybeti mümtedd olıcak. Asker görmege tâlib olup zümre-i silahdâran dîvânda ilhâh itmeleri ile nâ-çâr bu kâr-ı müşkil tedârikinde müşâvere olunup netîce-i efkârları üzere pâd-şâh oldugı kasrı hevâ duhûlını men‘ bahânesiyle muzlim ü târîk idüp ve pâd-şâh-ı merhûm-ı elibbâ-i fâhire ile ilbâs eylediler. Ve askere “Etıbbâ hâric kasra çıkmalarına izn virmediler.” diyüp zâbitlerinden ve bölükbaşılarından bir kac âdem ayırup sâ’irlerin[i] taşrada tevkîf eylediler. Ol kimseler derûn-ı kasra duhûl itdüklerinde bir gûne san‘atla pâd-şâhun ellerin[i] ve cesedin[i] tahrîk idüp ol âdemler henüz bir mikdâr tevakkuf itmeden Kürd Ozan nâm bir tabîb feryâd iderek içerü girüp erkân-ı devlete hitâben “Bu sizin itdüginiz iş ne şekl işdür? Biz devletlü pâd-şâhımıza tedbîre meşgûl iken böyle bâ‘is-i ta‘ab-ı kâra ikdâm itmek velî-nimetine sadâkat midür?” deyü yaygarayı basdıkda ol âdemler du‘â iderek selâmlayup cümlesi taşra çıkdılar. Ol mikdâr zamânda zulmet-i mekân ve heybet-i meclis-i sultân sebebiyle geregi gibi teşhîs idemeyüp pâd-şâhun hayâtına i‘timâd eylediler. Ve hâric-i kasrda olanlarun dahı şübhesi bi’l-külliye zâ’il olup du‘â ü senâ ile cem‘iyyet dagıldı. **[67[a]]** Çâşnî-gîrbâşı[23] Alvân Big, şeh-zâde da‘vetine vefâtlarından mukaddem irsâl olunmuş idi. Bu esnâda Burusa’ya vâsıl olup taht-ı hümâyûn-ı Osmânîye cülûs buyurdılar, fî sene 824.

Sultân Murâd’un Burusa’ya vusûlı mesmû‘ olmagla cesed-i teşrîflerin[i] taht-ı revân içine koyup Burusa’ya azîmet eylediler. Ve Burusa’ya vusûl bulunca bu sırrı ketm idüp re‘âyâyı gâret-i asâkirden savn eylediler.

Ba‘dehû Burusa’ya varıldıkda sultân-ı cihân pederleri na‘şını istikbâl idüp vefâtlarından kırk iki gün mürûrunda defn olundılar. Müddet-i saltânatları sekiz yıldan on gün naksdur.

[23] Metinde “Çâşnî-gîr” mükerrerdir.

75. Hurûc-ı Düzme Mustafâ

Pâd-şâh Anatolı'da iken Selânik'den Mustafâ nâm bir şahs Yıldırım Han-oglı Mustafâ Çelebi olmak üzere hurûc idüp Vardar-Yenicesi'nde Evrenos-zâdeler mütâba'at itdügi ve Siroz halkının teslîm-i hisâr ile itâ'at-i izhâr itmeleri ma'rûz-ı atebe-i şehriyârî oldukda bu husûs içün müşâvere olunup İbrâhîm Paşa ile Hacı İvaz Paşa iktizâ-yı hased sebebiyle Bâyezîd Paşa'yı düşmen agzına atmak arzûsıyla anun serdâr olup Rûm-ili askeri ile gitmesini tedbîr itdüklerinde, Timurtaş Paşa-ogulları Umûr Big ve Oruc Big ve Alî Big bu tedbîri **[67[b]]** istihsân itmeyüp def'e çalışdılar. Lâkin müfîd olmayup Bâyezîd Paşa serdâr ta'yîn olundı. Bâyezîd Paşa dahı gitmesi mütehakkık oldukda huzûr-ı şehriyârîde bu vech ile ifâde-i hâl eyledigi: "Hâlâ Rûm-ili askerinün ekser-i sâde-dilleri ol şahsun sıhhat da'vâsını i'tikād idüp anun cânibine meyilleri vardur. Bizim ma'iyyetimizde olanlardan dahı öyle bir şey' hiss idüp alâmet-i inhizâm-ı rû-nümâ oldugı sûretde ol cânibe ihzâr-ı inkıyâd idersem hıyânetime haml olunmasın. Eger ol tarîkile katlden halâs olursam ümerâsı beynine tefrika ilkāsına sa'y idüp asker-i hümâyûn ile mukābele oldugı vaktde inhizâmına ba'is olmak me'mûldur." didi. Pâd-şâh hazretleri dahı Bâyezîd Paşa'ya kemâl-i i'timâdları olmagla her re'yinde tahyîr eylediler.

Ba'dehû Rûm-ili'ye ubûr idüp asker cem' eyledi. Ve Düzme ahvâlinden isti'lâm itdükde askerinün kemâl-i kesretün ve cümlesi hâzır u âmâde oldugın[ı] bilüp ve kendü askerinden ihtimâl-i mezkûrı ihsân itmekle bi'z-zarûre tedbîr-i sâbık üzere askerinden firâr idüp Düzme yanına vardı. Ol dahı evvel emrden ziyâde ikrâm idüp vizerât mansıbına nasb itmiş iken ba'zı şeyâtîn-i ins ilkāsıyla hîle olmak fikrine düşicek, Sazlu-dere'ye gekdikde Bâyezîd Paşa'yı **[68[a]]** şehîd eyledi. Ve asker-i bî-hisâb ile Gelibolı'dan Mihâlıc sahrâsına nüzûl itdiler. Pâd-şâh hazretleri Düzme'nün kesret-i askerinden haberdâr oldukda zâhiren mukāvemet adîmü'l-imkân olmagla sulehâdan istimdâd idüp husûsen hazret-i emîrün du'âsını niyâz itmeleri ile anlar dahı dergâh-ı Hakk'dan taleb-i nusret ve zafer ve icâbet-i du'âların[ı] ihbâr ile tebşîr-i şehriyâr-i dâd-ger eylediler.

Ba'dehû pâd-şâh hazretleri azîmet-i sefer buyurup Ulubat vilâyetine vardılar. Ve anda olan köpriyi kesüp kenâr-ı nehrde karâr buyurdılar. Ve Timurtaş Paşa ogullarına ki, Umûr Big, Oruc Big, Alî Big'dür, ol eyyâmda vizâret ihsân eylediler. Ve Tokat'da Bedevî-çardak nâm kal'ada mahbûs olan Mûsâ Çelebi tevâbi'inden Mihâl-oglı Mehmed Big ıtlâk olunmasını Timurtaş-zâdeler hayr-hâhâne sevk itmeleri ile tevkîr-i tâmm ile getürmege çâvuşlar ta'yîn olundı. Ve bu evânda Düzme Mustafâ bir kaç gün ru'âf illetine mübtelâ

olmagla oldukları mahallde tevakkuf lâzım gelüp bakıyye-i sipâh-ı nusret-penâh leşker-gâha lâhık oldılar. Ve Mihâl-oglı Mehmed Big dahı gelüp mazhar-ı envâ‘-i ihsân oldı. Ve ol pîr-i sâhib-i tedbîr nehr kenârına varup Rûm-ili ümerâsını isimleri ile çagırup **[68b]** “Bire Türk Turhan! Bire Gümlü-oglu! Bire Evrenos ogulları!” didikde cümlesi nehr kenârına geldiler.

Ba‘dehû anlara hitâb idüp: “Size lâyık mıdur ki? Böyle bir şahs-ı mechûle mütâba‘at idüp Sultân Murâd gibi lâyık-ı tâc ü taht bir nev-cüvân şeh-zâdeye isyân ile ecdâd-ı i‘zâmının her biri velî-ni‘metiniz iken hukûk-ı sâbıkayı ferâmûş idesiz.” deyü nice nasâyih itmekle cümlesini pâd-şâh tarafına meyl itdürdi. Düzme Mustafâ beş bin mikdârı asker intihâb idüp köprünün yukarusından geçüp şeb-hûn itmege me’mûr itmiş idi. Ol azîmet itdükleri mahalli beş yüz yeniçeri muhâfaza idüp geçmelerine mâni‘ olurlar idi. Bu haber huzûr-ı hümâyûna arz olundukda iki bin atlu ile Umûr Big ol tarafa ta‘yîn olundı. Umûr Big dahı askeri ile bir pusuda durup leşker-i adû mürûr itmek içün gice oldukda ol mahalli hâlî komaları ile anlar dahı beri cânibe güzâr eylediler. Umûr Big hemân pusudan çıkup sipâh-ı düşmene hücûm itdükde hasma göz açdırmayup nicesini katl ve ekserîni esîr itdiler.

Ba‘dehû Hacı İvaz Paşa, Düzme Mustafâ’ya bir mektûb-ı hîle-i üslûb tertîb idüp derûn-ı mektûbda şöyle tahrîr eyledi ki: “Cenâbınız batın-ı evvelde olmagla bi-hasebi’l-irs-i saltanat kendü hakkınız oldugından bu muhlisiniz tarafınıza sadâkat **[69a]** üzereyim ma‘lûmunuz olsun ki, cümle ümerânız sizin hilâfınıza ittifâk itmişlerdür. Ve filân gice Sultân Murâd askeri şeb-hûn eyledükde ümerânız sizi kayd ü bend ile düşmene teslîm itseler gerekdür.” deyü hatm-i kelâm idüp nâmeyi irsâl eyledi. Ve Timurtaş ogulları dahı Düzme’ye vezîr olan İzmir-oglı’na nâme yazup didiler ki: “Siz bu vakte dek mülûkdan ma‘dûd iken böyle bir mechûlü’n-neseb şahsun hizmetine kabûl eylemek size düşer mi? Ve ümerâsı cümle kizb müdde‘îsini beklemekle min ba‘d ana mütâba‘at itmemek üzere ittifâk itmişlerdür. Ve filân gice şeb-hûn olundukda anı pâd-şâha teslîm idiceklerdür. Ol vakte siz ne gûne ümîd-i halâs idersiz. Hemân tavr-ı âkılâne budur ki, ol giceden mukaddem atebe-i pâd-şâhîye arz-ı isti‘fâ idesiz, ve’s-selâm.” Bunlar dahı mektûbların[ı] irsâl eylediler. Mektûblar ol tarafa vâsıl oldukda mefhûmları mutâbık olmagla ikisinün dahı derûnuna havf düşüp esbâb-ı firâr tedârikine başladılar.

Ba‘dehû mektûblarda tahrîr olunan gice hulûl itdükde pâd-şâh-ı cihân asker-i zafer-nişân ile nehrden ubûr idüp bir ugurdan sadâ-yı kûs ü nefîr ve gulgule-i tehlîl ü tekbîr ile leşker-i adû üzere hucûm olundukda mektûblar-ı mazmûnı muhakkak oldugı ma‘lûm

olıcak. Düzme Mustafâ tevâbi‘iyle firâr idüp Biga **[69b]** suyınun ma‘berini delâlet içün kādîsine vâfir meblag virüp Gelibolı’ya ubûr eyledi. İzmir-oglı Cüneyd big dahı ol gice Aydın vilâyetine firâr eyleyüp sâ’ir ümerâ İvaz Paşa şefâ‘atiyle yerlü yerinde karâr eylediler. İbrâhîm Paşa siyâsetleri içün çok ibrâm eyledi. Lâkin Pâd-şâh hazretleri “İsti‘fâ ü istiğfârları makbûldur.” deyü İbrâhîm Paşa sözine ısgâ buyurmadılar. Anda firârîler ta‘kîbi içün Biga’ya varılup kādînün tama‘ı mesmû‘ oldukda salb olundı. Andan Lapseki’ye gelindikde anda olan gemileri Düzme Mustafâ, Gelibolı kendü zabtında olmagla ol yakaya alup karaya çıkmış idi. Ol sebeble bâ‘is-i ıztırâb olup âhir Gelibolı âmili Taharetsiz Hatîb dimekle meşhûr bir âkıl âdem idi. Ve İbrâhîm Paşa müte‘allikātından idi. Ana bir mü’ekked-nâme yazup bir senâ-ver yigitiyle irsâl eylediler. Ol dahı Ceneviz’den yeni gelmiş bir Frenk gemisi bulup beş bin filoriye gizli bâzâr idüp ol gice sultân-ı âlem cânibine irsâl eyledi. Hemân ol gemiye binüp karşu varıldıkda kenâr muhâfazasına me’mûr olanlar ile birâz muhârebeden sonra bir kaç gemi alup ric‘at eylediler.

Ba‘dehû ol gemilere süvâr olup karşu ubûr olunmagla Ece-ovası’na nüzûl buyurdılar. Düzme haberdâr oldukda Bolayir yolundan firâr itdi. Pâd-şâh dahı ardınca îlgâr itdükde Edrene’ye varup anda dahı **[70a]** firâr eyledi. Ve Kızıl Agac-Yenicesi’ne vardıkda yanında olan sipâh vehâmet-i âkıbetden havf idüp Düzme’yi akab-gîrler yerine teslîm eylediler. Çünki Düzme Mustafâ, Edrene’de âsitâne-i şehriyârîye îsâl olundı. Hemân burc-ı hisâra salb olunmak fermân olunup âlem fitne vü fesâdından emîn kılındı, fî sene 825.

76. Hurûc-ı Şeh-zâde Mustafâ Çelebi

Pâd-şâh-ı cihân, Düzme Mustafâ ta‘kîbi içün Rûm-ili’ne güzâr itdükleri evânda Hamîd sancagında olan küçük birâderleri Mustafâ Çelebi’ye Germiyân-oglı ve Turgudlı askeri ile Karaman-oglı imdâd itmekle Şarâbdâr İlyâs nâm kimesneyi umdetü’l-melik idüp Burusa teshîrine azîmet eyledi. Ve Fidye-kızagı nâm karyeye nüzûl itdüklerinde ehl-i hisâr levâzım-ı muhâfazayı itmâm ve ihzâr idüp, ba‘dehû hedâyâ-yı lâyıka ile Ahî Ya‘kūb ve Ahî Kadem nâm iki mu‘teber kimseyi irsâl eylediler. Ve şöyle ifâde-i hâl eylediler ki: “Gerçi kendüleri her vechile lâyık-ı saltanatdurlar. Lâkin bundan akdem büyük birâderlerine bey‘at olunmuşken feshün imkânı yokdur. Ve bu hisârı muhâsara ile zabt-ı gâyet düşvâr olmagla teshîri âsân bir kal‘a fethine azîmet buyuralar. Zîrâ buna sa‘y itdükleri sûretde imtidâd-ı muhâsara sebebiyle pâd-şâh-ı âlem cem‘-i asker idüp irişmek mukarrerdür.” deyü su‘ûbet-i fethi i‘lâm itmeleri **[70b]** ile İznik cânibine teveccüh eylediler. İznik muhâfızı Fîrûz-oglı Alî Big dahı teslîmden ibâ idüp mühimmât-ı

muhâfazayı i‘dâd itmekle muhâsarasına şürû‘ eylediler. Bu esnâda pâd-şâh-ı cihân, Düzme Mustafâ ile İstanbul tekürinün ittifâkı olmagla İstanbul-kal‘ası’nı muhâsara itmişler idi. Bu haber vârid olıcak, evvelâ Alî Big’e bir mektûb tahrîr idüp kal‘ayı sulh ile teslîm itmegi emr eylediler ki, anlar kal‘ada iken asâkir-i mansûre irişmekle hasmı kaçırmayup ele getürmek âsân ola ve Şarâbdâr İlyas dahı va‘d ü va‘îdi mutazammın bir nâme irsâl eylediler. Nâmeler vâsıl oldukda Alî Big kal‘ayı teslîm idüp Şarâbdâr dahı taraf-ı hümâyûndan havf ü haşiyyet üzere olmagla mazmûn nâme-i hümâyûnıyla amel-i vesîle-i necât-ı add idüp şeh-zâdeyi ol mahallde ta‘vîk eyledi. Bu cânibde pâd-şâh-ı âlem, Rûm-ili vilâyeti umûrını tanzîm idüp Evrenos-oglı’nı muhâfız-ı ser-haddât ve Fîrûz Big’i Eflâk ser-hâddı muhâfızı eyledi.

Ba‘dehû sipâh-ı zafer-şi‘ar ile îlgâr idüp tokuzıncı gün talî‘a-i asker İznik sahrâsına vâsıl oldu. Şeh-zâde tevâbi‘nden Tâceddîn-oglı Mihâl-zâde Big ile muhârebe idüp Mihâl-oglı şehîd oldı. Andan sultân-ı cihân, asâkir-i zafer-nişân ile ol mahalle vürûd idicek müctemi‘ olan ehl-i fesâd havf ü hirâs ile târ ü mâr olup ekserî hisâra **[71a]** kaçdılar. Vusûl-ı hümâyûn vaktinde hisâr zâbıtları kapuları açmak ile bî-meşakkat matlûb hâsıl olup Şarâbdâr dahı şeh-zâde-i ma‘sûmı huzûr-ı şehriyârîye îsâl eyledi. İtfâ-yi nâ’ire-i fitne içün İznik hâricinde bir incir agacı dibinde şehîd eylediler, fî sene 826.

Ve Mihâl-oglı’nı şehîd iden Tâceddîn-oglı ba‘de’l-ihtifâ bulunup katl olundı.

77. Sefer-i hümâyûn be-cânib-i İsfendiyâr

Sultân-ı cihân, def‘-i münâzi‘ buyurdukdan sonra rikâb-ı hümâyûnlarında bir kaç vezîr cem‘ olmagla Umûr Paşa’yı Germiyân-oglı’na sefâretle irsâl idüp Oruc Paşa’ya Anatolı biglerbigilik ve Alî Paşa’ya Saruhân sancagın[ı] tevcîh idüp yanlarında İbrâhîm Paşa, Hacı İvaz Paşa kaldı. Ve lâlalarına dahı Amâsiyye sancagını virdikden sonra Burusa’ya sâye-endâz-ı iclâl oldılar. Anda ikāmetleri eyyâmında İsfendiyâr’un Taraklı Borlı’yı muhâsara itdügi serîr-i ma‘delet-i masîrlerine ma‘rûz olıcak. Cem‘-i leşker olunup ol cânibe azîmet olundı. Yeni-şehr’e ve andan Bolı etrâfına varıldıkda İsfendiyâr-oglı Kāsım Big ma‘iyyet-i hümâyûnlarında olmagla İsfendiyâr’un askerinden çok kimesneler ma‘asker-i hümâyûna lâhık oldılar. Borlı üzerine vâsıl olundukda tekâbül-i saffeyn vâki‘ **[71b]** olup İsfendiyârîler münhezim oldılar. Ve İsfendiyâr Kapıcubaşı Yahşi Big elinde[n] zahmdâr olup Sinop-kal‘ası’na tahassun eylediler. Ve ol zahm sebebiyle gûşine samem ârız oldı. Kastamonı ve Bakır-küre’si vilâyetleri zamîme-i memâlik-i Osmâniyye kılındı. İsfendiyâr eyledügi işe nâdim olup, oglı Murâd Big’i i‘tizâr-nâme ile gönderdi. Ve esfâr-ı

hümâyûnda elinden gelen kadar hidmet itmegi ta‘ahhüd idüp kerîmesini dahı tezvîc buyurmalarını niyâz itmekle mes'ul-i karîn-i kabûl oldı.Ve andan Burusa'ya avdet buyurup ol eyyâmda Hacı İvaz Paşa hakkında töhmet-i hıyânetle iftirâ olunmagla dîvânda üstüne bakıldıkda silâhlı olmak sebebiyle gözine mîl çekilmek fermân olundı.

78. İsyân-ı Eflâk

İsfendiyâr seferi esnâsında Eflâk hâkimi Drakula'nun Silistre'den geçüp memâlik-i mahrûsaya te‘addîsi inhâ olunmagla Fîrûz Big, Rûm-ili ümerâsı ile mukaddem irsâl olundı. Ol dahı Eflâk diyârına akın idüp küffârun başına arsa-i âlemi teng itdükde pâd-şâh-ı âlem dahı Edrene cânibine teveccüh itmeleriyle Drakula'nun cân başına sıcrayup âlî pîş-keşler tedârik idüp iki ogulları ile rûymâl-i dergâh-ı şehriyârîye şitâb iderek Edrene'de şeref-i pâbûs ile müşerref oldı. İki yıllık **[72[a]]** hâracını teslîm idüp şefâ‘at-ı erkân ile cürmi afv olundukda iki oglını resm hidmet ile âsitâne-i şâhîde bırakup vilâyetine ric‘at eyledi, fî sene 827.

Ve sene-i mezbûrede Arnavud tuğyân itmekle Evrenos-oglı Îsâ Big leşker-i bî-pâyân ile irsâl olundı.

828 senesinde Burusa'da dügün tertîb olunup pâd-şâh-ı cihân, İsfendiyâr kerîmesini tezvîc buyurdılar. Ve üç hemşîreleri, sultânları, İsfendiyâr-oglı Kāsım Big'e ve Karaca Paşa'ya ve İbrâhîm Paşa-oglı Mahmûd Çelebi'ye tezvîc buyurdılar.

79. Teshîr-i diyâr-ı Menteşe

Bundan akdem Menteşe-oglı Ya‘kūb Big vefât idüp İlyas Big nâm-oglı makāmına geçmiş idi. Ve intisâb-ı dergâh-ı hümâyûn arzûsıyla Üveys ve Ahmed nâm iki oglını âsitâne-i aliyyelerine irsâl idüp ba‘dehû İlyas Big dahı vefât itdükde ogulları atebe-i şâhîden firâr idüp bâbâları diyârını zabt itmek ümîdine düşdükleri ma‘lûm olıcak. Birer tarîkile ele getürilüp Tokat'da Bedevî-çardak'da mahbûs kılındılar. Ve vilâyet-i Menteşe bî-ceng ü cidâl mazbût-ı huddâm-ı şâh-ı deryâ-nevâl oldı, fî sene 829.

Ve ba‘de'z-zamân Üveys Big ile Ahmed Big mahbesden firâr idüp Ahmed Big, sultân-ı Mısır yanına vardı. Üveys Big giriftâr olup **[72[b]]** habs-hâne dizdârı ile maktûl oldı.

80. Teshîr-i İzmir

İzmir-oglı Cüneyd Big dâ'imâ Devlet-i aliyye hilâfında olup husûsen Düzme Mustafâ'ya vezîr olmagla te'dîbi lâzım gelmiş idi. Aydın-oglı Îsâ Big-zâde teşvîki ile 829 senesi mukābele-i i‘dâdın vakt-i ferâğ olmagla Anatolı biglerbigisi Timurtaş Paşa-zâde

Oruc Big, İzmir-oglı üzerine me'mûr olup Aydın vâlîsi Bahşi Big ki, İzmir-oglı ile gâhî muhârebe idüp ve ol esnâda bir karındâşını İzmir-oglı şehîd itmiş idi. Ol dahı Oruc Big ma'iyyetine ta'yîn olundı. Ve andan İzmir tarafına varıldıkda İzmir-oglı mukāvemete kādir olamayacagını bilüp İpsili-kal'ası'na tahassun eyledi. Oruc Big dahı ol memâliki ma'zûl mülâzımlara tîmâr tarîkile tevzî' idüp ric'at eyledükde İzmir-oglı meydânı hâlî bulup yine zuhûr itmekle memâlik-i mahrûsaya çok hasâret idüp, Bahşi Big birâderi Sinân Big'i dahı şehîd eyledi. Bu ihbâr mesmû'-ı hümâyûn oldukda vizerâya azîm itâb eylediler. Ve ol esnâda Oruc Big vefât itmekle Anatolı biglerbigiligi Hamza Big'e tevcîh olunup bir merd-i şecî' olmagla İzmir-oglı üzerine ta'yîn olundı. Ve ma'iyyetine Bahşi Big ve Burusa sancagı bigi zamm olunup İzmir'e teveccüh eylediler. Nevâhî-i Saruhân'dan **[73[a]]** Ak-hisâr'da İzmir-oglı Cüneyd Big'ün ferzend-i şekāvetmendi Kurd Hasan ile muhârabe olunup asker-i nusret-eser gâlib olmagla Kurd Hasan bâbâsı yanına firâr idüp ba'dehû ahz-i intikām kasdı ile bâbâsı ma'iyyetinde tekrâr asâkir-i mensûrenün mahall-i muhârebesi olacak mekâna hâzır oldı. Ve cenge şürû' olundukda Kurd Hasan mukābelesinde olan askere ikdâm ile hucûm idüp galebe itmekle karşusında olanlar firâr idicek. Anlar ta'kîb içün İzmir-oglı askerinün bir mikdârı Kurd Hasan ile gitdükde sipâh-ı zafer-penâh düşmen askerinün bulunmasını fursat bilüp hemân ol anda üzerlerine seyl gibi akmaları ile İzmir-oglı'nun karâra mecâli kalmayup kal'aya kaçdı. Kurd Hasan ta'kîbden avdet idüp bakıyye-i asker-i nusret-eseri göricek üzerlerine hucûm eyledi. Lâkin İzmir-oglı askerinün inhizâmından haberdâr olmagla eli ayagı dutmaz olup âkıbet askeri münhezim ve kendi esîr oldı.

Ba'dehû kal'a muhâsarasına mübâderet olunup bir müddet muhâsaradan sonra İzmir-oglı bir gün kırk süvâr ile Karaman-oglı tarafına istimdâd içün şitâb idüp vardıkda Karaman-oglı imdâda cesâret idemedügi cihetden yine ol minvâl üzere kal'aya dâhil oldı. İmtidâd-ı muhâsara sebebiyle **[73[b]]** İzmir-oglı, muztarr olup cerâyiminden isti'fâ ile nâ-çâr arz-ı niyâza başladı. Ve amân ile kal'adan çıkdıkda Bahşi Big ve Balta-oglı ve Halîl Big ittifâk idüp İzmir-oglı'ndan bir kaç kere nakz-ı ahd-ı sâdır olmagla "Afv olundıgı sûretde yine hıyânet idecegi ma'lûmdur." deyü serdârları Hamza Big'ün haberi yok iken İzmir-oglı Cüneyd Big'i ve oglı Kurd Hasan'[ı] katl eylediler. Hâl bu minvâl üzere olıcak, o iki kelleyi hisâra karşu dikdiklerinde ehl-i hisâr kapuları açup teslîm-i kal'a itmeleri ile bilâd-ı İzmir bi't-tamâm zamâyim-i memâlik-i Osmâniyye'den oldı.

81. İsyân-ı Vılık-oglı

Burusa'da dügün olundıgı esnâda Vılık-oglı nakz-ı ahd idüp ser-hâd ümerâsından İshâk Big'ün oglı Paşa Big'i ki, Deli Paşa dimekle meşhûrdur. Tutup habs eyledügi inhâ olunmagla 830 senesi evâ'ilinde Edrene cânibine nühzet-ı hümâyûn buyuruldı. Filibe'ye varıldıkda Karaman ve Teke-ogulları'nun Antâliyye'yi muhâsara itdükleri haberi vârid olıcak. Ol mahallde tevakkuf buyurılup Rûm-ili biglerbigisi Sinân Paşa'yı Lâs vilâyetine irsâl eylediler. Ol dahı me'mûr oldugı cânibe teveccüh idüp evvelâ vilâyet-i mezbûrenün dârü'l-mülki olan Karaca-hisâr'ı zabt ü teshîr eyledükden sonra ekser-i vilâyetlerin dahı dârü'l-İslâm kılınmagla Mezîd **[74a]** Big ol kişver-i cedîd eyâletine ta'yîn olundı. Ve günden güne fütûhat-ı celîle'ye muvaffak olup ol kişveri tevsi'de sa'y-i belîğî zâhir oldı.

82. Maktûl-ı Teke-oglı

Teke-oglı Osmân Çelebi, Karaman-oglı'na ilticâ itdükde mülk-i mevrûsunı istihlâs ta'ahhüd idüp Teke Etrâk'ini tahrîk ile Osmân Çelebi'nün yanına cem' eyledi. Ve Antâliyye muhâsarasına teveccüh itdüklerinde muhâfızı olan Fîrûz Big vefât itmekle Kara-hisâr muhâfızı olan Hamza Big ki, Fîrûz Big-oglıdur. Bâbâsı mahalline şitâb idüp kendü yerine mu'temed âdemini kodı. Ve Antâliyye'ye vâsıl olup kal'anun medâhil ü mahâricini sedd itmekle cenge hâzır ü âmâde oldı. Ve ol esnâda haber geldi ki, Teke-oglı, İstanoz nâm yaylaka cem-i kesîr ile nüzûl idüp Karaman-oglı vürûdına muntazırdur. Hamza Big dahı kal'ada olan umûr-dîde ihtiyârları ihzâr idüp istişâre tarîkile didi ki: "Şimdi Tekeliler'e Karamanîler munzamm olmamış iken kurb-ı mesâfeyi fursat bilüp Teke-oglı'na bir şeb-hûn olunsa münâsib olur mu?" deyü istifsâr itdükde cümlesi bu re'yi istihsân idüp "Lâkin kendüniz gitseniz hisâr hâlî kalup hilâf-ı me'mûl zuhûr itdügi sûretde hisârun a'dâ eline girmesinden havf olunur. Münâsib **[74b]** olan bir yarar âdem ta'yîn itmekdür." didiler. Hamza Big şecâ'ati sebebiyle kendü gitmege tâlib idi. Lâkin anlara muhâlefet idemeyüp bir bahâdır kimseyi müntehab asker ile irsâl eyledi. Anlar dahı îlgâr idüp ale'l-gafla Teke askeri üzerine hücûm itmekle Etrâk'e perîşânlık gelüp münhezim oldılar. Ve ceng içre Teke-oglı maktûl olup hemşîresi esîr oldukdan sonra nice ganâyim ile kal'aya avdet idüp vâsıl olıcak. Hamza Big nefâyis ganâyimi zafer-nâme ile âsitâne-i aliyyeye irsâl ve i'lâm-ı tefâsîl-i vâki'-i el-hâl eyledi.

83. Helâk-ı Karaman-oglı

Karaman-oglı Osmân Çelebi vak'asından haberdâr olıcak, kalbine havf-ı târî olup ne yapçagını bilmedi. Âkıbet Anatolı'yı muhâsara itmege karâr virüp ol mahalle teveccüh eyledi. Ve gelüp muhâsaraya şürû' eyleyüp şeb ü rûz ikdâm ile ceng eyler idi. Ve kal'ayı toplar ile dögüp azîm ihtimâm ile yedi ay muhâsara eyledi. Ol esnâda pâd-şâh-ı cihân Rûm-ili'de fütûhât ile tahsîl-i merâm idüp bî-kıyâs asker ile Anatolı'ya ubûr buyurdukları Karaman-oglı'nun mesmû'ı olıcak, cân başına sıçrayup bildigi te'hîr iderler ise kal'ayı feth itmek belki ol nevâhîde bile turmaga mecâl olmaz. Hemân-var kuvvet-i bâzûya getürüp yürüyüş mahalli tefahhusı içün bi'n-nefs kendüsi bir alaca ata süvâr oldı. **[75ᵃ]** Ve[24] kal'a etrâfını dolaşup nezzâre iderken kal'adan bir üstâd-ı topcı Mehmed Big'i nişânlayup topı atdıkda topun güllesi Mehmed Big'ün cesedini hurd idüp, mürg-i rûhunı kafes-i tenden cüdâ idicek, hemân askerini hayret ü dehşet istî'âb idüp ol anda vâdî-i idbâra gürîzân olmaga başladılar. Karaman-oglı'nun büyük oglı İbrâhîm Big, bâbâsı meytini alup firâr eyledükde küçük oglı Alî Big hisâr cânibine kaçup şehriyâr-ı âlem ubûdiyyetini ihtiyâr eyledi.

Ba'dehû Hamza Big dahı kal'adan çıkup buldukları ganâyimi zabt eylediler. Ve mazbût olan ganâyimi Karaman-oglı Alî Big ile taraf-ı şehriyârîye irsâl itmekle Hamza Big'e Teke sancagı virilüp ve murassa' kılıç ve at i'tâsı ile kadri terfî' olundı. Ve Teke-oglı, hemşîresini dahı Hamza Big'e tezvîc eylemek fermân olundı. Ve Karaman-oglı Alî Big mezîd-i iltifât-ı pâd-şâhîye mazhâr ve hemşîreleri sultânlardan birin[i] tezvîc ile muvakkar olup kendüsine Sofya sancâgı dahı inâyet olunmagla emsâlinden mümtâz ve mu'teber kılındı. Ol dahı âhir-i ömrine dek Devlet-i aliyyenün sadâkat ve du'asında sâbit-kadem olmuşdur. Karaman-oglı fevtinden sonra birâderi hükûmetini zabt itmekle iki oglı dahı dergâh-ı şehriyârîye iltica **[75ᵇ]** idicek, şerefi musâheretle müftehir olduklarından sonra Îsâ Big'e Rûm-ili'nde sancâk virilüp, İbrâhîm Big ma'iyyetine asker ta'yîni ile bâbâsı hükûmetgâhına nasb olundı. Ol dahı bâbâsı gasb itdügi Hamîd vilâyetini memâlik-i Osmâniyye mülhakâtından olmak üzere teslîm itmekle Şarâbdâr İlyas vâlî ta'yîn olundı, fî 830.

---

[24] Metinde "ve" mükerrerdir.

84. Katl-i tâ'ife ez-kuttâi't-tarîk

Türkmen tâ'ifesinden Kızılkoca-ogulları dimekle ma'rûf dört karındaş Amâsiyye ve Tokat etrâfında harâmîlik idüp ol nevâhîyi gâret ve yolcılara envâ'-i hasâret iderlerdi. Ve kesret-i hadem ve tevâbi' ile itmedükleri kalmayup müslîmînin mâl ve ırz ve nefslerine ta'arrûz eylemegi âdet idinmişler idi. Ol nevâhîde vâlî olan Lâla Yüzgeç Paşa hüsn-i tedbîr ile müzevver fermân yapup kendü ma'iyyetinde ol şâkîleri sefere ta'yîn itmekle dâm-ı mekre düşürüp dördini dahı yanlarında olan cemî' tevâbi'leri ile ihrâk bi'n-nâr itdükden sonra asker ta'yîn idüp bakiyyelerini dahı katl-i âmm eyledi. Bir kocakarınun oglı dürzîlik takrîbile bî-günâh ihrâk olunan şâkîlerün içinde bulunmuş iken hayyen ihrâc olundugı menkūldur, *inna'llâhe alâ külli şey'in kadîr*[25]

85. Feth-i Koca-kayası

Osmâncık nevâhîsinden Zeytun'da Koca-kayası dimekle meşhûr bir kal'ada Haydar Big nâmında bir kimse tahassun idüp kal'anun istihkâmına **[76a]** i'timâden selâtine itâ'at itmez idi. Ve yüz yıllık zahîre cem' idüp vakt-i iktizâda baş kal'aya çeker idi. Ve Kāsım nâm bir oglını gâhî hedâyâ ile hükkâm-ı civâra irsâl idüp, lâkin oglı oldugını ihfâ ider idi ki, şâyed ahz idüp teshîr-i hisâra vesîle ideler. Bu hâl üzere iken oglı Kāsım meger a'dâdan emîn olmak içün Devlet-i Osmâniyye itâ'ati bâbâsına sevk itdükde kabûl itmeyüp "Ben bu vakte dek kimseye serfürû itmedim, yine itmem. Ol tedbîr ile ben öldükden sonra nevbet sana geldügi zamân sen amel eyle." deyü redd ile cevâb verdi. Amâ ol eyâlet paşası Yüzgec Paşa dâ'imâ kal'a-i mezbûrenün teshîri fikrinde olmagla Haydar Big'ün havâss-ı etbâ'ından Tayfûr Çelebi nâm kimesneyi emvâl-i kesîre irsâliyle celb idüp zahîre anbârlarına âteş ilkâ itdürdikden sonra kendüsi dahı askeriyle varup kal'anun etrâfın[ı] aldı. Haydar Big bu hâlî gördükde medâr-ı mukāvemeti olan zahîre ahvâli böyle oldugından aczini bilüp hisârı ihtiyârıyla Yüzgec Paşa'ya teslîm eyledi. Ol dahı kal'ayı zabt idüp müjde-i feth ile âsitâne-i şâhîye âdem irsâl eyledi. Sultân-ı cihân dahı Haydar Big'e eyü tîmârlar ihsân idüp âhir-i ömrüne dek sâye-i şehriyârî **[76b]** de âsûde oldı.

86. Zabt-ı Canik

Yüzgeç Paşa, Canik teshîrine tedbîr idüp bir dügün tertîbine mübâşeret ve Canik hâkimi Alparslan-oglı Hüseyin Big'i ele getürmek içün da'vet eyledi. Ol dahı dâ'imâ Yörgüç Paşa mekrinden havf üzere olmagla haber gönderdi ki: "Bu da'vetden murâd eger

[25] "Muhakkak ki, Allah herşeye gücü yetendir" (Bakara, 2/20)

elimizde olan harâbe ormanlıgı almak ise emr pâd-şâhındur. Sâye-i devletlerinde bize de bir yer bulunur." deyü da'vetden tahallüf itdükde Yüzgeç Paşa asker cem' idüp üzerine varmak istedüginden Hüseyin Big haberdâr oldukda "Benüm fermâna muhâlefetim yokdur. Üstüme asker çekmege hâcet yok. Memleketi ben teslîm iderim." deyü haber gönderüp akabinde kendü dahı gelüp paşaya mülâkî oldı. Paşa dahı kayd ü bend ile taraf-ı hümâyûna irsâl idüp ehl u ıyâlını Amâsiyye'ye ihzâr ile hıfz eyledi. Ve âdemler irsâl idüp Canik vilâyetini bi't-tamâm teshîr eyledi. Hüseyin Big, atebe-i şehriyârîye vâsıl oldukda Burusa'da bir menzilde habs olunup ba'dehû bir tarîkile mahbesden firâr eyledi. Ve iki sene sonra yine ihtiyârî ile âsitâne-i sa'âdete gelüp iltifât-ı pâd-şâhîye mazhar olmagla ümîdinden ziyâde ri'âyet gördi. Ve ehl u ıyâlı Amâsiyye'den getürdilüp Rûm-ili'de sancak inâyetiyle ser-firâz kılındı.

831 senesinde pâd-şâh **[77[a]]** Gelibolı ma'berinden ubûr buyurup şehr-i Edrene'ye sâye-endâz ikbâl oldılar. Ve İshâk Big Lâs vilâyetine akına me'mûr olup kendüleri âmm-ı mezbûrda Edrene'de ikāmet üzere iken yüz yetmiş dört tâk üzere cisr-i Ergene'yi binâ buyurdılar. Bir başında Ergene nâm kasaba inşâ idüp câmi' ve imâret yapdılar.

87. Kudûm-ı Germiyân-oglı Ya'kūb Big

Sultân-ı cihân, Rûm-ili'de iken Germiyân-oglı Ya'kūb Big dem-i pîride mülâkāt-ı şehinşâhî ile müşerref olmak arzûsında oldugını pâye-i serîr-i a'lâya i'lâm itdükde Ya'kūb Big'i ta'zîm ü iclâl ile istikbâl eylemek bâbında Burusa'ya fermân irsâl olunup Gelibolı ma'berinde edevât-ı ubûrı ihzâr eylemeleri emr olundı. Â'yân-ı Burusa dahı Ya'kūb Big'ün kurb-ı kudûmını istihbâr idüp hasbe'l-me'mûr kemâl-i i'zâz ü ikrâm ile Burusa'ya götürdiler. Ya'kūb Big merâkıd-ı selâtîn-i Osmâniyye'yi ziyâret idüp her birinde kırâ'at-ı Kur'ân-ı azîm itdürmekle huffâz ve fukarâya bezl-i sadakât eyledi.

Ba'dehû Gelibolı'ndan ubûr idüp Edrene'ye teveccüh itdükde bir konak kalıcak, emr-i hümâyûn ile cümle erkân-ı devlet istikbâl idüp mezîd tevakkur ve iclâl ile bir pâd-şâhâne menzile inzâl **[77[b]]** eylediler. Ve şân-ı selâtîn ü mülûke şâyân ni'metler ile ol menzili mâlâmâl idüp irtesi yine erkân-ı devlet önüne düşüp sarây-ı hümâyûna götirdiler. Ve pâd-şâh oldugı mahalle karîb olıcak hatevât-ı iclâl ile bi'n-nefs istikbâl buyurup mihmân-nüvâzlık merâsimini ikmâl eylediler. Ve bir kaç gün ziyâfetler olunup her meclisde bir gûne iltifât-ı pâd-şâhîye mazhar ve nice nice atâyâ-yı lâyıka ihdâsıyla muvakkar oldı. Hadem ü haşemine dahı hila'-i fâhire ve in'âmât-ı mütevâfire ihsân olunup resm-i ikrâm

vech-i meşrûh üzere itmâm[26] olundukdan sonra vatan-ı aslîsine ruhsat-yâb-ı zehâb olup hükûmetgâhına ric'at eyledi. Ve vilâyetine vusûlundan bir sene mürûrunda vefât idüp eyyâm-ı marazında vasiyyet-nâmesiyle memâlikini bilâd-ı Osmâniyye'ye ilhâk itmekle eyâleti Umûr Big-oglı Osmân Çelebi'ye inâyet olumuşdur.

88. Teshîr-i ba'z-ı bilâd der-vilâyet-i Lâs

İshâk Big akına gitdükce Vılık-oglı küffâr-ı Lâs'ı haberdâr itmekle maksûdun husûluna mâni' oldugı inhâ olundukda Rûm-ili ümerâsı asker cem'ine me'mûr olup mukaddemâ Vılık-oglı'na temlîk olunan ba'zı kılâ' yerinden nez' olunmakla ümerâ-yı ser-hadde zabt itdürildikden sonra Lâs memleketine azîmet olundı. Ve Cân-ovası ve Gügercinlik-kal'ası ve anlar emsâli kıla' dâhil-i hayta tasarruf olundukda **[78a]** Vılık-oglı neye ugradıgın[ı] bilüp pâd-şâhıya ve erkâna nice hedâyâ irsâliyle dâmen-i afva teşebbüs eyledi. Ve bir kızını Yıldırım Han'a olan vech üzere perestârân-ı şehriyârîye ilhâk recâ idüp mazarrat-ı Ungurus'ı dahı sedd itmegi ta'ahhüd eylemek ile şefâ'ata erkân-ı devlete binâen mes'ûl-i karîn-i kabûl olup zabt olunan kılâ'ıdan mâ-adâsı yerinde ibkā olunmak üzere ilçisi hil'atlanup ircâ' olundı. Ve her sâl harâccı irsâl olunup nice sâl bu minvâl üzere mürûr eyledi. Vılık-oglı'nun recâsı kabûl olundukdan sonra akıncılar bu sene memâlikine me'mûr oldılar. Bu eyyâmda Vezîr İbrâhîm Paşa vefât idüp yerine oglı Halîl Paşa kādî-asker iken nasb olundı. Bu vakâyi' evâhir-i 831 de zuhûr eyledi.

89. Feth-i Selânik sâniyen

İstanbul teküri kendüyi muhâfaza içün dâ'imâ mülûk-i küffârı tahrîk idüp pâd-şâhını engele işti'gâl ider idi. Bu evânda hâkim-i Selânik'i agvâ idüp ve Frenk tâ'ifesinden niceleri tahrîk itmekle Selânik iskelesine gemilerle Frenkler gelüp Selânik hâkiminün delâletiyle bilâd-ı İslâmiyyeyi gâret itdükleri haberi vâsıl-ı sem'-i hümâyûn olıcak. Etrâf ü eknâfa evâmir-i şerîfe irsâl olunup asker cem'ine mübâderet olundı.

Ba'dehû nühzet olunup Selânik üzerine varıldı. Ve kal'a muhâsara **[78b]** sına mübâşeret eyledükde, ihtimâm-ı hümâyûn ile techîz olunan sefâyin Gelibolı ma'berinde geçüp Selânik kıyılarına vâsıl olmagla berren ü bahren muhâsaraya kemâl-i ikdâm eylediler. Ve İstanbul teküri imdâda ta'ahhüd itmişken sefâyin-i İslâmiyye'den tehâşî idüp imdâda cesâret idemedi. Lâkin Venedik'den ba'zı gemiler gelüp bahr cânibinden kal'ayı dögmege mümâna'at itmeleri ile eyyâm-ı muhâsara kırk güne vardı. Pâd-şâh hazretleri

[26] Metinde "itmâm" mükerrerdir.

imtidâd-ı muhâsaradan müte'ellim olup erkân-ı devlete izhâr-ı hüzn ve infi'âl buyurduklarında Evrenos-oglı Alî Big didi ki: "Bezl-i mâl muhassıl-ı âmâldur. Eger icâzet-i yagma sudûr iderse matlûbun husûlı me'mûldur." deyü sevk eyledügi re'y-i sâ'ibe binâen askere izn-i yagma işâ'at olunmagla asker-i nusret-eser hezâr ikdâm idüp şüc'ândan ba'zıları burc-ı hisâra nasb-ı râyet itmeleri ile kal'aya duhûl olundı. Ve kal'a içinde ser-keşlik idenler maktûl olup bâkîleri esîr olunmagla ol hisâr-ı üstüvârun fethi müyesser oldı. Ve Vardar-Yenicesi'nden ba'zı büyût şehr-i mezbûre nakl olunup ba'dehû Edrene'ye mu'âvedet buyurdılar, fî sene 832.

Ve bu sene de Emîr Süleymân-oglı Orhân Big ve mukaddemâ a'mâ kılınan iki şeh-zâde ki, pâd-şâh-ı âlemün birâderleridür.Ve Hacı İvaz Paşa vefât itdiler. Ve Hazret-i Emîr dahı bu sene de intikāl eyledi.

833 senesi Receb 8 sebt güni Sultân **[79a]** Mehmed Han hazretleri kadem-nihâde-i sâha-ı vucûd oldılar.

Pâd-şâh-ı cihân Edrene'de oldukları eyyâmda vukû' bulan havâdisdendür ki, Karakoyunlu Kara Yûsuf-oglı Mîr-zâ İskender, Timur-oglı Şahruh ile bir kaç def'a muhârebe idüp âkıbet 834 senesinde mukāvemetden âciz olmagla pâd-şâh-ı Rûm sâyesine ilticâ içün Tokat nevâhîsine gelüp Şahruh, Rûm'a çıkmaga cesâret itmemegle elinden halâs olmuş idi. Ve pâd-şâha darâ'at-nâme gönderüp sâyelerinde âsûde olmak niyâz itmekle Yörgüç Paşa'ya fermân olunup azîm ri'âyet eyledi.

Ba'dehû giderek Mîr-zâ İskender'in tevâbi' ol nevâhîde etvâr-ı nâ-şâyesteye başlayup halka ta'arruz ider olmaları ile Yüzgeç Paşa vâki' hâlî i'lâm itdükde Anatolı biglerbigisi Timurtaş Paşa-zâde Umûr Big serdar-ı asker ta'yîn olunup Mîr-zâ İskender hukûk-ı ni'meti ri'âyet itmekle vatan-ı aslîsine ircâ' olundı.

Edrene'de ikāmet-i hümâyûn esnâsında Rûm-ili biglerbigisi Sinân Big, Arnavud diyârına akın ile me'mûr olup hadden efzûn-ı emvâl ve üserâ gâret itdükden sonra rûymâl-i dergâh-ı şehriyârî ile müstes'id oldı, fî sene 835.

90. İnhizâm-ı Evrenos-oglı

Yine Edrene'de oldukları evânda Evrenos-oglı Alî Big'i serdâr ta'yîn idüp Ungurus üzerine irsâl eylediler, fî sene 836.

Anlar dahı Tuna' **[79b]** dan ubûr idüp Ungurus vilâyetine girdiklerinde kıral-ı Ungurus hîle tarîkine zâhib olup ol emrden mukābele-i sipâha gelmedüginden "Cenge iktidârları yokdur." deyü asker-i İslâm ganîmet arzûsıyla diyâr-ı küffâra akın idüp

müteferrik oldılar. Kıral-ı bed-fa'âl bu ahvâle vâkıf olıcak. Serdârun oldugı mahalle îlgâr idüp vâsıl oldukda ol mahallde olan ehl-i İslâm'un küffâr-ı izâfî mertebe olmagla kimini şehîd ve kimini esîr eylediler. Ve sâ'ir akın içün perâkende olanlarun dahı cümlesi esîr oldı.

91. İnhizâm-ı kıral-ı Ungurus

Sene-i 836 mezbûre kışını Edrene'de çıkarup evvel-bahârda Ungurus cânibine sefer-i hümâyûn ile ahz-i intikām fikrinde oldukları evânda Karaman cânibinden feryâdcılar gelüp İbrâhîm Big'ün memâlik-i Osmâniyye'yi ızrâra kemâl-i sa'y ü ikdâm ile Şarâbdâr İlyas Big'i esîr ve Hamîd-ili'ni bi't-tamâm teshîr eyledügi haberi ve akabinde Ungurus cânibinden küffâr ittifâk ile Rûm-ili'ne akın idicekleri haberi birbirin[i] te'âkib idüp Vılık-oglı dahı anlarla müttefik oldugı mesmû' olıcak şöyle tedbîr olundı ki, kendüleri bir tarafa teveccüh-i hümâyûn buyurmayup belde-i mezbûrede karâr buyuralar. Ve küffârun ibtidâ Gügercinlik üzerine teveccühleri haber alındıkda Rûm-ili biglerbigisi Sinân Big ol tarafa irsâl olundı. Sinân Big dahı Rûm-ili ümerâsını ve zu'amâsını ve akıncıları cem' idüp küffârdan mukaddem yetişmek ümîdi ile isti'câl **[80[a]]** eyledi. Lâkin kıral-ı Ungurus onlardan mukaddem kal'a-i mezbûre etrâfını ihâta itmiş olunmagla ol mahall kurbunda bir yere nüzûl olunup küffâr askeri bî-şümâr oldugından ve kal'aya duhûl olunacak mahaller mesdûd olmagla mukabeleye ikdâm idemeyüp tevakkuf eylediler. Vidin hâkimi Sinân Big ki, Vidin Sinânı dimekle ma'rûf idi. Bir merd-i şecî olmagla mecmâ'-i ümerâya gelüp didi ki: "Böyle vakte tevakkuf itmek pâd-şâha hıyânetdür. Küffâr kal'ayı ihâta itmiş zabt ü teshîre çalışırken biz böyle turup bakmak muktezâ-yı diyânet midür? Bu ne asl işdür?" deyü tehevvür-âmîz kelimâtdan serdâr Sinân Big infi'âl idüp cevâb virdi ki: "Küffârun ahvâlinden istihbâr itmeden üzerlerine varılmak âkıbet-endîşlik degildür. Sen bu yerlerün hâkimi olmagla küffârdan dil almak resmini bilürsün. Evvelâ sen bir dil getür, andan düşmen ahvâlini istifsâr idüp ba'dehû tedârikimizi görelim." didi. Bu cevâbı işitdükde: "Küffârun böyle cem'iyyetle muhârebeye ikdâmları esnâsında içlerinden dil almanın imkânı mı vardır? Bu gûne söz âkıl kelâmı mıdır?" diyüp ol mahallden çıkup atına süvâr oldı. Ve asker cem'ine gelüp guzât-ı muhârebeye tahrîz idüp dîn yoluna cân ü baş fedâ itmege teşvîk kulûb-ı mücâhîdine te'sîr idüp, herkes atlarına süvâr ve Sinân Big'e kafâdâr olmaga başladılar. Askerün ekserî Sinân Big'e **[80[b]]** tâbi' olmagla serdâr Sinân Big dahı karâr idemeyüp bakıyye-i sipâh ile azm-i kıtâl eylediler. Ve ol gice bir nefs tevakkuf itmeyüp hengâm-ı seherde küffâr-ı hâk-sâr üstüne döküldiler. Ve hezâr sa'y ü ikdâm ile cenge ihtimâm idüp bi-avni'llâhi Te'âlâ küffârı târ ü mâr idüp nicelerini Tuna suyına

dökdiler. Kıral-ı Ungurus bu hâli gördükde zâr ü zûr ile nehr-i Tuna'dan ubûr idüp vâdî-i halâsa cân atdı. Ungurusîler'ün bârû, bengâhı ve hayme vü hargâhı ehl-i İslâm eline girüp envâ'-i ganâyimle muğtenim oldılar, fî sene 837.

92. Sefer-i hümâyûn be-cânib-i ibn-i Karaman

Zikr olunan vech üzere Karaman-oglı'nun isyânı muhakkak olıcak. Saruca Paşa'yı Edrene muhâfazasına ta'yîn buyurup kendüleri Gelibolı'ya azîmet ve andan şehr-i Burusa'yı kudûm-ı meserret-i luzûmları ile per-behcet buyurdılar. Ve Anatolı askeri cem' olunca şehr-i mezbûrda ikāmet olunup ba'dehû Rûm-ili ve Anatolı dil-âverleri ile semt-i maksûda teveccüh olunup Ak-şehr'e varıldıkda yevm-i nüzûlda feth olundı. Andan Konya'ya varılup ol dahı zabt olundı. Ve Big-şehr'i ve sâ'ir bilâd dahı feth olunmagla İç-il'den gayrısı bi't-tamâm teshîr olundukda İç-il'i açmak içün baltacılar sürüp Bozkır'a çıkdılar. Karaman-oglı bu hâli göricek, ulemâdan Mevlâna Hamza'yı hezâr tazarru ve ibtihâl ile tahrîk-i silsile-i afv-ı pâd-şâh-ı deryâ-nevâl **[81a]** içün irsâl eyledi. Ol dahı vâsıl olıcak karîn-i i'zâz olup cerâyim-i sâbıkadan i'tizâra âgâz ve nice kelimât-ı rikkat-engîz ile arz-ı niyâz eyledi. Ve Karaman-oglı, Hamîd vilâyetinden bi'l-külliyye el çeküp diyâr-ı Karaman'dan dahı matlûb olan bilâdı pîş-keş itmege tâlib ve şimden gerü cân ü dilden itâ'at ü inkıyâda râgıb oldugını ve ba'de'l-yevm hilâf-ı ahd hareket eylemeyecegine nice sevgend-i azîm yâd eyledügini ihbâr itdükde pâd-şâh hazretleri buyurdular ki: "Ol Hakk-nâ-şinâsa bagî ve udvân ecdâdından mevrûs-ı hasletdür. Ve ibtâl-i imân ve nakz-ı ahd ü peymân anlardan ögrendügi san'atdur. Anun mîsâkına i'tikādımız ve a'mâl-i nâ-şâyestesinden nedâmetine i'timâdımız yokdur. Lâkin senün hâtırun içün bu def'a dahı günâhından geçelim. Ammâ anı ol vilâyetine biz nasb itdük idi. Şimdi azl idüp yerine mülâzım-ı rikâb-ı hümâyûnumuz olan birâderi Îsâ Big'i nasb itmek murâdımızdır." didiklerinde Mevlânâ-yı mezbûr taraf-ı şehriyârîden afva cevâz gösterildügini müşâhede idicek. Kemâl-i darâ'atla tekrâr pâ-bûs-ı sultânîye ikdâm idüp ibkāsı husûsunı şefâ'at eyledükde recâsına müsâ'ade olunup te'kîd-i ahd ü peymân içün Mevlânâ Şükru'llâh resûl-i mezbûre terfîk olundı. Memâlik-i Osmâniyye'den oldugını teslîm idüp kendü **[81b]** bilâdından mazbût olanlar dahı kendüye redd olunmak üzere cerâyimi ma'füvv olup ba'dehû serîr-i saltânatlarına mürâca'at buyurdılar, fî evâhir-i 839.

Bu sene de Vılık-oglı mukaddemâ kabûlını recâ itdügi kızını nice emvâl ile âsitâne-i pâd-şâhîye irsâl itmekle eyledügi nifâk mukābelesinde olunacak te'dîb imhâl olundı.

93. Sefer-i hümâyûn be-cânib-i Ungurus

Karaman-oglı'nun hükkâm-ı küffâr ile nihânî ittifâkı olmagla Karaman seferi esnâsında Ungurus kıralı, Alaca-hisâr'ı muhâsara idüp ol nevâhîde olan ehl-i İslâm'ı perîşân itmiş idi. Lâkin inâyet-i Hakk'la hisâra zafer bulamayup etrâfı nehb ü gâret ile iktifâ ü kanâ'at ve girü geldügi semte müraca'at itmiş idi. Karaman seferi ber-taraf olıcak, Ungurus bilâdı teshîri zamîr-i hümâyûnda cây-gîr olmagla evvelâ Evrenos-oglı Alî Big serdâr ta'yîn olunup 841 senesinde Rûm-ili askeri ile irsâl olundı.

Ol dahı nehr-i Tuna'dan ubûr idüp Tamışvar[27] önünden geçdiler. Ve her tarafa akın içün asker intihâb idüp kırk gün ale'l-istimrâr Ungurus diyârını pâ-zede-i asker-i zafer-eser idüp ol rütbe emvâl ve üserâ ahz olundı ki, esîrlerün adedi asker-i İslâm'dan ziyâde oldugı menkūldur.

Ba'dehû Alî Big, sâlimen ve gânimen âsitâne-i sa'âdete vâsıl oldı. Ve bi'z-zât teveccüh-i hümâyûn mukarrer olmagla âmme-i memâlik-i **[82a]** Osmâniyye ümerâsına evâmir irsâl olunup asker-i bî-kıyâs cem' olundı.

842 senesi evvel-bahârında evvelâ Edrene'de câmi'-i cedîd binâsına şürû' olunup vaz'-ı esâsıyla müeyyelleriyle mübâşeret buyurdılar.

Ba'dehû Ungurus tarafına nühzet buyurup Vidin'den nehr-i Tuna'yı gemi ile ubûr itdiler. Vılık-oglı ve Eflâk hâkimi Drakula bu sefer-i hümâyûnda bile olmaları ile Vılık-oglı delâletiyle Ungurus diyârına girilüp Ziyne'ne dek vardılar. Ve altı pâre hisâr feth olunup iki ay ol memâlikde kaldılar. Ve küffâr askerinden nâm ve nişân belürmedügi cihetden envâ'-i ganâyim çıkarılup şiddet-i şitâ karîb olmagla mani'-i tevakkuf olup dârü's-saltanata cânibine teveccüh olundı. Ve Eflâk'dan mürûr olunup Drakula azîm ziyâfetler eyledi.

Ba'dehû rıhlet olunup Edrene şehrini teşrîf buyurdılar.

94. İrsâl-i asker be-cânib-i Arnavud

Arnavud hâkimi İskender nâm bir hûrşîd-tal'at oglını âsitâne-i şâhîye gönderüp hidmet-i hâssları şerefiyle müşerref olmuş idi. Ve bundan akdem bâbâsı fevt oldukda, anı bâbâsı makāmına iclâs buyurmuşlar idi. Bu esnâda hukûk ni'meti ferâmûş idüp memâlik-i mahrûsaya ta'addî eyledügi inhâ olunmagla Evrenos-oglı Îsâ Big serdâr ta'yîn olunup 842 senesi ol cânibe irsâl olundı. Ba'de'l-vusûl asker ganîmet tu'amına düşüp **[82b]** etrâfa müteferrik oldılar. İskender dahı benderleri sedd idüp hurûc mahallerini kesdirmek ile

[27] Metinde "Taşvar" şeklindedir.

ızrâr-ı guzât arzûsına düşdi. Ve sipâh-ı zafer-penâh üzerine hucûm itdükde anlar dahı ellerinde olan esîrleri katl idüp İskender ile merdâne muhârebeye âgâz itdiler. Gerçi ol cengde çok kimse şehîd oldı. Lâkin Arnavud askerini târmâr idüp İskender'den geregi gibi intikām aldılar.

95. Feth-i Novaborda

Pâd-şâh-ı cihân, Ungurus cânibine teveccüh buyurup ol diyârun kilidi makāmında olan Belgrad-kal'ası'nı cüyûş-ı deryâ-hurûş ile muhâsara eylediler. Lâkin kal'a-i mezbûre metânetde adîmü'l-misâl ve derûnunda leşker-i küffâr mâlâmâl olmagla teshîri imtidâd-ı zamâna muhtâc oldugı cihetden savâb-dîd aklen üzere ekser-i guzâtı nehr-i Sava'dan geçürüp diyâr-ı Ungurus'ı gârete me'mûr eylediler. Anlar dahı hasbe'l-emr karşuya güzâr idüp Ungurus bilâdına akın eylediler. Ve bir mertebe de ganâyim çıkardılar ki, bir câriye bî-misl ve bahâyı bir çift mûzeye ve bir gulâm ser ü endâmı yüz elli akçeye bey' itdükleri meşhûr[dur].

Ba'dehû taraf-ı hümâyûna avdet itdüklerinde Novaborda-kal'ası ki, etrâfı nukre-i hâlise ma'denidür. Zûr-ı bâzû-yı guzât ile feth olunup andan ma'asker-i hümâyûna vâsıl oldılar. Bu sefer de alınan ganâyim ol zamâna dek bir vakte müyesser olmadugı tevârîhde mestûr[dur].

Ba'dehû ol hudûd-ı kılâ'nun bakāyâsını teshîre İshâk **[83a]** Big ve Şehâbeddîn Paşa ta'yîn olunup pâd-şâh-ı âlem dârü's-saltanataya avdet buyurdılar, fî sene 843.

843 sene-i mezbûre kışında Edrene'de dügün olup Sultân Alâeddîn ve Sultân Mehmed hazretlerine hitân olundı. Ve İsfendiyâr-oglı'na kerîmeleri sultân tezvîc olundı.

96. Feth-i Semendire

Kal'a-yı mezbûre Ungurus diyârınun reh-güzârı oldugı cihetden bilâd-ı İslâmiyye'ye ta'arruzları ol tarafdan olmagla feth ü teshîri cây-gîr-i zamîr-i münîr-i şehriyârî idi. Ve ol nevâhînün sâhib-i vukūfı İshâk Big şöyle ifâde itmiş idi ki: "Mâ-dâm Semendire-hisârı feth olunup Vılık-oglı'nun vücûd-ı nâ-pâk aradan kalkmaya ne Ungurus'un ve ne Karaman-oglı'nun fesâdı eksik olur." Pâd-şâh-ı cihân dahı bu niyyetle ol kış Edrene'de kışlayup İshâk Big istîzân ile hacca gitmiş idi. Ol mevsim bahâr oldukda asker cem'ine mübâderet olunup etrâfa evâmir-i şerîfe irsâl olundı. Ve Vılık-oglı ile Eflâk hâkimi Drakula dahı da'vet olundukda Drakula imtinâ' idemeyüp iki oglı ile vâsıl-ı âsitâne-i şâhî olıcak, kendü

Gelibolı-kal‘ası'nda ve ogulları Germiyân vilâyetinde Egrigöz-hisârı'nda habs olundı. Vılık-oglı kendü gelmeyüp iki oglını irsâl itmekle Tokat-kal‘ası'nda mahbûs oldılar.

Ba‘dehû asker-i **[83b]** zafer-rehber ile Semendire cânibine azîmet olundı. Vılık-oglı haberdâr oldukda Tuna'dan ubûr idüp Semendire'yi mu‘temed âdemlerine sipâriş itdükden sonra kendü Ungurus kıralına iltica eyledi. Pâd-şâh-ı âlem dahı Semendire'ye vâsıl olup kal'ayı muhâsara eylediler. Ol esnâda İshâk Big haccdan gelmekle Nigedobri fethine me'mûr olup ma‘iyyetine Germiyân hâkimi Timurtaş-zâde Osmân Çelebi ta'yîn, anlar dahı semt-i mahsûda azîmet idüp hisâr-ı mezbûrı muhâsara eyledüklerinde üzerlerine küffârun teveccühi ihbâr olunup cânib-i küffâra nazar olundukda gördiler ki, melâ‘în iki bölük olmuş önlerinde piyâde askeri ve akabinde atlısı ehl-i İslâm üzerine şitâb idüp gelür. Hemân guzât-ı müslimîn dahı ol tarafa yürüyüp leşker-i küffâra göz açdırmayup hamle-i dilîrâne eylediler. Ve küffâr alâylarını birbirine katup ol gürûh-ı mekrûhun tîr-endâzları ok serpdikce ehl-i İslâm yüz çevirmeyüp ikdâmlarını izdiyâd buldugı cihetden tevakkufa iktidârları kalmayup geldikleri semte firâr eylediler. Ehl-i İslâm ta‘kîb idüp katllerine meşgûl oldukdan sonra İshâk Big ol gürûhı esîr itmek kırmadan evlâ oldugını imâ itmekle çok esîr aldılar. Hattâ ol cengde mevcûd olan muharrir-i târîh Âşık-zâde öldürdüginden mâ-adâ beş tüvâna küffârı baglayup Üsküb'de beşini dokuz **[84a]** yüz akçeye satdugını târîhinde sevgend-pâdi ile zikr itdügin[i] Hoca Sa‘deddîn Efendi nakl itmişler. Beri tarafda pâd-şâh hazretleri Semendire-kal‘ası'nı iki ay ale'l-ittisâl muhâsara idüp ba‘dehû amân ile feth olundı. Ba‘zılar: "Semendire-kal‘ası Vılık'dan alınmayup, Despot nâm kâfirden alındı." deyü zikr itmişler.

97. İnhizâm-ı asker-i İslâm

Drakula mahbûs olıcak, Ungurus kıralı hükkâm-ı Eflâk neslinden birini pâd-şâh-ı İslâm rağmına ol vilâyete hâkim idüp ol dahı Semendire seferi esnâsında Tuna'dan ubûr idüp memâlik-i İslâmiyye'ye ta‘addî itmekle seferden avdet buyurılup Edrene'ye vâsıl olundukda Mezîd Big'i Eflâk gâretine irsâl eylediler. Mezîd Big dahı Eflâk diyârına varup cem‘iyyeti-i küffârı perîşân itdükden sonra etrâfa akınlar idüp ganâyim-i bî-kıyâs cem‘ itmek ile ol kişver içre istirâhata varup esbâb-ı ihtiyâtı elden bırakdılar. Ol esnâda Ungurus kıralı imdâd içün asker irsâl idüp hâkim-i Eflâk dahı tahassun itdügi cibâlden nüzûl ile ol melâ‘îne mülhak oldukdan sonra asker-i İslâm'dan ahz-ı intikām kasdına üzerlerine hücûm idicek, asker-i İslâm gaflet üzere olmagla perîşân olup kimi esîr ve kimi şehîd oldı.

Ba‘zıları zâr ü zûr ile Tuna’dan ubûr idüp halâs **[84[b]]** oldılar. Re’îsleri olan Mezîd Big dahı küffâr elinde şehîd oldı.

98. İnhizâm-ı asker-i İslâm sâniyen

Mezîd Big’ün şehâdeti mesmû‘-ı hümâyûn olıcak. Husûs-ı mezbûr içün müşâvere olundukda Rûm-ili biglerbigisi Kula Şâhîn Paşa serdâr-ı sipâh olup gitmegi niyâz itmek ile Anatolı ümerâsından altı sancak bigi Rûm-ili ümerâsına zamm olunup irsâl olundı. Kula Şâhîn Paşa mübtelâ-yı ıyş ü işret olmagla zevk ü sefâya inhimâk ile sûy-ı maksûda azîmet eyledükde ma‘iyyetinde olan ümerâ nasîhat eyledükce hezâr lâf ü güzâf ile “Beni Mezîd’e mi kıyâs idersiz?” deyü sözlerin[i] ısgâ itmedi. Ba‘dehû Ungurus, askeri sipâh-ı İslâm’ı karşulayup mukābeleye nüzûl itdükleri Kula Şâhîn’ün ma‘lûmı olıcak. Hemân râh-ı firâra isti‘câl eyledükde bigler feryâd idüp: “Henüz mûcib-i firârına zuhûr eyledigi kâr-ı nâ-savâba ikdâm idersin. Biz firâr idicek asker ayaklar altında kalur.” deyü hezâr zâr ü zûr ile tevkîf idüp ol gice ârâm itdiler. Lâkin Paşa-yı mezbûrun gitdükce havf ü hirâsı izdiyâd bulup ba‘zı cebânlar dahı kendüye muvâfakat itmegle âkıbet gayret ve nâmûsı terk idüp firâr eylediler. Bakıyye-i sipâhıya dahı za‘f-ı kalb gelüp ekserî perîşân oldı. Germiyân bigi Osmân Çelebi bir merd-i şecî‘ olmagla bilâ-mûcib **[85[a]]** firâr-ı ârını ihtiyâr itmeyüp ba‘zı nâmdâr ümerâ ile muhârebeye karâr virüp küffâr üzerine hücûm eylediler. Ve sabâhdan ahşâma dek merdâne ceng idüp âkıbet askerden ba‘zıları firâr itmeleri ile Osmân Çelebi dahı şehîd olıcak bâkîleri târ ü mâr oldılar.

99. İsyân-ı ibn-i Karaman

Ehl-i İslâm’un mükerreren münhezim oldukları şâyi‘ olıcak. Karaman-oglı İbrâhîm le’îm memâlik-i İslâmiyye’ye dest-i ta‘addîsin[i] derâz idüp müslimînün emvâl ve dimâsına ta‘arruz itmege âgâz eyledi. Ve Bolavadin halkını ve Ömer tagı’nda olan yaylak-nişînleri nehb ü gâret itdürüp Big-bâzârı halkını dahı âzürde-i cevr ü udvân eyledi. Bu haber vasıl-ı sem‘-i hümâyûn olıcak.

846 senesinde ibn-i Karaman’ı ele getürmek içün asker cem‘ olunup Amâsiyye askeri ile Şeh-zâde Alâeddîn vâsıl-ı ma‘asker-i hümâyûn oldı.

Ba‘dehû Karaman diyârına nühzet buyurup ol bilâdı tünd-bâd-ı gazabları ile vîrân eylediler. Ol deme dek selâtîn-i Osmâniyye’den bilâd-ı İslâmiyye gâreti sâdır olmamış iken Şa‘met-i ibn-i Karaman ol diyâra süryân idüp Konya şehrine dek ol memâlik tahrîb olundı. Karaman-oglı fart-ı hiddet-i şehinşâhîden hirâsân olup Taş-ili’ne firâr eyledi. Ve nâ’ire-i

gazab-ı **[85b]** sultânî itfâsına sâ‘î olup nice hedâyâ ile hemşîreleri sultânı cerâyimi afv-ı recâsıyla irsâl eyledi. Sultân dahı vâsıl-ı dergâh-ı pâd-şâhî olıcak hezâr girye ü zârî ile dâmen-i afv-ı şehriyârîye teşebbüs eyledükde kalb-i hümâyûnların[ı] cânib-i afva meyl itdürmekle taraf-ı Karamanî’den gelen Hoca Server’i huzûrlarına ihzâr buyurup Karaman-oglı’nun ahd-şikenligi ile tevbîhden sonra mes’ûlleri karîn-i kabûl oldı. Ve bu sene de Sultân Alâeddîn dâr-ı bekāya irtihâl eyledi.

100. İttifâk-ı küffâr ve sefer-i hümâyûn

Semendire fethinden sonra Vılık-oglı Ungurus kıralı yanında olmagla dâ’imâ tahrîk idüp Karaman-oglı dahı mukaddemâ haber göndermiş ve Devlet-i Osmâniyye’yi aradan kaldırmak ile Anadolı kendünün ve Rûm-ili küffârun olup dost-âne ülfet itmegi tedbîr itmiş idi. Pâd-şâh hazretleri Karaman seferine gitdükde teshîr-i memâlik-i mahrûsa fikri ile Ungurus kıralı-oglını ve Yanko nâm biglerbigisini serdâr idüp Vılık-oglı delâletiyle bilâd-ı İslâmiyye’ye irsâl eyledi. Ol gürûh-ı mekrûh dahı Tuna’dan ubûr idüp Belgrad’ı geçdiler. Ve Alaca-hisâr’ı ve Şehr-köy’i ve Niş’i tahrîb idüp halkını esîr itdiler. Ve Sofya üzerine gelüp İzladi der-bendine teveccüh eylediler. Murâdları der-bendi geçüp Filibe’yi ve Edrene’yi almak ile ol memâliki **[86a]** bi’t-tamâm teshîr ideler. Ol esnâda pâd-şâh Karaman seferinden avdet idüp Edrene’ye vâsıl olmaları ile ahvâlden habîr olıcak. Hemân İzladi der-bendine şitâb ile îlgâr idüp küffârdan mukaddem vâsıl oldılar. Der-bendi sedd idüp küffârun mürûrına mâni‘ oldılar. Ve küffârun kesreti olup sipâh-ı İslâm cem‘ine vakt olmadugından müdâfâ‘aya ikdâm olunmayup der-bendi hıfz ü hırâsete meşgûl olundı. Ve şiddet-i şitâ dahı zuhûr idüp der-bendden güzâra imkân olmamagla küffâr-ı hâk-sâr nâ-çâr mürâca‘at eyledüklerinde Rûm-ili biglerbigisi Kāsım Paşa ve Tokat hâkimi Balaban Paşa ve Bolı bigi Mahmûd Çelebi ve sâ’irleri ta‘kîb-i küffâra me’mûr olup Niş der-bendini geçdikde meger Yanko didikleri la‘în pusuya asker komuş imiş. Ol mahallde asker-i İslâm’ı ortaya alup çok kimseyi şehîd itdiler. Ve niceleri esîr idüp Bolu bigi Mahmûd Çelebi’yi dahı esîr eylediler. Pâd-şâh-ı âlem endûh ü melâl ile makarr-ı devletlerine mürâca‘at idüp telâfî-i mâ-fât içün tedârikde oldukları evânda esîr olan Mahmûd Çelebi’nün zevcesi hemşîreleri sultân gelüp girye-künân zevcî tahlîsini recâ eyledükde hemşîrelerine terahhum buyurup tahlîsini ta‘ahhüd eylediler. Ol esnâda Vılık-oglı’nun hezâr tazarru‘ ü ibtihâl ile erkân-ı devlete isti‘fâ-yı mutazammın tahrîrâtı gelüp, **[86b]** lâkin anlar pâd-şâha arza cesâret itmemişler idi. Bu mâdde vukû‘ bulup pâd-şâh, Mahmûd Çelebi tahlîsini ta‘ahhüd idicek, ol husûsun husûl-pezîr olması şartıyla Vılık-oglı’na müsâ‘ade

buyurmaları me’mûl olmagla erkân-ı devlet Vılık-oglı’nun niyâzını dergâh-ı şehriyârîye arz u takdîm eylediler. Anlar dahı Mahmûd Çelebi halâsı içün müsâ‘ade buyurdukları cihetden Vılık-oglı’nun Tokat’da mahbûs olan ogulları âzâd olunup afvı haberi ile irsâl olundılar. Küffâr dahı Mahmûd Çelebi’yi irsâl itmeleri ile sahîh ü sâlim atabe-i şâhîye vâsıl oldı.

101. Ferâgat-ı Sultân Murâd ez-saltanat

Kalb-i tâbân Murâd Han’ıda meşâgil saltanatdan ferâgat ve ihtiyâr gûşe-i inzivâ ü uzlet zâhir ü nümâyân ve hemîşe ol sultân-ı dilişâne;

Varalım bir iki gün zikredelim mevlâyı		Bize ısmarlamadılar bu yalan dünyayı

Beytinün mazmûnı ve rûz-bân oldugı ma‘lûm havâss-ı erkân olıcak. Fesh-i azîmet-i pâd-şâhıya kādir olamayup makām-ı itâ‘atde kıyâm itdiler. Ve Sultân Mehmed Han hazretlerini Mağnisâ’dan da‘vet-nâme irsâli ile ihzâr buyurup serîr-i saltanatlarına iclâs eylediler. Ve kendüleri havâss-ı itbâ‘ıların[ı] husûsen İshâk Paşa’yı alup Mağnisâ’ya teveccüh buyurmagla;

Ne-bâyed mirâ tâc ü taht ve sipâh		Bâb-ı inâbet be-şevîm günâh
Nişînem be-genc-i bi-zikr-i hüdâ		Şevem ez-serîr-i hükûmet cüdâ
Be-genc-i ferâgat nişînem demî		Be-tesbîh u mushaf künem hem-demî

[87a] Nazmı fehvâsıyla âmil oldukların[ı] âşikâr buyurdılar, fî sene 844.

102. İttifâk-ı küffâr

Sultân Murâd hazretlerinün uzlet güzîn oldugı şâyi‘ olıcak. Bed-hâhân-ı Devlet-i Osmâniyye her tarafdan îrâ-i nâ’ire-i fitne vü fesâda hâzır u âmâde olup husûsen ser-defter gürûh-ı nifâk ehl-i Karaman-oglı, Ungurus kıralına bu gûne haber irsâl eyledigi Osmân-oglı’nun dimâğı muhtell olup bir tıfl-ı nâ-resîdeyi istiflâf eyledi. Bu fursat her zamân ele girmez. Devletlerinün revânî emâratı görünmüş iken bir an ihmâl itmeyüp bir iş başarmaga ikdâm eyleye. Eger te’hîr olunursa sonra pîşmânlık fâ’ide itmez. Bu haber küffâr cânibine vâsıl olıcak Yanko la‘în her tarafa nâmeler irsâl idüp cem‘-i sipâh itmege başladı. Ve az vakte Ungurus ve Alaman ve Bosna ve Hersek ve Kara Boğdan ve Eflâk ve Frenk hükkâmının imdâdı ile asker-i bî-şümâr ihzâr idüp Lâs-oglı Despot delâletiyle seksen bin âhen-pûş küffâr leşkeri Belgrad’dan geçüp Nigebolı bigi Fîrûz Big-oglı Mehmed Big fursat gözedüp yanında olan dil-âverler ve Rûm-ili’de iştihâr bulmuş tavıcalar ve akıncılar ile küffârun ardından varup nice âhen-pûş kâfirler esîr idüp eli baglu der-i devlete irsâl eyledi.

Kıral-ı bed-fi'âlin **[87[b]]** maksûdı Varna'dan İstanbul'a varup tekürün kızını aldıkdan sonra Edrene cânibine azîmet eylemek oldugı cihetden ol semte teveccüh eylediler. Ümerâ-yı etrâf küffârun hareketinden haberdâr olıcak ale'l-isti'câl der-i devlete i'lâm-ı hâl eylediler. Erkân-ı devlet bu hâdise zuhûrına vâkıf olduklarında müşâvere eyleyüp âhirü'l-emr re'yleri karâr buldugı üzere Sultân Murâd hazretlerinün kudûmları lâzım idügini hüsn-i ta'bîr ile pâd-şâha ifhâm itmeleri ile ol tarafa da'vet-nâme tahrîr olundı. Nâme tahrîr olundı. Nâme vusûlunda gelmeden imtinâ' itdükleri haberi vârid olıcak, bilâ-te'hîr tekrâr nâme tahrîr olunup bu ma'nân ifâde olundı ki: "Eger kendüleri pâd-şâh ise def'-i adû üzerlerine farz-ı ayndur. Yok eger ferzend-i ercümedleri pâd-şâh ise anlar cânibinden da'vet olunmaları" ile ûlû'l-emre itâ'at lâzım oldugı ma'lûm devletleriyle bu nâme vâsıl oldukdan sonra te'hîr buyurmayup mezîd sür'atle sâhil-i deryâya irişdiler. Lâkin altmış pâre Frenk kadırgası Gelibolı ma'berini sedd itmekle sagr-ı İskender'den geçmek üzere Yalak-âbâd cânibine teveccüh eylediler. Ve Akçe-hisâr'a vâsıl olup Halîl Paşa ol tarafa gelmeleri ihtimâliyle muhâfaza-i âbirîn içün toplar tehiyye itmişdi. Pâd-şâhı istikbâl eyledükde ber-mûcib-i fermân-ı hümâyûn ihzâr olunan gemiler ile karşu ubûr eylediler. Ve azm-i râh idüp Edrene sahrâsında Sultân Mehmed hazretlerine mülâkî **[88[a]]** oldılar. Ve ol hînde Mehmed Big'ün irsâl eyledügi esîrler vâsıl oldugı cihetden hayr ile tefe'ül olundı. Sultân Mehmed hazretleri Edrene tahtgâhında ârâm buyurup pederleri asker-i zafer-reh-ber ile cânib-i küffâra müteveccih oldılar. Ve bu eyyâmda küffâr Edrene'ye gelmiş idi. Asker-i İslâm dahı ol mahalle varup Dobruca sahrâsında mukābele-i küffâra nüzûl eylediler. İrtesi ale's-seher cenge mübâşeret olunup nâ'ire-i harb u kıtâl şerâre-feşân ve hây u hûy-ı mübârizân ile meydân-ı ma'reke rûz-ı mahşerden nişân oldukda kesret-i küffâr sebebiyle taraf-ı İslâmiyân'da sûret-i inhizâm nümâyân ve husûsen Anatolı biglerbigisi Karaca Big şehîd olmagla bi'l-külliyye pây sebâtları lerzân olup arzû-yı halâs ile semt-i idbâra gürîzân oldılar. Pâd-şâh hazretleri yanında ancak kapukulı ve ihtiyâr bigler kalup firâr-ı yân ol rütbe şitâb ile kaçdılar ki, üç günlük mahallde Kamçı suyına firâr idenlerün dökündüsi yevm-i mezbûrda vâsıl oldı. Pâd-şâh-ı âlem bu hâli göricek dergâh-ı Hakk'a dest-i du'âyı bâz idüp hezâr-sûz u güdâz ile bâb-ı İlâhî'den imdâd ve i'ânet recâsına âgâz eylediler. Bu esnâda kıral pür-falâl Yanko'nun sözine uyup kemâl-i aceb ü gurûr ile elinde bir tîg-i uryân pâd-şâh alâyına togrı teveccüh **[88[b]]** eyledügi manzûr-ı şehriyârî olıcak, emr buyurdılar ki, "Asker şakk olup mel'ûn ilçilerine girdikde tedârikine ihtimâm eylesünler." Anlar dahı mûcib-i emr üzere hareket idüp kıral tevâbi' ile aralarına geldikde hemân etrâfından

üzerlerine hucûm eylediler. Ve Karaca Hızır nâm bir yeniçeri kıralun atınun ayakların[ı] çalup kıral yere düşdükde amân virmeyüp ser-i mehûsını bedeninden cerr eyledi. Ve huzûr-ı pâd-şâhîye götürüp envâ'-i nevâziş ve iltifâta mazhar oldı. Ve ol anda kıralun kellesin[i] mızraka diküp mehter-hânelerin[i] çalarak mevcûd olan guzât ile küffâr üzerine hucûm eylediler. Küffâr-ı hâk-sâr kırallarınun kellesini nîze üzere göricek turmaga mecâlleri kalmayup hemân firâr itmege başladılar. Her-çend ki, Yanko la'în feryâd idüp "Biz buraya kıral içün gelmedik, dinimiz ugrına geldik." deyü leşker-i küffârı cenge iğrâya sa'y u ikdâm itmesi müfîd olmayup kimse sözini ısgâ eylemedi. Husûsen asker-i İslâm'dan firâr idenlerün ba'zıları bu hâlden habîr olıcak. Girü avdet idüp ma'asker-i hümâyûna vâsıl oldukları cihetden küffârda bir vechile karâra iktidâr kalmadı. Ol hînde biglerbigi Dâvud Paşa, Rûm-ili dil-âverleriyle ta'kîb-i küffâra me'mûr olup melâ'înün ardından isti'câl itmegle Tuna'ya varınca iki gün ikice ale'l-istimrâr katl-i küffârdan el çekmeyüp nicelerin[i] dahı esîr eylediler. Ve küffârun **[89[a]]** girüde olan iki yüz elli arabası cümle mazbût-ı guzât oldı. Menkūldur ki, pâd-şâh maktûlını temâşâ esnâsında Azeb Big nâm mukarreblerine garîbdir ki: "Bunca kâfir içinde bir ak sakallı yok." didiklerinde Azeb Big cevâbında "İçlerinde ak sakallı olaydı başlarına bu hâl gelmez idi." dimiş. Çünki bu feth-i celîl perde-i gaybden aşikâr olup pâd-şâh-ı İslâm mansûr u muzaffer oldılar. Cengden firâr idenlerün te'dîbi irâde olunup rû'isâ kimi katl ve kimi avret libâsı ile esvâkde teşhîr olunmak fermân olunmuş ve kıralun başını tagayyürden hıfz içün bal içine konup Burusa'ya irsâl ile donanma fermân buyurdılar. Mülûk-i etrâfa feth-nâmeler irsâl olunup Sultân-ı Mısır'a dahı yigirmi beş cebe-pûş küffâr gönderilmegle zu'afâ-yı arab ol bu el-aceb sûrî göricek *Allâh yensûren*[28] Âl-i Osmân du'âsını vir dize-bân idüp rû'is menâbirde ism-i sâmîlerin[i] sultânü'l mücâhidîn elkâbı ile yâd eylediler. Bu nusret-i azîme 848 senesi Receb 9 salisen gününde vâki' oldı.

103. Cülûs-ı Sultân Murâd ba'de ez-ferâgat

Feth-i mezbûrdan sonra Sultân Murâd hazretleri Edrene'ye vâsıl olduklarında askerün taraf-ı devletlerine meyli zâhir olmagla Sultân Mehmed hazretleri hezâr ibrâm ile yine taht-ı hümâyûnı kabûlı itdürüp **[89[b]]** kendüleri Mağnisâ'ya azîmet buyurdılar. Ve Halîl Paşa bu husûs içün askeri tahrîk itdügi cihetden Sultân Mehmed ana hâtır-mânde oldı.

---

[28] "Allah yardım etsin."

104. Sefer-i hümâyûn be-cânib-i Mora

Mezkûr olan muhârebede Frenk tâ'ifesi dahı müttefik olup Gelibolı'ya gemileri geldügi zikr olunmuş idi. Zamîr-i şehriyârîde anlara gûşmâl virmek merkûz olup ol husûs dahı Mora cezîresi teshîrine mevkūf olmagla ol cânibe sefer tasmîm buyuruldukda Tokat mahbesinden ıtlâk olunan Turhan Big'ün ol taraflara vukūf-ı tâmmı oldugı cihetden anı ihzâr idüp envâ'-i ikrâm ile mukaddemâ-i sipâh eylediler. Ve asker-i bî-hisâb ile Siroz cânibine azîmet idüp andan Mora'nun medhali olan Germe-hisârı'na vardılar. Mora cezîresinün tûl ve arzı takrîben her biri altmış fersah olup dâ'iresi sekiz günlük yoldur. Ve cezîre-i mezbûrenün etrâfını Ak-deniz ihâta idüp ancak karaya muttasıl olan mahallî üç mîl yerdür. Ve karadan duhûl ol mahalle münhasır olmagla kudemâ-yı mülûk Frenk ol medhali sedd içün ana müsâvî üç mîl dîvâr-ı üstüvâr binâ idüp mesâfe-i mezbûrede beş kal'a binâ itmişler idi. Ve ol dîvârun iki nîze kâmeti kadar ve arzı beş arşûn idi. Pîş dîvâra dahı bir handak-ı amîk hafr idüp ol handakun iki tarafı bahra müntehî olmagla deniz suyı ile memlû idi. Ve'l-hâsıl pâd-şâh-ı **[90ª]** cihân asker-i İslâm ile mahall-i mezbûre mukābele olup muhârebeye âgâz eylediler. Zikr olunan tafsîlden ma'lûm oldugı üzere ol mekâna zafer bulmak mahâll gibi iken sultân-ı âlem asker-i zafer-eseri tahrîz ü igrâ idüp hezâr ikdâm ile ol handak-ı azîmi toldurdukdan sonra şüc'ân-ı mücâhidîn burc-ı dîvâra su'ûd idüp ol tarîkile feth ü teshîri müyesser oldı. Emr-i hümâyûn ile ol beş kal'ayı hâka beraber eylediler. Bu gazâda micâhidîne nasîb olan ganâyim bî-hadd ü kıyâs idügi menkūldur.

Ba'dehû cazîre-i Mora halkını harâca kesüp seferden avdet buyurdılar, fî sene 850.

851 senesinde Sultân Bâyezîd bin Mehmed Han velâdet itdiler.

105. Feth-i Akça-hisâr

Arnavud hâkimi İskender'ün amm-zâdesi Hamza Big rûymâl-i dergâh idüp Arnavud tâ'ifesi İskender'den rû-gerdân olmagla bir mikdâr asker irsâl olunursa Akça-hisâr ve nice kılâ' feth olunacagını arz itdükde husûs-ı mezbûr içün müşâvere olunup vizerâ teşrîf-i hümâyûnı münâsib görmeleriyle ol cânibe azîmet buyurdılar. Ve Sultân Mehmed murâfakat-ı sefer içün da'vet olunup Akça-hisâr gâyet-i fethi düşvâr bir kal'a-i üstüvâr olmagla edevât-ı muhâsara alâ-veche'l-kemâl ihzâr olundı. Ve hisâr-ı mezbûre varılup muhâsara eylediler. Ve müddet-i muhâsara iki aya karîb olup âkıbet kal'anun **[90ᵇ]** suyı kat' olunmagla ehl-i hisâr muztarib olup feth-i bâb eylediler. Kal'a zabt olunup dârü's-saltanataya avdet olundı.

106. Muhârebe der-sahrâ-yı Kos-ova ve nusret-i azîme

Seferden avdet-i hümâyûn esnâsında Yanko tahrîkile küffâr bigleri ittifâk idüp memâlik-i mahrûsa üzerine gelmegi tasmîm eyledigleri mesmû‘ olıcak. Martolos Togan’ı istihbâr içün irsâl buyurdılar. Ol dahı bir gûne haber aldıgı Leh ve Çeh ve Sekürlet ve Vılık Luk bânlarını ve sâ’irlerini Yanko igvâ itmegle ittifâkıla cem‘-i leşker idüp Belgrad önünden geçmege azîmet eylemişler. Pâd-şâh hazretlerine bu haber arz olundukda Sofya’ya azîmet buyurup memâlik-i mahrûsaya asker cem‘i içün evâmir irsâl olunup küffârun nefîr-i âmm itdügi i‘lâm olundı. Ve Anatolı askeri tîmârlarına harçlıkçı göndermege me’mûr olup edevât-ı ceng âmâde olunca pâd-şâh-ı âlem Sofya’da ârâm buyurdılar. Mukaddemâ Yanko, Eflâk hâkimi Drakula’yı öldürüp yerine Lâs-oglı’nı nasb itmiş idi. Bu esnâda ol la‘în Eflâk askeri ile Nigbolı etrâfını gâret itmege mübâderet itdükde ümerâ-yı hudûddan Fîrûz Big-oglı Mehmed Big ve Hasan Big-oglı Mustafâ Big ve Ozgur-oglı Îsâ Big ittifâk idüp bir kaç bin akıncı ile Eflâk askerini şeb-hûn idüp nice melâ‘îni vâsıl-ı derekât-ı cehennem itdükden sonra nice cevşen-pûş **[91[a]]** kâfiri dahı dest ü pâ-beste huzûr-ı şehriyârîye gönderdiler. İbtidâ-i seferde bu vechile zafer müşâhedesi taraf-ı Hakk’dan zuhûr-ı nusreti yetişir idügi mukarrer ve mûcib-i server-i sultân muzaffer oldı.

Ba‘dehû Sofya sahrâsında vizerâ ve ümerâ alâylarını bir bir tertîb buyurup, her gürûhı hitâb-ı müstetâbları ile müşerref eylediler. Ve fazâ’il-i cihâdı beyân idüp gazâya tergîb ve firârdan terhîb buyurdılar. Karaman-oglı’ndan dahı ol seferde asker gelmiş idi. Anlar dahı turfe-i heykel ile alây gösterüp kaltak egerlü, kayış özengüli kılıc bagları ipden bir alây Turgud Türkleri manzûr-ı hümâyûn olıcak. Tebessüm-künân serdârlarına buyurdılar ki: “Askerimizün masharası yoğidi. Karaman-oglı kereminden ol hidmeti edâ eylemiş, biz andan imdâd talebinde degiliz. Hemân nakz ahd ü peymân itmeyüp hükûmetinde bâkî kalmaga sa‘y itsün.” didiler.

Ba‘dehû azm-i râh olunup Kurşunlu-kenîsâ’ya varıldıkda küffârun Kos-ova’ya geldikleri ma‘lûm olmagla ol cânibe teveccüh olundı. Ve 852 senesi Şaban 4 cum‘a güni mukābele-i leşker-i küffâra vusûl bulup tertîb-i sufûf eylediler. Pâd-şâh hazretleri kalbgâhda ve yemîn ü yesâra Anatolı ve Rûm-ili askerleri ümerâ-yı hudûddan İshâk Big-oglı Îsâ Big ve Turhan Big ve Mihâl-oglı Hızır Big ve bunlar emsâli **[91[b]]** dil-âverler pîşgâh-ı sipâhıda turup yeniçeri pâd-şâh önünde karâr idüp önlerini demür şeş-per ile sedd itdiler. Ve toplar kurup etrâf-ı şehriyârîyi ihâta eylediler. Dobrıca cenginde asker-i İslâm’un evvelâ münhezim olması küffâr orduların[ı] hâlî bulup ol tarafdan hucûm itmeleri

sebebiyle oldugından bu def‘a agırlıgı askerün ardına vaz‘ idüp harbinde ve sâyis-i gürûhundan bî-hisâb müsellâh asker sipâh-ı İslâm’un ardını muhâfazaya me’mûr oldılar. Ve Saruca Paşa birâderi Sinân Big dahı agırlık zabtına ta‘yîn olundı. Muhârebe vakti gelicek pâd-şâh-ı dîn-penâh iki rek‘at namâz kılup Kādîyü’l-hâcât dergâhından recâ-yı nusret ile atlarına süvâr olup kalb-i leşkerde mânend-i cebel-i râsih karâr buyurdılar. Ve iki asker birbirini görüp cenge başlandıkda pâd-şâh-ı cihân askeri harb u kıtâle tahrîs itmeleri ile her biri bir şîr-i bîşe-zâr-ı vegâ olup gürûh-ı mekrûh-ı küffâra arsa-i kâr-zârı teng ü târ ve hengâme sabâhdan ahşam irişince iştigâl-i ceng ü peygâr idüp zalâm-ı leylde dahı muhârebe münkat‘ olmamagla meş‘aleler yakup sabâha dek ceng eylediler. Ve atların[ı] nöbetle yemleyüp irtesi yine ber-minvâl-i sâbık muhârebe müştedd oldukda küffâr kemâl-i ıztırâb ile şöyle tedbîr eylediler ki, cümlesi bir yere gelüp birden ehl-i İslâm **[92^{a}]** üzerine hucûm eyleyeler. Bu tedbîr üzere niçe âhen-pûş melâ‘în mecmû‘ı bir ugurdan yürüyüş eyledüklerinde mukābelelerinde durmak asîr oldugından asker-i İslâm iki şakk olup küffâr ikdâm ile ilerü geçdükde ardlarından melâ‘îni kırmaga başladılar. Ve gürûh-ı hâsirinün ilerüsi agırlıga saplanup geçmege mecâl olmadugı cihetden bir rütbe kırıldılar ki, ta‘bîri hadd-i imkândan hâricdür. Ve ol mahallde ve Lük banı ve Sekület banı maktûl olup Leh ve Çeh banları giriftâr oldılar. Lâkin, Leh banı kendüyi bildirmeyüp diyâr-ı İslâm’da elden ele satıldıkdan sonra bir tarîk ile halâs olup hükûmetgâhına vâsıl oldı. Çeh banı huzûr-ı şehriyârîye ihzâr olundukda düşmene imdâdından i‘tizâr ile âzâd olundugı sûretde incâz itmek üzere birâz va‘dler îrâd itdükde makbûl olmayup katli ile fermân olundı. Ve yevm-i muhârebenün irtesi sebt güni dahı bu vechile mürûr idüp gice oldukda Yanko la‘în arabalarla etrâfını ihâta itdürüp içinde tahassun itmekle ol gice dahı mukātele terk olunmadı. Ve sabâha karîb tedbîr-i halâs idüp askerine didi ki: “Siz bu arabalar hıfzına meşgûl olun. Ben varup düşmenün ardın alayım.” deyü ol bahâne ile aralarından çıkup firâr eyledi. İrtesi yine asker-i İslâm küffâr üzerine yürüp cenge ikdâm itdüklerinde küffâr Yanko’ **[92^{b}]** nun hîle ile firar itdügin[i] bilmeleri ile karâra mecâlleri kalmayup bi’l-külliyye münhezim olmagla vâdî-i idbâra şitâbân oldılar. Ol arabalar alât-ı ceng ü cidal ve emti‘a vü emvâl ile cümlesi mazbût huddâm-ı şâh-ı deryâ-nevâl olup devlet ü ikbâl ile dârü’s-saltanata Edrene cânibine irtihâl buyurdılar.

107. Te’ehhül-i Sultân Mehmed

Zü’l-kadr-oglı Süleymân Big dâ’imâ Devlet-i aliyyeye sadâkat üzere olmagla kerîme-i muhteremesi bâ-emr-i hümâyûn Sultân Mehmed hazretlerine tezvîc olundı, fî sene 853.

108. Vefât-ı Sultân Murâd Han

855 senesi Muharrem gurresinde pâd-şâh-ı cihân, Edrene şehrinde bir gün seyr ü temâşâya çıkup esnâ-yı râhde Emîr Sultân âsitânesi müntesiblerinden bir dervîş pâd-şâha nush ü pend ile vakt-i intikālleri karîb oldugını beyân itmekle yanlarında bulunan Saruca Paşa ve İshâk Paşa'yı işhâd buyurup ol anda tâ'ib ü müstagfir oldılar. Ve sarâya avdet buyurup bir sudâ' istilâ itmekle vasiyyet-nâme yazdırdılar. Ve Sultân Mehmed hazretlerini vasî-i muhtâr idüp Halîl Paşa'yı nâzır ta'yîn eylediler. Ve vasiyyet-nâmeyi vizerâya gösterüp cümlesini işhâd eyledükden sonra velî-ahdlarına da'vet-nâme gönderüp âyîn-i Osmânî üzere himâyet-i re'âyâya müte'allik vasiyyetler sipâriş buyurdılar. Ve mâh-ı mezbûrun 3 cum'a güni dâr-ı bekāya rıhlet idüp on 13 vefâtları ketm olunmagla **[93a]** hasbe'l-amâde dîvânlar olundı. Şâh-ı mağfûrun müddet-i saltanatı 30 sene 6 ay 5 gün olup vakt-i cülûsda sinn-i şerîfleri 18 ve müddet-i hayâtları 49 yıldur. Mahmiyye-i Edrene'de üç şerefeli dimekle meşhûr câmi' ve ism-i şerîflerine mensûb câmi'-i âhir ve anun cenbinde mesâkin-i fukâra ve müsâfirhâneler binâ buyurup bir mu'allim-hâne ve bir mevlevî-hâne ve câmi'-i cedîd kurbunda bir medrese binâ itmişlerdür. Ve dahı nice emâkinde ebniye-i hayrları vardur.

109. Cülûs-ı Ebü'l-feth Sultân Mehmed Han

Sultân Mehmed hazretleri da'vet-nâme vusûlunda azm-i râh idüp 855 senesi Muharrem 16 hamîs güni taht-ı Osmâniyye'ye cülûs buyurdılar. Küçük Sultân Ahmed nâm bir sabî birâderleri ol hengâmda âlem-i vücûddan nâ-bûd kılınup pederleri cenâzesiyle Burusa'ya irsâl olundı.

110. İsyân-ı ibn-i Karaman

Mülûk ve hükkâm-ı etrâf cümlesi tecdîd-i bey'at itmişken Karaman-oglı âdet-i kadîmesi üzere vâdî-i tuğyâna sülûk idüp bir kaç harâm-zâdeyi Germiyân-oglı ve Menteşe-oglı ve Aydın-oglı olmak üzere ol memleketlere irsâl ve kendüsi Alâ'iyye üzerine varmaga isti'câl eyledi. Anatolı biglerbigisi Ozgur-oglı Îsâ Big ahvâli i'lâm idüp mukāteleye izn istedükde bu hidmetün uhdesinden geleceginde tereddüd olunmagla azl olunup İshâk Paşa, Anatolı biglerbigiligi ile irsâl olunup akabince kendüleri dahı Gelibolı' **[93b]** dan ubûr ve Burusa'yı kudûm-ı meymenet-i lüzûmları ile pür-serdâr eylediler. Ol da'vâyı verâset idenler teveccüh-i hümâyûndan habîr olıcak, Karaman-oglı yanına firâr eylediler.

Ba‘dehû pâd-şâh-ı âlem azm-i sefer idüp Ak-şehr ve Big-şehr’i nevâhîsine varıldıkda ahâlisi bin cânıyla inkıyâda râzı oldılar. Karaman-oglı dahı Taş-ili’ne firâr idüp hezâr ibtihâl ü darâ‘at ve izhâr-ı nedâmet ile isti‘fâ eyledi. Ve kerîmesini cevârî-i hümâyûna ilhâk idüp her seferde hidmet itmege ta‘ahhüd eylemekle cerâyiminden iğmâz olundı.

Ba‘dehû Burusa’ya avdet olundukda yeniçeri reh-güzerde tevakkuf idüp Hâdım Şehâbeddîn Paşa ve Turhan Big: “Devletlü pâd-şâhım, kullarun bahşiş isterler.” dimeleri ile on kise akça ihsân buyurdılar. Lâkin bu bî-edeb-âne vaz‘ıdan muğberr olup bir kaç günden sonra yeniçeri agası Togan Aga’yı azl ve yayabaşıları te’dîb eylediler. Mustafâ Big yeniçeri agası olup İshâk Paşa Menteşe-oglı üzerine irsâl olundukda varup Menteşe-oglı İlyas Big’i ol diyârdan ihrâc Rodos’a dek kaçırmagla tard u iz‘âc idüp avdetde Kütâhiyye’de sâkin olmaga me’mûr oldı. Ol zamâna dek Anatolı biglerbigisi olanlar Engüri’de sâkin olur idi.

111. Binâ-yı Bogaz-kesen

Karaman seferi avdetinde bir kaç gün Burusa’da istirâhatdan sonra pederleri **[94[a]]** vasiyyeti üzere hasretü’l-mülûk olan feth-i İstanbul arzûsıyla Edrene cânibine azîmet buyuruldukda Gelibolı ma‘berini küffâr gemileri sedd itdügi mesmû‘ olıcak. Koca-ili tarafına teveccüh olunup Ak-hisâr’dan Akça-hisâr’a ubûr olundı. Ve mukābelesinde İstanbul’un üst yanında bir mahalle nüzûl olunup ol makāmda kal‘a binâsı re’y olunmagla İstanbul tekürine sûret-i istîzânda haber irsâl olundukda zâhiren mümâna‘ata ikdâm idemeyüp ol mahall Galata’ya tâbi‘ oldugı cihetden Frenk hükmünde olmasıyla anlara husûmet lâzım gelecegini i‘lâm itdükde istîzân kendü içün olup Frenk hâtırı mültezem olmadugın[ı] ifâdeden sonra kal‘a binâsına şürû‘ olunup beş bin âdem ol hidmete me’mûr oldı. Ve dört ayda itmâm olunup düşmen gemileri reh-güzârı sedd olundı, fî sene 856.

Fermân-ı sultânî ile Akçaylu-oglı Mehmed, İstanbul etrâfını gâret idüp nice ganâyim ve üserâ olmagla tekür muztarib olup bade’l-müşâvere Halîl Paşa’ya sadâkat-ı mevrûseye nebe’-i nihân-i emvâl-i kesîre irsâliyle istimdâd itdükde evvelâ sulha tergîb itmişken iğbirâr-ı hümâyûndan habîr olmagla teküre cevâb-ı ye’s iblâğ eyledi. Eyyâm-ı şitâ dahı hulûl itmekle Edrene’ye azîmet olunup Tunca kenârında Yeni-sarây binâsına şürû‘ olundı. Ve İstanbul fethi niyyetiyle azîm-i toplar dökdürüp Saruca **[94[b]]** Paşa üç yüz kantâr bakırdan bir top yapdırdı.

112. Feth-i İstanbul

Şâh-ı kâm-kâr esbâb-ı fethi ihzâr buyurdukdan sonra topları arabalarla çekerek İstanbul cânibine teveccüh buyurup vizerâ ve ümerâ alâyların[ı] temâşâ esnâsında her birine istimâletler virüp, fazâ'il-i azv ü cihâdı yâd ve feth-i Kostantiniyye bâʻis-i izdiyâd rifeʻat dîn idügini îrâd buyurdılar. Ve şehr-i mezbûre vâsıl olup 857 senesi Rebiü'l-evvel 28 güni vakt-i seherde cânib-i berrisini asâkir-i zafer neʻasir ile ihâta eylediler. Tekür bu hâli göricek gerçi alây-ı muhâfazayı alâ-vechi'l-kemâl tehyi'e itmiş idi. Lâkin mukāvemet asîr oldugını bilmegle İstanbul nevâhîsini cümle teslîm idüp kendü dahı harâc-güzâr olmagı recâ eyledükde makbûl-ı hümâyûn olmayup teslîm-i hisâr teklîf olundı. Tekür recâsı kabûl olmadugını göricek, var kuvveti bâzûya getürüp top u tufeng ve sâ'ir edevât-ı ceng tedârikinde ihtimâm eyledi. Sipâh-ı zafer-penâh dahı topları lâzım olan mevâzıʻa vazʻ idüp yeniçeri ve azeb tâ'ifesine metrisler taʻbiye olundı. Ve arrâde ve mancınıklar tehiyye idüp bu minvâl üzere kalʻa dögülmege şürûʻ olundı. Ve ihtimâm-ı gâret ile dîvâr-ı hisâr rahnedâr olup hezâr sûrâhlar peydâ oldı. Lâkin mücâhidînden dahı çok kimse kalʻadan atılan top ve tufeng ile şehd-i şehâdet-nûş eyledi. Ol esnâda iki azîm Ferenk gemisi gelüp içinde olanlar kalʻaya girmekle dîvârlarun rahnesini **[95[a]]** sedd ve asker-i İslâm'ı pîrâmen-i hisârdan redd eylemekde izhâr-ı ihtimâm itdükleri cihetden küffâr kalʻadan su'y-i ehl-i İslâm'a itâle-i lisân eylemege başladılar. Ve erkân-ı devletden Halîl Paşa'ya muvâfakat üzere olanlar imtinâʻ-i teshîri ifâde ile pâd-şâh hazretlerini sulha tergîb eylemeleri makbûl-ı humâyûn olmayup muhârebede sâbit-kadem oldılar. Ve Ahmed Güranî ve Akşemseddîn ve Zağnos Paşa re'y-i şehinşâhîyi tercîh idüp mücâhidîni nice nesâyihle teşcîʻ iderler idi. Bu gûne ihtimâm olunmuş iken feth-i hisâr müyesser olmıycak, müşâvere fermân olunup şehriyâr-ı cihân buyurdular ki: "Bu muhâsara olunan taraf handak-ı amîk ile muhât ve dîvârı üç kat oldugından başka cemîʻ-i muhâfızîn bu cânibden muhâfazaya meşgûl olmagla suʻûbet-i teshîre bâʻis oluyor. Muhâsara cânib-i vâhide kasr olunmayup taraf-ı bahrdan dahı tazyîk-i küffâra bir çâre bulunsa" deyü erbâb-ı meclisden re'y taleb itdüklerinde İstanbul ile Galata beyninde Halic üzere zincir çekülüp arası maktûʻ olmagla gemi mürûrı mümkün olmadugı cihetden huzzâr-ı meclis bahrden muhâsaraya tarîk bulmadan âciz oldılar. Âkıbet pâd-şâh-ı âlem şöyle re'y itdiler ki: "Yeni-hisâr cânibinden **[95[b]]** gemiler sürüp Galata tagı ardından aşurmagla Halic'e indirüp hisârı bahr tarafından dahı muhâsara eyleyeler."

Baʻdehû bu emr-i asîrün uhdesinden gelinmek tedârikine şürûʻ olunup cerr-i eskâl alemini bilenler iʻânetiyle evvelâ Beşiktaş önünde denizden karaya yetmiş pâre gemi

çekilüp andan yaglı filenkler ile Kāsım Paşa deresine togrı taglar üzerinden geçirerek Fener kapusı mukābilinden Halic'e indirdiler. Ve ol tarîk ile deryâ cânibinden muhâsaraya başlayup dîvârlarun cânib-i bahrisi dahı halel-pezîr olmagla tekürün aklı gidüp müstahfızları iki bölük itmekle ol mahalle dahı âdem kodı. Nakl olunur ki, ruhbânlar kefereye kuvvet-i kalb virmek içün tesliyet idüp "Bu şehrün şimdi fethi muhâldür." Zîrâ münecciminin istihrâcı şöyledir ki: "Bu kal'ayı feth idicek pâd-şâh karadan yelken açup gemiler yürüdür. Ol zamân geldikde bu kal'a bizim yedimizden çıkar. Ol vakt gelmedikce kimse havf itmesün." deyü bu sözleri cümlesine işâ'at itmişler idi. Gemiler kaziyyesi vukû' buldukda leşker-i küffâr kal'anun gidecegine cezm idüp mecmû'ını ru'b u hirâs istîlâ eyledi. Ve bu cihetlerle tekür kemâl-i ıztırâba düşüp ne yapcagını bilmedüginden Edrene-kapusı'nun cenûb tarafında Egri-kapu semtinde olan **[96[a]]** rahneler hıfzını Frenk leşkerine tefvîz idicek, o taraf ihtimâm mahalli oldugı cihetle havâss-ı tevâbi' kendülere tefvîz eylemedüginden bî-huzûr olup miyânelerinde ihtilâf peydâ oldı. Ve bu hâlet fehm olunmagla ol cânibden yürüyüş fermân olunup asker-i İslâm hezâr sa'y u ikdâm ile sûy-ı hisâra hücûm eylediler. Ve ahşam vaktinde ba'zı şüc'ân burc-ı kal'aya su'ûd itmeleri ile gice dahı muhârebe terk olunmamak içün mızrâklar üzere meşâ'il dikilmege emr-i hümâyûn sudûr idüp tâ sabâha dek nâ'ire-i harb u kıtâl işti'al buldı. Ve vakt-i seherde re'îs-i tâ'ife-i Frenk, burc-ı hisâra gelüp def'-i mücâhidîne ikdâm üzere iken bir cüvân-ı çâlâk dîvâr-ı hisâra ankebût-vâr su'ûd idüp ol mel'ûna karîb oldukda aşagıdan yukaru şimşîr-i düşmen-gîrin havâle idicek hamle-i vâhide de ol hınzırı vâsıl-ı derekât-ı sa'îr eyledükde, leşker-i Frenk'ün karâra iktidârları kalmayup keştîleri cânibine firâra başladılar. Ol hâlde mücâhidîn atılan top u tufenge bakmayup burûc-ı hisârun rahnedâr olan mahalleri tarafına yürümekle bârid-i hisâra çıkup ba'zı bülend-âvâziyleler sûre-i feth kırâ'at itmege başladılar. Bu tarîkile niceler hisâra dâhil olup câ-be-câ yagmaya meşgûl oldılar. Tekür, Edrene-kapusı'nun cânib-i şimâlinde olan **[96[b]]** sarâyından kal'anun ol cânibini hıfza çalışurken, ehl-İslâm'un kal'aya duhûlünden haberdar oldukda turmaga mecâli kalmayup tevâbi' ile sarâydan çıkup kaçarken ba'zı yagmacılara tesâdüf itmekle ol kimseleri şehîd idüp ba'dehû bir mecrûh azeb gördükde anı dahı tîg ile çalmak içün üzerine varıcak ol mecrûh gayret ile yerinden kalkup teküre sarılup atından zemîne aldı. Ve amân virmeyüp başını kesdi. Tevâbi'i perîşân olup firâr eylediler. Ve kal'ada cenge muktedir kimse kalmadıkda hisâr kapuları açılup bakıyye-i sipâh ile pâd-şâh-ı zafer-penâh dahı dâhil olup üç gün askere yagma izni olmagla bî-hisâb ganâyime mâlik oldılar. Üç günden sonra emr-i

hümâyûn ile çâvûşlar nidâ idüp yagmadan askeri men‘ itmekle şehr içinde emn ü amân hâsıl oldı. Bu feth-i celîl 857 senesi Cemâziye’l-âhir 20 güni vâki‘ oldı. Ol eyyâmda nesl-i Osmânî’den olmak iddi‘âsı iden bir şahs bulunup katl olundı. Firârîler Silivri-hisârı’na varup miftâh-ı kal‘ayı irsâl ile arz-ı inkıyâd eylediler. Karaca Big, Silivri zabtına ve etrâfını fethe me’mûr olup Kumburgaz ve Bugados beldelerini feth eyledi. Mahmud Paşa sadr-ı a‘zâm olup Halîl Paşa kırk gün mahbûs oldukdan sonra katl olunp mukaddemâ tahrîk-i asker itmesinün **[97[a]]** cezâsı icrâ olundı. Kenîseler cevâmi‘ kılınmagla ibtidâ ki, cum‘a Ayasofya’da edâ olundı. Ve İstanbul anveten feth olundugı cihetden dedâkîn ve akārâtı câmi‘-i mezbûre vakf olundı. Süleymân Big nâm kimesne İstanbul subaşısı nasb olunup ta‘mîr-i hisâra me’mûr oldı. Erbâb-ı hiref ü sanâyi‘ ehl u ıyâlıyla nakl olunmak içün etrâfa evâmir irsâl olunup sene-i mezbûrede Eski-sarây binâ’ olundı.

113. Sefer-i Lâs

Feth-i İstanbul vukû‘ında mülûk-ı etrâfından hedâyâ-yı lâyıka ile tehniyet-nâmeler gelüp Vılık-oglı dahı Sultân Murâd zamânında feth olunan kılâ‘ı istirdâd itmişken bu feth-i celîl zuhûrunda havfa düşüp recâ-yı afv ile ol kılâ‘ın ekserînün miftâhlarını irsâl eyledi. İlçisi vâsıl oldukda bakıyye kalan kılâ‘ dahı taleb olunup iblâğ-ı peyâm olıcak. İzhâr-ı ta‘allül idüp teslîmden imtinâ‘ eyledi. Ve ba‘zı memâlike ta‘addî idüp Üsküp yolını kat‘ itmekle Piriştine kādîsi luzûm-ı te’dîbini i‘lâm itdükde sonra deryâ-yı gazab-ı şehriyârî mevc-hîz olmagla ictimâ‘-i askere bakmayup Lâs diyârına nühzet buyurdılar. Ve akıncılar ilerü irsâl olunup Sivrice-hisâr’a varılınca asker-i zafer makarrdan vâsıl-ı rikâb-ı hümâyûn oldı. Vılık-oglı azm-i hümâyûn Semedire’ye olmak zannî ile anda olan eşyâsını Sivrice-hisâr’a **[97[b]]** nakl idüp, kendü Ungurus’e firâr eylemiş idi. Kal‘a-i mezbûre muhâsara olunup cenge mübâşeret olundukda tarafından çok kimse helâk olup âkıbet ehl-i hisâr cengden âciz oldukları cihetden amân ile kal‘ayı teslîm itdüklerinde, hâkim-i Lâs Vılık-oglı’nun âbâ vü ecdâdından kalan emvâli cümle mazbût-ı şehinşâhî olup Sivrice-hisâr nevâhîsinde olan husûn mecmû‘ı memâlik-i Osmâniyye’den kılındı. Ve Umula-hisârı dahı bu seferde feth olunup Fîrûz Big-oglı, asker-i cerrâr ile bakıyye-i memâlik-i Lâs’ı gârete irsâl olundukda ehl-i İslâm hissedâr-ı ganâyim-i bî-hadd ü şümâr oldılar.

Ba‘dehû Edrene cânibine avdet olunup ol kış anda ârâm buyurdılar. Ve Vılık-oglı’nun nice hedâyâ ile recâ-yı afvı mutazammın nâmesi gelüp her sene otuz bin filori harâc irsâlini iltizâm itmekle recâsına müsâ‘ade olundukda meblâğ-ı mezbûrı bi’t-tamâm edâ eyledi.

114. Feth-i İnoz

Ferecik kādîsi, İnoz tekürinün sû'-i hareketini ihbâr itdükde on pâre kadırga tehyi'e olunup bulunan azeb tâ'ifesiyle Has Yunus Big askerden ketm-i niyyet itmek üzere irsâl olundı. Ve akabinde karadan pâd-şâh-ı âlem-penâh dahı azîmet buyurup kal'a-i mezbûre muhâsara olundukda küffâr tâkat getüremeyüp arz-ı itâ'at itdiler. Ve İnoz mukābelesinde deryâ içre Taşoz nâm kal'a dahı **[98[a]]** Yunus Big irsâliyle feth olundı.

115. Azîmet-i hümâyûn be-cânib-i Lâs

Lâs hâkimi Destpot mürd olup erkek evlâdı kalmamagla İshâk Big-oglı Îsâ Big ahvâli der-i devlete arz itdükde asker cem'i içün etrâfa evâmir tahrîr olunup 859 senesinde sahrâ-yı Edrene mecma'-ı sipâh-ı zafer-penâh oldı. Vizerâ ve ümerâ alâylar gösterüp ol mahallden nühzet olunmagla Üsküp cânibine azîmet olundı. Ve Kırat-ova tagı aşdugı hînde Îsâ Big takbîl-i besât-ı şehriyârî idüp anun re'yi ile Nevabırda fethi tasmîm olundıgından kendüsi mukaddemâ zâbt-ı hisâra irsâl olunup Destpot'un câ-nişîni olmadugı cihetden teslîm-i hisâr bâbında nice nasâyih eyledükde kal'a zâbıtı inâd idüp Destpot'un kızı Bosna kıralında olmagla "Bizim mu'înimiz oldur" deyü teslîmden imtinâ' eyledi. Ba'dehû Îsâ Big bu haberi rikâb-ı hümâyûna arz itdükde pâd-şâh-ı âlem gazaba gelüp hemân asker-i zafer-şi'ar ile îlgâr ve dâmen-i hisâra nasb-i i'lâm-ı nusret-medâr eylediler. Yedi gün ale't-tevâlî muhâsara olunup ehl-i kal'a nâ-çâr teslîm-i hisâr itdükde ve Destpot ma'âdin mahsûlâtından cem' itdügi zer ü sîmi ol kal'aya vaz' itmiş olmagla cümlesi zabt olundı. Tirebce-kal'ası dahı feth olunup anda dahı çok mâl bulundı.

[98[b]] Ba'dehû Rûm-ili akıncıları ile Îsâ Big irsâl olunup Bihori-kal'ası hâli bulunmagla zabt olundı. Ve Lâs memleketine akın idüp envâ'-i ganâyimle muğtenim oldılar. Ve bu esnâda pâd-şâh-ı âlem-penâh cedd-i büzürg-vârları Sultân Murâd Han hazretlerinün şehâdetgâhı olan Kos-ova'ya varup akd-i mecâlis-i du'â ve nice in'âmât ile it'âm-ı mesâkîn ü fukarâ buyurdılar. Ol evânda akıncılar hedâyâ-yı lâyıka ile rûymâl-i rikâb-ı pâd-şâhî itmekle askere icâzet virilüp kendüleri bir kaç gün Selânik şehri temâşâsına azîmet buyurdukdan sonra İstanbul'a ric'at eylediler.

116. Muhâsara-i Belgrad

Belgrad teshîri arzûsıyla ol cânibe nühzet buyurılup asâkir-i bî-şümâr ile pîrâmen-i hisâr-ı mezbûr mâlâmâl ve mübârizân-ı meydân-ı heycâ dâmen-der-meyân-i arsa-i harb u kıtâl oldukda herkes kendü tarafından muhâsaraya me'mûr olup hezâr sa'y u ikdâm

muhârebeye ihtimâm olundı. Ve azîm toplar dökdürüp Tuna nehri'nden çekdirmişler idi. Kal'a karşusına metrisler kazılup kal'ayı dögmege mübâşeret eylediler. Ve ikdâm-ı tâmm ile dîvârlar her cânibden rahnedâr olmagla yürüyüşler olup bir mertebeye vardıgı burc-ı hisâr reng-â-reng bayrâklar ile mânende-i lâle-zâr ve emârât-ı feth ü zafer zâhir ü âşikâr oldı. Lâkin ol hînde Ungurus kıralı **[99[a]]** asker-i menhûs ile gelüp Tuna'dan dahı esbâb-ı ceng ile memlû gemiler nehr-i mezbûrda olan kapudan kal'aya dâhil oldılar. Ol vechile asker-i İslâm'ı kal'adan dûr itmege ikdâm idüp çok kimesne şehîd olmaga sebeb oldı. Tuna'da olan ehl-i İslâm gemilerinün muhâfızı Rûm-ili biglerbigisi Dayı Karaca Paşa, Tuna'dan ubûr ile küffârı kal'aya vusûldan men' itmege izn itmişken ba'zı vizerâ ilkâsıyla izn virilmedi. Ve nehr-i Tuna'da küffâr gemileri ile mukābele olundukda melâ'înün kesreti ehl-i İslâm gemilerinün ez'âfı olmagla mukāvemet mümkün olmayup inhizâm vâki' oldı. Ba'dehû pâd-şâh hazretleri kal'a fethine kemâl-i ihtimâmlarından mahall-i cenge varup guzât-ı İslâm'ı tahrîz buyurmaları ile yeniçeri dil-âverlerinden niceleri pâd-şâh-ı cihân yoluna fedâ-yı nakd-i cân idüp mezîd-i sa'y u gûşişle beş yüz kadar cüvân-ı bahâdır dîvâr-ı hisârun rahnedâr olan mahallerinden gürûh-ı müstahfazîni resîde-i evdiye-i bi'se'l-karâr itmege başladıklarından kıral-ı pür-dalâl haberdâr olıcak. Ol canibe cân atup sipâh-ı İslâm üzere cümlesi birden hücûm eylediler. Taşrada olan guzâtın imdâda elleri irişmediginden ol dil-âverlerün cümlesi şehîd oldı. Bu halet ma'lûm-ı hümâyûn oldukda şehîd olan bahâdırlara kemâl-i şefkatlerinden bi'z-zât **[99[b]]** muhârebeye dâhil olup nice dîv hey'et kâfirün cân-ı habîsini vâsıl-ı ser-menzil-i cahîm eyledükden sonra vükelânun hezâr ibrâm ü ilhâhı ile meydân-ı harbden avdet buyurdılar. Bu cengde pâd-şâh hazretleri bir kâfiri başından kılıcla çalup sine sine gelince iki şakk itdüklerini ba'z-ı müverrihîn huddâm-ı âlî makāmlarını birilerinden işitmekle târîhinde nakl eylemiş. Bu rütbe şecâ'at-i hümâyûn manzûr-ı asker-i zafer-makrûn olmagla muhârebede ziyâde hünerler izhâr eylediler. Ve bu cengler de kıral bir kaç kere kal'aya firâr idüp yine cenge çıkar idi. Âkıbet mecrûh olup ba'dehû mürd olmuşdur. Ehl-i İslâm cânibinden dahı Dayı Karaca Paşa ve yeniçeri agası şehîd olup Mahmûd Paşa Rûm-ili biglerbigiligini vizâretle cem' eyledi. Ve'l-hâsıl hisâr-ı Belgrad'un feth ü teshîri ba'de'z-zamân Sultân Süleymân hazretlerine mukadder olmagla bu kadar sa'y u ikdâm müntic merâm olmayup ancak mukābelesinde hevâle nâm bir kal'a binâsına ihtimâm ve bî-feth ü zafer der-i devlet makarr tarafına imâle-i licâm olundı.

117. Sûr-ı hitân

Belgrad sefer avdetinde Edrene'de bir mikdâr istirâhatdan sonra 861 bahârında sünnet-i seniyye-i hitân icrâsı içün Sultân Bâyezîd ve Sultân Mustafâ nâm şeh-zâdeler da'vet olunup bir ay tamâm dügün oldukdan sonra Sultân **[100a]** Bâyezîd sancakları olan Amâsiyye'ye ve Sultân Mustafâ, Mağnisâ'ya ric'at buyurdılar. Bu senede Evrenos-oglı Îsâ Big, Arnavud diyârına ve Vidin sancagı bigi Hasan Big-oglı Îsâ Big, Ungurus diyârına akın idüp envâ'-i ganâyimle muğtenem olduklarında âlî pîşkeşlerle vâsıl-ı der-i devlet-medâr oldılar.

118. Sefer-i hümâyûn be-cânib-i Mora

Mora cezîresinde Ballı-badra'dan bir tâcir gelüp ol diyârda üserâ-yı İslâm'a olan ihânet ve tahkîri dîvânda huzûr-ı hümâyûna arz u i'lâm eyledükde, hemân ol kış asker cem'ine mübâşeret olunup 862 senesi bahârında Siroz cânibine nühzet buyuruldı. Ve Siroz'a varıldıkda vürûd-ı asker içün bir müddet ikāmet olunup ba'dehû Yeni-şehr yolundan Mora tarafına azîmet olundı. Ve esnâ-yi râhde Filke-kal'ası muhâsara olunup himmet-i hümâyûn ile feth olundı. Ve ol kal'a muhâfızlarını bile götürüp Kördos-hisârı önünde siyâset itmekle ol nevâhîde müctemi' olan küffâra bâ'is-i intibâh olup itâ'at eylediler. Andan Bakova-hisârı feth olunup ahâlisi İstanbul'a nakl olundı. Tokmak-hisârı feth olundukda inâd üzere ısrâr iden muhâfızlarınun ta'zîbini fermân eylediler.

Ba'dehû Mihlu-kal'ası üç gün muhâsara ile zabt olundı. Ve Kördos dahı feth **[100b]** olunup Ballı-badra'ya varıldıkda ol dahı nice kılâ'-ı sâ'ire ile zabt olunup zemistân karîb olmagla Üsküp şehrine ric'at ve anda kışlak içün ikāmet buyurdılar.

119. Âmeden-i Mahmûd Paşa be-rikâb-ı hümâyûn ez-sefer-i Lâs

Pâd-şâh-ı âlem-penâh Mora seferine azîmet buyurduklarında Mahmûd Paşa'yı dahı Anatolı askeri ve bin yeniçeri ile Lâs diyârına irsâl itmişler idi. Anlar da cânib-i maksûda teveccüh idüp Sofya sahrâsında askeri yokladıkdan sonra tevzî'-i silâh olundı. Ve düşmen hudûdına on günlük yol kaldıkda isti'câl ile îlgâr idüp ale'l-gafle dâhil-i hudûd-ı a'dâ olmalarıyla Vesa ve Emol ve Sava ve Görüçe ve Teraviçe nâm kal'alar yed-i küffârdan nez' olunup, andan Semendire mahsûr-ı asker-i İslâm olup bir hefte ale'l-istimrâr muhârebe olundukdan sonra ba'zı ümerâ pîrâmen-i hisâra varup küffâra nasihat itdüklerinde melâ'în inâdlarında ısrâr itmeleri ile tekrâr nâ'ire-i mukātele alev-hîz olup envâ'-i ihtimâm ile top darbından hisârun dîvârları münhedim oldukda asker-i İslâm derûn-ı hisâra dâhil olmagla

çok kâfir kırılup ba‘zıları kal‘a içinde olan kal‘aya tahassun itdükleri cihetden “Teshîr-i kal‘a düşvârdur.” deyü terk olunup Belgrad cânibine teveccüh olundı. Ve sultân-ı cihân binâ buyurdukları Havâle nâm kal‘ayı ta‘mîr ve Sivrice-hisâr’ı tekrâr teshîr itdiler. Azur’ınun ma‘denini ve ol nevâhîde olan sâ’ir **[101[a]]** ma‘âdini zabt idüp, Ramazân hulûl itmekle Niş’de ikāmet eyledükden sonra Gügercinlik fethine azîmet eylediler. Ve ol hisârun etrâfını toplar ile ihâta idüp dögmege başladıklarında hisâr ehlinün kalbine havf müstevlî olup amân ile teslîm eylediler. Lâkin kal‘a dizdârı inâd idüp esbâb-ı muhâfazayı i‘dâd ve mukābeleye sa‘y u ictihâd eyledi. Ehl-i İslâm dahı ihtimâm ile muhârebeye kıyâm idüp âkıbet Mahmûd Paşa’nun hüsn-i tedbîri ile Tuna’dan su çekdikleri zencîri nehr-i mezbûr üzere olan kemer altına varup su alacakları zamân kat‘ itmekle küffâr zebûn olup amân ile teslîm-i miftâh eylediler. Mahmûd Paşa kal‘a ta‘mîrine şürû‘ idüp, Minnet-oglı Mehmed Big’i Ungurus vilâyetine akın içün irsâl, anlar dahı Tuna’dan ubûr idüp Dırava nâm kal‘ayı teshîr ve Tuna ve Sava yanında Rahava diyârını gâretden sonra iki yüz cûş cûş küffârı dahı esîr eylediler. Ve aldıkları ganâyim ve üserâyı Tuna’dan gemiler ile nakl idüp Mahmûd Paşa dahı rûymâl-i dergâh-ı şehriyârîye azîmet eyledi. Akıncılar haberi Ungurus hükkâmına vâsıl olıcak, elli bin zerre pûş asker ile şitâb idüp geldiklerinde asker-i İslâm, Tuna’dan geçmiş bulunmagla te’essüf iderek kaldılar. Mahmûd Paşa, şeref-yâb-ı **[101[b]]** dâmen-bûs-ı şehriyârî oldukda mezîd-i iltifât-ı hümâyûn ile ser-firâz kılınup askere icâzet virilmek irâde olunmuş iken ictimâ‘ küffâr-ı mesmû‘ olmagla tevkîf-i sipâh-i zafer-penâh idüp ahvâl-i küffârdan istihbâra ulaklar irsâl olundı. Anlar dahı bade’l-ıtlâ‘ melâ‘înün Belgrad’dan geçdügini ihbâr itmeleri ile Anatolı askerine harclık üleşdirilüp Valive cânibine irsâl olundı. Kapuhalkı dahı kemâl-i şevkile âmâde olup nühzet-i hümâyûna intizâr üzere oldılar. Anatolı askeri mahall-i mezbûra varup küffâr mezîd-i gurûr ile nehb ü gârete iştigâl itdükleri cihetden müteferrik olduklarını istimâ‘ itdüklerinde hemân üzerlerine îlgâr idüp melâ‘îni katl ve esîr ile târmâr ve re’îsleri olan banı giriftâr itmeleri ile bu peygâm-ı meserret âsârı cânib-i şehinşâhîye ihbâr ve akabinde esîr olan banı dest-beste-i huzûr-ı hümâyûna ihbâr idüp be-fermân-ı şehriyârî şimşîr-i hûn-hâr ile azm-i ikāmet hâne-i be’sü’l-karâr itdürdiler. Bu nusret-i celîle vukû‘ından sonra askere destûr virilüp dârü’s-saltanaya ric‘at buyurıldı.

120. Zabt-ı Semendire

863 senesi Semendire teshîrine azîmet olunup Sofya şehri izz-i nüzûl-ı şâhî ile mübâhî oldı. Ol eyyâmda Semendire-kal‘ası **[102[a]]** iştirâ tarîkile Bosna kıralından intikāl

itmiş idi. Kıral, azîmet-i hümâyûndan haberdâr oldukda bilâ-te'hîr ubûdiyyet-nâme irsâl idüp *el-abdû ve mâ yem li kühu kâne li mevlâhi*[29] mısdâkınca teslîm-i kal'a içün âdem gönderilmegi istid'â ve tasarruf-ı pâd-şâhîde olan Bosna sarâyı kendüye ihsân olunmagı niyâz ü recâ eyledükde âdemler ta'yîn olunup Semendire, memâlik-i İslâmiyye'den kılındı. Ve kıral-ı mesfûrun zimmetinde teslîm olunmadık harâc olmagla istedügi Bosna sarâyı virilmege müsâ'ade olunmadı.

864 senesi Safer 27 gicesi Sultân Cem âlem-i vücûda vaz'-ı kadem eyledi.

121. Feth-i Amâsra

Bolı civârında Amâsra nâm kal'a yed-i küffârda kalup melâ'în bahr u berrden müslimîne ta'arruz itmeleri ile pâd-şâh-ı âlem-penâh teshîrine azîmet buyurup Ak-yazı yolından Hızır Big vilâyetinden Bolı'ya vâsıl oldılar. Ve denizden dahı donanma irsâl olunup, kal'a-i mezbûre tarafından muhâsara olundukda küffarun mukābeleye iktidârı kalmayup teslîm-i hisâr eylemeleriyle ahâlî-yi kal'a İstanbul'a nakl olundı. Pâd-şâhun Bolı'ya teveccühinden İsfendiyâr-oglı İsmâ'îl Big haberdâr oldukda kendü üzerine gelmeleri zannî ile Sinop'a firâr itmişken hakîkat-ı hâle vâkıf olmagla âlî pîş-keşler irsâl eyledi.

122. Teshîr-i Kastamonı ve Sinop

İsfendiyâr-oglı İsmâ'îl Big'ün **[102b]** nifâkāne hareketinden nâşî hükûmetgâhına mülâzım-ı rikâb-ı hümâyûn olan birâderi Fazıl Ahmed'ün nasb olunması tasmîm olunmagla 864 senesi nevrûzunda yüzden ziyâde kadırga Trabzon seferi nâmı ile Sinop'a irsâl olunup, İsmâ'îl Big mektûb-ı hîle üslûb ile taglît ü igfâl olundı. Pâd-şâh dahı Bolı yolından Burusa'ya varup Mahmûd Paşa Edrene'de asker cem' itdükden sonra Gelibolı'dan ubûr ile Burusa'ya vâsıl oldukda ayak dîvânları olmagla tanzîm-i levâzım-ı umûr olundı. Ma'asker-i hümâyûn'a lâhık olmak içün İsmâ'îl Big'e nâmeler irsâl olunup semt-i maksûda teveccüh olundı. Sultân-önü'nde Anatolı askeri ordû-yi hümâyûna munzamm olup Engüri'ye varıldıkda Karaman-oglı İbrâhîm Big'ün oglı askeri ile müteveccih-i rikâb-ı müstetâb-ı şehriyârî oldı. İsmâ'îl Big'ün dahı oglı güzîde askeri ile vâsıl oldukda kayd u bend ile habs olunup Fazıl Ahmed, serdâr-ı memâlik-i İsfendiyâr kılındı. Ve Mahmûd Paşa ile Sinop üzerine irsâl olundukda İsmâ'îl Big'i Sinop'da muhâsara eyledükden sonra Mahmûd Paşa nasîhatı ile kal'ayı teslîm idüp, kendüsi ruymâl-i

[29] "Köle ve kölesinin sahip olduğu herşey efendisine aittir." (Hadis)

der-gâh-ı şehriyârîye isti‘câl eyledi. İsmâ‘îl Big'ün bu hareketi makbûl-ı tab‘-ı hümâyûn olmagla erkân-ı devlet tevkîr ü ihtirâmına me'mûr olup ziyâfetler olundukdan sonra huzûr-ı hümâyûna vardıkda **[103ª]** bir kaç hatve istikbâl ile emsâlinden mümtâz ve kasd-ı pâ-bûs itdükde musâfaha ile mezîd i‘zâz buyurdılar. Ba‘dehû dil-nevâhî üzere memâlik-i Osmâniyye'den Yeni-şehr ve İne-göl ve Yar-hisâr gibi mahsûldâr şehrler ikāmetgâh ta‘yîn olunup Kastamonı ve Sinop ve Küre-i nuhâs[30] ve sâ'irleri zabt olundı. İsmâ‘îl Big'ün oglına dahı Bolı sancagı inâyet olunup Kızıl Ahmed ile ol seferde mülâzım-ı rikâb-ı hümâyûn oldılar. Karaman-oglı me'zûn-ı insırâf olup İsmâ‘îl Big dahı ehl u ıyâlını nakle azm-i râh eyledi.

123. Feth-i Koyulı-hisâr

Bâyındırlı Kara Osmân nebîresi Uzun Hasan, Îrân ve Tûrân hâkimlerine gâlib olup Trabzon tekürinün dahı kızın[ı] almagla memâlik-i Osmâniyye'ye ta‘addî eylemege başladup, Koyulı-hisâr muhâfızı Hüseyin Big'i esîr ve huzûr-ı mezbûrı teshîr itmiş idi. Ba‘dehû Şarâbdâr Hamza Big istihlâsına me'mûr olmagla bir müddet muhâsara idüp, lâkin zabtı müyesser olmayıcak, etrâfını gâret eylemişler idi. Ol sebeble Uzun Hasan dahı asker cem‘ idüp ser-haddanı ızrâr üzere olmasına binâen İsfendiyâr seferi akabinde ol cânibe teveccüh olundı. Koyulı-hisâr pîrâmeni mazreb-i a‘lâm-ı zafer-encâm oldukda Uzun Hasan mukābele-i şehriyârîye gelmege kādir olamayup Kemah taglarına tahassun eyledi. Ve gâhî **[103ᵇ]** şeb-hûn arzûsıyla asker-i irsâl eyledükce münhezimen avdet iderler idi. Bir gice amm-zâdesi Hûrşîd Big güç ile firâr eyledi. Uzun Hasan bu ahvâli göricek istîlâ-yı havf ü hirâs ile dâmen-i afva başlayup vâlidesi Sâre Hâtûn'ı ve Çemş-gezek hâkimi Kürd Şeyh Hasan'ı ve sâ'ir mu‘teber biglerini atebe-i şehriyârîye irsâl eyledi. Bu esnâda Koyulı-hisâr'un darb-ı top ile dörd dîvârı harâb olmagla ehl-i kal‘a el-amân çagırup teslîm-i hisâr eylediler. Pâd-şâh hazretleri dahı zabt-ı kal‘adan sonra asker-i deryâ-hurûş ile Uzun Hasan istîsâlına azîmet eyledükde Sâre Hâtûn ve sâ'ir irsâl olunan bigler vâsıl olup hezâr zarâ‘et ü ibtihâl ile isti‘fâ itmelerine binâen husûsen Sâre Hâtûn'un eşk-i çeşmine merhameten cânib-i afva meyl buyurup Mahmûd Paşa dahı kendüden mektûb ile istişfâ‘ olundugı içün pâd-şâhı sulha tergîb itmekle recâlarına müsâ‘ade olundı.

[30] Anonim yazar, daha önce 63ᵇ'de "Bakır-küre" olarak zikrettiği yer ismini burada "Küre-i nuhâs" şeklinde vermiştir.

124. Feth-i Trabzon

Uzun Hasan iltimâsına müsâ'aden sonra Trabzon fethi içün Bılgar cânibine teveccüh buyurup Sâre Hâtûn dahı refâkat-ı hümâyûn ile ser-firâz ve taraf-ı hümâyûndan mâder hitâbıla i'zâz kılındı. Esnâ-i râhde nice mürûr-ı düşvâr **[104ª]** mahallerden güzâr olundukca pâd-şâh-ı âlî himmet-i piyâde olup irtikâb-ı zahmet ve meşakkat buyurdukların[ı] Sâre Hâtûn göricek: "Pâd-şâhım, bir Trabzon-kal'ası vücûd-ı şerîfinize bu rütbe zahmet virmege deger mi?" didikde buyurdılar ki: "Seyf-i meslûl-ı İslâm-ı der-dest azm-i girîve-i zafer-peyvest itmişken ne ihtimâl ki, niyyet-i sâdıkamızdan nâdim ü peşîmân ve arzû-yı istirâhatle râh-ı Hüdâ'da çekdügimiz renc u ta'abdan rû-gerdân olup fevt-i fursat idelim. Bî-zahmet maksûd ele girmez ve ta'ab u meşakkatsiz şâhid-i matlab el virmez." deyü Sâre Hâtûn'ı ilzâm buyurdılar. Ba'dehû Trabzon'a varılup muhâsara olundı. Ve kemâl-i ihtimâm ile tazyîk-i küffâr olunmuşken donanma-yı hümâyûn dahı vâsıl olup cânib-i bahrdan muhâsara itmekle tekürün muhâfazaya iktidârı kalmayup tahlîs-i ser ü cân içün amân ile kal'ayı teslîm ve recâyı afv ve âtıfet pâd-şâh-ı kerîm itdükde mahzar-ı nevâziş olup ehl u ıyâlı ile İstanbul'a nakl olundı. Re'âyâsı cizye ta'yîni ile hâlî üzere ibkā olunup ol vilâyet sipâhiye tîmâr kılındı. Hazîne-i Trabzon'da bulunan mâlı Sâre Hâtûn'a i'tâ buyurup Şeyh Hasan'e dahı çok in'âm itdiler.

Ba'dehû dârü's-saltanaya avdet olunup Kızıl Ahmed'e Mora sancagı tevcîh olundukda Bolı'dan alât u esbâbını aldıkdan sonra Karaman- **[104ᵇ]** oglına andan diyâr-ı Acem'e firâr idüp Uzun Hasan'a ilticâ eyledi. Sultân Bâyezîd zamânında yine gelüp âhir-i ömrüne dek sadâkat üzere imrâr-ı vakt eyledi. Ve evlâd ü ahvâdı erkân-ı devletden olmuşlardur. Kızıl Ahmed'den bu gûne hareket sâdır oldukda İsmâ'îl Big'den dahı sudûrı muhtemel olmagla Filibe'ye nakl olundı. Evlâdı, menâsıb-ı âliye ashâbı olmuşdur. Pâd-şâh, Koyulı-hisâr fethine azîmet itdükde Karaman-oglı İbrâhîm Big, İsmâ'îl Big'i tahrîk ile bagy ü isyânda teşrîk itmege sa'y eyledi. Lâkin İsmâ'îl Big cevâb-ı âkılâne bile ilzâm itdükden ol dahı fârig oldı.

125. Sefer-i hümâyûn be-cânib-i Eflâk

Rûm-ili muhâfızı İshâk Paşa, Trabzon fethi tehniyesi içün âsitâne-i sa'âdete gelüp Eflâk hâkimi Drakula-oglı Kazıklu'nun memâlik-i İslâmiyye'ye îsâl-i mazarrat üzere oldugı ifâde itmesiyle te'dîb-i irâde olunup asker cem'i içün etrâfa evâmir irsâl olundı. Kazuklu dahı rikâb-ı hümâyûna da'vet olundukda "Ahâlî-yi Eflâk'un cânib-i Ungurus'a meyli oldugı cihetden vilâyet-i mezbûreyi hâlî bırakmakda mahzûr vardur. Eger ümerâdan

biri bu araya irsâl olunursa ben dahı hâk-pâyılarına yüz sürerim.” deyü iblâğ-ı peyâm eyledükde Nigebolı bigi Çakırcı Paşa, Hamza Big ba‘zı ümerâ vü â‘yân ile Kazıklı Voyvoda dergâh-ı sa‘âdet-i penâhdan ric‘at **[105[a]]** idince Eflâk diyârını beklemege me’mûr oldılar. Anlar dahı ber-mûcib-i fermân şiddet-i şitâda Eflâk cânibine revâne olup Tuna kenârına varıldıkda bir gice Kazıklu didikleri mel‘ûn nehr-i mezbûr müncemid oldugı cihetden buz üzerinden ubûr ile asker-i İslâm’ı şeb-hûn idüp ekserîni şehîd eyledi. Ve Hamza Big’ün başını Ungurus kıralına irsâl idüp itâ‘at-i şehriyârîden hurûcıyla işâ‘at-ı isyân eyledügi ma‘rûz olıcak. Asker hâzır u âmâde olmagla 866 senesi bahârında Eflâk cânibine nühzet buyuruldı. Ser-hadde varıldıkda Mahmûd Paşa talî‘a-i sipâh-i zafer-penâh olup Tuna’dan ubûr ile Eflâk diyârına dâhil oldı. Akabince pâd-şâh-ı cihân dahı nehr-i mezbûrdan ubûr idüp memâlik-i Eflâk-ı mazrıb i‘lâm-ı şehinşâh âfâk oldukda Kazıklu Voyvoda havf ü hirâsla cengden ibâ düşvâr-ı güzâr taglara firâr ile tahassun ve ilticâ itdigüne binâen Evrenos-oglı Alî Big akıncı askerine serdâr ta‘yîn olunup kişver-i Eflâk’ı gârete irsâl olundı. Ol eyyâmda ordû-yi hümâyûn altı fersah mikdârı susuz bir merhaleye varup şiddet-i sayf zamânı olmagla asker susuzlukdan azîm meşakkat üzere iken nâ-gâh küffâr askeri nümâyân oldı. Meger, Kazıklu Voyvoda’nun Boğdan hâkimi ile adâveti olmagla hâkim-i mesfûrun bu esnâda Eflâk’a ta‘arruzunı **[105[b]]** işidüp def‘ine asker ta‘yîn itmiş idi. Ol asker dahı ordû-yi hümâyûnı Alî Big ile olan akıncı askeri zann idüp üzerlerine hucûm eylediler. Pâd-şâh hazretleri dahı hemân tertîb-i sufûf buyurup kendüleri kalbgâhda ve meymenede Turhân-oglı Umûr Big ve Evrenos-oglı Ahmed Big ve Mihâl-oglı Alî Big ve Malkoç-oglı Balı Big ve sâ’irleri ve meyserede Arnavud hâkimi Nasûh Big ve Delü-oglı Umûr Big ve Mihâl-oglı İskender Big ve bunlar emsâli bigler turup asker-i İslâm’a istimâletler virilmekle şîr-âne küffâr üzerine hamle itdüklerinde melâ‘în sipâh-ı İslâm’ı tasavvur eyledükleri sûretde görmeyecek, kalblerini dehşet istî‘âb idüp vehle-i ûlâya râh-ı hezîmete şitâb itmeleri ile yedi bin kâfir tu‘me-i şimşîr ve bekāyâsı guzât elinde esîr oldı. Bu vak‘adan sonra sultân-ı âlem diyâr-ı Eflâk’da bir ay ikāmet buyurup Kazıklu Voyvoda ne yapacagını bilmedüginden şeb-hûn arzûsıyla askerini alup cânib-i ordû-yi hümâyûna azîmet eyledi. Bu haber istimâ‘ olunmagla asker-i İslâm tertîb olunup vürûd-ı küffâra intizâr üzere karâr eylediler. Gicenün bir vaktinde küffâr askeri gelüp ehl-i İslâm’un arasına girdikde hemân guzât-ı zafer-simât üzerlerine hucûm idüp melâ‘îni ortaya aldılar. **[106[a]]** ve azîm ceng olup leşker-i küffârdan çok kimse kırıldı. Kazıklu, mahall-i cengde gerçi kemâl-i ikdâm ile istikrâr gösterdi. Lâkin mücâhidînün sadmesine küffâr tâkat

getüremeyüp münhezim olmaları ile Kazıklu dahı nâ-çâr tahlîs-i cân arzûsıyla Ungurus cânibine firâr eyledi. Mihâl-oglı Alî Big ta'kîb-i firâr-yana me'mûr olup itmâm-ı hidmetde sa'y-ı belîğ eyledi. Ol diyârun nefâyis-i emvâli ve askerisinün ehl u ıyâlı zabt olunup memâlik-i Eflâk ale'l-ıtlâk tasarruf-ı şehriyârîye giricek Voyvadalık mülâzım-ı rikâb-ı hümâyûn Kazıklu kardaşı Tarul Voyvoda'ya ihsân olundı.

126. Feth-i Midilli

Eflâk seferinden sonra yine ol sene de cez'îre-i Yunaniyye'den Frenk tasarrufunda olan Midilli adası teshîri içün Gelibolı cânibine nühzet buyurup donanma-yı hümâyûn tertîbi fermân olunmagla İstanbul'da ki, gemiler dahı ihzâr olundukda cezâ'ire-i mezbûreye irsâl olundı. Ve pâd-şâh-ı cihân Gelibolı'dan ubûr itdükden sonra kapukulı ve Anatolı askeri ile Burusa yolundan Saruhân cânibine revân olup Ayazmend'e nüzûl buyurdılar. İrsâl olunan donanma Midilli'yi muhâsara idüp kal'ayı dögmege başladılar. Mahsûr olan tekür muztarib olup Mahmûd Paşa'dan kendüyi âzâd itmek üzere teslîm-i hisâr niyâz itdükde Mahmûd Paşa recâsını serîr-i **[106[b]]** i'lâya i'lâm itmekle ıyâl u emvâli virilmek fermân olundukda ol vechile kal'a zabt olundı.

127. Katl-i kıral-ı Bosna ve zabt-ân-ı memleket

Semendire-hisârı teslîminden sonra Bosna kıralı kalbinde ızmâr-ı gayz u kîn itmekle harâc irsâlinde ihmâli ve ızrâr-ı müslimîne dâ'ir nâ-şâyeste ef'âl u a'mâlı nümâyân olup hatta ümerâ-yı ser-haddden Mihâl-oglı Alî Big mükerreren şikâyet-nâme tahrîr eylemişdi. Ve taleb-i cizye içün çâvuş irsâl olundukda fermânı tahfîf idüp çâvuşı katl eylemek istedükde vezîri men' eyledügi mesmû'-ı şehinşâhî oldukda deryâ-yı gazabları mevc-endâz ve 867 bahârında asker-i bî-hisâb ile Bosna cânibine azîmete âgâz buyurdılar. Ve Üsküb'de ictimâ'-i bakıyye-i sipâh içün ârâm olunup andan Kırat-ova tarafına nühzet olundı. Ve Çetrin etrâfına varıldıkda Mihâl-oglı'ndan ulak gelüp kıral, Agac-hisârı'nı ihrâk eyledügi haberini getürdükde Mahmûd Paşa mel'ûnun istîsâlına me'mûr olup ilerü irsâl olundı. Ve pâd-şâh, Lofça-kal'ası'nı üc gün muhâsara idüp ba'dehû feth eylediler. Mahmûd Paşa kıralun Yayça-hisârı'nda tahassun itdügüni işitdükde ol cânibe şitâb idüp kıral Sokol'a gitmiş olunmagla ana varıldıkda ol mahallden dahı firâr idüp Külüç-kal'ası'na götirdügi mesmû' olıcak. Mâ-beynde olan der-bend-i düşvârun ubûrı **[107[a]]** asîr oldugı cihetden girü dönülmek müşâvere olunup Turhan Big-oglı Alî Big dil almağa irsâl olundı. Ol dahı kıraldan habîr adamlar bulup der-bend-i mezbûrun su'ûbetine i'timâden kıral adem-i ihtiyât

üzere oldugını haber aldıkda kendü ilerü şitâb idüp dilleri paşaya irsâl ile recâ-i isti‘câl eyledi. Alî Big, bir nehr ve râsında küffâr askerini görüp köpriden ubûr itmekle küffâra mukābil oldı. Melâ‘în köprüyi kesdirüp ehl-i İslâm’ı ortaya alup cenge başladılar. Ömer Big, merdâne tîgîn uryân idüp mânend-i şîr-i jiyân gürûh-ı hâsirini birbirine katdı. Lâkin küffâr kesîr olmagla İslâm askerinde sûret-i inhizâm nümâyân olmuş iken Mahmûd Paşa kemâl-i isti‘câl ile ol mahalle irdükde bu hâlî görücek evvelâ şinâverân sipâhiden bir tâ’ife mürûr idüp ba‘dehû cümlesi ile Mahmûd Paşa dahı ubûr eyledi. Hemân küffâr üzerine birden hücûm idüp yürüdüklerinde dilâverân-ı Rûm’un hamle-i evvelîsine tahammül idemeyüp zümre-i melâ‘în firâra âgāz eylediler. Ve kal‘aya girebilenler kıral ile dâhil olup sedd-i bâb itdüklerinde muhâsaraya şürû‘ olundı. Ve leyl ü nehâr kal‘a dögülmegle kıral kemâl-i ıztırâba düşüp amân dilemek ile dâmen-i afva tesebbüt eyledükde gerçi ol la‘îni cebren ahza kudretdâr idi. Lâkin ziyâde-i tazarru‘ itmesine Mahmûd **[107^{b}]** Paşa merhamet idüp iltizâm-ı şefâ‘atle kıralı alup kal‘ayı zabt eylediler. Andan kıralun birâderi tahassun itdügi Arçay nâm kal‘aya varıldıkda ehl-i kal‘a kıralun hâlin göricek birâderini nâ-çâr huzûr-ı paşaya ihzâr itdiler. Ol kal‘a dahı bu tarîkile zabt olundukdan sonra ordû-yi hümâyûn cânibine teveccüh idüp pâd-şâh-ı cihân, Yayça-hisârı muhâsarasına meşgûl iken Mahmûd Paşa vâsıl-ı atebe-i şehriyârî oldukda kıralı ve karındâşını götürdüginden ehl-i kal‘a haberdâr olıcak. Ol anda i‘tizâr-künân hisârı teslîm itmeleri ile ahâlîsi İstanbul’a nakl olundı.

Ba‘dehû Mahmûd Paşa, kıral hakkında iltizâm-ı şefâ‘at itmekle mu‘âtab olup Bosna memleketinün tasarruf-ı İslâmiyân’a girmesi kıralun fıkdânına mevkūf oldugı cihetden ol bâbda istiftâ itdüklerinde Mevlânâ Musannifek katline fetvâ virdigine binâen mûcib-i fetvâ icrâ olundı. Hatta Mevlâna-yı mezbûr ihrâz-ı ecr içün bi’z-zât katline mübâşeret idüp bir kaç çalışda kesdirememek latîfesi menkūldur. Bosna civârında Kovaç-ili ve Pavli-ili hâkimleri dahı kapucılar odasında mahbûs olmagla kıral katlinden sonra anlarda katl olunup eyâlet Minnet Big-oglı’na ta‘yîn olundı.

128. Teshîr-i Hersek

Bosna kurbunda cânib-i garbîsi Frenk deryâsına[31] muttasıl olan Hersek vilâyeti fethine **[108^{a}]** nühzet buyuruldukda hâkim-i Hersek, pâd-şâh ile mukāvemete iktidârı olmadugını bilüp Frenk cezâîrinden birine firâr eyledügi mesmû‘-ı hümâyûn olıcak.

[31] Der-kenâra “Frenk deryâsından murâd Venedik körfezidir” şeklinde not düşülmüş.

Memleket-i mezbûre fethi Mahmûd Paşa'ya sipâriş olunup kendüleri İstanbul'a ric'at buyurdılar. Mahmûd Paşa dahı me'mûr oldugı üzere Hersek vilâyetinde olan kılâ'ı bir bir feth idüp ol kişveri cümle zabt eyledükde hâkim-i Hersek tazarru' ü zârî tarîkıla taleb-i ihsân vâdîsine cârî olup hedâyâ-yı lâyıka tertîbini ikmâl ve bir oglını âsitânede kalmak üzere irsâl eyledi. Pâd-şâh-ı kerem-kâr dahı niyâzına müsâ'ade buyurup Hersek vilâyetini tansîf ile nısfını kendüsine inâyet ü i'tâ ve nısf-ı âhirini zabt-ı huddâm-ı âlî-makāmda ibkā buyurdılar. Hersek-oglı, der-i devlette şeref-i İslâm ile müşerref olup ba'dehû rütbe-i vizerâta irtikā eylemişdür. Az müddetden sonra kıral fevt olmagla Hersek vilâyeti yine bi't-tamâm memâlik-i Osmâniyye'den kılındı.

129. Fevt-i Karaman-oglı İbrâhîm Big

İbrâhîm Big, Sultân Murâd hemşîresinden olan altı aded evlâdına i'tibâr itmeyüp nazar-ı ekber evlâdı İshâk Big'e oldugından hâl-i hayâtında İç-il'i virüp kendüden sonra eyâleti ana intikāl itmek ehemm-i âmâlinden idi. Ve bu hâle İshâk Big'ün birâderleri vâkıf olmagla pederleri İbrâhîm Big hasta **[108[b]]** oldukda cümlesi ittifâk idüp Konya'da bâbâları marîz iken şehri muhâsara eylediler. İbrâhîm Big dahı Konya'dan kaçup Gevale-hisârı'na girmek üzere şitâb iderken za'f-ı marazla bî-tâkat olup esnâ-i râhda âhirete intikāl eyledi, 868.

Karaman-oglı fevt oldukda Pîr Ahmed nâm oglı Konya'da mesned-nişîn-i peder olup İshâk Big'ün hükûmeti İç-il'e maksûr oldı. Ve Süleymân Big ve Nureddîn Sofı nâm ogulları der-i devlete gelüp mahsûldâr tîmârlar ihsân olundı.

Ba'dehû İshâk Big pederi mesnedîni tahlîs içün Uzun Hasan'dan her merhalesine bin filori virmek üzere istimdâd itmekle Uzun Hasan, Erzincân yolundan Sivas'a ve andan vilâyet-i Karaman'a azîmet eyledükde Pîr Ahmed'ün mukāvemete iktidârı olmamagla birâderlerün alup âsitâne-i sa'âdete ilticâ eyledi. Uzun Hasan, İshâk Big'i Karaman diyârına hâkim itdükden sonra bilâd-ı Karaman'a dest-i gāret-i derâz ve mâl ü menâl-i müslimîni târâce âgāz idüp ol memâlik ağniyâsını bir habbeye muhtâc eyledi.

Ba'dehû Kızıl Ahmed'i İshâk Big'e i'ânet içün bıragup kendüsi vilâyetine gitdi. İshâk Big birâderinün âsitâneye gitdügini ve pâd-şâh hazretlerinün imdâd va'd itmelerini işitdükde Ak-şehr ve Big-şehr'i vilâyetlerini birâderine imdâd itmek şartı ile pîş-keş-i şehriyârî kılmak haberini ilçisi ile iblâğ **[109[a]]** itdükde Server Çâvuş-oglı Çâvuşbaşı Ahmed Big irsâl olunup bu gûne cevâb virildi ki: "Ol şehrler mukaddemâ iştirâ tarîkile Devlet-i Osmâniyye zabtına girdikden sonra darb-ı şimşîr ile dahı mirâren teshîr

olunmuşdur. Ol bilâdı Herye nâmıyla bu cânibe arz eylemek mürde keyvânî i‘tâk kabîlinde idügi nezd-i ukalâda zâhirdür. Eger, karındaşı mekrinden emîn olmak isterse Çeher-şenbih suyını hadd-i fâsıl idüp berü cânibini bizim tarafımıza teslîm itsün.” Ahmed Big bu cevâbı îsâl itdükde rızâ ü kabûl cevâbı virilmekle Ahmed Big ric‘at idüp İshâk Big’ün Uzun Hasan’a istinâd ile ser-keşligin[i] arz eyleyecek, Antâliyye bigi Hamza Big ve nice nâmdâr ümerâ, asker-i bî-hisâb ile Pîr Ahmed big’e koşulup irsâl olundı. Karaman diyârına varılup Ermenek’de tekābül-i saffeyn vâki‘ oldukda leşker-i Karamaniyân asker-i zafer-eser-i sadmesine mütehammil olamayup münhezim olmaları ile İshâk big hazînesin[i] alup Uzun Hasan cânibine firâr eyledi. Pîr Ahmed, imdâd-ı şehinşâhî ile Karaman diyârına mâlik olup İç-il dahı kabza-ı tasarrufuna girdi. Ancak Silifke-kal‘ası, İshâk big’ün oglında kalup Ak-şehr ve Big-şehr’i ve Sıklan-hisârı ve Ilgun **[109[b]]** bâzârı nâm beldeleri nüvvâb-ı şehriyârîye teslîm eyledi. Ve imdâdına ta‘yîn olunan ümerâya bî-nihâye bahşiş virüp ri‘âyetler eyledi. Ba‘de zamân ol dahı muktazâ-yı hilkat-ı Karamaniyân olan mel‘aneti icrâ ile cezâsın[ı] bulmuşdur.

130. Feth-i Karlı-ili der-Mora

Ungurus kıralı hükkâm-ı Frenk ile ittifâk idüp kendüsi Bosna üzerine ve Frenk Mora cânibine varmak üzere re’y eylediler. Ve Mora’da ehl-i İslâm tasarrufunda olan kılâ‘ zabtını teshîl içün mukaddemâ hedm olunan Germe-hisârı’nı binâen eylemek tedbîrin idüp Arnavud keferesi dahı anlara itbâ‘ ile ba‘zı memâlik-i mahrûseye ta‘addî itmege başladugı ihbâr-ı muvahhişesi der-i devlete vârid oldukda ba‘de’l-istişâre şunun üzerine karâr virildi ki: “Memâlik-i mezbûrenün birbirinden bu‘dı yigirmi beş günlük mesâfe olup her birinin dârü’s-saltana ile mâ-beyni bir aylık yol olmagla cümlesinün birden tedâriki cerr-i imkânda olmadugından nâşî takdîm-i ehemm kā‘idesini ri‘âyetle Mora’ya râh-ı imdâdun insidâdını mûcib olan Germe binâsına mümâna‘at cümleden elzemdür” deyü etrâf ü eknâfa cem‘-i asâkir-i zafer-me‘âşir içün evâmir-i şerîfe tahrîr olunup mukaddemâ Mahmûd Paşa serdâr-ı talî‘a olmak üzere Mora cânibine irsâl olundı, fî sene 869.

Pâd-şâh hazret **[110[a]]** leri dahı paşanun ardınca bakıyye-i mücâhidîn ile azm-i râh eylediler. Mahmûd Paşa, Germe-hisârı’na varınca kefere-i Frenk hisârı binâ idüp evvelkiden ziyâde istihkâm virmekle melâ‘în Kördös-kal‘ası’nda Mora hâkimi Elvân Big-oglı Sinân Big’i muhâsara eylediler. Ve her tarafdan toplar âmâde idüp ziyâde-i ikdâm ile kal‘ayı dögdükleri cihetden kal‘anun dîvârları harâb olmagla Sinân Big istişâr idüp: “Eger bu minvâl üzere tevakkuf olunursa küffâra mukāvemetün imkânı yokdur. Buna çâre hemân

bir gice şeb-hûn eylemekdür" deyü ol re'ye ittifâk ile bir şeb-i târda hisârdan hurûc eylediler. Ve sadâ-yı kûs ü nefîr ve âvâze-i tehlîl ü tekbîri resîde-i tâk-ı vâlâ-revâk-ı felek esîr idüp bir ugurdan küffâr-ı hâk-sâr üzere hecme-i şîr-âne ve hamle-i hasm-efgen-i dilîrâne eyledüklerinde küffâr mukaddemâ Mahmûd Paşa'nun, Germe muhâsarasına azîmetin istimâ' idüp müstahfızlarında yârâ-yı mukāvemet ümîd itmedüklerine binâen ol cânibden Mahmûd Paşa vürûd itdi zann eylediler. Zîrâ kal'adan hurûca hîç ihtimâl virmezler idi. Bu vechile küffârun kalbine havf ü haşiyyet müstevlî olup asker-i İslâm'un hücûmuna tâkat getürememekle münhezim oldılar. Bu hâdise akabinde Mahmûd Paşa dahı Germe'ye **[110[b]]** vâsıl olup muhâsaraya mübâderet eyledükde vech-i eshel üzere fethi müyesser oldı.

Ba'dehû firâr iden küffâr ardınca îlgârcı gönderilüp çok kâfir kılıçdan geçdi. Sâhil-i deryâya irenler gemilerine binüp firâr eylediler. Mahmûd Paşa vâki' olan nusret müjdesini der-i devlete irsâl itmekle envâ'-i nevâziş-i şehriyârîye mazhar olup bakıyye-i kılâ'-i Mora teshîrine me'mûr oldukda Mepturı ve Siperat ve Londar ve Yılduz nâm hisârlar ki, anlara Karlı-ili dirler. Bunları ve bunlardan mâ-adâ iki kal'a dahı zabt ü teshîr eyledi.

131. Tahlîs-i Midilli ez-dest-i muhâsara-i küffâr

Mukaddemâ zikr olundugı üzere Mahmûd Paşa gitmesi akabinde pâd-şâh-ı cihân dahı azm-i râh idüp Bosna cânibine teveccüh itmişler idi. Sofya'ya varıldıkda Frenk gemileri Midilli adası'nı muhâtara itdükleri haberi vârid olmagla Sofya'da tevakkuf-ı hümâyûn iktizâ idüp Mahmûd Paşa Karlı-ili teshîrini itmâm itdügi cihetden ulak irsâli ile Midilli imdâdına me'mûr oldı. Ol dahı yanında olan dil-âverân ile Gelibolı cânibine şitâb idüp i'dâd olunan sefînelere süvâr ve az zamânda pîrâmen-i hisâr-ı mezbûre lenger-endâz karâr olduklarında küffâr-ı hâk-sâr mukāvemete iktidârdan acz ile cûyâ-i semt-i firâz oldılar. Mahmûd Paşa, Midilli-kal'ası'nun münhezim olan mahallerini ta'mîr ü termîmden sonra dergâh-ı şehriyârîye **[111[a]]** tarafına azîmet eyledi. Ungurus kıralı Bosna üzerine gelmiş iken Frenk inhizâmını istimâ' itmekle yalınız Yayça-hisârı'nı zabt ile iktifâ idüp vilâyetine ric'at eyledi. Ve hisâr-ı mezbûrı zabt eylemesi muhâfızlarının ihmâli ile oldugından nâşî hakklarında eşedd siyâset icrâ olunup mevsim-i şitâ dahı karîb olmagla dârü's-saltanaya avdet buyurdılar.

132. Sefer-i Bosna

Yayça-hisârı tahlîsi zimmet-i himmet-i pâd-şâhîye lâzım olmagla 870 Rebî'ül-evvel'inde asâkir-i bî-şümâr ile Bosna tarafına nühzet buyuruldı. Ve Yayça-hisârı'na varıldıkda muhâsara olunup hedm-i burc u bârûsına ikdâmda kusûr olunmadı. Lâkin esbâb-ı muhâfaza bisyâr olmagla bâ'is-i ta'vîk-i feth-i hisâr olup eyyâm-ı muhâsaranın imtidâdına bâdî oldı. Ve ol esnâda Ungurus kıralınun Sava'dan geçüp İzvornik-kal'ası'nı muhâsara eyledügi haberi mesmû' oldugı cihetden Minnet-oglı Mehmed Big Yayça muhâsarasında ibkā olunup pâd-şâh-ı âlem İzvornik tarafına teveccüh buyurdılar. Kal'a-i mezbûre kurbuna varıldıkda ol nevâhîde olan düşvâr güzâr-ı der-bendleri nice toplar ihzârı ile küffâr sedd itdügine binâen sultân-ı cihânun öyle hatar-nâk mahallerden güzârı münâsib görülmeyüp vakt-i şitâ dahı karîb olmagla İzvornik muhâfazasına Rûm-ili askeri **[111^b]** ile Mahmûd Paşa me'mûr olup pâd-şâh-ı âlem-penâh Sofya'ya avdet ve ol kış anda ikāmet buyurdılar. Küffâr İzvornik-kal'ası üzerine geldükde mukaddemâ irsâl olunan Mihâl-oglı İskender Big beş yüz nâmdâr yigitler ile vâsıl olmuş bulunmagla kal'a muhâfazasına ikdâm-ı tâmm ile kıyâm ve merdânelik merâsimini alâ-vechi'l-kemâl tamâm idüp melâ'înün tahrîb itdügi mahalleri ta'mîr iderek levâzım-ı mühimmât hıfz u hırâset tekmîline mezîd-i ihtimâm eylediler. Lâkin eyyâm-ı muhâsara mümtedd olmagla müstahfızîn-i hisâr üftâde-i muzîk-i ıztırâr olup şeb ü rûz vürûd-ı imdâda dîde-dûz-ı intizâr oldılar. Mahmûd Paşa dahı der-bend-i mezbûrde ümerâ ile ba'de'l-meşvere şöyle re'y itdiler ki: "Evvelâ kal'anun yed-i mülimînde bekāsından istihbâr idüp sonra ol mahall-i mahûfdan güzâra sa'y ideler. "Bu re'y üzere ol yolları bilür bir kaç dil-âver-i kemâl sür'atle irsâl olundı. Anlar dahı me'mûr oldukları üzere yola girüp İzvornik-kal'ası'na vâsıl oldılar. Gāyet şiddet-i şitâ olmagla küffâr izbelere gizlenmiş oldukları cihetden ol kimesneler derûn-ı şebde pây-i hisâra varup "Kal'a kimindür?" deyü nidâ itdiler. Müstahfızlar âşinâ sadâsın[ı] işidüp sürûr ile "Pâd-şâh-ı âlem-penâhındur." deyü cevâb virdiklerinde ol kimseler kal'a muhâfızlarına hitâben didiler ki: "Siz hemân gayret kemerini miyân-ı himmete bezl idüp dîn **[112^a]** yolunda sa'y ü ikdâm idin. İki üc güne dek Mahmûd Paşa asker-i İslâm ile vâsıl olur. Bir kaç gün her ne ise tahammül eylemek gereksiz" deyü yetişir imdâd ile hıfz-ı hisârun kalblerine kuvvet virüp geldikleri cânibe ric'at eylediler. Ertesi ehl-i hisâr tabl-ı beşâret çaldırup şenlikler itdüklerinde küffâr-ı hâk-sâr gice imdâd müjdesi geldüginden haberdâr olmuşlar idi. Bu ahvâli kırala i'lâm itmeleri ile imdâd gelecek yollara gözciler koyup ahmâl ü eskālini kaçırmak ile firâra tehyî' eyledi. Ol esnâda Mahmûd Paşa der-bend-i ma'hûddan ubûr idüp

akıncı askeri ile Mihâl-oglı Alî Big'i ilerü irsâl eyledi. Alî Big'ün karîb-i küffâra vusûlını gözciler gördükde Mahmûd Paşa zannı ile kaçarak gelüp "Paşa geldi" deyü asker-i küffâra haber virdikleri cihetden derûnlarına ru'b ü hirâs istîlâ idüp teferruka başladılar. Kıral dahı askerinün pâydâr olmadugını göricek, tahlîs-i cân fikrine düşüp mahall-i gavgādan dûr olmaga şitâb eyledi. Alî Big bu hâlden haberdâr oldukda kal'a yanına varup ehl-i hisâra küffârun firârını i'lâm itmekle anlar dahı çıkup melâ'înün emvâl ve eşyâsını gârete başladılar. Ol hînde Mahmûd Paşa irişüp inhizâm-ı gürûh-ı hâsirine muttali' oldukda akab-gîrlik tedârikin idüp **[112^b]** leşker-i küffârun ardınca isti'cal ile îlgâr eyledüginden Sava nehrine vâsıl oluncaya dek bî-hadd kâfir kırdılar. Ve ekserî esîr olup niceleri dahı Sava'ya gark oldı. Guzât-ı İslâm ganâyim-i bî-hisâb ile muğtenim olup küffârun top u tufengi ve sâ'ir cebe-hâne ve alât-ı cengi cümle mazbût hüddâm-ı şehinşâhî oldı. Mahmûd Paşa[32] bu vech üzere kazâ-yı vatar itdükden sonra âzim-i der-i devlet-makarr olup vusûlunda mezîd i'zâz ile ser-firâz kılındı.

133. Sefer-i hümâyûn be-cânib-i memleket-i Arnavud

Arnavud tâ'ifesinün Ungurus ve Frenk gâ'ilesi ber-taraf oldukdan sonra ol cânibe teveccüh-i hümâyûn buyurılup Manastır sahrâsında asker-i nusret-eser ordû-yi hümâyûna müctemi' olıcak.

871 bahârında Arnavud diyârına nühzet olunup izz ü ikbâl ile vusûl müyesser oldukda memâlik-i mezbûrede gerden-keşlik idenlerün bilâd ve kılâ'ı yegân yegân mazbût-ı asâkir-i sultân ve'l-imkân olup bir tarafa dahı akıncı irsâl olunmagla bî-hadd ü şümâr esîr çıkardılar. Ba'zı cibâl-i menî'aya ilticâ idenler dahı sît-i satvet-i şehinşâhîden hirâsân olup rûymâl-i dergâh-ı âlîye şitâb ile mazhar-ı afv ü ihsân oldılar. Ol memâlik bi'l-cümle teshîr olundukdan sonra ihtiyâten Arnavud tâ'ifesi isyân iderse ehl-i İslâm'a tahassun idicek bir hısn-ı müstahkem bulunsun içün İlbasan nâm hisârı **[113^a]** binâ buyurup ba'dehû şehr-i Edrene'ye ric'at buyurdılar. Arnavud serdârlarından Hâyin İskender nâm şakî itâ'at-ı pâd-şâhîden hurûc idüp Kalkandelen taglarında yaylak-nişîn olanlarun koyunun[ı] sürmekle memâlik-i mahrûsaya îsâl-i hasâret eyledügi ma'rûz olıcak. Def'-i fitnesi ümerâ-yı ser-hadde ihâle ile husûl-pezîr olacak umûrdan iken bi'z-zât varmak muhtâr-ı tab'-ı şehinşâh-i gayûr olup 872 senesi bahârında Arnavud memleketine teveccüh buyurdılar. Bilâd-ı mezbûre yümn-i kudûm-ı şehriyârî ile müstes'id oldukdan sonra himmet ve alây-ı hümâyûn şakî-yi mezbûrun istîsâline ta'alluk itdügine binâen kabza-ı tasarrufunda olan

---

[32] Metinde "Pâdişâ" okunacak şekilde yazılmış.

bilâd-ı bi'l-cümle yerinden nez' ü ihrâc olunmagla kendüsi ferîd ü vahîd deryâ-yı Frenk'e cân atup nâ-bedîd oldı.

Ba'dehû ol memleket iki sancak kılınup iki bige tevcîh olundı. Andan avdet olunup Rûm-ili'de tâ'ûn olmagla şehrlere girmeyerek Kara-deniz kenârına teveccüh buyurdılar ve kış gelince ol mahallerde tevakkuf olunup ba'dehû dârü's-saltanaya vâsıl oldılar.

134. Sefer-i hümâyûn be-cânib-i Karaman

Karaman-oglı isyân eyledügi mesmû' olmagla ol cânibe teveccüh olundukda pâd-şâh ile mukāvemete adem-i iktidârını bilüp Lârende'ye firâr eyledi. Pâd-şâh-ı âlem-penâh dahı Gevale-kal'ası'nı ve Konya'yı zabt eyleyüp Mahmûd Paşa'yı Lârende'ye irsâl buyurdılar. Mahmûd Paşa Lârende'ye **[113b]** vardıkda Karaman-oglı Pîr Ahmed ile muhârebe-i azîmeden sonra Karamaniyân münhezim olup Pîr Ahmed güc ile firâr eyledi. Karamanîler'den çok kimse esîr olup huzûr-ı hümâyûna ihzâr olundukda katlleri ile fermân olundı. Ba'dehû Mahmûd Paşa Turgud-ogulları üzerine varup firâr itmiş bulunmaları ile Bulgar tagı tarafına îlgâr eyledükde ol mahallden dahı Tarsus'a kaçdılar. Paşada bekāyasından buldugını esîr idüp dergâh-ı şehriyârîye götürdükde katl olındılar. Ve Lârende ve Konya ahâlisinden nakle sâlih olanlar İstanbul'a nakl olunup, Konya'yı İbrâhîm Big tahrîb itmiş olmagla ta'mîr olunup hıfz-ı ta'yîn eylediler ve Gevale-kal'ası'n[ı] tahrîb-i fermân idüp vilâyet-i Karaman bu vechile kabza-ı tasarruf-ı şehriyârîye dâhil olıcak, Şeh-zâde Sultân Mustafâ hazretlerine hükûmetgâh kılınup devlet ü ikbâl ile serîr-i saltanatlarına ric'at buyurdılar. Kara-hisâr'a gelindikde Mahmûd Paşa'nun otâgını başına yıkdırup azl itmeleri ile birine İshâk Paşa'yı nasb eylediler. Uzun Hasan yanında olan Karaman-oglı İshâk Big bu sene de vefât eyledi.

135. Feth-i Eğriboz

Altmış pâreden mütecâviz kadırga ile Frenk biglerinden Cendral nâm lâ'în İnöz üzerine gelüp kādî ve hatîbi ve dahı nice müslimânları giriftâr eyledügi haber-i muvahhişi der-i devlete i'lâm olunmagla Gelibolı sancagı Mahmûd Paşa'ya tevcîh olunup donanma-yı hümâyûn tertîbi içün sevâhilden **[114a]** gemiler ihzâr eylemek ana tefvîz olundı. Etrâf ü eknâfa evâmir tahrîr olunup asker cem'ine mübâderet buyurdılar.

Ba'dehû Frenk tasarrufunda olan cezâ'îr-i Yunaniyye'den Eğriboz cezîresi ki, Medinetü'l-hükemâ Atina şehrinün mukābelesinde vâki' olmuşdur. Ol mahallden memâlik-i İslâmiyye'ye melâ'înün ta'arruzundan mâ-adâ sefâyin-i Frenk mahall-i iktizâda cezîre-i

mezbûre limanına tahassun ü ilticâya istinâden envâ‘-i fesâda cesâret itmeleriyle ol cezîrenün teshîri ehemm-i umûrdan oldugına binâen İnöz vak‘ası tahrîk-i gazab-ı şehinşâhî idicek. 873 senesi evâ’ilinde berr ü bahrdan mahall-i mezbûre asâkir-i bî-şümâr ile teveccüh buyurdılar. Ba‘de’l-vusûl Mahmûd Paşa, yüzden ziyâde gemi ile etrâf-ı cezîreyi ihâta idüp Rûm-ili yakasına mahdûd olan asma köpri ki, küffâr ref‘ itmiş idi. Anun mevzi‘ne gemiler üzere köpri kurılup şüc‘ân-ı guzât ol köpriden mürûr ile kal‘ayı her tarafeynden dögmege başladılar ve tarafeynden azîm toplar atılup nâ’ire-i kıtâl ziyâde işti‘âl buldı. Ol esnâda Cendral lâ‘în seksan pâre kadırga ile imdâda gelüp şükûh-ı İslâm’ı göricek ilerü gelmege cesâret idemedüginden tevakkuf eyledi ki, kal‘aya yürüyüş olursa bir tarafdan ol dahı ehl-i İslâm’ı ızrâr ile ta‘vîk-i feth-i hisâr eyleye ve yürüyüş günin bilmek içün dil almaga kayıklar ta‘yîn eyledükde bir sipâhinün kölesi mürtedd olmak kasdı ile sâhilden gemiler hizâsına varmagla küffâr **[114b]** gelüp ol mel‘ûnı re’îslerine îsâl eylediler. Andan istihbâr itdüklerinde üçünci gün yürüyüş fermân olunup münâdîler nidâ itdügini ihbâr idicek, Cendral mukābele esbâbını tehyi’e idüp hâzır u âmâde oldı. Berü cânibde dil alındugı ma‘lûm oldukda şöyle re’y olundı ki: “Yürüyüş te’hîr olunmayup küffâr imdâda gelince bir an akdem teshîr-i hisâra ihtimâm oluna. Bu tedbîrün husûlı içün yarın yagma günidür, hâzır olun” deyü asker beyninde münâdîlere nidâ itdürüp yagmaya ruhsat virdiler. İrtesi ale’s-seher kal‘a cânibine yürüyüş olup guzât-ı zafer-simât arzû-yı ganimetle atılan top u tufenge bakmakdıklarından nâşî kemâl-i ikdâm ile açılan rahnelerden hisâra dâhil oldılar ve küffârı kırmaga başlayup istihdâma sâlih olanlarunı dahı esîr itmekle guzât-ı İslâm emvâl ve eşyâ-yı küffârî yagma eyledükde bî-hisâb ganîmetle muğtenim oldılar. Nısf-ı nehâr oldukda Cendral lâ‘în ahvâlden haberdâr olup burûc-ı hisârda râyât-ı feth ü zafer müşâhede idicek, istîlâ-yı havf ü hirâs ile turmaga mecâli kalmayup gemilerini sûy-ı idbâra imâle vü tahvîl ve cûyâ-yı semt-i halâs olarak vâdî-i firâra isti‘câl ile bî-gayretlik merâsimini tekmîl eyledi. Kal‘a-i mezbûre mukābelesinde deniz içre Kızıl-hisâr nâmında bir burguz var idi. Feth olundukda küffârun hazînesi anda bulunmagla hazîne-i âmire içün zabt olundı. Avn-i Hakk ile ol cezîre kabza-ı **[115a]** tasarruf-ı İslâmiyân’a dâhil olıcak. Kādî ve emîr ta‘yîninden sonra pâd-şâh-ı cihân serîr-i saltanatlarına avdet buyurdılar.

136. İrsâl-i asker be-Karaman

Karaman-ogulları’na istîsâl içün Rûm Mehmed Paşa ma‘iyyetine kapukullarından bir kaç bölük ile Anatolı ümerâsının ekserî ta‘yîn olunup vilâyet-i Karaman’a irsâl olundı. Ol dahı me’mûr oldugı mahalle vardıkda hırs ü tama‘ meslekine sülûk idüp ahâli-yi Karamanî

tecrîm ile ol bilâdı tahrîbe sa‘y eyledükden sonra Varsak cânibe teveccüh eyledükde, Uyuz Big nâm kimse bir taşlı mahallde Mehmed Paşa’nun önin[i] alup askerini târmâr itmekle nısfından ziyâdesini katl eyledi. Ve cem‘ eyledügi emvâl-i mezâlimi bırakdırup cümlesini zabt itdüklerinde Varsak yeniçerileri Uyuz Big karşusında “Bu Paşa ne hoş devletlü imiş, birikdirdügi mâlı getürüp ayagımıza dökdi.” deyü istihzâ eylemişler. Mehmed Paşa, böyle inhizâm ile rücû‘ itdükde bâ‘is-i inhirâf zamîr-i hümâyûn olup ol hidmete Vezîr-i a‘zam İshâk Paşa ta‘yîn olundı. İshâk Paşa dahı 875 senesinde asker-i bî-pâyân ile azm-i Karaman idicek. Pîr Ahmed Big, İç-il’e firâr itmekle ta‘kîb olundukda Uzun Hasan’a ilticâ fikrile Diyâr-bekr cânibine girüp, Kāsım Big dahı sa‘bü’l-mürûr mevzi‘lere tahassun eyledi. İshâk Paşa, Ez-köy’i ve Uç-hisâr’ı ve Orta-hisâr nâm belde **[115[b]]** leri zabt idüp Ak-sarây’a geldikde fermân-ı pâd-şâhî ile ahâlîsinden ba‘zılarını İstanbul’a nakl eyledi. İskân olundukları mahalle ol belde ismiyle müsemmâdur.

137. Feth-i Alâ’iyye

Rûm Mehmed Paşa, Alâ’iyye teshîrine kapukulından bir nice bölük ile irsâl olunmuşken Alâ’iyye hâkimi Latîf Big-oglı Kılıç Arslân Big’ün eniştesi olmagla fethinde taksîr idüp bî-husûl-ı maksûd avdet idicek, hidmet-i merkūme Gedik Ahmed Paşa’ya tefvîz olundı. Ol dahı 876 senesi dil-âverân-ı Rûm ile Alâ’iyye’ye varup kal‘a üzerine hücûm eyledi. Ve tertîb olunan toplar vaz‘ olunup ihtimâm ile kal‘ayı dögmege mübâşeret eyledüklerinde ehl-i hisâr havfa düşüp Kılıç Arslân Big’ün huzûrunda bu vechile ifâde-i hâl eylediler ki: “Osmân-ogulları’nun devleti kavî olmagla bunları Karaman-oglı’na kıyâs itmek olmaz. Hemân tavr-ı âkılâne bunlara itâ‘at idüp, tahsîl-i emn ü râhat irmekdür” deyü nasîhat gûne kelâmların[ı] Kılıç Arslân Big kabûl eylemek ile paşaya âdemler irsâl idüp paşanun maksûdı ne idügin[i] istihbâr eyledi. Anlar dahı huzûr-ı paşaya dâhil olup bu hisârı feth itdükde “Bigimiz hakkında fikriniz nedür?” deyü sû’âl eylediler. Paşa dahı “Eger pâd-şâhımıza inkıyâd idüp makām-ı husûmetde kıyâm itmezse mazhar-ı afv ü ihsân olmasına ta‘ahhüd iderim, yok eger inâd meslekine giderse cezâsını bulur” deyü cevâb virdikde, paşanun **[116[a]]** kelâmı bigün ma‘lûmı olıcak. Ehl u ıyâlıyla kal‘adan çıkup itâ‘at eyledi. Paşa dahı Alâ’iyye’yi tevâbi‘i ile zabt idüp azm-i der-i devlet-medâr itdükde ba‘de’l-vusûl Kılıç Arslân Big’ün hakkında şefâ‘ati makbûl olmagla Gümilcine sancagı ba‘zı zamâyim ile ihsân olundı. Ve tatyîb içün ziyâfet ü ikrâm ve nevâziş ü ihtirâm kılındıkdan sonra sancagına varup nice eyyâm ikāmet itmişken ehl u ıyâlını bırakup Mısır’a firâr itmişdür. Nakl olunur ki: “Mezbûr gāyet cevher-şinâs olmagla pâd-şâh hazretlerinün bir cevher-i

girân-ı kıymetleri kendünde bulunup ba‘de’l-firâr ol taşı reng-i âhere boyayup Mısır’dan bir cevher-fürûş ile Gedik Ahmed Paşa’ya yolladıkda paşa huzûr-ı hümâyûna arz idicek, nazara-i ûlâda teşhîs buyurup “Bu taş Kılıç Arslân’a virdigimdür.” dimişler.

138. Zabt-ı Silifke ve Mokan

Karaman-oglı İshâk Big mukaddemâ zikr olundugı üzere vefât itmekle Silifke-hisârı’nda tahassun iden oglı Devlet-i aliyyeye ilticâ içün kal‘ayı teslîm idecegini ihbâr eyledükde, Gedik Ahmed Paşa irsâl olunup zabt olundı. Ve Mokan ve Lüle kal‘aları teshîr olunup Karaman-ogulları neslinden ol mahallerde ahz olunan bir kaçı der-i devlete îsâl olundı.

139. Sefer-i hümâyûn be-cânib-i şâh-ı Acem Uzun Hasan

Uzun **[116^b]** Hasan gitdükce iktisâb-ı kudret idüp Karakoyunlu’dan Cihânşâh Mirzâ ve Timur ahfâdından Ebu Sa‘îd Han gibi nâmdâr pâd-şâhları iki sene içinde tâc ü tahtından dûr itmekle Irâk-ı Arab ve Acem ve Fârs ve Kirmân vilâyetlerinde bi’l-istiklâl pâd-şâh oldukda Karaman-oglı mekri ile Sultân-ı Rûm bilâdına el uzadup vezîri Bektâş-oglı Emîr Ömer’i serdâr-ı sipâh nekbet-medâr eylemek ile amm-zâdesi Yusufça Mirzâ’yı ve nice nâmdâr ümerâsını ma‘iyyetine ta‘yîn eyledi. Ve Karamanîler pîşvâ-i asker idüp Rûm’a irsâl eyledi. Anlar dahı Diyâr-bekr ve Tokat hudûdına gelüp ol nevâhîye envâ‘-i hasâret îsâl eyledükden sonra ale’l-gafle Tokat’ı basup yagma vü gâret eylediler. Ba‘dehû ol şehr-i azîmi ihrâk bi’n-nâr idüp nice mesâcid ü cevâmi‘i harâb itmeleri ile Timur’un Sivas’a eyledügini bu beldede icrâ eylediler. Re’isleri olan Emîr Ömer, Tokat tahrîbinden sonra Diyâr-bekr’e girüp Yusufça Mirzâ, Karaman-ogulları ile Hamîd ve Karaman vilâyetlerine azîmet eylediler. Bu haberler vâsıl-ı sem‘-i hümâyûn oldukda deryâ-yı gazab-ı şehriyârî cûş-i hurûşa gelüp ol sâ‘at İstanbul’dan Üsküdâr yakasına güzâr ve nakl-i otâk-ı hümâyûn ile nasb-i i‘lâm-ı zafer-medâr eylediler. Asker cem‘i içün etrâfa evâmir-i şerîfe tahrîr olunup Şeh-zâde Sultân Mustafâ, Karaman’dan Kara-hisâr’a gelmege me’mûr olmagla belde-i mezbûre **[117^a]** ye vâsıl ol ve Mahmûd Paşa Gelibolı’dan da‘vet olunup sâniyen sadr-ı a‘zam oldı ve ol eyyâm şiddet-i şitâ hengâmı olmagla sefer[33]-i hümâyûn evvel-bahâra te’hîr olunmak re’y-i hüsn idügini Mahmûd Paşa huzûr-ı şehriyârîye vech-i hüsn ile ifâde eyledükde makbûl-ı hümâyûn olup Karaman cânibine gelen eşkıyânun def‘i Sultân Mustafâ hazretlerine tefvîz olunmak ile Anatolı biglerbigisi Dâvud Paşa, şeh-zâde

[33] Metinde “sefer” mükerrerdir.

hidmetine ta‘yîn olundı. Ol vaktde Karaman üzerine gelen Yusufça Mirzâ, Karaman-ogulları ile vilâyet-i mezbûreyi devr idüp andan Ak-şehr'e ve Karamuk'dan Hamîd-ili'ne ba‘dehû Karesi vilâyetine varmış idi. Şeh-zâde hazretleri dahı Anatolı askeri ile Karamuk'dan ve Yalavaç'dan Karesi iline varup bir mahallde Yusufça Mirzâ askerine mukābil oldılar. Dil-âverân-ı Rûm, Türkmen askeri üzerine merdâne hücûm idüp birbirine katdılar. Bu minvâl üzere bir mikdâr cengden sonra Yusufça Mirzâ askeri münhezim olup firâra âgāz eylediler. Esnâ-yi cengde eşkıyâdan çogı maktûl olup aşrı halâs olmadı. Ve niceleri esîr olup hattâ re'isleri Yusufça Mirzâ dahı giriftâr olmagla dest ü pâ-beste huzûr-ı şehriyârîye ihzâr olundukda habs kılınmak fermân olunup sâ'ir esîrler katl olundı. Pîr Ahmed Big ol cengden Uzun **[117[b]]** Hasan'a firâr idüp Kāsım Big, ba‘de'l-firâr bir takrîb ile İç-il'de Silifke-kal‘ası'nı zabt eyledi. Ve'l-hâsıl 877 senesinün şitâsı mürûr idince otâk-ı hümâyûn Üsküdâr'dan nakl olunmak müteyemmin add olunmayup mahallinde ibkā olundugı esnâda Uzun Hasan'a envâ‘-i teşnî‘âtı mutazammın mektûb tahrîrile mukābele-i şehriyârîye gelmege muztarr kılındukdan sonra 878 Şevvâl'inde pâd-şâh-ı âlem-penâh esb-i himmete süvâr ve havâss-ı sipâh-ı zafer-medâr ile İznik yolundan Yeni-şehr'e besât-efgen karâr olup kapukulı İstanbul'dan ve sâ'ir Rûm-ili askeri Gelibolı'dan güzâr ile vâsıl-ı ma‘asker-i hümâyûn nusret-âsâr oldılar.

Ba‘dehû cânib-i maksûda teveccüh olunup Big-pâzârı'na varıldıkda Sultân Mustafâ ordû-yi hümâyûna mülhak oldı. Kaz-âbâd'a vusûl bulduklarında Amâsiyye sancagında olan Şeh-zâde Sultân Bâyezîd hazretleri şeref-i dest-bûs-ı şehinşâhî ile müstes‘id oldılar. Sahrâ-yı Sivas mazrıb-ı i‘lâm-ı gerdûn-mümâss oldukda alâylar temâşâsına fermân sâdır olup meymene vü meyserede iki şeh-zâde hazretleri alâyların[ı] tertîb eylediler. Rûm-ili biglerbigisi Hâs Murâd kırk sancak bigi ile Rûm-ili askerinden ve azeb ve yeniçeriden yigirmi bin dil-âvere serdâr olup Sultân Bâyezîd'in livâ-yı zafer-i iltivâsı sâyesinde meymene askerine mülhak oldılar. **[118[a]]** Ve Anatolı biglerbigisi Dâvud Paşa yigirmi dört sancâk bigi ve yigirmi [bin] azeb askeri ile meyserede Sultân Mustafâ alemi altında turdılar. Kalbgâh-ı sipâh dahı pâd-şâh-ı âlem-penâh ile müşerref olup sipâh ü silahdâr yemîn ü yesârda karâr eylediler. Ulufeci ve azeb bölüklerinün sagı ve solı mülevven bayrâklar ile mahallerinde kıyâm idüp yeniçeri dil-âverleri sedd-i üstüvâr gibi pîşgâh-ı şehinşâhîde harbe vü tufeng ve sâ'ir edevât-ı ceng ile saff-beste-i istikrâr oldılar. Bi'l-cümle ol fezâda ceng eri yüz bin âdem cem‘ olup mânend-i bahr-i zehhâr ol gürûh-ı bî-şümârdan taraf taraf emvâc-ı pey-der-pey zâhir ü âşikâr oldı.

Ba‘dehû Gedik Ahmed Paşa re’yi üzere mukaddemâ Mihâl-oglı Alî Big akıncı askeri ile irsâl olunup ol dahı Kemah-kal‘ası’nı gâret ve sükkânı olan Ermeniler’i esîr itmek ile îsâl-i envâ‘-i hasâret eyledügi Uzun Hasan’un mesmû‘ı oldukda sâlifü’z-zikr mektûb dahı vâsıl olmagla hafv ü gazab beyninde ıztırâba düşüp etvâr-ı nâ-şâyestesi kabil-i i‘tizâr olmadugından makām-ı husûmetde kıyâm sûreti üzere nehr-i Furât kurbunda ba‘zı cibâl-i refî‘aya arka virmekle nehr-i mezbûrı siperlendi. Beri cânibde Rûm-ili biglerbigisi Hâs Murâd serdâr-ı talî‘a nasb olunup irsâl olundukda **[118[b]]** Uzun Hasan mukābelesine gelicek askerinden âdemler ta‘yîni ile düşmenden dil aldırup pâd-şâh cânibine îsâl eyledi.

Ba‘dehû Hâs Murâd hadîsü’s-sinn bir merd-i şecî‘ olmagla şâyed ki: “Şecâ‘atine mağrûren mukābele-i hasmda acele eylerse, bir emr-i gayr-i marzî sudûrına sebeb ola.” deyü Mahmûd Paşa nigeh-bânlık ile irsâl olundı. Mahmûd Paşa vâsıl oldukda Hâs Murâd Big’ün nehr-i Furât’dan mürûr ikdâmını göricek tevkîf içün çok nasîhat eyledi. Lâkin Murâd Big garaza haml idüp kabûl itmedi. Ve Furât nehrinden şitâb ile ubûr idüp karavullık hidmetinde olan Alî Big düşmenün kesret ü vefretini ve üzerlerine hücûmını gördükde firâr eyledügi Mahmûd Paşa’nun mesmû‘ı oldukda Hâs Murâd’a haber gönderüp: “Elbette girü dönsün, düşmenün galebe ve hücûmı var imiş, sonra adû eline girmekle arz eksikligi olur. Ve ol emrden inhizâm-ı za‘f kalup askere sebebdür.” deyü irsâl eyledügi peyâmlar müfîd olmayup hemân leşker-i hasm üzerine yüridi. Uzun Hasan dahı anı gördükde pusuya asker koyup kendüsi firâr sûretiyle Murâd Big’i ilerü çekdükde pusuda olanlar güzârgâh-ı nehri kesdürmekle dört cânibden Murâd Big üzerine hücûm eylediler. Ol dahı bu hâlî gördükde hâyatdan me’yûs olmagla tîgin uryân idüp mânende-i ejder-leşker-i a‘dâya şerâre-feşân-ı merg ü helâk ve âlem-i şühûddan gürûh-ı nâ-ma‘dûda sebeb-i infikâk oldı. Bu minvâl **[119[a]]** üzere bir müddet harb u kıtâl işti‘âl buldukdan sonra Hâs Murâd Paşa şehîd olmagla asker münhezim olup ekserîsi adem-i vâdîsine vaz‘-ı kadem eyledi. Ve ümerâdan Turhan Big-oglı Ömer Big ve Hacı Big ve Fenarî-zâde Ahmed Çelebi ki, Rûm-ili defterdârı idi. Ve ba‘zı subaşılar esîr olup Uzun Hasan emri ile Bayburd-kal‘ası’na îsâl olundılar. Turhan Big-oglı’ndan menkūldur ki, Uzun Hasan bu vak‘adan sonra kemâl-i sürûr ile akd-i meclis-i işret idüp dürlü dürlü lâf ü güzâf ile bana hitâb eyledi ki: “Ömer Big, Osmân-oglı’nun ayagın[ı] aldım. Zîrâ anlarun âb-ı rûyı Rûm-ili askeridür. Ol gürûh böyle oldukdan sonra şimden gerü Rûm tahtı benümdür.” deyü hezeyâna başladıkda ben dahı bî-ihtiyâr olup: “Sultânım, Osmânlu askeri deryâsından bir katre eksilmekle cûş-i hurûşına kusûr gelmez. Pâd-şâhımızın benüm gibi nice bendesi ve Murâd Big gibi yüz bin

efgendesi vardur. İki kulı eksik olmagla zamîr-i münîrleri jeng-pezîr olmaz.” didigimde Uzun Hasan, gazaba gelüp hışmla “Bak şu bî-edebe, elimizde esîr iken neler söyler? Bu gûne kimseleri söyletmeyüp öldürmelüdür.” didikde ben dahı nâ-çâr tarîk-i i‘tizâra sülûk idüp didim ki: “Benüm küstâh-âne sözümden han hazretlerinün hâtırına gubâr gelmesün. Zirâ Osmâniyân’un üzerimde hukûk-ı ni‘meti **[119b]** çokdur. Anı ferâmuş itmek lâyık olmadugı ma‘lûmınız olmagla veliyy-i ni‘metim hakkında hakk söylesem cürmüm mağfûr ve senâ-kârlarına yâr ve mahabbetlerinde bî-ihtiyâr olsam günâhım ma‘zûrdur. Ammâ insâf budur ki, sizin kelâmınız Hakk ve ba‘de’l-yevm cenâbınız gâlib-i mutlakdur.” deyü eyledigim müdâhine terk-i sâde levce hoş gelüp sözimi tahsîn ile “Ömer Big hakk söyler. Vâki‘en hukûk-ı ni‘meti ferâmûş itmek hıyânet ve muhâlif-i diyânetdür. Nân ü nemek hakkını bilür, emekdâr kul imiş.” didi.

140. Rü’yâ-yı sultân-ı cihân

Pâd-şâh hazretleri rü’yâsında Uzun Hasan ile güreş idüp evvelâ pâd-şâh dizi üzere çökmüş iken ellerin Uzun Hasan’un sînesine urdukda pâd-şâhun pencesi Uzun Hasan’un sînesinden cigerine geçüp bir pâresini koparmak ile zemîne atılır. Sultân-ı cihân bîdâr oldukda egerçi âkıbet-ı galebe sûreti âşikâr olmagla delâletinden memnûn oldılar. Lâkin ibtidâ mağlûbiyyet ihtimâli ile müte’ellim olup ba‘zı havâssa nakl-i mâ-cerâ itdüklerinde erbâb-ı fazldan biri husûl-ı maksûd ile ta‘bîrden sonra ol zât dahı mushaf-ı şerîfden tefe’ül eyleyüp *ve yensurake’llâhü nasran azîzen*[34] âyeti zâhir oldugı ve a‘dâd-ı hurûfı ol seneye 878 mutâbık geldügini ifâde eyledükde pâd-şâh hazretleri münşerih olup lâkin buyurdular ki: “Bunda nusret bizim cânımıza oldugına vech-i delâlet nedür? Câ’îz ki, emr-i ber-akis ola.” deyü taleb-i cevâb itdüklerinde **[120a]** ol zât didi ki: “Evvelen tefe’ül bu cânibden olmak ve sâniyen âyet-i kerîmede kâf-ı hitâb ile muhâtab olan zât-ı şerîf ile muvâfakat isminiz nusret-i taraf-ı devletinizde olmaga delîldür.” deyü îrâd eyledügi letâ’if makbûl-ı tab‘-ı hümâyûn olmagla ol kimesne mazhâr-ı mezîd-i ihsân oldı.

Ba‘dehû Murâd Paşa vâk‘ası mesmû‘-ı şehriyârî oldukda ziyâde-i bî-huzûr oldılar. Lâkin rü’yânun zuhûrı alâmâtından olmagla tesellî hâtır-ı hâsıl oldı.

141. Muhârebe-i şehinşâhî ba-Hasan Dırâz

Murâd Paşa haberi vürûdundan sonra ordû-yi hümâyûn oldugı mahallden hareket idüp îlgâr ile Bayburd tarafına teveccüh olundı. Ve altı gün gidilüp yedinci gün ki, Rebîü’l-

[34] “Allah, sana büyük bir yardımda bulunur.” (Feth, 48/3)

âhir'inün on altı güni idi. Üc agızlı nâm mahallde darb-ı i'lâm-ı zafer-i encâm olunacak demde Otlukbeli didikleri mahallden düşmen askeri nümâyân olmagla alâylar düzülüp tertîb-i cüyûş olundı. Ve evvelâ küffâr biglerinden Kâfir İshâk nâm bigün askeri zâhir oldukda Dâvud Paşa mukābelelerine varup vehle-i ûlâda melâ'îni târ ü mâr eyledi. Ekserî maktûl olup firâr eylediler, bigleri yanına vardılar. Uzun Hasan dahı bir yüksek mahallde tertîb-i sipâh idüp kalbgâhda kendi ve meymene ü meyserede ogulları Gürüz Zeynel ve Ugurlu Mehmed turup ba'dehû cenge mübâşeret olundı. Ve âteş-i harb ü sitîz bir mertebede ulüvv-hîz oldu ki, arsa-i heycâ hem-şekl meydân-ı rûz-i rüst-â-hîz **[120^b]** olup Sultân Mustafâ kolunda Anatolı biglerbigisi Dâvud Paşa cümleyi sebkat itmekle düşmen leşkerinün meymenesini târ ü mâr idüp re'îsleri Gürüz Zeynel azebler arasında maktûl olıcak. Azebler agası Mahmûd Aga başını kesüp Sultân Mustafâ huzûruna getürdükde aga-yı mezbûr mazhar-ı nevâziş-i nâ-mahsûr oldı. Ve şeh-zâde hazretleri ol re's-i maktû'ı huzûr-ı hümâyûna irsâl itmekle rü'yâ-yı sâdıkada Uzun Hasan'un ciger-pâresi üftâde-i Hakk oldugı nümâyân oldı. Ve Şeh-zâde Sultân Bâyezîd dahı mukābelesinde olanları perîşân idüp ziyâde-i ikdâm ile ilerü sürdüklerinde kalbgâh-ı düşmen önüne çıkup darb-ı tîg ile anları dahı tazyîk itdükleri cihetden Uzun Hasan'ı tag dibine tıkdılar. Ugurlı Mehmed, Sultân Bâyezîd'ün bu rütbe şecâ'atini gördükde karâra mecâli kalmayup firâra âgâz eyledi. Uzun Hasan, Gürüz Zeynel nâm oglunun maktûl olup meymene ü meyserenün münhezim olduklarından haberdâr olıcak, dûd-i âh-ı cângâh ile felek âyînesin[i] siyâh ve tahayyür-künân râh-ı firâra nigâh eyleyerek: "Âkıbet-i kârına müncerr ola." deyü terakkub ü intizâr üzere karâr eyledi. Bu vakte dek kalb-gâh-ı sipâh-ı zafer-penâhda turan dil-âverler henüz cenge mübâşeret itmeyüp livâ-i pâd-şâhî düşmen oldugı püşteye çıkmamış idi. Ve kapukulından bir ahad edevât-ı cenge vaz'-ı yed itmeyüp ancak meymene ü meysere askeri **[121^a]** mukāteleye kıyâm itmişler idi. Bu esnâda tûğ-i pür-fürûg-i sultânî dâmen-i püşteden nümâyân olup yeniçeri askeri ellerinde harbe vü tufeng bir gûne mehâbetle âşikâr oldukları Uzun Hasan'un manzûrı olıcak, bildigi eger bir lâhze dahı tevakkuf iderse giriftâr-ı pençe-i dil-âverân adû şikâr olur. Hemân mîr-i âhûrına hitâben "Şu boz atı getür ki, cân kutarandur" deyüp ol rahş-ı sabâ-reftâr ile âzim-i râh-ı firâr oldı. Karaman-oglı Pîr Ahmed dahı Hasan Dıraz'a hem-râh olup Osmâniyân'dan firâr san'at-ı mevrûsesi olmagla esnâ-yi râhda haylî izhâr-ı mahâret eyledi. Ol bî-ârlar bir mertebe sür'atle kaçdılar ki, üc günlük yolı bir günde kat' idüp Uzun Hasan'un ehl u ıyâlı olan ordûya dâhil olduklarında havf-ı ta'kîb ile anda dahı karâr itmeyüp Tebriz'e dek firâr itdiler. Bu cengde Akkoyunlı

Türkmeni’nden katı çok kimesne maktûl olup alınan ganâyim-i hârac dâ’ire-i ta‘dâd idügi menkūldur. Pâd-şâh-ı cihân, Uzun Hasan firârından sonra mahall-i muhârebede üc gün ârâm buyurup üserâ-yı Türkmen’ün ehl-i alim olanlarundan gayrîye katl-i âmm ile fermân eylediler. Ve âshâb-ı ilm ü dânişi İstanbul’a irsâl idüp her biri mezîd ihsâna mazhar oldı. Ve Karakoyunlı’dan giriftâr olanları mecbûren geldikleri cihetle ıtlâk buyurup bir kaç mîr-zâlar ki, peder cânibinden **[121b]** Timur’a ve vâlideleri tarafında[n] Kara Osman’a müntehî idiler. Amâsiyye’de habs olunmaları emr olundı. Ve ol mahallden ric‘at buyuruldukda üc bin esîr yanlarınca götürilüp Kemâh kurbuna gelince her konakda dört yüzi katl olundı. Kara-hisâr’a gelindükde hâkimi olan Darab Big, arz-ı inkıyâd itmekle mazhar-ı nevâziş olup Çirmen sancagı ihsân olundı. Ve ol hisâr-ı üstüvâr tarîk-i eshelle mazbût şâh-ı kâm-kâr oldı. Uzun Hasan galebesinün şükrânesi pâd-şâh hazretleri cemî‘ abîdini ıtlâk idüp ta‘dâd olundukda kırk bine vusûlı rivâyet olunmuşdur. Ve sefere teveccüh esnâsında sipâh Hazîne-i Âmire’den yüz yük akça istikrâz itmişler idi. Pâd-şâh-ı âlem-penâh anı dahı hibe buyurdılar. Galebe-i mezbûre akabinde ta‘kîb-i düşmen ve zabt-ı kılâ‘ irâde olundukda Mahmûd Paşa, Uzun Hasan’un cibâl-ı menî‘aya firâr idecegin[i] ve ol nevâhîde olan kılâ‘ müstahkem ü üstüvâr olmamagla teshîrinde fâ’ide olmadugın[ı] ifâde itdügine binâen re’y-i mezbûr terk olundı. Lâkin ba‘zı ashâb-ı ağrâz bu re’ylerde Mahmûd Paşa’ya sû-i tedbîr isnâd ve sâ’ir ef‘âlinde dahı nice ifk ü iftirâyı mutazammın kelimât îrâd itmeleri ile dârü’s-saltanaya vusûlda azl olundı.

142. İrsâl-i asker be-cânib-i Karaman

Karaman-ogulları, Uzun Hasan’un sebeb-i nekbeti olduklarında binâen Pîr Ahmed’ün mezbûr yanında evvelki gibi rağbeti kalmadugından vilâyet-i **[122a]** Karaman tarafına azîmet ve Ermenek etrâfında Yellidepe’de ikāmet eyleyüp Silifke’de olan birâderi Kāsım Big ile ittihâd üzere memâlik-i mahrûsaya ta‘addîleri ma‘rûz olıcak. Gedik Ahmed Paşa, Anatolı askeri ile irsâl olundı. Ol dahı Karaman’da Sultân Mustafâ hidmetine vâsıl olup Pîr Ahmed’i hîle ile ele getürmek içün evvelâ sulh mükâlemesine ilçiler gönderdi. Ve akabinde kendü dahı îlgâr idüp ale’l-gafle Karamanîler’i basdukda cümlesini tâ ü mâr itmekle mâl ü menâllerini zabt eyledi. Lâkin Ahmed Big firâr idüp ba‘zı ormanlar içinde tahassun eyledi.

Ba‘dehû Ermenek-kal‘ası feth olunup Meynan üstüne vardılar. Meynan-kal‘ası bir kaya üstünde olmagla gâyet sa‘b ü düşvâr ve bir vechile top isti‘mâli ve su‘ûd ihtimâli mümkün olmayup teshîrine hâric-i dâ’ire iktidâr idi. Lâkin Ahmed Paşa kemâl-i ikdâm ile top çıkarmak ziyâde asîr olan mahalle top çıkarmaga ihtimâm idüp hatta top arabasının

ipine bi’z-zât kendüsi yapışmagla askere şevk düşüp sa‘y-i belîğ eyledükleri cihetden ol hilâf-ı me’mûl mahalle îsâl olunan top ile kal‘ayı dögmege başladılar. Ve kal‘a zabtına Ahmed Paşa nasîhatler itmekle âkıbet-i amân ile kal‘a yı teslîm eyledi. Pîr Ahmed’ün ehl u ıyâlı ve mâl ü menâli kal‘ada olmagla zabt olunup Konya’ya irsâl eylediler. Pîr Ahmed dahı gâhî bir yüksek **[122b]** tag üzerine gelüp kal‘aya nazar ider idi. Yine gelüp zabt olundugını gördükde “âh âh” idüp “Ehl u ıyâlım ve cümle mâlım Osmânîler eline girdikden sonra bana hayât lâzım degildür” deyü kendüsini ol mekândan aşaga bırakdı. Lâkin eceli gelmemekle bir agaca asılup kaldı. Havâss huddâmı bu hâlî göricek, hezâr sa‘y ile ol vartadan tahlîs eylediler. Ol sebeble bir kaç gün nâ-tüvân olup andan zelîl ü sefîl Tarsus’a vardı. Ve hudûd-ı Şâm’da bir yıl mikdârı ser-gerdân olup ba‘dehû vefât itmişdür. Gedik Ahmed Paşa bu fethden sonra Silifke’ye varup muhâsara eyledi. Ve hademe-i Osmâniyân’dan olan zâbitlerine irsâl-i peyâm ile bârût mahzenine âteş ilkā itdürdikde yürüyüşle hisârı zabt idüp Karamanîler’den yüz seksen zâbiti katl eyledi.

143. Feth-i Develü Kara-hisâr

Sultân Mustafâ, Develü Kara-hisâr fethinde Gedik Ahmed Paşa’yı sebkat irâde buyurup, lâkin mizâc-ı şerîflerinde inhirâf olmagla bi’z-zât varmaga mecâlleri olmadugı cihetden havâss-ı müte‘allikātından Teke-ili bigi Koça[35] Big nâm kimesneyi irsâl buyurdılar. Ol dahı ber-mûcib-i emr kal‘a-i mezbûreye varup muhâsara eyledi. Ve ehl-i hisârı ziyâde tazyîk eyledükde hâkim-i hisâr Atmaca Big haber irsâl eyledi ki: “Eger şeh-zâde devletle gelürse kal‘ayı teslîm ideriz. Ve illâ senünle ceng ideriz.” deyü haber şeh-zâdeye iblâğ olundukda gerçi kudretleri yoğ idi. Lâkin muktezâ-yı himmet-i aliyyeleri üzere Konya’dan ol tarafa azîmet buyurup az vaktde **[123a]** mahall-i mezbûreye vâsıl olmaları ile Atmaca Big kul-ı sâbıkı üzere teslîm-i hisâr eyledi. Şeh-zâde hazretleri dahı mîr-i mezbûre nevâzişler idüp Ahmed Paşa’ya zabt-ı kal‘a içün haber yolladılar. Bu hareket anîfeden şeh-zâdenün marazı müştedd olup avdetde Nigde’ye ve andan Buz-bâzârcıgı’na geldiklerinde âlem-i fânîden irtihâl ve civâr-ı rahmet-i Rahmân’a intikāl buyurdılar. Lâlaları Ahmed Big ve defterdârları Umûr Big-oglı Çelebi Şeh-zâde’nün vefâtını ihfâ idüp araba ile Konya’ya îsâl eylediler. Ahmed Paşa haberdâr oldukda İç-il’den îlgâr idüp şeh-zâdenün na‘şını kapusı halkı ile Burusa’ya irsâl ve bu haberi der-i devlete îsâl itdükden sonra kendüsi dahı vâsıl-ı atabe-i şehinşâhî olup hidmeti mukābelesinde

[35] Der-kenâra “Koçi Big’i ol eyyâmda Teke-ili bigi idi. Anı irsâl ” şeklinde bir not düşülmüş.

mükerrem oldı. Bu esnâda sadr-ı sâbık Mahmûd Paşa iftirâ-yı erbâb-ı nifâk ile on sekiz gün Yedi-kal'a[36]'da mahbûs oldukdan sonra âlem-i vücûddan nâ-bûd kılındı, fî sene 877 Rebîü'l-âhır, fî üç.

144. Feth-i Kefe ve Azak

Uzun Hasan vak'asından sonra dârü's-saltanada iki sene ârâm buyurup ba'dehû Kara-deniz sevâhilinde tasarruf-ı küffârda olan bilâdın ba'zıların teshîre niyyet buyurduklarında Kefe vilâyetinün fethi tasmîm eylediler. Vilâyet-i mezbûre Kara-deniz sâhilinde Kırım'a bu'dı bir günlük yol iken Frenk tasarrufunda olup kemâl-i metânetine binâen evlâd-ı Cengiz'den Kırım hâkimleri teshîrine kādir olmamışlar idi.

885 senesinde Gedik Ahmed Paşa ol tarafa me'mûr olup **[123[b]]** kadırga ve at gemisi ve mavna aksâmından üc yüz pâre tekne ile Kefe cânibine teveccüh eyledi. Ve kal'a-i mezbûre sâhiline vâsıl olup berr ü bahrdan kal'a etrâfını ihâta itmekle muhâsaraya mübâşeret eylediler. Ve muhâsara eyyâmı mümtedd olmagla ehl-i hisâr muztarr olup tekürine "Eger kal'ayı teslîm itmezsen cebren almaları mukarrerdür. Ol zamân ehl u ıyâlımız ayaklar altında kalur. Lâkin kal'ayı teslîm itdügimiz sûretde Osmânlu'nun âdeti ınkıyâd idenlere hürmet itmekdür. Bizi dahı ehl u ıyâlımızla ıtlâk iderler." didiklerinde tekür nâ-çâr râzı olup paşadan amân diledi. Paşa dahı amân virüp ücünci gün ehl u ıyâlları ile kal'adan çıkdıklarında kal'a zabt olundı. Tekürün hazînesi pâd-şâh-ı âlem-penâh içün ahz olunup kakum ve samur ve sincab envâ'ından guzât eline bî-hisâb ganâyim girmekle atlara bile kürkler giydirdiler. Ve re'âyâ mahallerinde ibkā olunup Yapo-Germe-hisârı üzerine teveccüh eylediler, Varıldıkda vech-i eshel üzere fethi müyesser olmagla Azak memleketi ki, vilâyet-i Sakalıba ve bilâd-ı şimâliyyenün ma'beridür. Feth ü teshîrine azîmet olunup yümn-i ikbâl-i pâd-şâhî ile tâ Çerkes ser-hâddine varınca zabt olunan nice kılâ' zamâyim-i memleket-i Osmâniyye'den kılındı.

145. Feth-i kal'a-i Menküb

Kefe ve Azak fethinden sonra Menküb-kal'ası üzerine varılup muhâsara olundı. Kal'a dögülmeden dörd dîvârı harâb oldugı cihetle teküri havfa düşdügine **[124[a]]** binâen kal'adan çıkup Paşaya arz-ı inkıyâd eyledi. Lâkin tekürün akrabasından bir kâfir-i anûd kal'ada bulunmagla tekür çıkdıkda kal'ayı teslîmden ibâ idüp muhâfazaya ihtimâm göster[d]i, paşa dahı darb-ı destle fethi zamân-ı tavîle muhtâc oldugını bildüginden nâşî sühûletle zabtına

---

[36] Anonim yazar, "kule" yerine "kal'a" yazmıştır. Alıntı yaptığını tespit ettiğimiz kaynakta (*Tâcü't-tevârîh* I, 552) "Yedikal'a" olarak geçmektedir.

hüsn-i tedbîr idüp muhâsarada bir mikdâr asker ibkāsıyla pîş-i kal‘adan intikāl eyledi. Ehl-i kal‘a, paşanun gitdügini göricek muhâsara içün ibkā olunan asker-i kalîl olmagla kal‘adan hurûc idüp guzât üzerine hücûm eyledüklerinde guzât-ı İslâm kadem kadem firâr izhârı ile küffârı kal‘adan teb‘îd itdükleri hînde Ahmed Paşa’nun pusuya pinhân eyledügi asker âşikâr olup sedd-i râh-güzâr-ı hisâr eylemeleri ile küffârun cevânib-i erba‘asın[ı] ihâta idüp melâ‘înün dil-hâh üzere kılıc çaldılar. Ve bu gûne tedbîr-i müstahsen ile Ahmed Paşa Menküb-kal‘ası’nı feth eyleyüp bu sefer-i celîlde Ahmed Paşa ihtimâmıyla bunca kılâ‘ dârü’s-selâm oldı, fî sene 880.

Ve sene-i mezbûrede Semendire bigi Malkoç-oglı Alî Big, Sirem adasına akın idüp altı bin mikdârı müsellâh kâfire râst gelmekle muhârebe-i azîmeden sonra muzaffer ü mansûr oldı. Ahz itdügi nice sancak ve rü‘ûs-ı ümerâ-yı küffâr ile der-i devlete vusûl buldı. Ve bu sene de mürtezikā-i evkāfa berât **[124b]** i‘tâ olunup mütevellî azlinde ref‘iden sâlim kıldılar.

146. Ahvâl-i sefer-i Boğdan

Arnavud İskenderiyye’si fethine irsâl olunan Hâdım Süleymân Paşa fethe muvakkaf olamayup gâret ile iktifâdan sonra der-i devlete avdetde cem‘iyyet-i asker beyhûde olmamak, ancak Boğdan vilâyetine me’mûr oldı. Gerçi ol asker yorgun olup ve İskenderiyye ile Boğdan beyni bir aylık yol olmagla maksûd hâsıl olmayacagı Süleymân Paşa’nun ve ümerânun ma‘lûmları idi. Lâkin fermâna imtisâlen cânib-i mezbûre teveccüh eylediler. Ve Tuna’dan Eflâk tarafına ubûr idüp Boğdan hâkimi zâhir olmamagla etrâf gâretine meşgûl olduklarında ol lâ‘în yolları kesdirüp ba‘dehû îlgâr ile ale’l-gafle ol yorgun ve perâkende askerün üzerine hücûm itmekle guzât-ı İslâm’un ekserîni şehîd itdi. Ve Süleymân Paşa güc ile halâs olup böyle bir hâdise-i gayr-i marziyye zuhûrı mesmû‘-ı hümâyûn oldukda 881 senesi bahârında pâd-şâh-ı cihân bi’z-zât vilâyet-i Boğdan cânibine nühzet buyurdılar ve Kara-deniz’den Tuna’ya zehâ’ir nakl olunup mâ-lezime-i asker âmâde kılındı. Boğdan hâkimi teveccüh-i hümâyûndan haberdâr olıcak, memleketinün mezârî‘ni ihrâk bi’n-nâr idüp ağniyâsını sarb bicnelere pinhân ve kendüsi askeri ile Agac-denizi nâmında bir çengel-istân derûnunı mekân eyledi. Ordû-yi hümâyûn memleket-i mezbûreye dâhil oldukda nice **[125a]** müddet cüst ü cû olunup kâfirden bir nişân belürmedi. Ve galebe-i kahtdan azîm zahmet çekdiler. Eger Tuna’dan zahîre nakl olunmuş olmasa ikāmet mümkün olmaz idi. Âkıbet inâyet-i Hakk ile bir dil tutup küffârun ihtifâ itdügi orman haber alınmak ile askerden müntehib bir gürûh istihbâr içün irsâl olundı. Ba‘de’l-vusûl gördiler

ki, küffâr müdâhili azîm agaclar ile sedd idüp amîk handaklar hafr itmiş ve toplar kurup kemâl-i ihtiyâd ile hâzır ü âmâde tururlar. Bu haberi ordû cânibine i‘lâm itdüklerinde hemân a‘lâm-ı zafer-encâm ol tarafa tevcîh olunup hengâm-ı seherde devlet ü ikbâl ile mahall-i mezbûre vürûd olundı. Ve orman-ı ma‘hûdun etrâf u cevânibi ihâta olunup top u tufeng ve sa’ir alât ile muhârebeye âheng itdiler. Asker-i İslâm bir çukur mahallde bulunmak ile küffârun kellesi üstlerinden aşup mızrâkları ucuna isâbet eyledi. Lâkin beri cânibden atılan gülleler top arabalarına saplanup hiçbiri yere düşmedi. Ama ormanun müdâhili mesdûd olmagla yürüyüşe kimse ikdâm idemeyüp ilerü varamadılar. Hattâ yeniçeri dil-âverleri top u tufenge sîne virmege mu‘tâd iken ol cengde atılan topdan ihtirâz içün yüzleri üstüne yatdıkları pâd-şâh-ı âlem-penâh göricek, yeniçeri agası Trabzonlı Mehmed Aga’ya hitâben: **[125[b]]** “Bre şu oglanlarına aceb iş itdiler. Böyle yigitlik mi olur?” deyü siperlerin mübârek ellerine alup ilerü at sürdiler. Kapu halkı dahı rikâb-ı hümâyûndan ayrılamayup bir ugurdan hücûm itdüklerinde, yeniçeri eyledükleri işden mahcûb olup def‘-i hacâlet içün ziyâde ikdâm ile yorıldılar. Rûm-ili ve Anatolı sipâhıları dahı ikdâm-ı şehriyârîden nâşî seyl-i revân gibi küffâr cânibine akdılar. Kuşluk vaktinden beyne’s-salatine dek muhârebe olunup âhirü’l-emr imdâd-ı İlahî ile pâd-şâh-ı İslâm mansûr u muzaffer olup küffâr perîşân oldılar. Ve re’isleri olan lâ‘în-i gürûh andan şümâr ile tag tarafına firâr eyledi. Gerçi ol cengde çok Gâzi şehîd oldı. Lâkin küffârdan maktûl olan bî-hisâb olmagla kellerinden minâreler yapuldugı menkūldur. Ve küffârun cemî‘ mâl ü menâli mazbût-ı huddâm-ı şâh-ı deryâ-nevâl olup iki ay ale’n-nevâlı Boğdan memleketi gâret olunup guzât-ı zafer-simât bî-hadd ü aded ganâyimle muğtenem oldılar. Ol seferde mülâzım-ı rikâb-ı hümâyûn olan Eflâk voyvodasınun askeri dahı ganâyimden hisse-yâb olup hanâzîr sürileri bi’l-cümle anlarun oldı. Bu nusret-i celîleden sonra pâd-şâh-ı enâm dârât ü ihtişâm ile şehr-i Edrene’ye müteveccih oldılar.

147. Hedm-i kılâ‘ der-ser-hadd-i Ungurus

Boğdan avdetinden Tuna’dan ubûr olundukda Mihâl-oglı Alî Big’den âdem gelüp Ungurus kıralınun Tuna nehri ile **[126[a]]** Sava’nun mültekāsında Devlet-i Osmâniyye zabtında Komluc nâm mahalle iki kal‘a ve Tuna’nun öte yakasında bunlarun muhâzâtına bir kal‘a binâ itmekle ol mahalli iskele idinüp fitne vü fesâda teheyyü’ eylemesini ihbâr eyledükde, egerçi mevsim şitâ hulûl idüp galebe-i berf ü bârândan yollar mesdûd idi. Lâkin pâd-şâh-ı âlem-penâh te’hîrini revâ görmedüklerinden hemân ol cânibe teveccüh idüp

yollarda kar üzengiden yukarı oldugına binâen hezâr[37] zahmet ü meşekkatle mahall-i mezbûre vâsıl oldılar. Tuna suyı öyle müncemid olmuş idi ki, buzun kalınlıgı on dört karış idi. Asker-i İslâm buzdan ubûr idüp ol kal‘aları muhâsara itdiler. Ve küffârun hıfz itdügi handaklara su toldurup müncemid oldukda üzerinden geçmekle hisârlarun burc u bârûsuna nasb-ı a‘lâm itdiler. İzn-i yagma sâdır olmuş idi. Ol cihetle guzâtun bu gûne ikdâm eyledüklerini küffâr göricek amân talebi ile kal‘aları teslîm eylediler. İkisi dahı hâka berâber hedm olunup dârü’s-saltanaya avdet buyurdılar. Bu feth Boğdan seferinden iki buçuk ay sonra vâki‘ olmuşdur. Sefer-i sâbık akabinde iki sene İstanbul’da ikāmet-i hümâyûn olup Yeni-sarây binâ olundı.

882 senesi Mihâl-oglı Alî Big, Eflâk cânibinden Ungurus’a akın eyledükde münhezim oldı. Ve Süleymân **[126[b]]** Paşa, Eynebahtı-hisârı’nı muhâsara idüp bî-feth avdet itdükde ma‘zûl olmagla mansıbı Dâvud Paşa’ya virildi. Gedik Ahmed Paşa, İskenderiyye fethine me’mûr olup isti‘fâ itmekle Bogaz-kesen’de habs olundı.

148. Feth-i İskenderiyye

883 senesi pâd-şâh-ı âlem-penâh sipâh-i bî-gerân ile İskenderiyye tarafına nühzet buyurdılar. Evrenos-oglı Ahmed Big, Turhan Big-oglı Ömer Big köpriler ta‘mîr ve binâsına me’mûr olup mukaddem irsâl olundılar.

Ba‘dehû ordû-yi hümâyûn Arnavud hudûdına vâsıl olup Akca-hisâr’a varıldıkda küffâr kal‘ayı teslîm eylediler. Andan İskenderiyye üzerine varılup kal‘a-i mezbûrenün bir tarafından geçen Drine nâm nehr-i azîmün üzerine cisr binâ olunmagla asker-i İslâm mürûr idüp muhâsara eylediler. Şehr-i mezbûr Rûm-ili’nün cânib-i garbiyyesinde bir yüksek tag üzere binâ olunmuş Zü’l-karneyn’e mensûb bir hısn-ı hasîndur. Ve cevânib-i sâlisesinde Leş ve Dregos ve Gölbaşı nâm üc hisâr-ı üstüvâr yapılmışdur. Leş-kal‘ası, Drine suyı ile Yunaniyye nehri’nin mevzi‘-i ittisâlinde Dregos bir cebel-i refî‘ üzere Gölbaşı anda olan gadîrin agzındadur. Ol gadîrin beher sâl kırk bin filori mahsûlı olmak ba‘zılardan nakl olunur. Ve’l-hâsıl kal‘anun teshîrine kemâl-i ihtimâm ile ikdâm olunup top arabası **[127[a]]** geçmek mümkün olmayan sarb mahallden bakır nakli ile kal‘aya havâle sa‘bü’s-su‘ûd yerlerde toplar dökdiler. Bu minvâl üzere kal‘a dögülmege başlanup dîvârları rahnedâr oldukda yürüyüşler olunmagla mücâhidînden çok kimesne şehîd oldı. Ahirü’l-emr ibtidâ etrâfında olan kılâ‘ teshîr olunup sâniyen bir havâle kal‘a binâ olunmak tarîkile ehl-i hisârı tazyîk eylemek muhtâr-ı şehriyârî olup Rûm-ili biglerbigisi Dâvud Paşa, Gölbaşı fethine

[37] Metinde “ر” harfi yazılmamış.

me’mûr olmagla ber-mûcib-i fermân kal‘a-i mezbûreye varup isti‘mân ile feth eyledi. Ve Anatolı biglerbigisi Süleymân Paşa, Dregos hisârı’nı muhâsara eylemiş idi. Dâvud Paşa itmâm-ı hidmetden sonra ol cânibe varup Anatolı ve Rûm-ili askeri ikdâmıyla ol kal‘a dahı feth olundı.

Ba‘dehû ol paşalar Leş-kal‘ası üzerine azîmet idüp ba‘de’l-vusûl amân ile zabt itdiler. Kal‘a-i mezbûreyi hıfz içün gelen Frenk tâ’ifesi dâmen-i hisârda olan nehrden keştîler ile firâr iderken ordû-yi hümâyûn hizâsına geldiklerinde şüc‘ân askerden ba‘zı üzmek bilen dil-âverler suya atılup üzerek gemiler üstüne togrı teveccüh itdüklerini küffâr göricek, bu gûne gelişlerinden derûnlarına hafv ü haşiyyet müstevlî olmagla kenâra yanaşup orman içine firâra şitâb eylediler. Ol dil-âverler dahı gemileri içinde olan eşyâ ile zabt **[127b]** idüp ordû cânibine getürdiklerinde içine asker konup firârîler akabince irsâl olunmagla cümlesini der-zencîr ordûya ihzâr eylediler. Bu vech üzere ol kal‘alar fethinden sonra İskenderiyye mukābelesinde bir havâle kal‘a binâ olunup Evrenos-oglı Ahmed Big muhâsara-i İskenderiyye’ye me’mûr oldı. Ve zabt olunan kılâ‘ın esbâb-ı muhâfazası tekmîl olundukdan sonra dârü’s-saltanaya ric‘at buyurdılar. İstanbul’a vusûldan altı ay mürûrunda İskenderiyye ehâlîsi istîmân itdükleri ma‘rûz-ı atebe-i şehriyârî oldukda izn-i hümâyûn sudûrı beş pâre gemi i‘dâd olunup ehl-i kal‘a mâl u ıyâlların hisârdan nakl idicek, ol hısn-ı üstüvâr kabza-i tasarruf-ı İslâmiyân’a dâhil oldı.

149. Feth-i kal‘a-hâ-i Pulya

İskenderiyye seferine giderken pâd-şâh-ı cihân bir sarb mahallde piyâde olup haylî zahmet çekmeleri ile bir yere celse-i hafîfe itdüklerinde: “Bir kâr-güzâr vezîrimiz olaydı biz bu mihnetleri çekmez idik.” buyurmuşlar. Mîr-i alem Hersek-oglı Ahmed Big huzûr-ı hümâyûnlarında bulunup: “Eger, Ahmed Paşa kulunuz olsa idi bu gûne zahmet çekilmezdi.” deyü cevâb viricek, pâd-şâh-ı âlem-penâh sükût buyurup lâkin Ahmed Big’ün kelâmı te’sîr itdügi cihetden irtesi İstanbul’a fermân irsâliyle habsden ıtlâk olunup Selânik sancagı ihsân olunmuş idi. İskenderiyye’den avdet olundukda paşa-yı mezbûre Avlonya sancagı tevcîh **[128a]** olunup Arnavud memâlikinün zabt olunmayan mevâzı‘nı teshîre me’mûr kıldılar. Ol dahı hidmet-i mezbûreyi edâ idüp ol memleketde nice vilâyetler feth itdükden sonra Pulya diyârı teshîrinün levâzımını arz içün ba‘de’l-istîzân 884 senesi bi’z-zât âsitâneye gelüp diledügi kadar donanma tertîb ü tanzîm ve lüzûmı mertebe yeniçeri ve azeb kadırgalar hidmetine ta‘yîn olunmagla esbâb-ı lâzıme tetmîm olundı. Ve Rûm-ili ve Anatolı askerinden cem‘ olunan güzîde dil-âverler ile paşa-yı memleket-güşâ cânib-i

maksûda azîmet idüp Pulya yakasına vâsıl oldı. Ve evvelâ diyâr-ı İslâm'a akreb olan Otranta-hisârı'nı muhâsara idüp darb-ı dest ile feth eyledi.

Ba'dehû ol vilâyetde olan nice kılâ'ı dahı diyâr-ı İslâmiyye'den kılınmagla Pulya hâkimi Rabga, İspanya bigine firâr idüp ilticâ eyledi.

Ba'dehû Ahmed Paşa ol memleketde Sultân Mehmed Han vefâtına dek ba'zı kal'alar dahı feth idüp Sultân Bâyezîd Han âsitânesine rûymâl itdükde Rabga lâ'în İspanya imdâdıyla 886 senesi ol kılâ'ı yed-i İslâmiyân'dan istirdâd itmişdür.

884 senesinde Koca-ili bigini otuz pâre kadırga ile Kefe nevâhîsinde olan Azak suyınun kenârında kâfir tasarrufunda kalan Mota-hisârı'nı fethe irsâl buyurmaları ile ba'de'l-vusûl amân ile feth eyledi.

Sene-i mezbûrede Bayburd **[128b]** ve Erzincân beldelerine karîb olan Turul vilâyetinün hâkimi Uzun Hasan ile müttefik oldugı cihetden vilâyeti zabt olunmak Şeh-zâde Sultân Bâyezîd uhdesine ihâle olundukda anlar dahı vezîrleri Rakkâs Sinân Big'i serdâr nasb idüp irsâl itmeleri ile hâkim-i mezbûrun mukāvemete iktidârı olmadugına binâen Erzincân'a firâr idicek tarîk-i eshelle ol vilâyet zabt olundı.

Yine sene-i mezbûrede Bozcaada ki, küffâr satvet-i İslâm havfından tahliye itmekle me'men eşkıyâ olmuş idi. Anda bir hısn binâ olunup tekâlîf-i dîvâniyye refî' ile nice kimse iskân olundı. Ve ma'den-i tıyn-ı mahtûm olan Lemnos cezîresi ki, İlimye dimekle meşhûrdur. On sene de ta'mîr olunup teyn-i mezbûr ma'dûn olmuş iken etıbbâ irsâliyle izhâr olundı. Mukaddemâ pâd-şâh-ı cihân râh-ı hacre olan birikeler ta'mîrini sultân-ı Mısır'dan istîzân itdükde cevâb-ı nâ-savâb irsâli ile mâ-beynde sûret-i şikāk-ı nümâyân olmuş idi. Zü'l-kadr vilâyetinün hâlimi Melik Arslân'ı sultân-ı Mısır bir âdem irsâl itmekle Mar'aş cami'inde şehîd itdürüp kendü yanında olan Zül'l-kadr-oglı Budak Big'i ol vilâyete îsâl eyledükde vilâyetli Bugak Big'le adem-i imtizâclarına binâen mülâzım-ı âsitâne Şeh-süvâr Big'i taleb itdükleri cihetden ma'iyyetine asker ta'yîn olunup Zül'l-kadr hükûmetgâhına iclâs olundı.

Ba'dehû sultân-ı Mısır dahı Budak Big ma'iyyetine asker koşup **[129a]** yolladıkda pâd-şâh-ı cihân yine Şeh-süvâr Big'e imdâd-ı irsâl itmeleri ile arab askerini perîşân eyledi. Bu minvâl üzere bir kaç def'a tarafeynden asker techîz olunup muhârebe vâki' oldukda cümlesinde arab askeri münhezim oldukdan sonra sultân-ı Mısır Hoş-kadem vefât idüp saltanat Kayıtbay'a intikāl idicek. Pâd-şâh-ı cihân âsitânesine agır pîş-keşler ihdâsıyla Şeh-süvâr Big'e imdâd olunmamak recâsın[ı] idüp memâliki dahı taraf-ı Devlet-i

Osmâniyye'den zabt olunmaga râzî oldugını i'lâm eyledükde Şeh-süvâr Big hilâf-ı rızâ-yı hümâyûn hareketinden hâlî olmadugı cihetle Kayıtba[y]'nun şart-ı mezbûr üzere recâsına müsâ'ade olundı. Ol dahı Türkmen ümerâsına nihânî haber irsâl idüp: "Rûm pâd-şâhı Sultân Mehmed bizim hâtırımız içün Şeh-süvâr Big'e imdâd eylemeyecekdür. Siz dahı hîn-i mukātelede ol cânibden i'râz eyleyesiz." deyü anları tarafına celbden sonra Şeh-süvâr Big üzerine asker irsâl idüp Türkmen bigleri ile olan mukāvele sebebiyle Mısır askeri gâlib oldukda Şeh-süvâr Big, Zamantin-hisârı'na firâr eyledi.

Ba'dehû ol hisâr muhâsara olunup Mısır bölük re'îsi olan big, Şeh-süvâr Big'e haber gönderdigi eger itâ'at iderse memleketinde ibkā olunup Şeh-süvâr Big dahı ol mu'âhedeye binâen kal'adan çıkdıkda ümerâ-yı Çerâkese'den mîr-i âhî ol şartı kabûl itmeyüp Şeh-süvâr **[129[b]]** Big'i sultân-ı Mısır'a irsâl itdükde bî-çâreyi esvâk-ı Mısır'da dûr itdürdikden sonra berdâr eyledi. Ve Budak Big'e asker koşup pâd-şâh-ı âlem ile olan ahdınun hilâfına Zü'l-kadr vilâyetine irsâl eyledügi mesmû'-ı hümâyûn olıcak. Âteş-i gazab-ı şehriyârî müşta'il olup 884 senesinde Alâü'd-devle nâm birâderini asker-i zafer-rehber ile irsâl ve hükûmetgâh-ı vilâyet-i mezbûrede mesned-nişîn izz ü ikbâl eylediler. Sene-i mezbûre evâhirinde otuz bin âdem ile Hasan Big-oglı Îsâ Big ve Mihâl-oglı Alî Big ve Molkoç-oglı Balı Big, Eflâk yolundan Ungurus vilâyetine akına irsâl olunmuş iken biglerün her biri istiklâl da'vâsıyla tedbîrlerinde ittifâk itmeyüp hazm ü ihtiyâtı terk itmelerine binâen arzû-yı ganimetle perîşân olduklarında kıral-ı pür-ihtiyâl-i mekri ile inhizâm vâki' olup ekserî guzât şehd-i şehâdet nûş eyledi. Îsâ Big dahı şehîd olup Alî Big ve Balı Big firâr eylediler.

150. Muhâsara-i Rodos

885 senesi Aydın vilâyeti muhâzâtında olan Rodos cezîresi fethine Mesîh Paşa me'mûr olup üc bin yeniçeri ve dört bin azeb ve kapukullarından bir kaç bölük ve Rûm-ili biglerinün ba'zısı ile donanma-yı hümâyûna girüp ve İstanbul'da olan gemilerden başka Gelibolı'dan dahı altmış pâre kadırga tanzim ve edâvât-ı ceng-i alâ-vechi'l-kemâl tehyi'e ve tetmîm olunmagla cezîre-i mezbûre tarafına azîmet eylediler. Anatolı askeri karadan irsâl olunup Rodos'a karîb **[130[a]]** iskeleden gemilerle donanmaya mülhâk oldılar.

Ba'dehû cezîre-i mezbûreye varılup evvelâ Mu'âviye zamânında cezîrenün cânib-i bahrisine binâ olunan Arab burgazı nâm hisârı muhâsaraya kemâl-i ikdâm ve ihtimâm ile mübâşeret olundı. Lâkin kal'a pîrâmeninde taş dögündisi olmagla gemiler yanaşmak mümkün olmadugı cihetden yürüyüş güni keştîlerde olan dil-âverler uryân olup togrı yürüyüp kal'a-i mezbûre cezîre tarafından dahı muhâsara olunmuş idi. Ol cânibde olan

gürûh denizden gelen dil-averlerün bu gûne merdâne hareketin[i] göricek anlara dahı gayret düşüp sa‘y ü kûşişde mezîd ihtimâm eylediler. Ve kal‘aya su‘ûd içün binâ olunan köprüyi hisârun dîvârına tayayup asker birbirin[i] müsâbakat iderek köprüye hücûm itdüklerinde cisr-i mezbûr izdihâm-ı nâsa tahammül itmeyüp üc yerinden münhedim olmagla binden ziyâde gâzi ol mahallde şehîd oldılar. Küffâr bu hâlî gördükde kal‘adan hurûc idüp ehl-i İslâm’un böyle perîşânlıgı esnâsında hücûm itmeleri çok kimesnenün şehâdetine sebeb oldı. Ba‘zıları güc ile halâs olup gemilere vâsıl oldılar.

Ba‘dehû böyle hasâretle rücû‘ı münâsib görmeyüp müceddeden gayret kemerin[i] miyânlarına bend itmeleri ile Rodos-hisârı muhâsarasına azîmet idüp nevâzil-i âsmânî gibi dâmen-i hisâra nüzûl eylediler. Ve kal‘a **[130b]** üzerine yürüyüp atılan top u tufenge nigâh-ı iltifât itmedüklerinden nâşî burûc-ı hisâra su‘ûd ile yedi aded alem nasb eylediler. Yürüyüşde nice Gâziler şehd-i şehâdeti nûş itmişken mücâhidîn ikdâmda kusûr itmeyüp kal‘anun taşra varoşı ehl-i İslâm ile mâlâmâl oldı. Bu esnâda Mesîh Paşa, Rodos hazînesine kimse ta‘arruz itmemek içün münâdîler nidâ itdürmekle askere fütûr arız olup kal‘aya girenlerün ardı kesildügi cihetden üzerlerine küffâr hücûm idicek ekserî şehîd olup hattâ Süleymân Paşa dahı ol mahallde hâ’iz-i rütbe-i şehâdet oldı. Paşanun neclî ve askerün tama‘ı sebebiyle böyle bir hâdise-i gayr-i marziyye sudûrundan sonra Mesîh Paşa’nun askere teklif-i muhârabeye yüzi olmamagla hisârun fethi mü‘teazzir oldugını âsitâneye i‘lâm itdükde Aydın vilâyetine avdet idüp ol sâhilde tevâbi‘-i Rodos’dan Bodrum-kal‘ası’nı feth itmege me’mûr oldı. Ol dahı muktezâ-yi fermân üzere kal‘a-i mezbûreyi muhâsara idüp askerün Rodos’da tevakkufı dört aydan ziyâde ve bu durumda mülâhazadan efzûn küffâr gemileri âmâde oldugına binâen feth ü zafer müyesser olmamagla askere icâzet virüp kendüsi avdet itmek üzere emr-i şerîf vârid oldukda ol vechile rec‘at eyledi. Lâkin İstanbul’a duhûle me’zûn olmayup vizâretini ref‘ ile Gelibolı sancagına irsâl eylediler.

151. Vefât-ı Ebû’l-feth Sultân Mehmed Han

[131a] Pâd-şâh-ı cihân Sultân Mehmed Han ekser esfâr-ı hümâyûnda mahall-i maksûda karîb olmadıkca semt-i azîmetlerin halkdan nihân iderler idi.

886 senesi bahârında dahı azîm tedârik ile Safer 26 güni İstanbul’dan nühzet buyurup cânib-i Üsküdâr’a ubûr eylediler. Lâkin mizâclarında tagayyür nümâyân olmuş idi. Bir kaç gün ârâmdan sonra ol menzilden kalkılup Gegbuze’de Tekür-çayırı mahatt-ı rehâl oldukda marazları müştedd olmagla kelime-i şehâdet i‘âdesine meşgūl olarak Rebîü’l-evvel 4 yevmü’l-hamîsde âzim-i dâr-ı âhiret ve harîdâr-ı kâlâ-yi afüvv ü mağfiret oldılar. Ebniye-i

hayriyyeden câmi‘ ve medrese ve hân ve imâret ve müsâfirhâne ve dârü’ş-şifâ ve marîzler içün mahsûs hamâm ve bir mekteb-hâne binâ buyurmuşlardur. Ve hazret-i hâlidde türbe ve câmi‘ ve medrese ve câmi‘-i mezbûrda elli akca dersîbe-i hadis ve kabza-i mezbûre de imâret ve İstanbul’da Şeyh Vefâ türbesi kurbunda bir câmi‘ binâsı anlarun âsârındandur. Ve nice bin kitâb vakf idüp câmi‘lerine vaz‘ itmişlerdür. Ve sâ’ir feth buyurdukları bilâdda olan hayrâtları hâric dâ’ire-i ihsâdur[38]. Vilâdetleri 833 senesi Receb 5, cülûsları 855 senesi Muharrem 16, zamân-ı saltanatları 35 yıl, ömr-i şerîfleri 53 senedür.

152. Cülûs-ı Sultân Bâyezîd bin Mehmed Han

Sultân Mehmed han hazretleri âhirete intikāl itdüklerinde Nişâncı Mahmûd Paşa vefâtlarını ihfâ emrinde eyledügi **[131b]** tedbîre binâen istihmâm içün âsitâneye nakl iktizâ itdi deyü pâd-şâhun tâbûtını araba ile İstanbul’a îsâl eylediler. Ve bâbü’s-sa‘âde kapucılarından Keklik Mustafâ nâm kimesneyi Amâsiyye’de olan Şeh-zâde Sultân Bâyezîd hazretlerine irsâl idüp, ba‘dehû Üsküdâr yakasına gemi ve pereme yanaşmasun deyü mü’ekked yasak eylediler. Ve şehr içinde olan Acem oglanlarını Fîl çayırı nehrinün köprüsi ta‘mîri içün şehrden ihrâc idüp gûyâ bu vech ile kal‘ayı ihfâ itdiler. Lâkin müfîd olmayup vefât-ı şehriyârî yeniçerinün ma‘lûmı oldukda Pendik[39] önünden pereme ile geçüp bir kaç at gemisini cebren Üsküdâr iskelesine götürdiler. Ve içine tolup İstanbul’a ubûr itmekle mezbûr paşanun evin gâret ve kendüyi âzim ezâhret itdükden sonra ignâ-yı şehrün büyûtını husûsen yahûd tâ’ifesi hânelerini yagma vü tâlân eylediler. İstanbul muhâfızı olan İshâk Paşa’nun kul ile nev‘ân ülfeti oldugı cihetden anun nasâyihi fi’l-cümle te’sîr idüp bir mikdâr sükûn bıldılar. Sultân Bâyezîd’ün oglı Sultân Korkud ol esnâda cedd-i büzürg-vârları hidmetinde olmagla sarây-ı hümâyûnda bulunup Sultân Cem’ün dahı Oguz Han nâm oglı Eski-sarây’da idi. Sultân Korkud vâlid-i mâcidleri gelince vekâleten tahta iclâs olundugına binâen Sultân Cem’den saltanatın tahallüfi nümâyân oldı. Paşa-yı maktûl, Sultân Cem’i iclâs fikrün **[132a]** idüp havâss-ı huddâmından birini mektûb ile irsâl itmişdi. Lâkin Sultân Bâyezîd’ün şeref-i musâheretleri ile ser-efrâz olan Anatolı biglerbigisi Sinân Paşa eline girmekle nâme ve nâme-beri i‘dâm eyledi. Mâh-ı mezbûrun sekizinci gün Keklik Mustafâ, Amâsiyye’ye vâsıl olup dördünci gün şeh-zâde hazretleri dârü’l-hilâfe

---

[38] Der-kenârda, anonim yazarın *Tâcü’t-tevârîh* (I, 579)’ten isim zikrederek alıntı yaptığı “Hoca târîhinde mestûrdur ki, mâl ü evkāf-ı Mehmed Hanî masârifine İstanbul kādîleri ma‘rifetile sarf olunup zevâ’idinden mevâlî ızâmın ve ulemâ-yı a‘lâmın ve meşâyih ve sâdâtın vezâ’ifleri edâ olunur imiş.” şeklinde yazı vardır.

[39] Der-kenârda “Pendik ve Kartal önünden kayık ile tolaşup, Kurşunlı mahzen pîş-gâhdan bir kaç at gemisi” şeklinde yazı vardır.

cânibine azîmet eylediler. Ve ma'iyyetlerine dört bin dil-âver alup tokuz günde deryâ-yı İstanbul sâhiline vâsıl olduklarında bî-hisâb kadırgalar ve kayıklar tehyi'e olunup erkân-ı devlet istikbâle şitâb eylediler. Şehr-i mezbûrun 21 ahad güni İstanbul'a ubûr esnâsında Bâyezîd Han mâtem libâsıyla olup başlarında şemle sarılı olmagla bigler ve paşalar ve hîn-i mürûrda İshâk Paşa tahrîki ile yeniçeriler kayıklarını pâd-şâh kadırgasına yanaşdırup Hamza Big-oglı Mustafâ Paşa'yı ircâ' niyâz itmeleri ile Üsküdâr'a döndürdiler.

Ba'dehû izz ü ikbâl ile İstanbul iskelesine vusûlundan sonra rahşlarına süvâr olup şehr kapusından duhûl idicek âyîn-i Osmânî üzere sipâh-i nusret-penâha terakkîler ihsân eylediler. Şehr-i İstanbul'un mütemevvilleri reh-güzer-i şâhîye zî-kıymet kumâşiler ferş itmeleri ile ta'zîm ü tevkîr merâsimini itmâm itmişler idi. O tarz üzere bâb-ı hümâyûna vusûlda yeniçeri alâylar baglayup "Arz-ı **[132[b]]** hâlimiz vardur." deyü pâd-şâh hazretlerini tevkîf eylediler. Ve mukaddemâ sudûr iden etvâr-ı nâ-hem-vârlarından i'tizâr ile recâ-yı afv-ı şehinşâhîye ibtidâr itdüklerinde şehriyâr-ı kerem-kâr dahı mû'âhezeden iğmâz buyuracakların[ı] iş'âr idüp du'â ve senâ ile sarây-ı hümâyûna zıll-efgen izz ü devlet ve taht-ı vâlâ-baht-ı Osmâniyye'ye cülûs-ı meymenet-i me'nûsları ile ser-mâye-i bahş-i rif'at ve sa'âdet oldılar. İrtesi vâlid-i mâcidleri namâzını edâdan sonra tâbûtlarını takbîl idüp dûş-i şerîflerine aldılar. Ve vizerâ vü ümerâ dahı girüp türbe-i şerîflerine defn olundılar. Pâd-şâh cedîr-i eyyâm-ı matem inkızâsından sonra tedâbîr-i mülkiyye levâzımına iştigâl ile İshâk Paşa'yı vezîr-i a'zam idüp teskîn-i fesâd içün virdigi terakkîleri mukarrer kıldılar. Ve yeniçeri istid'âsıyla tard olunan Mustafâ Paşa'yı getürüp vezîr-i sânî nasb itdiler. Mağnisâ çelebisi vizerâtdan azl olunup sahn medârisinün birine müderris nasb olundı. Ve ecdâd-ı i'zâmları kānûnı üzere askere bahşiş virilüp ümerâ-yı etrâfa hil'atler irsâl olundı.

153. Muhârebe-i şehriyârî bâ-Sultân Cem

Cülûs-ı hümâyûn akabinde Sultân Cem bî-hisâb asker cem' idüp hükûmetgâhı olan Karaman'dan Burusa tarafına teveccüh eyledügi ma'rûz olıcak. Lâlaları Ayâs Paşa'yı iki bin yeniçeri ile Burusa muhâfazasına irsâl idüp kendüleri dahı mevcûd olan asker ile Üsküdâr yakasına güzâr **[133[a]]** ve bakıyye-i sipâhun ma'asker-i hümâyûna lühûkına intizâr üzere karâr buyurdılar. Ayâs Paşa Mudânya yolından Burusa'ya varup Kapluca'ya kondukda Sultân Cem tarafından serdâr-ı sipâh olan Gedik Nasûh nâm kimsenün Yıldırım Han imâreti sahrâsına nüzûl itdügini istimâ' idicek, Burusa'ya duhûle şitâb eyledi. Lâkin anlar dahı Ayâs Paşa'nun geldüginden haberdâr oldukları cihetle Burusa'ya togrı sür'at itmişler idi. İki gürûh birbirine tesâdüf idüp azîm cengden sonra Burusa halkı yeniçerinün

İstanbul ehâlîsine itdükleri ta'addî sebebiyle ol gürûhdan emniyyetleri olmayup ve Sultân Cem Burusa'ya zafer buldugı sûretde mukaddemâ Yıldırım Han şeh-zâdelerinün eyledügi vech üzere şehr-i mezbûr yagma vü gâret itdürmesinden havf eyledüklerine binâen Cem askerine mu'âvenet eylemeleri ile Ayâs Paşa giriftâr olup yeniçerilerün dahı ekserî esîr oldı. Üçünci gün Sultân Cem vâsıl oldukda Burusa halkı kal'a kapuların[ı] açup kemâl-i ta'zîm ü tevkîr ile teslîm-i hisâr eylediler. Sultân Cem dahı hazînede mevcûd olan eşyâyı zabt idüp nâmına hutbe okutdı. Ve on sekiz gün Burusa'da ârâm ve ol etrâf ehâlîsini fermânına râm eylemesi mesmû'-ı pâd-şâh-ı enâm oldukda Sultân Cem lâlası Aştin-oglı Ya'kūb Big: "Eger şeh-zâde-i müşârü'n-ileyhi Karaman'a kaçurmayup Yeni-şehr üzere asker-i mansûr mukābelesine getürmek **[133b]** bâbında sa'y iderse kendüye Anatolı biglerbigiligi virilmek ve yüz bin akca mahsûllı karyeler temlîk olunmak va'dlerini mutazammın mektûblar irsâl olundı. Sultân Cem, pâd-şâhun ordû-yi hümâyûn ile Üsküdâr'a geçüp kendü üzerine azîmetinden haberdâr olıcak. Fâtih âmmesi Selçuk Sultân ki, Çelebi Sultân Mehmed'ün kerîmesidür. Mevlânâ İlyas ile atebe-i şehriyârîye irsâl eyledi. Anlar dahı vâsıl oldukda Selçuk Sultân şeref-i dest-bûs ile müşerref olup merâsim-i du'â vü senâyı itmâmdan sonra didi ki: "Pâd-şâhım mümkün degil midir ki, ehl-i İslâm beyninde nâ'ire-i cengi îkād ve câna berâber birâderinün kanını dökmege sa'y ü ictihâd itmeyüp Rûm memâliki ile iktifâ ve Anatolı'yı ana ibkā buyursak, min ba'de râh-ı hilâfa gitmez idi. Husûsen iki şâh-ı âlî-câh birbiriyle muhârebe itdügi sûretde re'âyâ ahvâlî ne rütbe mükedder olacagı dahı ma'lûmdur." deyü arz eyledügi kelimât makbûl olmayup "Lâ erhâm beyne'l-mülûk" kavlî öteden berü ma'mûl ve mu'teber ve iştirâk-ı mefâsid-i mukātele zararından ekser idügin[i] ifâde ile ilçiler mükerremen ircâ' olundılar. Sultân Cem ilçilerün[i] cevâb-ı redd ile vürûdundan sonra asker cem'ine müsâra'at idüp Gedik Nasûh'ı hulâsâ askeriyle İznik tarafına gönderdi. Ve kendü dahı akabince bakıyye-i sipâh ile azîmet idüp Aştin-oglı Ya'kūb Big savâb-dîde üzere Yeni-şehr'e **[134a]** teveccüh eylediler. Cedd-i büzürg-vârı zamânında Saruhân vâlîsi olan ekber evlâd sultân-ı cihân Şeh-zâde Sultân Abdullâh, Saruhân askeri ile Burusa muhâfazası içün Ayâs Paşa'ya imdâda şitâb itmişken vâkı'adan habîr olıcak. Balı-kesr'i yolundan Gelibolı'ya andan İstanbul'a ba'dehû İznikmid'de ordû-yi hümâyûna vâsıl oldı. Ol mahallden cânib-i maksûda nühzet olundukda serdâr-ı talîa' Anatolı biglerbigisi Sinân Paşa, Dikilütaş'da talîa'-i düşmen serdârı Gedik Nasûh'a karşu geldikde mezbûr İzvadi der-bendi tarafına çekildi. Sinân Paşa dahı ta'kîb idüp ol mekânda tekābül-i saffeyn vâki' oldı. Pâd-şâh

hazretleri dahı sür‘atle Dikilütaş’dan geçüp İznik’e ve andan der-bend-i mezbûra vâsıl oldukları hînde Gedik Nasûh askeri inhizâma yüz tutmuş idi. Vusûl-ı hümâyûndan sonra karâra mecâlleri kalmayup perîşân oldılar. Ol gice anda ârâm olunup irtesi ale’s-seher Yeni-şehr-ovası’na teveccüh eylediler. Sinân Paşa, Yeni-şehr nehri kenârına vardıkda düşmen askerini mülâkî olup cenge mübâşeret eyledükde düşmen talîa‘asına imdâda gelen Ozgur-oglı Mehmed Çelebi giriftâr oldı. Gedik Ahmed Paşa iki seneden berü Pulya gazâsında idi. Pâd-şâh-ı alem Yeni-şehr-ovası’na nüzûl buyurdukları gün vâsıl-ı dergâh-ı şehriyârî **[134b]** olmagla mazhar-ı envâ‘-i nevâziş olup pâd-şâha mahsûs olan yedeklerden birini altına çekdiler. Ve sultân-ı cihân ile hem-inânlık şerefini ihrâzdan sonra bâ-fermân-ı hümâyûn tertîb-i sufûf idüp ol dahı azm-i rezmgâh eyledi. Sene-i mezbûre 886 Rebîü’l-âhır 22 yevmü’s-sebtde nehr-i mezbûr kenârında azîm muhârebe olup Anatolı ümerâsı mukābelelerine gelen leşker-i adûyı hamle-i vâhidede perâkende eylediler. Aştin-oglı Ya‘kūb Big ol hâlî gördükde va‘d-ı sâbıkını incâza fursat bulup Sultân Cem’e hayr-hâhlık yüzünden didi ki: “El-hâletü hâzihi askerimizden firâr idenleri meydân-ı mu‘ârekeye redd ve nehrden güzergâh-ı hasmâyı sedd içün kendü ma‘iyyetinizde olan sipâhdan bir gürûh irsâl olunmak lâzımdır.” deyü askerün güzîdesin[i] alup cenge gider gibi Sultân Cem ordûsundan ayrıldıkda ma‘asker-i hümâyûnı üzleyüp anlara lâhik olıcak yanında olanlarun ekserî bile gelüp ba‘zıları hezâr zahmetle Cem askerine firâr eylediler. Anatolı ümerâsı sipâh-ı Cem teferrukını göricek her tarafdan üzerlerine hücûm idüp Sultân Cem ma‘iyyetinde cebren hâzır olan ümerâ-yı Anatolı dahı bu sûreti mu‘âyene itmeleri ile asker-i şehriyârîye mülhak oldılar. Ayâs Paşa ile esîr olan yeniçeriler Yeni-şehr’de mahbûs idiler. İnhizâm-ı asker-i Cem’den haberdâr olduklarında habsden halâs olup sipâh-ı zafer-penâha mülhak oldılar. Taraf-ı şehriyârîde bu vech ile kuvvet-i **[135a]** izdiyâd buldukca cânib-i âhirde âsâr-ı za‘f nümâyân olup Hersek Paşa tedârikine çalışmaga başladılar. Husûsen Karamanîler ve Türkmeniyân ve Varsak tâ’ifesi ki, Sultân Cem’i tahrîk idüp götürmüşler idi. Mezîd-i müsâra‘atla vâdî-i idbâra gürîzân oldukların[ı] Sultân Cem göricek galebe-i dehşetle çâre-cû-i tahlîs-i cân ve ale’l-acele âzim-i vilâyet-i Karaman olup ol günün nısfı mürûr itmiş iken ahşâma dek iki günlük mahallde olan Ermeni der-bendine vâsıl oldı. Esnâ-yi râhde Sultân Cem’ün sâkını at dimekle zahm-zede olup azîm müte’ellim oldı. Der-bend-i mezbûrda ba‘zı Etrâk şeh-zâdenün ahzına mübâderet itdükde havâss etbâ‘ından bir kaç kimse maktûl olup şeh-zâde dahı zahmdâr ve bakıyye kalan zî-kıymet eşyâlar Etrâk-i bî-idrâkün dest-i ta‘addîsiyle târ ü mâr oldı. Ceng gününde dahı hizâne ve esbâb-ı cümlesi

telef olmuş olmagla ol nâz ve ni'mete me'lûf olan şeh-zâde bir mertebeye vardı ki, kapucıbaşısı olan Sinân Big'ün kepenekini gicelerde sovukdan tahaffuz içün üstüne örter idi. Bu gûne mihnet ü felâketle şehr-i mezbûrun 27 güni Konya'ya vâsıl olup suhûlet firâr içün sebük-bâr oldı. Beri cânibde pâd-şâh, Sultân Cem tevâbi'inden cemm-i gafîre siyâsetden sonra şeh-zâde **[135[b]]** yi ta'kîb içün azm-i râh eylediler. Ermeni der-bendine gelindikde Sultân Cem reh-zenlik iden Etrâk emîr-i ihsân ile arz-ı hâl idicek izhâr-ı sûret-i istihsân olunup cümlesi der-i devlete gelmege me'mûr oldılar. Anlar dahı bi'l-cümle vâsıl-ı atebe-i şehriyârî olduklarında "Selâtîn umûrına müdâhele re'âyânun vazîfesi olmayup ol gürûha lâzım olan saltanat kime nasîb olursa ana itâ'at itmek oldugını" beyân ile cümlesine siyâset olunmada Mûsâ Çelebi'nün Emîr Süleymân kâtillerine eyledügi mu'âmele ri'âyet olundı. Sultân Cem, Konya'ya vusûlının üç güni ki, gurre-i Cemâziye'l-evvel idi. Haremi ve vâlidesini alup havâss-ı huddâmıyla terk-i diyâr ve memleket-i Arab cânibe îlgâr eyledi. Bulgar tagı'na vardıkda ba'zı girü kalan etbâ'ı dahı yetişüp mülhak oldılar. Ol mahallde Uyuz Big reh-zenlik idüp haylî îsâl-i hasârat eyledi. Bu minvâl üzere yollarda ba'zılara hakk-ı mürûr ba'zısına istimâlet virerek, Tarsus sahrâsına çıkdıklarında mîr-i Tarsus ikrâma mübâderet idüp ziyâfetler eyledi. Andan Adana'ya varup Ramazân-oglı dahı istikbâl ve hidmet ve ziyâfet merâsimini ikmâl eyledi. Mâh-ı mezbûrun yigirmi ikinci güni Haleb'e dâhil olduklarında Haleb emîrü'l-ümerâsı dahı ta'zîm ü ikrâmda kusûr itmeyüp Uyuz Big sagîr **[136[a]]** ile Şâm'a irsâl eyledi. Haleb'de şeh-zâdenün tevâbi'i üç yüz kimesne olmuşlar idi. Anlarla Şâm'a vâsıl oldukda emîrü'l-ümerâ-yı Şâm kemâ-yenbagî tevkîr ü ihtirâm eyledükden sonra Receb 13 güni Kuds-i şerîf ziyâretine andan Gazze'ye ba'dehû Mısır'a teveccüh buyurup Şaban gurresinde vâsıl oldılar. Cümle erkân Mısır istikbâle çıkup sarây-ı sultâna vusûlda Sultân Kayıtbay ile musâfaha ve ma'ânaka merâsimi ri'âyet olundı. Sultân Kayıtbay übüvvet makāmından dem urup tesliyetler eyledi ve bir âlî kâşâneye inzâl idüp azîm ri'âyetler eylediler. Ve leyân-i Ramazân'da ekseriyyâ iftâra da'vet ve mesîreler temâşâsına götürmekle tatyîb-i hâtırları tahsîline sarf-ı miknet iderler idi. Bu tarafda pâd-şâh Konya zabtına meşgûl olup Gedik Ahmed Paşa'yı güzîde-i sipâh ile Sultân Cem ardınca irsâl eylediler. Ve Karaman zabt olundukdan sonra ma'iyyetlerinde olan Şeh-zâde Sultân Abdullâh'a ihsân olunup İstanbul'a avdet eylediler. Yeniçeri tâ'ifesi Sultân Cem'ün Burusa'dan getürdügi azebleri kırmakla iktifâ itmeyüp Burusa halkından intikām almaga pâd-şâhdan ruhsat istedüklerinde müsâ'ade olunmadugı cihetden gulüvv yoldaşlara itdükleri "İhânetün elbette cezâsı virilmelidür" deyü nice ibrâmlar eylediler. Hezâr güft ü

gûddan sonra ecvibe-i makūle ile iskât ü ilzâm ve bahşiş i'tâsıyla itfâ-yi nâ'ire-i fitne vü fesâda ihtimâm **[136b]** olundı. Gedik Ahmed Paşa, Sultân Cem ardınca her kal'aya dek varup Sultân Cem'ün Şâm'dan sonra gitdügi mukarrer olıcak, askere icâzet virüp kendü avdet itmege me'mûr olmagla vâsıl-ı dergâh-ı şehinşâhî oldukda vizâret mesnedine ıs'âd olunup ba'dehû nev'ân gılzet-i nihâdına inzimâm-ı akvâl-i hussâd ile bir müddet kapucılar oṭasında mahbûs oldukdan sonra İshâk Paşa ve Hersek-oglı Ahmed Paşa şefâ'atiyle yine kâle'vvel mesned-nişîn vizâret oldı.

154. Hurûc-ı Karaman-oglı Kāsım Big

Mîr-i mezbûr bir müddet Uzun Hasan ve oglı Ya'kūb Mîr-zâ sâyelerinde evkāt-güzâr oldukdan sonra bu esnâda Sultân Cem vak'ası zuhûrını fursat bilüp Ya'kūb Mirzâ'dan ba'de'l-istîzân Taş-ili hudûdına gelicek Varsak ve Turgudlu bigleri ve Karaman ümerâsının bakāyâsından azîm asker cem idüp gâret-künân Lârende cânibine ve andan Konya'ya azîmet eyledi. Karaman biglerbigisi Hâdım Alî Paşa ol etrâf ümerâsı ve Sultân Abdullâh muhâfazasına me'mûr olan dört sancak bigi ile Kāsım Big müdâfa'asına teveccüh idüp Pervâne-çayırı'nda tekābül-i saffeyn vâki' oldukda sipâh-ı düşmen Alî Paşa askerinün iz'âfı olmagla mukāvemete imkân olmayup Konya-kal'ası'na tahassun içün ol tarafa atf-ı inân eylediler. Kāsım Big dahı ol cânibe teveccüh idüp **[137a]** hisâr-ı Konya'da şeh-zâde ve paşayı muhâsara eyledi. Bu haber âsitâne-i aliyyeye vârid oldukda Gedik Ahmed Paşa'nun Karamanîler cenginde mahâreti oldugı cihetden husûs-ı mezbûre me'mûr olıcak. Mukaddemâ sebeb-i habsi olan Mustafâ Paşa'nun mahbûs olmasını istid'â bâbında yeniçeri ile hem-zebân ittifâk olmasına binâen paşa-yı mûmâ-ileyh habs olunmaga fermân sâdır oldı.

Ba'dehû iki bin yeniçeri dört bin azeb ve kapu halkından silahdâr ve gurebâ bölükleri ve bit't-tamâm Anatolı askeri ile Gedik Ahmet Paşa Karaman cânibine teveccüh eyledükde oglı âsitânede tevkîf olunup sebkat iden ihânet-i mûcib-i hiyânet olmak ihtimâli def' içün ihtiyâd tarîkine zâhib oldılar. Paşa-yı kişver-güşâ sipâh-ı zafer-penâh ile Kara-hisâr-ı sâhib'e vardıkda Kāsım Big, Konya'dan Taş-ili'ne firâr eyledi. Ahmed Paşa, Konya'da şeh-zâde hidmetine vâsıl oldukdan sonra Alî Paşa'yı ve anda olan ümerâyı alup Kāsım Big anda dahı turmaga kādir olamayup Tarsus yoluna azîmet eyledi. Ahmed Paşa, Silifke-kal'ası'na varup ol nevâhîde kıllet-i zahâ'ir olmagla Alî Paşa'yı Mut-kal'ası'nda cem'-i zahâ'ire me'mûr eyledi. Kāsım Big, Alî Paşa'nun az âdemle serdârdan ayrıldugına vâkıf **[137b]** olıcak. Kûhistân yolundan üzerine îlgâr idüp bir mahallde mukābil oldılar. Alî Paşa

dahı meydân-ı celâdetde merdâne hareket ve mukābele-i a‘dâda izhâr-ı savlet eyleyüp serdâr cânibine mukaddemâ haber olunmuş idi. Ol dahı ihmâl ve eskālı Silifke'de bırakmagla icâleten îlgâr iderek, vâsıl-ı mahall-i mezbûr oldukda zuhrdan şâm'a dek nâ'ire-i kıtâl işti‘âl buldukdan sonra ol gice anda ârâm esnâsında Kāsım Big, eger sabâha tevekkuf iderse tahlîs-i girîbân hâric-i dâ'ire-i imkân oldugını idrâk ü iz‘ân itdügi cihetden askergâhında yer yer ateşler yakdırup kendüleri Tarsus yoluna firâr eylediler. İrtesi firâr-i Karamaniyân ma‘lûm olıcak serdâr ta‘kîbe sarf-ı iktidâr idüp ardlarınca Tatke suyı kenârına dek îlgâr eyledükden sonra mâverâsı memleket-i Şâm olmagla avdet eyledi.

Ba‘dehû Taş-ili tevâbi‘nden İlmas-kal‘ası'nı tahrîb idüp mevcûd olan zahâ'irini askere taksîm itmeleri ile Alî Paşa cem‘ itdügi zahîreyi Silifke-kal‘ası içün iddihâl eylediler ve fukarâ-yı askeri tagıdup Lârende'de kışlak itmek üzere ahvâli der-i aliyyeye i‘lâm itdiler.

155. Ric‘at-ı Sultân Cem ez-Mısır bed-i yâr-ı Rûm

Sultân Cem 886 sene-i mezbûre Şevvâl'inün 26 güni Mısır'dan hacc-ı şerîfe azîmet ve mu‘azzezen edâ-yı menâsikden sonra Zi'l-hicce 22 güni Medîne-i münevverede ravza-i mutahharayı ziyâret idüp 887 senesi Muharrem 21 güninde Mısır'a vâsıl **[138a]** olmagla ol evânda Kāsım Big'den ve Gedik Paşa ma‘iyyetinde olan ba‘zı ümerâdan ve husûsen Engüri bigi, Trabzonlı Mehmed Big'den memâlik-i mahrûsaya azîmet bâbında tahrîki mutazammın mektûblar vârid oldugına binâen sultân Mısır'dan zamm-ı ecnâd talebi ile Safer beşinde Mısır'dan çıkup Rebîü'l-evvel 17 güni Haleb'e vâsıl oldukda mezbûr Mehmed Big zu‘amâ ve subaşılardan cem‘-i kesîr ile Ahmed Paşa yanından firâr idüp Haleb'de Sultân Cem'e mülâkî oldılar. Bu haberler mesmû‘-ı şehriyârî oldukda kapukulı ile Burusa cânibine güzâr ve Aydosçemeni nâm mahallde karâr buyurup Ahmed Paşa'dan müsâhele-i tevehhüm olundugına binâen yanında olan asker ile ordû-yi hümâyûn tarafına isti‘câl ve şeh-zâdeyi a‘dâdan sıyânet içün Konya'dan Kara-hisâr'a îsâl itmege me'mûr oldı. Sultân Cem Haleb'den nühzet idüp Adana'ya geldikde Kāsım Big, Taş-ili'nden kalkup istikbâl eyledi. Ve eger saltanat nasîb olursa bi't-tamâm Karaman Kāsım Big'e virilmek ve ol dahı itâ‘at itmek üzere kavl ü karâr olunup andan ma‘iyyetle Eregli'ye geldiler. Ve Rebîü'l-evvel selhinde kapucıbaşısı olan Sinân Big'i ilçilik nâmı ile Ahmed Paşa'yı iğfâl içün irsâl idüp akabince Trabzonlı Mehmed Big'i serdâr-ı sipâh ve alâ-tarîki'l-isti‘câl Şeh-zâde Sultân Abdullâh ve Ahmed Paşa cânibine rû-be-râh eyledi. Ahmed Paşa ber-mûcib-i fermân Anatolı askeri ile **[138b]** Lârende'den kalkup Sultân Abdullâh'ı

Konya'dan çıkardıkdan sonra mahall-i me'mûra giderken Konya üstünde Korkuçmeyn yaylakında Trabzonlı big irişmekle bir mikdâr illişdiler.

Ba'dehû mîr-i mezbûr zafer bulmayup girü Konya muhâsarası sevdâsına düşdi. Ahmed Paşa dahı şeh-zâdeyi Kara-hisâr-ı Sâhib'e getürüp mevkib-i hümâyûn Seyidgâzi'ye vusûl buldukda şeref-i mülâkāt ile müstes'id oldılar. Trabzonlı big Konya üstüne varup Rebîü'l-evvel 8 güni Sultân Cem dahı Kāsım Big'le ol mahalle vâsıl oldukda kal'a muhâsarasına şürû' eylediler. Lâkin Alî Paşa hıfz u hırâsetde merdânelik merâsimini ri'âyet itdügi cihetden Trabzonlı Mehmed Big zaferden me'yûs olup Engüri'den ehl u ıyâlını almak içün bin kadâr âdemle Sultân Cem'den ba'de'l-istîzân şehr-i mezbûre geldikde ıyâlı emr-i pâd-şâhî ile İstanbul'a nakl olundugından haberdâr olıcak. Hezâr endûh ü melâl ile bir kaç gün anda tevakkuf eyleyüp ol esnâda Süleymân Paşa, Amâsiyye'den ma'asker-i hümâyûna teveccüh itmiş idi. Mehmed Big yollarına inüp Çubuk-ovası nâm mahallde muhârebeye âgâz olundukda Mehmed Big leşkeri münhezim kendü maktûl olmagla ser-i maktû'ı ordû-yi hümâyûna irsâl olundı. Mehmed Big vak'ası Sultân Cem'e ma'lûm olıcak, Süleymân Paşa'yı ele getürmek sevdâsıyla Engüri cânibine îlgâr idüp **[139[a]]** sene-i mezbûrda 20 güni vâsıl oldukda Süleymân Paşa gitmiş bulunmagla beyhûde çekilen ta'ab ve meşakkate nedâmet üzere iken ordû-yi hümâyûnun ol mahalle karîb geldügi haberi vürûd itdüginden nâşî galebe-i ru'b ü hirâs ile turmaga mecâl kalmadugına binâen *yevme yefirru'l-mer u min ehîhi*[40] vafkınca kaçmaga sarf-ı iktidâr ve bir mertebe şitâb iderek firâr itdiler ki, askerün ekseri yollara dökülüp hezâr zûr u zâr ile Ak-şehr'e irişdiler. Pâd-şâh-ı cihân birâderini ta'kîb içün beş bin âdemle İskender Paşa'yı ta'yîn idüp ol dahı Ak-sarây'a varınca leşker-i düşmenden nâm ve nişân-ı zafer olmamagla ba'de'l-istihbâr Herakle'ye azîmet eyledi. Sultân Cem, Herakle'den selh Rebîü'l-evvel'de Taş-ili'nde firâr itmiş idi. İskender Paşa vâsıl oldukda kudûm-ı şehriyârîye intizâr üzere karâr idüp pâd-şâh-ı âlem-penâh ol mahalle gelicek Sultân Cem'ün Taş-ili'nde tahassunı arz olunmagla tarh-ı bünyân-ı musâlaha bâbında Koca Sek-bânbaşı irsâliyle Sultân Cem tarafından âdem taleb olunup bir kac def'a âmed ü şüd ilçiyan vukû'ından sonra cânib-i hümâyûndan vürûd iden ihbâr bu gûne karâr-dâde oldı ki, hizâne-i âmireniz vâridâtı beher sene taraf-ı şerîfenize irsâl olunmak şartıyla Kuds-i şerîf mücâveretini ihtiyâr buyurup: "Bunca müslimânun hûn-ı nâ-hakkını irâkadan ictinâb eyleyesiz." Sultân Cem bu sûrete râzı olmayup bir mikdâr **[139[b]]** memleket talebine ısrâr itmekle musâlaha sûret-pezîr olmadugı cihetden Hersek-oglı

[40] "O gün (Kıyamet günü) kişi, eşinden dostundan kaçar." (Abese, 80/34)

Ahmed Paşa, Sultân Cem üzerine serdâr-ı sipâh nasb olundı. Sultân Cem firâr husûsını Kāsım Big'le istişâre itdükde Rûm-ili'nde güzârı tervîc idüp pâd-şâhı ol cânibe def' ile Karaman zabtı fikrine düşmüş idi. Sultân Cem dahı ol gaddârı hayr-endîş sanup havâss-ı huddâmından Frenk Süleymân'ı nice hedâyâ ile mâdde-i merkūmenün husûluna mu'âvenet talebi içün Rodos Frenk'ine irsâl eyledi. Ve Hersek-oglı'nun leşker-i bî-kıyâs ile azîmeti mesmû'ı olıcak, karâra ikidâr kalmayup Gergös limanı sâhilinde mevcûd olan gemilerle firâr eylediler. İrtesi Frenk Süleymân, Anamura limanında süvâr oldugı bârçây ile gelüp Rodos biginün ahid-nâmesin[i] yâd idüp imdâd itmege ta'ahhüdlerin[i] derc itmişler idi. Lâkin Frenk Süleymân evzâ'larından hîle fehm itmekle şeh-zâdeyi bu teveccühden men' eyledükde sâ'irleri "Küffâr ahdına musirrdur." deyü şeh-zâdeyi azîmete iğrâ itmelerine binâen Rodos cânibine teveccüh olundı. Üç Cemâziye'l-âhir şehr-i mezbûrun 13 güni Rodos'a vâsıl olduklarında Rodos bigi Migal Mastori sâ'ir bigler ile iskeleden istikbâl idüp azîm şenlikler eylediler. Ve i'zâz ü ikrâm ile şeh-zâdeyi alup bir âlî sarâya kondurdılar. Lâkin Rûm-ili'ne geçirmek bâbında ta'ahhüd itdükleri imdâdı ferâmûş idüp **[140[a]]** şeh-zâdeyi alıkomak fikri ile bir müddet ta'vîkden sonra: "Françe memlektine ba'dehû Ungurus'a varmadan gayrı husûl-ı mahsûda çâre yokdur."deyü Sultân Cem'i otuz âdemîsi ve satun aldugı yigirmi mikdârı müslimân esîri ile bir bârçâya bindirüp cemî' havâyic ba'de't-tekmîl Rodos biginün akārından Peyatkefort nâm kâfir ve üc yüz cengci Frenk, Sultân Cem ma'iyyetinde ol bârçây ile Receb 17 güni Françe diyârına azîmet eylediler.

Berü cânibde Karaman-oglı Kāsım Big itdügi işe nâdim olup hezâr tazarru' ile isti'fâ itdükde karîn-i afv olmagla İç-il'de Hocendi-beli ki, Lârende'nün öte cânibidür, ana ihsân olundı. Bu esnâda Zü'l-kadr-oglı Alâüddevle Big şeref-i dest-bûs-ı şehinşâhî ile müstes'id oldukdan sonra mükerremen eyâletgâhına ric'at eyledi.

Ba'dehû pâd-şâh-ı cihân İstanbul tarafına avdet buyurup ba'de'l-vusûl bir kaç gün karârları akabinde tebeddül-i saltanat eyyâmı olmagla memâlik-i mahrûsayı küfârdan sıyânet içün Edrene'ye nühzet ve 887 senesi Ramazân gurresinde şehr-i mezbûrı kudûm-ı meymenet-i lüzûmları ile makarr-ı şâdî ü meserret buyurdılar. Ve Gedik Ahmed Paşa töhmet-i hıyânetle katl olunup kayınatası İshâk Paşa Selânik'e nefy olundı. Ahmed Paşa katlinden sonra yeniçeri gulüvv idüp Edrene subaşısını paraladıkları sebebiyle Dâvud Paşa **[140[b]]** vüzâretden azl olunmuş iken çok geçmeden mesned-i sâbıkı inâyet olundı.

156- Âkıbet-ı kâr-ı Sultân Cem

Mukaddemâ zikr olundugı vech üzere Sultân Cem Françe memleketine azîmet idüp sene-i mezbûre Şa'bân 8 güni Çiçilya adası'na geldiler. Andan engine salup Yanar didikleri cezîrede olan cebel-i azîmden gündüz siyâh ve kebûd duhânlar ve gice âteşler peydâ oldugını müşâhede itmeleri ile ta'accüb-künân semt-i maksûda revân oldılar. Ve furtunalardan ve havf-ı a'dâdan hezâr zahmet ve meşakkat çekilüp âkıbet Ramazân 3 güni Ceneviz yakasında Sevaye memleketinün limanına ve andan Nitse nâm şehre vâsıl oldılar. Şeh-zâde Rûm-ili'ne îsâl olunmak taleb itdükce nice bahâne ile dört ay ta'vîk idüp: "Frenk Süleymân'ı dahı lisânımızı bilür." deyü cüz'-i töhmetle katl itmek istedüklerinde Sultân Cem güc ile tahlîs eyledi.

Ba'dehû ol mahallde tâ'ûn peydâ olmagla Zi'l-hicce 7 güni Rodos'a müte'allik Ricliyye nâm hisâra vardılar. Anda dahı şeh-zâdeyi nice zamân te'hîr idüp kâfir big-zâdeleri: "İstanbul'ı feth iden Türk biginün oglı gelmiş." deyü ol şehrde Sultân Cem'e mülâkāt **[141a]** iderler idi. Sevaye hâkimi Bakça dukadı ki, Françe kıralınun hemşîre-zâdesidür. Tayısı ıyâdesinden avdet esnâsında hisâr-ı mezbûre ugrayup Sultân Cem'e mülâkî olıcak. Henüz on dört yaşında bir cüvân-ı sâhib-i cemâl olmagla Sultân Cem dil-dâde-i hüsn ve anı ulup Şâm'da elli altuna alınmış bir dımışkî çomak irsâli ile beynehümâde mu'âmele-i mahabbet ü ülfet cereyân eyledi.

Ba'dehû mesfûr-ı tahtgâhına vardıkda Sultân Cem'i Rodosîler'ün pençesinden tahlîse ikdâm idüp ol ömrün husûl-pezîr olmasına sa'y eyledügi melâ'în-i mesfûrının ma'lûmı olıcak. Cemâziye'l-evvel 21 güni hemân ol mahallden intikāl ve Françe memâlikine vusûla isti'câl eylediler. Ol esnâda âsitâne-i aliyyeden Hüseyin Big, Bakça dukadının tahtgâhı olan Cemri şehrine gelüp şeh-zâde ile mülâkāt taleb itdükde Rodosîler'den bir tarîkile men' idicek şeh-zâdenün etbâ'ını tefrîk bâbında emr-i âlî sudûrını anlara i'lâm itmekle ol husûsı icrâ-i tedbîrin idüp Françe memleketine ba'de'l-vusûl Receb 18 güni Françe kıralı âzim-i be'se'l-makarr olmagla vilâyetinde fetret ola deyü Sultân Cem tevâbi'ini tefrîke mübâşeret eylediler. Ve yigirmi tokuz âdemini defter idüp Receb selhinde ol kimesneler ile ric'at ve tayy-ı mesâfat berr ü bahr iderek Ramazân âhirinde Nitse kurbunda ki, limandan ilçi Hüseyin Big'i dahı terfîk ile Rodos **[141b]** cânibine azîmet eylediler. Kış eyyâmı olmagla hezâr ta'ab ü meşakkat çekülüp beşinci ayın âhiri ki, Zi'l-hicce 29 se-şenbih günidür. Rodos'a vâsıl olduklarında Hüseyin Big'i der-i devlete irsâl eylediler. Bu cânibde Sultân Cem'i âdemlerinden cüdâ itdükden sonra her şehrde bir müddet tevkîf iderek nice şehrlere

nakl idüp müddet-i medîde ol diyârda ibkā itdiler. Ve hükkâm-ı Frenk, memâlik-i Osmâniyye’ye tasallut-medâr ittihâz itmek içün Sultân Cem’i taleb itdükde Rodos bigi, Sultân Cem nişâncısından rüşvetle ahz itdügi nişânlı kâgıdlara şeh-zâde lisânından ol diyârda ikāmet kendü ihtiyârı ile olmasını tahrîr idüp, bu gûne hîlelerle teslîmden halâs olurdı. Ve şeh-zâdeyi Fransa kıralına buluşdurmamak içün ol kavmin rü’esâsına rüşvetler virdigi cihetden kıral, Sultân Cem’i görmek istedükce anlar şeh-zâdeyi hidmet idüp: “Dâ’imâ size ve dininize lâ‘n idermiş. Ve sizinle görüşmeden gâyet teneffür izhâr idermiş.” deyü mülâkātdan men‘ iderler. Sultân Cem dahı “Beni kıralınızla niçün görüşdürmezsiz ve bunca zamândur beni habs idüp murâda vusûldan me’yûs idersiz.” didikce “Bizim kıralımız tahtgâhına Türk ayagı basdugını istemez. Belki size bir zararı isâbet ider.” deyü def‘ idüp mâni‘-i mülâkāt olurlar idi. Bu minvâl üzere altı buçuk sene Françe diyârunda mahbûs **[142[a]]** olup âkıbet Ungurus kıralı ve Papa ve Pulya ittifâk ile Sultân Cem’i Rodos biginden taleb idüp Françe kıralına dahı mektûb tahrîr eylediler ki: “Bir âlî-kadr pâd-şâhun oglı kendü ayagı ile gelmiş iken anı habs revâ degildür. Maksûdı Rûm-ili’ne güzâr imiş. Bu tarafa irsâl idin, biz husûl-ı merâmına sa‘y ideriz.” Bu haber vürûdunda anlar dahı muhâlefet itmeyüp Rodos bigi mukâddemâ şeh-zâdeden ayırdıgı âdemleri Rodos’da habs itmiş idi. Hezâr i‘tizâr ile ıtlâk idüp şeh-zâde tarafına irsâl eyledi. Françe kıralı dahı iki yüz mikdârı kâfir ile bir mu‘teber bigini Sultân Cem ma‘iyyetine ta‘yîn idüp 893 senesi Zi’l-hicce 5 güni Papa memleketine revâne eyledi. Berren ü bahren tayy-i mesâlik iderek Roma’ya yaklaşdıklarında Papa, oglını ve bir kaç mu‘teber bigini istikbâle irsâl idüp i‘zâz ü ikrâm ile 894 senesi Rebîü’l-evvel gurresinde Roma’ya vâsıl oldılar. Papa’dan gayrı şehrde kim varsa şeh-zâdeyi karşulamaga çıkup Papa’nun sarâyına kondurdılar. İrtesi dîvân olup cümle bigler ve kâfir pâd-şâhlarından gelen ilçiler hâzır oldılar. Papa dahı murassa‘ koronasın[ı] giyüp barmaklarına girân-bahâ yüzükler takındı. Ol meclisde Françe ve İspaniyye ve Portukal ve Ceneviz ve Venedik ve Alaman ve Ungurus ve Leh ve Çeh ve Rus ilçileri cümle hâzır **[142[b]]** lar idi. Sultân Cem kendü halkı ve Françe kıralınun irsâl itdügi big ve Rodos bigleri ile ol meclise vâsıl oldukda Papa kıyâm idüp şeh-zâde boynını iki tarafından öpdi. Ve envâ‘-i ta‘zîm ü ikrâm icrâsına ihtimâm idüp şeh-zâdeyi menziline ircâ‘ eyledi. Üc gün ziyâfetden sonra bir gün tenhâ da‘vet idüp isti‘lâm merâm eyledükde Sultân Cem didi ki: “Maksûd bu memâlike gelmek degil idi. Ancak Rûm-ili’ne geçmek içün Rodos kavminden i‘ânet istedim. Anlar dahı nice uhûd ü mevâsîk ile beni Rodos’a da‘vet itdükden sonra adhlarına vefâ itmeyüp yemînlerin[i] bozdılar. Ve yedi yıldır beni

mahbûs idüp husûl-ı maksaddan me'yûs itdiler." deyü rikkat-âmîz niçe kelimât îrâd ve Mısır'da kalan vâlide ve evlâdına arz-ı iştiyâk ile mezîd-i tahassürin yâd idüp ol tarafa irsâl olunmagı istid'â eyledi. Papa bu sözleri istimâ itdükde aglayup izhâr-ı merhamet eyledi. Ve bir mikdâr tefekkürden sonra didi ki: "Mısır'a gitmek sevdâ-yı saltanatdan ferâgatdur. Devletiniz hakkına Ungurus'e varmak hayrludur. Ve hem anlar size cânıyla râgıblardur. Bu sûret evvelki tedbîrinize dahı muvâfıkdur." Sultân Cem rûzgâr-ı âlâmın çekmekle saltanatdan degil cânından bile bîzâr olmuş idi. Anınçün Papa'nun sözin kabûl itmeyüp Mısır'a gitmege talebden fâriğ olmadı. Bir nice meclis bu minvâl üzere mürûr itdükden sonra Ungurus'dan tekrâr ilçi gelüp şeh-zâdeyi **[143ᵃ]** taleb eyledükde Papa yine da'vet idüp Ungurus'a gitmek teklifinde çok ibrâm itdi. Şeh-zâde râm olmayup bu gûne takrîr-i makāl eyledi ki: "Şimdi ben Ungurus'a varup anun askeri ile ehl-i İslâm üstüne kılıc çeksem ulemâ-yı İslâm hâşâ küfrüme hükm idüp katlime fetvâ virirler. Ben dînimi Osmâniyân memleketine degil, cümle cihân saltanatına virmem." deyü cevâb-ı kat'î virdikde Papa bî-huzûr olup kendü dilince birâz nâ-şâyeste sözler söyledi. Şeh-zâde frenk lisânın[ı] ve kitâbetin[i] ögrenmiş idi. Papa'nun kelâmını fehm idüp didi ki: "Sizin yanınıza gelen âdeme bu kadar ihânet azdur dahı ziyâdeye müstahakkdur." deyü izhâr-ı infi'âl itdükde Papa şermende olup hezâr i'tizâr ile tesellîler virdi. Ve "Devletinize nâfi' sözümüz te'sîr itmedüginden öyle lâyık olmayan kelâm lisânımızdan bî-ihtiyâr sâdır oldı." deyü tatyîbe sa'y idüp i'zâz ü ikrâm ile mekânına gönderdi. Çünki dârü's-saltana ile Rin Papa memâlikinün beyni iki aylık yol olup ol diyâr ahvâli der-i devletde nâ-ma'lûm idi. Ol cihetle Sultân Cem'in anda oldugı istimâ' olundukda tahkîk-i haber içün âdem irsâli lâzım gelüp kapucıbaşı Mustafâ Aga ilçi ta'yîn olundı. Ol dahı azm-i râh idüp memleket-i mezbûre vâsıl olıcak. Papa ikrâma müsâra'at idüp Sultân Cem'e buluşdurdı. Mustafâ Aga dahı hedâyâ-yı şehinşâhî **[143ᵇ]** yi nâme-i hümâyûn ile teslîm ve lisâna dahı iblâğ-ı selâm idüp ri'âyet-i merâsim ta'zîm eyledi.

Ba'dehû pâd-şâhun murâd-ı şeh-zâdenün a'yen-i nâsdan mahfûz olması idügini i'lâm itdükde Papa, taraf-ı pâd-şâhî ile musâfât üzere olmagla cân ile râgıb oldugı cihetden husûs-ı mezbûrı ta'ahhüd idüp bî-hisâb hedâyâ ile Mustafâ Aga'yı ircâ' eyledi. Ve şeh-zâdenün muhâfazasına sarf-ı makdûr idüp üc sâl bu minvâl üzere mürûrdan sonra Papa mürd olup yerine başkası geçdükde yine şeh-zâde evvelki hâl üzere kalmış iken mukaddemâ tahrîr olundugı vech üzere Françe kıralı, Sultân Cem'i Papa'ya irsâl itdükde hidmetine ta'yîn itdügi big şeh-zâdeye mahabbet eyleyüp şeh-zâdenün Françe

memleketinde ikāmeti esnâsında kıral ile mülâkāt itmedüginün sebebi ki, sâbıkda mezkûrdur. Şeh-zâde istimâ‘ itdükde kırala söylemegi ta‘ahhüd idüp ba‘de’l-avde hakîkat-ı hâlî kıralına ifâde ile şeh-zâdenün hüsn-i ahlâkın[ı] medh idicek kıral, şeh-zâdeye ziyâde meyl eyledüginden nâşî bundan akdem bir kaç def‘a mürd olan Papa’dan taleb itdükde ısgâ olunmadugına binâen bu esnâda asker-i bî-gerân ile Rîm Papa tarafına teveccüh idüp Roma’yı darb-ı dest ile aldukdan sonra Papa musâlahaya tâlib olmagla Françe kıralı Riga, Papa ile mülâkāt idüp Sultân Cem’i dahı ihzâr itdiler. Üçi birer kürsîde oturup musâhabet **[144[a]]** iderken Papa, Sultân Cem’e hitâb idüp Françe bigi: “Sizi alup gitmek ister, ne buyurursunuz?” didi. Sultân Cem mukaddemâ nice cefâların çekdügi cihetden izhâr-ı inkisâr idüp: “Ben bir esîr-i mihnet-keşim. Gerek bu big alsun, gerek sen habs eyle.” didi. Papa bu sözden Riga yanında şermende olup: “Hâşâ ki, siz esîr olasız. İki pâd-şâh zâdesiz, ben arada bir tercümanım.” didi. Ücünci gün ki, 900 senesi Cemâziye’l-evvel gurresi idi. Riga tekrâr mülâkāt idüp şeh-zâdeyi taleb itdükde Papa bi’z-zarûre teslîm eyledi. Riga dahı mareşal nâm kapudanına koşup sarâyına gönderdi. İrtesi Roma’dan çıkup Pulya bilâdına azîmet ile ol memâlikde nice bilâd zabt eyledi. Çûn selâtîn-i Frenk saltanat tâcını kendülerinün mu‘azzamı ve İsevî’lerün pîşvâ ve mukaddimi olan Papa elinden giymekle ana muhâlefet beynlerinde ma‘hûd degil idi. Ana binâen Françe biginün itdügi istihfâf, Papa’ya gâyet güç geldiginden nâşî kıral-ı mesfûrun bilâd-ı İslâmiyye’ye tasallutuna medâr-ı ittihâz itdügi şeh-zâdeyi elinden çıkarmak tedbîrin idüp şeh-zâde-i bî-günâhı ihlâk içün bir dellâkı zehr-i âlûd-ı ustura ile Françe kıralı yanına irsâl eyledi. Ol mel‘ûn dahı ba‘de’l-vusûl bir tarîk ile şeh-zâde hidmetine duhûl idüp ol mesmûm ustura ile tıraş itdükde şeh-zâdenün cümle vücûdına eser-i semm sirâyet **[144[b]]** idüp esîr-i firâş oldı. Françe kıralı şeh-zâdeyi taht-ı revâna vaz‘ itdürüp hâzık hekîmler ihzâr ile mu‘âleceye ihtimâm eyledi. Ve her gün şeh-zâdenün yanına gelüp istifsâr-ı hâtır iderdi. Çünki şeh-zâde hazretlerinün dâ’imâ du‘âsı bu idi ki: “Eger küffâr-ı hâk-sâr benüm bahânem ile ehl-i İslâm üstüne hurûc kasdın iderlerse cenâb-ı Hakk beni ol güne irişdirmeyüp esra‘-i sâ‘âtde rûhumı kabz eylesün.” Âkıbet du‘âları kabûl olup 900 senesi Cemâziye’l-evvel 29 pencşenbih gicesi kelime-i şehâdet yâd iderek âzim-i rahmet-i Rabbü’l-ibâd oldı. Ol hînde küffâr haberdâr olmadan Celâl Big su koyup kapucıbaşı Sinân Big gasl eyledi. Ve merhûmun kendü destârı ile tekfîn idüp hâzır olan havâss-ı etbâ‘ı namâzın edâ itdiler. Andan sonra Françe bigi istimâ‘ itdükde haylî mâtem çeküp ba‘dehû cesedini anber ve misk ile tâbût-ı âhenîne vaz‘ itdürdi. Sultân Cem esnâ-i marazında vasiyyet itmiş idi ki: “Na‘şımı dâr-ı İslâm’a nakl

itmege ihtimâm idin. Zîrâ cesedim kâfiristânda kaldugı sûretde benüm nâmımla a‘dâ-yı dînden ba‘zıları hurûc idüp ehl-i İslâm’ı ızrâra sebeb olur. El-hâsıl vasiyyeti husûl-pezîr olup cesed-i şerîfi dâr-ı İslâm’a ba‘de’n-nakl Sultân Murâd türbesine defn olunmuşdur. Françа kıralı hedâyâ-yı lâyıka ile ta‘ziyet-nâme irsâl ve Sultân Cem’in etbâ‘ ve eşyâsın[ı] ve Allâhu yansurü’s-Sultân Cem diyen tûtîsini âsitâneye îsâl eyledi. Şeh-zâde-i **[145[a]]** mağfûr erbâb-ı fazl ve hüner-ver olup Hoca Selmân’nun Cemşîd ü Hûrşîd’ini pederi Sultân Mehmed Han nâmına tercüme itmişlerdür. Ve makbûl ve mu‘teber dîvânı vardur. Diyâr-ı küffârda giriftâr-ı pençe-i hüzn ve inkisâr iken söyledügi eş‘ârdandur şi‘r;

Câm-ı cem nûş ile ey Cem bu Firengistândur	Herkesin başına yazılan gelür devrândur
Ecel câmın içerken şâd olup Cem	Dimiş kim şimdi buldum vâki‘-i gamm

Vâlid-i mâcidleri zamânında altı yıldan ziyâde Karaman vilâyetine vâlî olup silâhşorluk fenninde bir mertebe mahâret tahsîl itmişler idi ki, Alâeddîn-i Selçukî’nün Konya ve Lârende’de olan gürzlerine nice halkalar zammı ile isti‘mâl iderler idi.

157. Geşt ü güzâr-ı şehriyârî der-Rûm-ili

Pâd-şâh-ı cihân sene-i sabıka şitâsını Edrene’de çıkardukdan sonra 888 bahârında Anatolı ve Rûm-ili askerin[i] cem idüp Rebîü’l-evvel ayında Filibe etrâfını mazrıb-ı hıyâm ve asâkir-i mansûre-i güzîdesin[i] irsâl ile Sultân Mehmed hedm itdügi Morava suyı kılâ‘ını binâya ikdâm buyurdılar. Filibe‘de on gün ikāmetden sonra Köstence’ye ve andan Samakov’a ve Çamurlı ve Sarıyâr nâm mahallere varup birinci eyyâm meks ü ârâm akabinde Sofya’ya sâye-endâz-ı izz ü ihtişâm olduklarında kal‘alar itmâmı a‘lâm olunmagla askere izn-i insırâf **[145[b]]** virüldi. Mürâca‘at esnâsında Filibe Uzunca-ovası’na gelindükde üc günlük yoldan vilâyet ehline şikâr sürdürüp ol sahrâyı mahşer-i vuhûş eylediler.

Şa‘bân evâhirinde Edrene’ye, Şevvâl evâsıtında İstanbul’a vâsıl oldılar. Sene-i mezbûre Muharrem’i evâsıtında Karaman-oglı Kāsım Big vefât idüp kızı oglı Turgud-zâde Mehmed Big câ-nişîni oldı. Zi’l-ka‘de’de Karaman vilâyeti hükûmetgâhı olan Şeh-zâde Sultân Abdullâh civâr-ı rahmet-i Rahmân’a hırâmân oldılar.

158. Feth-i Kili ve Ak-kirmân

Kili ve Ak-kirmân fethine azm-i hümâyûnları musammem olup Rûm-ili ve Anatolı ümerâsına ahkâm-ı mutâ‘a irsâl olundı.

Ve 889 nev-rûzunda Rebîü'l-âhır dört güni ba'de edâ-i el-cum'a Edrene'ye teveccüh buyurdılar. Arabalar ile nakl olunan alât-ı cengden mâ'adâ kadırgalar ile bî-hisâb mühimmât-ı harb u kıtâl ve nice zahâ'ir ve emvâl Kara-deniz'den Tuna'ya nakl olundı. Şehr-i Edrene vusûl-ı şehinşâhî ile mübâhî oldukda bir dârü'ş-şifâ ve bir câmi' ve medrese ve imâret binâsı fermân olundı. Ve mâh-ı mezbûrun 26 güni vaz'-ı esâse bi'z-zât mübâşeret buyurup her tâ'ifeye in'âmât-ı lâyıka eylediler. Ve kabîl-i kurûmlarında Rebîü'l-evvel 21 güni muhterik olan bazâristân ve sâ'ir mahaller ta'mîri içün emrleri sâdır olmagla seferden rücû'ları hengâmına dek itmâm **[146a]** olundı. Asker-i nusret-eser ictimâ'ından sonra nühzet olunup Dobrıca vilâyetinden Tuna kenârına varıldı. Ve Cemâziye'l-âhir 2 güni İsakcı iskelesinden ubûr olundukda Eflâk bigi istikbâl idüp reh-nümâlık tarîki üzere yigirmi bin mikdârı askeri ile makdûrı olan hidemâtı idâda kusûr itmedi. Mâh-ı mezbûrun 11 güni Kili-kal'ası'na varılup muhâsara olundı. Berr ü bahrdan fethine ihtimâm olundukda her taraf dîvârları rahnedâr olmagla şehr-i mezbûrun 20 çehâr-şenbih güni teslîm-i hisâr eylediler. Kenîsâsında pâd-şâh-ı cihân edâ-i cum'a buyurdukdan sonra Ak-kirmân fethine teveccüh esnâsında sülâle-i Cengiziyye'den Kırım hanı Mengli Giray elli bin Tatâr askeri ile ordû-yi hümâyûna mülhak olup bi'z-zât edâ-i tehniye-i saltanat itdükde nevâziş ü ikrâm-ı şehinşâhî ile ser-firâz kılındı. Ve pâd-şâh-ı âlem-penâha hem-inân olup mâh-ı mezbûrun 25 güni Ak-kirmân üzerine azîmet eylediler. Ve dördünci günde Ak-kirmân'a vâsıl olup muhâsaraya şürû' eylediler. Nakl olunur ki, Ak-kirmân'da alât-ı ceng ü peygâr bî-hadd ü şümâr ve otuz yıllık zahâ'ir der-enbâr olup mürûr-ı eyyâm ile sa'y ü ihtimâm iderek handakınun umkını bir mertebeye îsâl itmişler idi ki, rişte-i hıyâl gavrna irmek muhall idi. Sipâh-ı zafer-penâh **[146b]** fermân-ı şehriyârî ile bir haftada ol handak amîki toldurup hem-vâr itdiler. Ve bahr ü berrden top u tufeng ile iki mu'teber dizdârı düşürmeleri ile bakıyye-i küffâr-ı nâ-çâr istimâletle teslîm-i hisâr eylediler.

Fî 16 Receb ihtiyâr ikāmet iden küffâr iskân olunup ba'zıları dahı Anatolı'da Eski-Biga'ya nakl olundı. Hazânesinde olan emvâl Edrene'de binâ olunan ebniye-i hayr içün hıfz olunup nefâyis esbâbı guzâta tevzî' eylediler. Mengli Giray'a dahı bî-nihâye atâyâ-i lâyıkā ihdâ olunup arz-ı itâ'at itdügine binâen ak börk ve altunlı üsküf ile mazhar-ı ihtirâm oldı.

Receb 22 Ak-kirmân'dan ric'at olunup Kili önünden Oya ve Sarı Saltık yolından Şa'bân evâhirinde Edrene'ye vâsıl oldılar.

159. Def'-i fitne-i hâkim-i Boğdan

Seferden ba'de'l-avde Mesih Paşa Filibe'de tekā'üd ile vizerâtdan ma'zûl ve İskender Paşa yerine Hâdım Alî Paşa, Rûm-ili biglerbigiligine mevsûl olup kış mürûrından sonra yaylaka teşrîf-i hümâyûn esnâsında Hind pâd-şâhı Şâh Behmen'den ve sultân-ı Mısır'dan ve Ungurus'dan hedâya ile ilçiler vâsıl oldı. Ve bu eyyâmda haber geldi ki, Ak-kirmân'da kalan küffâr Boğdan hâkimine irsâl-i peyâm da'vet itmeleri ile ol lâ'în kâl'a-i mezbûre muhâsarasına azîmet idüp **[147[a]]** vürûdundan mukaddem ehl-i İslâm vak'adan haberdâr olmagla kal'ada olan melâ'îni tu'me-i şimşîr eylediler. Ba'dehû bir şeb-i târda hâdim-i mesfûr pây-i hisâra resîde olup nerd-bânlar nasbı ile kal'aya su'ûd üzere iken guzât bir ugurdan tekbîr-künân sipâh-i hâsirîn üstüne hücûm ve avn-i Hakk'ıyla a'dâ-i dîni perîşân ve mehzûm itdiler. Ve hisâra girenlerün ekserî esîr olup müjde-i nusretle der-i devlete vâsıl olduklarında Rûm-ili biglerbigisi Alî Paşa serdâr nasb olunup Rûm-ili dil-âverleri ile Boğdan vilâyetine irsâl olundı. Eflâk hâkimi dahı askeri ile Alî Paşa'ya mülhak olup 890 sene Şa'bân 25 güni Kara Boğdan memleketine dâhil oldılar. Vilâyet-i mezbûre biglerinden çok kimesne itâ'at idüp Boğdan-oglı Leh diyârına firâr itmiş olmagla etrâf-ı memleket-i Boğdan'a akın eylediler. Bî-hisâb ganâyim ile asker-i İslâm muğtenem oldukdan sonra Alî Paşa, zabt-ı hums-ı ganimet idüp der-i devlete âzim oldı. 891 senesinde pâd-şâh-ı âlem-penâh İstanbul'da ârâm üzere iken Boğdan-oglı'nun tekrâr Kili ve Ak-kirmân üzerine teveccühi mesmû' olmagla Malkoç-oglı Balı Big'e Silistre eyâleti ihsân olunup Rûm-ili ümerâsı ile Boğdan tarafına irsâl olundı. Mîr-i mezbûr semt-i me'mûra azîmet idüp ba'de'l-vusûl **[147[b]]** askeri yagma vü târâc içün etrâf ü cevânibe irsâl eyledi. Ve kendi bir mikdâr asker ile Brut suyı üzere köpriden geçüp ol mahallde tevakkuf itdükde Boğdan hâkimi Leh'den ve Ungurus'dan istimdâd ile cem' itdügi leşkerin[i] sürüp Malkoc-oglı üzerine hücûm eylediler. Ol dahı merdâne tîgin gılâfından uryân idüp mevcûd olan mücâhidîn ile küffâra koyıldı. Ve ahşama dek azîm ceng idüp ol hînde Malkoç-oglı tenbîhile muhtefî olan dil-âverler tabl ü nefîr çalarak gulgul-ı tehlîl ü tekbîr ile pusudan hurûc idicek galebe-i ru'b ü hirâse binaen küffârun dest ve pâsı hareketden kalup münhezim oldılar. Gârete giden akıncılar dahı ganâyim-i mevfûra ile avdet idüp Malkoc-oglı ba'de ahz olunmuş, âsitâne-i sa'âdete azîmet sâlimen ve gânimen ruymâl-i atebe-i devlet eyledi.

160. Vukū'-ı şikāk der-miyân-ı sultân-ı Mısır ve şehinşâh-ı âfâk

Vech-i muharrer üzere Sultân Mehmed zamânında bürkeler ta'mîri mâddesi ve Zü'l-kadr-oglı husûsı içün Çerâkese üstüne sefer musammem olmuşken müyesser olmayup bu

esnâlarda dahı mülk-i Mısır'ın Sultân Cem'e imdâd ü i'ânet ve Hind ilçisinden hedâyâyı şehriyârînün ekserîni gasb ile icrâ-i lâzıme-i denâ'et itmesi ve Çarlıg sultânı olan Zü'l-kadr-oglı Alâüddevle Big'i dâ'imâ ızrâra sarf-ı iktidâr ve dahı Adana ve Tarsus beldelerin[in] ashâbından tagallüben **[148ᵃ]** zabt eyledükden sonra Hüccac Rûm'a taleb-i bâc gibi tekâlif tekmîli ile eziyyet ü âzâr eylemesi muharrik-i gazab-ı şehriyâr-ı kâm-kâr olmagla 890 senesi Cemâziye'l-evvel'de Karaman biglerbigisi Karagöz Mehmed Paşa ta'yîn olunup Adana ve Tarsus cânibine teveccüh itdükde ol bilâd ahâlîsi zîr-i livâ-i pâdşâ ümide bulunmaga isti'câl itmelerine binâen Mısır askeri ve hele-i evvelide firâr eylemeleri ile kılâ'-ı mezbûre vech-i eshel üzere zabt olundı. Ve ol havâlîde makarr-ı küffâr olan Güllük ve Alankuş ve Melül ve Bars nâm hisârlar feth olunup zâbitlerin[i] ihrâc ve re'âyâsına vaz'-ı harâc eylediler.

161. Muhârebât-ı Sultân-ı Mısır

Sultân Kayıtbay, Zü'l-kadr-oglı Alâüddevle Big'ün vilâyetini teshîr içün Haleb ve Şâm biglerini azîm asker ile üzerine irsâl eyledükde Alaüddevle Big, Devlet-i aliyye tarafından istimdâd itmekle ol etrâf ümerâsı Ya'kūb Paşa ile imdâda me'mûr oldılar. Bu minvâl üzere hasma mukābil olduklarında ol emrden Haleb bigi dil-âverân-ı Rûm hücûmıyla maktûl olıcak. Arab askeri perîşân oldılar. Ve ümerâ-yı Çerakese'den esîr olan nice bigler der-i devlete irsâl olunup tîr-endâzân arabdan giriftâr olanlarun ibhâmları kat'ı ile iktifâ eylediler. Lâkin Alâüddevle tahrîki ile firârîler ta'kîbine şitâb olunup Malâtiyye kurbunda ol gürûha lühûk esnâsında sultân-ı Mısır **[148ᵇ]** silâhşorlarından Malâtiyye der-bendinde der-kemîn olan beş bin âdem Alâüddevle Big'ün ma'lûmı olıcak Ya'kūb Paşa'ya bilâ-ihbâr âzim-i semt-i firâr olmuş asker-i Osmânî ise ahvâlden bî-haber gurûr-ı zafer ile ol mehlekeye ugradıklarında Rûm-ili gâzilerinden çok kimse şehîd olup gâlib iken ma'lûb oldılar.

Feth olunan Adana ve Tarsus'un ve sâ'ir kılâ'ın muhâfazasına me'mûr olan Mûsâ Big ve Ferhâd Big ve gayrıları terk-i ihtiyât idüp meger a'dâdan gaflet üzere oldukları halde Kayıtbay tarafından irsâl olunan Emîr-i kebîr-i Mısır Öz Big ve Şâm mülkü'l-ümerâsı Temürüz asker-i bî-hisâb ile nevâzil-i âsmânî-âsâ ol bilâda nâzil olıcak. Hâzır bulunan sipâh ile mezbûr-ı bigler cenge hâzır oldılar. Lâkin leşker-i âdû hadden efzûn olmagla Rûm askeri münhezim olup Mûsâ Big ve Ferhâd Big şehîd oldı. Bu haber âsitâne-i sa'âdete vârid oldukda sıhr-ı sultânî Hersek-oglı Ahmed Paşa serdâr ta'yîn olunup Hızır Big-oglı Mehmed Paşa sinn ve şân cihetile lâyık rüchân oldugı sebebden Ahmed Paşa'nun

serdârlıgını hazm itmeyüp Karagöz Paşa'ya şöyle ifâde-i mâfi'z-zamîr eyledi ki: "Dem-i mukātelede nusret ü zafer bizim sa'y ü kûşişimiz ile husûl-pezîr olsa dahı nâm ü şân Ahmed Paşa'nun olup nevâziş ü iltifâta ol mazhar olur. Hemân **[149[a]]** tedbîr odur ki, ceng zamânında sizinle biz seyirci olup uzakdan temâşâ idelim. Bu minvâl üzere mukāvele idüp semt-i me'mûra teveccüh itdiler. Mukābele-i a'dâya ba'de'l-vusûl cenge mübâşeret olundukda mezbûrlar kul-ı sâbık üzere hareket idüp Ahmed Paşa, Anatolı askeri ile tenhâ kalıcak merdâne-i esb-rân-ı meydân-ı harb u kıtâl ve dilîrâne mübâriz âşûbgâh-ı ceng ü cidâl olup bi'n-nefs muhârebeye sa'y ü ikdâm ve gürûh-ı Çerakese'den nicelerin[i] işrâb-ı câm-ı hammâm ile telh-kâm eyledi. Lâkin Mehmed Paşa ve Karagöz Paşa cenge girmeyüp vehle-i evvelide firâr itmeleri ile askere perîşânlık ârız olmuş idi. O cihetden inhizâma yüz tutdılar. Ahmed Paşa, hakkā ki, pâd-şâh-ı cihân yolunda bezl-i nakdine cân atmada kusûr itmeyüp âkıbet mecrûh olmagla giriftâr-ı dest-i a'dâ oldı. Bu vak'a zuhûrunda Adana ve Tarsus muhâfızları dahı kal'aları teslîm idüp cûyâ-i semt-i halâs oldılar. Mîr-i kebîr-i Mısır ol kal'aları zabt itdükden sonra Mısır'a teveccüh idüp Ahmed Paşa'yı hezâr cevr ü âzâr ile şemâtet-künân Mısır'a îsâl eylediler, fî 891.

Hersek-oglı Ahmed Paşa'nun esîr oldugı ma'rûz-ı dergâh-ı şehriyârî oldukda deryâ-yı gazabları mevc-endâz olup vezîr-i a'zam Dâvud Paşa'yı ser-hâdd-i Arab'a me'mûr eylediler. **[149[b]]** Ol dahı dört bin yeniçeri ve kapukullarından bir kaç bölük ve Anatolı ve Rûm-ili askeri ile azm-i râh idüp 892 senesi Üç-kapılu yaylasının öte yanında Koca-kal'ası kurbunda Alatag dibinde nasb-ı hıyâm itdükde Zü'l-kadr-oglı sevkile evvelâ ibn-i Karaman Kāsım Big câ-nişîni Turgud-oglı gâ'ilesin[i] ber-taraf itmek içün Varsak kûhistânı üç cânibden ihâta olunup tazyîk olundukda Turgud-oglı tebdîl-i kıyâfet tarîkile Haleb'e firâr eyledügi cihetden Varsak bigleri itâ'at idicek, paşa cümlesine hil'atler giydirüp yerlü yerine irsâl eyledi. Mevsim-i sefer dahı mürûr itmekle âsitâneye avdet ve Ak-şehr'de askere icâzet virüp Vize nâhiyesinde pâbûs-ı şehinşâhî ile müşerref oldı. Dâvud Paşa gitdügi esnâda Kara Boğdan'dan iki yıllık harâc ile ilçi gelüp kabûl-ı sulh ile ric'at eyledi. Paşanun avdeti esnâsında pâd-şâh Edrene'ye giderken Ungurus'dan dahı Bahşi-oglı nâm ilçi vârid olup ba'de'l-avde Semendire nevâhîsinde bir gâzi ki, mesfûr mukaddemâ anun birâderini tutup kebâb eylemişdi. Ahz-ı intikām içün sedd-i râhına inüp ol mel'ûnı katl eyledükde yanında olan harb hâsirîn hücûm idüp ol dilâveri şehîd eylediler, temmet.